

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YAZINSAL METİNLERİN
FARKLI DİL VE KÜLTÜRLERE AKTARILMASI
ÜZERİNE BİR İNCELEME
“ÇOCUK YAZINI ÇEVİRİSİ”

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan:
Derya OĞUZ

Ankara
Mart, 2012

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YAZINSAL METİNLERİN
FARKLI DİL VE KÜLTÜRLERE AKTARILMASI
ÜZERİNE BİR İNCELEME
“ÇOCUK YAZINI ÇEVİRİSİ”

DOKTORA TEZİ

Derya OĞUZ

Danışman: Prof. Dr. Tahsin AKTAŞ

**Ankara
Mart, 2012**

JÜRİ ONAY SAYFASI

Derya OĞUZ'un, "Yazınsal Metinlerin Farklı Dil ve Kültürlere Aktarılması Üzerine Bir İnceleme 'Çocuk Yazını Çevirisi' " başlıklı tezi 26.04.2012 tarihinde, jürimiz tarafından Alman Dili Eğitimi Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan: **Prof. Dr. Altan ALPEREN**

.....

Üye (Tez Danışmanı): **Prof. Dr. Tahsin AKTAŞ**

.....

Üye : **Doç Dr. Paşa Tefik CEPHE**

.....

Üye : **Doç. Dr. Ünal KAYA**

.....

Üye : **Yrd. Doç. Dr. Yusuf Kenan ÖNCÜ**

.....

ÖN SÖZ

Dil, kuşkusuz kültürün en önemli taşıyıcısıdır ve diller arasında gerçekleştirilen çeviri etkinliği sayesinde kültürel iletişim meydana gelmektedir. Kùltürler arasında söz konusu iletişim, yazılı ve sözlü olmak üzere iki düzeyde gerçekleşmektedir ancak biz bu çalışmada yazınsal metinler yoluyla gerçekleştirilen yazılı çeviri etkinliğini konu aldık.

Yazılı çeviri etkinliğinin enstrümanları olan yazınsal metinler, sanatsal dil kullanımı ve yazarın bireysel biçemiyle, birbirinden ayrılmaz içerik ve biçim özellikleriyle, çok anlamlılığı ve karmaşık dokusuyla diğer metin türlerinden ayrı bir konumda bulunmaktadır. Soyut, çağrışımsal, simgesel ve kurgusal anlatımıyla, etkileme gücüyle, devingen yapısıyla diğer metin türlerinden oldukça farklı bir konumu olan yazınsal metinlerin çevirisi de buna koşut olarak diğer metin türlerine göre farklılık arz etmektedir. Sanat yapıtları olarak da nitelendirilen yazınsal metinlerin, bu yönüyle, aktarım sürecinde sözü edilen tüm niteliklerin erek kültürde korunması, çeviribilimsel bir sorumluluktur. Aksi takdirde yapıt, özgünlüğünü ve sanatsal dokusunu yitirecek, sıradan bir metne dönüşecektir.

Aktarıldıkları dilde söz konusu nitelikleriyle dil bilincinin gelişmesine katkı sağlayan, kültürün aktarımıyla başka dünyaların kapısını açan, farklı kültürlerle tanıklık etmeyi sağlayarak kültürler arası yetiyi geliştiren yazınsal metinler, okuyucu yaş grubuna göre farklı adlarla anılmaktadır. Yazınsal metinlerin önemli bir alanı olan ve çalışmamızın evreni olan çocuk yazını ürünlerine gelince, şunu hemen belirtmek gerekir ki, ilk kez edebiyat-sanat etkileşimine tanıklık edecek çocuğun doğru ürünlerle karşılaşması çok önemlidir. Zira bu ürünler yoluyla çocuk okur, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler geliştirmekte, okuma deneyimlerinin temelini atmaktadır. Çocuk yazını ürünlerinin çevirisini gerçekleştiren çevirmenin bu bağlamda sorumluluğu çok büyüktür.

Çocuk yazını çevirisi, diğer yazın türlerine göre ayrı bir konuma sahiptir. Geleceğin yetişkinleri olan çocukların dış dünyaya açılan penceresi olarak kabul edilen çocuk yazını ürünlerinin çevirisi, çocuk okurun anadili henüz gelişmekte olduğundan ve aynı zamanda anadilin ve kültürün beslenmesine ilk adımı oluşturduğundan ayrı bir özen gerektirmektedir. Bu noktada çevirmenin, çocuğa göre düzenlenmesi gereken

metinle ilgili eğitsel ve ideolojik nedenlerle ekleme, çıkarma, uyarlama gibi değişiklikler yapma özgürlüğünden de söz etmek gerekir. Çevirmenin sözü edilen değişiklikleri yapma durumu çalışmamızda da gözlemlediğimiz üzere en çok, deyimler, dil oyunları ve örtük iletilerin aktarımında söz konusu olmaktadır. Bir dile ve kültüre özgü, aynı zamanda yazarın biçimini yansıtan bu öğeler, dillerin morfolojik farklılığından kaynaklanan nedenlerin de etkisiyle çevirmeni, kaynağa bağlı kalma ile ereği anlaşılır kılma arasında zorlamaktadır. Söz konusu biçimin erek dile aktarılmasında en önemli nokta, kaynak metnin kendi okurunda oluşturduğu etkinin erek okurda sağlanması, çocuk okurun algı zevkinin bozulmaması ve karşılaştığı çeviri ürününü kendi dilinde doğal bir metin akışkanlığında okuyabilmesidir.

Bu çalışmada da ele alınan kaynak dil Almanca çocuk yazını ürünü, İngilizce ve Türkçe erek dillerindeki çevirileri ile diller arası farklılıklar göz önünde bulundurularak karşılaştırıldı. Çeviri ürünlerinin, kaynak dilin içeriksel ve biçimsel nitelikleri ile çocuk yazını ürünlerinin sahip olması gereken niteliklerini hangi düzeyde içerdiği; metinlerin erek dillerde doğal bir metin ritmini yakalayıp yakalayamadığı ve yazınsal bütünlüğe erek dilde ne kadar ulaştığı, birçok düzlemde incelenerek analiz edildi.

Çalışmayı hazırlamamda bana esin kaynağı olan, her aşamada yol gösterip yardımını esirgemeyen değerli danışmanım Tahsin Aktaş'a, desteğiyle motivasyonumda önemli rol oynayan Aslı Kiremitçi'ye, bu süreçte kimi zaman ihmal ettiğim aileme ve arkadaşlarıma, son olarak da varlıklarıyla bana huzur veren eşime ve çocuklarıma teşekkür ederim.

Derya OĞUZ

Mart,2012

Ankara

ÖZET

YAZINSAL METİNLERİN FARKLI DİL VE KÜLTÜRLERE AKTARILMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME “ÇOCUK YAZINI ÇEVİRİSİ”

OĞUZ, Derya

Doktora, Alman Dili ve Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tahsin Aktaş

Mart-2012, 308 sayfa

Bu çalışmada, dilin kültürel işlevini temel alarak yazınsal metinlerin önemli bir alanı olan çocuk yazını ürünlerinin çevirisini ele aldık. Bunun için son yılların önemli çocuk yazını yazarlarından biri olan Cornelia Funke’nin Almanca “Tintenherz” adlı yapıtını, yapıtın İngilizce ve Türkçe çevirilerini inceledik. İncelemelerimizi yaparken diller arası etimolojik ve morfolojik ayrımları ve yakınlıklarını göz önünde bulundurduk.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çeviri olgusundan, çeviri kuramlarından, çeviri ürünleri olan yazınsal metinlerden, yazınsal metinlerin farklı bir türü olan çocuk yazını ürünlerinden, çocuk yazını ürünleri genel ilkelerinden ve bunların farklı kültürlere aktarılması sürecinde göz önünde bulundurulması gereken noktalardan söz ettik.

İkinci bölümde ele aldığımız yapıtın özetine, kaynak dil yazarının biyografisine, yapıtlarında kullandığı dil ve anlatım özelliklerine, bunun yanı sıra erek dil çevirmenlerinin kimliklerine yer verdik.

Üçüncü bölümde kaynak ve erek dil yapıtlarını önce tipografik bakımdan karşılaştırarak değerlendirdik. Sonra Türkçe’de anlaşılabilirliği bakımından sorun olan metin birimleri tespit ettik, her üç dilde seçtiğimiz dilbirimleri sekiz düzlemde ayrıntılı olarak inceledik ve ortaya çıkan sorunlar için somut çözüm önerileri sunduk.

Metin birimleri inceledikten sonra çevirmeni en çok zorlayan düzlemin dil oyunları, deyimler ve örtük iletiler olduğunu, bunun dışındaki anlam bulanıklıklarının, söz diziminden, kültüremlerden, eşdizim ve sözcükte anlam düzeylerinden kaynaklandığını gördük ve bunu sayısal verilerle kanıtladık. Bunun yanı sıra

Almanca'nın morfolojik ve kültürel anlamda İngilizce'ye yakınlığının, bu dillerin birbirine çevirisinde sorunları azalttığını; Almanca'nın, yapısıyla ve kültürüyle oldukça farklı bir dizgede olan Türkçe'ye aktarımında ise söz konusu farklılığın önemli bir rol oynadığını saptadık.

Anahtar Sözcükler: Yazınsal Metinler, Çeviri, Çocuk Yazını Çevirisi, Diller Arası Etimolojik ve Morfolojik Ayrımlar

ABSTRACT

AN ANALYSIS ABOUT THE TRANSLATION OF LITERATURE TEXTS INTO DIFFERENT LANGUAGES AND CULTURES 'TRANSLATION OF CHILDREN'S LITERATURE'

OĞUZ, Derya

Ph. D., Department of German Language Teaching

Supervisor: Prof. Dr. Tahsin Aktaş

March-2012, 308 pages

In this study, we discussed the translation of children's literature products which are an important area of literary texts on the basis of cultural function in language. For this aim, we analyzed the German language novel "Tintenherz", and its Turkish and English translations. "Tintenherz" is one of the novels of Cornelia Funke, an important German author of children's literature. In our analysis we have taken into account the etymologic and morphologic differentiations and similarities of these three languages.

Our study consist of three sections. In the first section we discussed the translation phenomenon, translation theories, translated literary texts, children's literature as an important field of literary texts, the general principles of children's literary and the important points which need to be taken into account while in the process of transferring the concepts which are listed above into different cultures.

In the second section we gave a summary of the novel "Tintenherz", the biography of the author and her language and manner of expression. Short biographies of both translators to Turkish and English are also provided.

In the third section, at first we typographically compared the source language novel and its Turkish and English versions. Then we detected the problem in terms of clarity of the text units according to Turkish understanding. We exhaustively evaluated these text parts in eight titles and proposed concrete solutions.

After reviewing the text parts we established that language games, idioms and implicit expressions were the most compelling text parts for translators. The other sense blurs originated from syntax, culture specific words, collocations, and semantics. We

demonstrated these establishments with quantitative data. In addition, we established that the morphological and cultural similarities of German and English language decrease the translation problems and morphocultural differentiations of German and Turkish languages play an important role in these translation problems.

Key Words: Literary texts, Translation, Children's literature, Morphological differentiations, Etimologic differentiations.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	7
1.2. Araştırmanın Amacı	8
1.3. Araştırmanın Önemi	9
1.4. Varsayımlar	9
1.5. Sınırlılıklar	9
1.6. Tanımlar	10
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	12
3. YÖNTEM	24
3.1. Evren	24
3.2. Örneklem.....	25
3.3. Veri Toplama Teknikleri.....	25
3.4. Verilerin Çözümlemesi	25
4. ÇEVİRİ	26

4.1.	Çeviri Kuramları	31
4.1.1.	Çeviride Kaynak Metin Odaklı Yaklaşımlar	32
4.1.1.1.	Dilbilimsel Yaklaşımlar	32
4.1.1.2.	İşlevsel-İletişimsel Kuramlar	39
4.1.2.	Erek Metin Odaklı Yaklaşımlar.....	42
4.1.2.1.	Skopos Kuramı.....	42
4.1.2.2.	Çoğul-Dizge Kuramı.....	47
4.1.2.3.	Çeviride Betimleyici Çalışmalar	51
5.	YAZINSAL METİNLER.....	53
5.1.	Yazınsal Metinlerin Özellikleri.....	56
5.1.1.	İçerik ve Biçim.....	56
5.2.	Yazınsal Metinlerin Çevirisi	59
6.	EŞDEĞERLİK.....	66
7.	ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ	72
7.1.	Çeviri Eleştirisinde Yaklaşımlar	74
7.1.1.	Kaynak Metin Odaklı Yaklaşımlar	74
7.1.2.	Erek Metin Odaklı Yaklaşımlar	79
7.1.2.1.	Skopos Kuramı Bağlamında Çeviri Eleştirisi	81
7.1.2.2.	Betimleyici Kuramlar Bağlamında Çeviri Eleştirisi	82
8.	ÇOCUK YAZINI	85
8.1.	Çocuk Yazınında Dil ve Anlatım.....	89
8.2.	Çocuk Yazını Çevirisi	90
8.2.1.	İçerik Aktarımı.....	96
8.2.1.1.	Kültüremler	96
8.2.1.2.	Özel Adlar	98
8.2.1.3.	Yapıt Adı.....	100

8.2.2. Biçem Aktarımı	100
8.2.2.1. Dil Oyunları	101

İKİNCİ BÖLÜM

9. KAYNAK DİL YAZARI VE ÇEVİRMENLER.....	103
9.1. Kaynak Dil Yazarı “CORNELIA FUNKE”	103
9.1.1. Funke’nin Biçemi (Dil ve Anlatımı).....	104
9.1.2. Cornelia Funke’nin Yapıtları	106
9.2. Erek Dil (İngilizce) Çevirmeni “ANTHEA BELL”	107
9.3. Erek Dil (Türkçe) “NAZİFE MERTOĞLU”	107
9.4. Kaynak Dil Yapıtı “TINTENHERZ” (Özet).....	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

10. KAYNAK DİL VE EREK DİL METİNBİRİMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI	112
10.1. Tipografik Özellikler	112
10.1.1. Dış Yapı	112
10.2. Metnin Kayıt Düzgüsü	114
10.2.1. Yapıt Adı Bağlamında	114
10.2.2. Karakter Adları Bağlamında Çeviri Sorunları	115
10.2.2.1. Adıllar (Zamirler) Bağlamında Çeviri Sorunları.....	120
10.2.2.2. Ad Soylu Sözcüklerin Yazılışı İle İlgili Çeviri Sorunları	123
10.2.3. Çıkarma/Atlama (<i>Auslassung/Reduction</i>) Bağlamında Çeviri Sorunları	125
10.2.4. Ekleme (<i>Hinzufügung/Amplification</i>) Bağlamında Çeviri Sorunları.....	137
10.2.5. Sözdizimi (<i>Syntax</i>) ve Tümce Yapısı Bağlamında Çeviri Sorunları	149
10.2.6. Eşdizim (<i>Kollokation/Collocation</i>)Düzleminde Çeviri Sorunları	165

10.2.7. Sözcük-Anlam (<i>Semantik</i>) Bağlamında Çeviri Sorunları.....	176
10.2.8. Deyimler, Dil Oyunları ve Örtük İletiler Bağlamında Çeviri Sorunları .	188
10.2.9. Kültür Bağlamında Çeviri Sorunları.....	213
10.2.10. Kip- Zaman Bağlamında Çeviri Sorunları	220
10.2.11. Yazım Kuralları-Noktalama İşaretleri Bağlamında Çeviri Sorunları .	231
10.3. Olumlu Örneklem Bağlamında Çeviri Örnekleri	240
11. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	248
11.1. Sonuç	248
11.2. Öneriler	272
EKLER	275
KAYNAKÇA	279

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo-1 Çıkarmalar Tablosu.....	263
Tablo-2 Eklemeler Tablosu.....	264
Tablo-3 Sözdizimi Tablosu.....	265
Tablo-4 Eşdizim Tablosu.....	266
Tablo-5 Sözcük ve Anlam Tablosu.....	267
Tablo-6 Deyimler, Dil Oyunları ve Örtük İletiler Tablosu.....	268
Tablo-7 Kültüremler Tablosu	269
Tablo-8 Kip-Zaman Tablosu.....	269
Tablo-9 Yazım Kuralları- Noktalama İşaretleri Tablosu.....	270
Tablo 10 Anlatım Bozuklukları Genel Tablosu.....	271

EKLER LİSTESİ

EK-1 Almanca Kitap Kapağı.....	275
EK-2 İngilizce Kitap Kapağı.....	276
EK-3 Türkçe Kitap Kapağı.....	277
EK-4 Üç Yapıtın Görüntüsü.....	278

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser

Alm.: Almanca

bkz.: bakınız

e.d. : Erek Dil

Haz.: Hazırlayan

İng. : İngilizce

k.d. : Kaynak Dil

1. GİRİŞ

İnsanoğlu, yeryüzüne ayak bastığında ve yaşamının ilk yıllarında ihtiyaçlarını ifade edecek düzeyde dil yetisine sahip değildir. İhtiyaçlarını karşılamak ve etrafla iletişim kurmak için ağlamak, bağırarak gibi eylemleri gerçekleştirir. Bu eylemleri yorumlayıp onun gereksinimlerini karşılayacak kişiler ise kuşkusuz anne-babadır. Söz konusu eylemlerle kendini ifade etmeye çalışan insanoğlunun dilini çözme gayreti, bir çeşit çeviri etkinliği olan dil içi (*Intralingual*) çeviri olarak nitelendirilmektedir. Dil içi çeviri etkinliği ile bir dildeki kavram ya da gösterge, yine aynı dildeki sözcüklerle, o dilin ifade imkânları kullanılarak açıklanmaktadır (Vardar, 1978: 60). Bir kişinin edindiği herhangi bir bilgiyi başka birine aktarması biçimindeki günlük yaşantı konuşmaları bile bir tür çeviri etkinliği olarak değerlendirilmektedir. Kullanılan açıklama veya yorumlama eylemleri ile iletişim gerçekleştirilmektedir. Dil olgusunun en önemli işlevi kuşkusuz iletişimdir. Dil olgusunun iletişim işlevinden hareketle, bilim ve teknolojinin etkisiyle gelişen ve küreselleşen dünyada çeviri etkinliğinin diller arası düzeyde iletişimin vazgeçilmez bir ögesi olduğu, yadsınamaz bir gerçektir. İnsanın varoluşunu kuşatan dil olgusu, sosyokültürel bir varlık olan insanın yaşamsal gereksinmesinin kaynağı olan çeviri etkinliğini gerekli kılmıştır.

Çeviri olgusunun tarihi, insanoğlunun varlığıyla birlikte anılmaktadır. İnsanın, kendisi için yabancı olan dünyada, içinde yaşadığı toplumun dilini öğrenip varlığını sürdürebilme ve birlikte yaşadığı insanlarla iletişim kurma zorunluluğu, toplumlar arası düzeyde de zorunlu hale gelmiştir. Zira küreselleşme sürecinde sınırların kalkmasıyla birlikte toplumsal iletişim doğal olarak gerçekleşmektedir; önemli olan, söz konusu iletişimin sağlıklı ve yeterli düzeyde gerçekleşmesidir. İnsanlığın ve zamanla oluşan insan topluluklarının varlığından bu yana yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan çeviri etkinliği, 20. yüzyılda dünya düzeninin savaşlar sonucunda değişmesi ve iletişimin ülkeler ve kültürler arası alanda zorunlu hale gelmesiyle birlikte farklı bir boyut kazanıp bilim dalı haline gelmiştir.

Bağımsız bir bilim dalı olarak ele alınan çeviri etkinliği, çok boyutlu, karmaşık, dolaşık bir işlemdir. Çeviri etkinliği, bilim adamları tarafından kısaca “diller ve kültürler arası bir aktarım” (Boztaş, 1992: 249); “bütün çağlarda karşımıza çıkan bir

etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her kültürel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar arası bir iletişim ve bildirişim aracı” (Vardar, 1981: 172-173) olarak tanımlanmaktadır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere çeviri etkinliğinin pek çok işlevi vardır, ancak en öne çıkan işlev, kültürler arası iletişimidir.

Genel anlamıyla kültür, toplumsal gelişme süreci içinde geliştirilen bütün maddî ve manevî değerler ile bunları oluşturmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan araçların bütünüdür (TDK, Türkçe Sözlük, 2009: 1282). Kültürel değerlerin oluşmasında ve aktarılmasında dilin çok önemli bir rolü vardır. Kültürün taşıyıcısı olan dil, insanı diğer varlıklardan ayıran bir özelliktir ve bütün toplumların kendilerine göre birer dilleri ve kültürleri vardır. Toplumların yaşam biçimleri, hayatı algılama şekilleri birbirinden farklı olduğundan kültür, toplumdan topluma değişiklik arz etmektedir. Yazarlar, kendi dönemlerindeki olayların, anlayışların, geleneklerin izlerini yazılı veya sözlü olarak ortaya koydukları eserlerine yansıtmakta, bu yapıtları okuyanlar, kültürlerini, kendi değerlerini öğrenerek ve sosyal bir miras olarak kendinden sonraki nesillere aktarmaktadırlar. Bütün bunların dil yoluyla gerçekleşmesi; dil ve kültür arasında, örüntü ve içerik olarak, kaynak, amaç ve işlev birliğinden kaynaklanan bir özdeşlik olması nedeniyle, dil ve kültür birbirini tamamlayan, hatta birbirinden ayrılmayan unsurlardır. Çeviri işlemi yoluyla da yukarıda sözü edilen aktarım, kültürlerarası boyutta gerçekleşmektedir. Çeviri olgusu, kültürler arasındaki iletişimi sağlarken aynı zamanda toplumlara kendi kültürlerinde sanat ve düşünce anlamında yeni ufuklar açmaktadır. Her kültür kendi gelişimini sağlayabilmek ve dilini zenginleştirerek yeni bir kültür dili oluşturmak için farklı kaynaklardan beslenmek, farklı kültürlerle iletişim kurmak durumundadır. Bu iletişim, çeviri etkinliğiyle farklı bir kültürün özgün kültüre taşınması, bir diğer ifadeyle, özgün kültürde yerleşmiş olan metinlerin farklı kültürdeki metinlerle köprü kurması biçiminde gerçekleşmektedir. Zira, günümüzde çeviri etkinliği, dilsel bir işlem olmanın dışında sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve tarihi etkenlere bağlı bir olgu olarak ele alınmaktadır. Tarihsel süreç içinde ele alındığında ise çeviri etkinliği, yukarıda bahsedilen etkenlere bağlı olarak her dönemde var olmuştur. Kullanılan çeviri yöntemi ise, söz konusu dönemin özelliğine göre değişiklik arz etmiştir.

Çeviri etkinliği, aynı zamanda yabancı dil öğretiminde de başvurulmuş en önemli etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancı dil öğretiminin en önemli amaçlarından biri, kaynak ve erek dilin değişik alanlarla ilgili ifade biçimlerinin en etkin biçimde kullanımını sağlamak ve dolayısıyla iki dili birbirine aktarma yetisini kazandırabilmektir. Çeviri etkinliğinde ve yabancı dil öğretim sürecinde bu yetiyi kazandırmak için çeşitli türde metinler kullanılmaktadır. Metin türleri arasında yazınsal metinler, yoğun yapılarıyla ve devingen anlam katmanlarıyla diğerklerine göre farklılık arz etmektedir. Yazınsal eserlerde bir ögenin anlamı, yapıtın diğerk öğeleriyle ya da yapıtın bütünüyle kuracağı farklı bağıntılardan oluşmaktadır. Yapıttaki her ögenin bir ya da birden fazla anlamı vardır ve bu özellikleriyle sanat eserleri olarak nitelendirilmektedirler. Söz konusu metinlerin sanat ve estetik değeri kazanmasında, metnin anlam örgüsünde anlamı pekiştirmek, kolaylaştırmak, kimi zaman abartmak ve olguları etkili sunmak amacıyla bir dile özgü hiciv, yergi, benzetme, kişileştirme, uyak, aliterasyon, gibi belli söz kalıplarının, dil oyunlarının, söz sanatlarının, deyimlerin, mecazların ve üstü örtük ifadelerin kullanılmasının önemli payı vardır. Dil içi anlam sanatlarıyla örölü eserler, değişik çağrışım ve imgesel alanlar oluşturarak okurun zihninde çok boyutlu ve üretime yönelik bir anlamlandırma süreci başlatmaktadırlar. Bu yapıtların en önemli özellikleri, belli iletişim süreçleri içermeleridir. Burada devreye okur girmektedir. Okur, iletişim sürecindeki iletiyi devingen ve üretken anlamlandırma becerisiyle çözümlemektedir. Yazar iletisini kapalı bir biçimde vermekte; ileti, okur tarafından anlamlandırılmakta ve bu iletişim süreci, anlama dönük bir devingenlik oluşturmaktadır. Diğerk metin türlerinde anlam, her okur tarafından aynı biçimde alınılanmakta iken yazınsal metinler, bilgi aktarmalarının, estetik bakış açısı kazandırmalarının dışında okurun düşünmesini, merak etmesini, analitik bakabilme ve sorgulama yetisi edinmesini de sağlamaktadırlar.

Dil malzemelerinden oluşan ve sanat eseri olarak nitelendirilen yazınsal metinler, söz konusu yönleriyle diğerk metin türlerinden farklı olarak okurda derin bir etki oluşturmakta, okurun soyut dünyasını uyarak üretmesine ve düşünmesine olanak sağlamaktadır. Yabancı bir dünyanın dil-kültür dizgesinde yer alan yazınsal metinler, kişiyi dilde üreticiliğe yönlendirmesi bakımından da önem arz etmektedir. Söz konusu metinler, kişinin dil bilgisini ve deneyimini artırmaları, iki kültürü karşılaştırılmasına olanak sağlamaları, bilgi düzeyini artırıp değişik bakış açıları kazandırmaları gibi

özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Farklı dil ve kültür dizgelerinde yazılmış olmaları bakımından da zenginlikler içeren yazınsal metinlerin çevirisi, günümüzde üstlendiği görev açısından oldukça önemlidir. Değişik kültürlerin ve kültürel etkinliklerin somut ürünleri olan bu eserlerin çevirisiyle başka toplumların ve ulusların kültürel değerleri aktarılacak kültürler arası iletişim sağlanmaktadır. Kültürel iletişimin ne denli önemli olduğu ve yazınsal metinlerin bu iletişimi sağlayan en etkin araçlardan biri olduğu yadsınamayacak bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında her kültürün kendi özgün değerlerini bu yolla bir başkasıyla paylaşması ve bu ürünlerin alınılması sonucunda özgün dil ve kültür hazinesinin zenginleşmesi, günümüz dünyasında hedeflenen bir variştir.

Yazınsal metinler sanat içerikli yapıtlar olup tüm insanlığın ortak mirasıdır. Kültürlerarası yaklaşımın gündemde olmasından hareketle bu yapıtların bir dilden diğerine aktarılması, söz konusu ortak kültürel mirastan faydalanmayı gerekli kılmaktadır. Şöyle ki, yazınsal metinlerin çevirisi, iki kültür arasında bir köprü olarak değerlendirilmekte, köprünün sağlamlığı ise çevirinin yeterli olmasıyla özdeşleştirilmektedir. Çeviri etkinliğinde en önemli sorun, bu metinlerin dokusunda kullanılan mecaz, deyim, ikilemeler, örtük iletiler, söz sanatları ve dil oyunları gibi öğelerin erek kültüre aktarımıdır. Yazınsal metinlere sanat eseri niteliği kazandıran söz konusu dilsel öğeler, bir toplumun kültürüne özgü olduğundan bu öğelerin bir dilden diğer dile aktarılması çevirmeni zorlamaktadır. Bu bağlamda yapıt, kuşkusuz sanatsal niteliğini yitirmektedir.

Yazınsal metinlerin yukarıda bahsedilen işlevleri ancak yeterli, eşdeğer ve kabul edilebilir bir çeviri söz konusu olduğunda olasıdır. Aksi takdirde anlaşılmaz, anlam kaymaları ve boşluklarla bezenmiş bir metinle karşı karşıya kalınacaktır. Her dilin kendi koşullarının bir ürünü olması, kendine özgü bir metin geleneği, düşünme ve dünyayı algılama biçiminin olması, diller arasındaki yapısal ve kültürel farklılıklardan ileri gelmektedir (Humboldt, 1973: 82-83). Bunun dışında dilin devingen yapısı da, diller arasındaki örtüşmeyi zorlaştırmaktadır. Çeviri etkinliğinde hedeflenen en önemli unsur, kaynak dil okuyucusunda oluşan etkinin, erek dil okuyucusunda da oluşturulabilmesidir. Çevirinin amacı, önceden var olmayan yeni bir yapıt yaratmak değil, özgün yapıtın iletisini kavramak, korumak ve aktarmaktır. Buna göre yazınsal metin çevirisinde özgün metnin kendi okuru üzerindeki etkisinin aynısını ya da benzerini erek metin okuru

üzerinde yansıtması düşüncesi ortaya çıkmaktadır (Wilss, 1988: 56). Söz konusu işlevlerin erek dil okuyucusunda hedeflenen etkiyi oluşturması için erek metin çevirmenin her iki dilin hem yapısal hem kültürel özelliklerine hakim olması gerekmektedir. Çeviri eyleminde birbirinden oldukça farklı kültürler söz konusu olduğunda eşdeğer bir metin oluşturmak erek dil çevirmeni açısından sorun oluşturacaktır. İstenen etkinin sağlanması açısından bazen anlamı yakalamak için çevirmenin farklı yollara başvurması gerekecektir. Bunun aksine iki farklı dil arasında gerçekleştirilen çeviri etkinliği, kültürlerin benzer olması durumunda daha kolay gerçekleştirilecek ve hedeflenen etkiye daha kolay ulaşılabilecektir.

Yazınsal metinlerin çevirisinde çevirmenler birbirinden farklı iki anlayışı benimsemektedirler. Bunlardan birincisi kaynak metne bağlı kalarak sözcüğü sözcüğüne çeviri anlayışını, diğeri ise erek kültürü dikkate alıp kaynak dil metnini göz ardı eden çeviri tutumudur. Sözü ettiğimiz bu anlayışlar arasında kaynak dil metnine sadık kalıp yazarın vermek istediği iletiye çoğul anlamlılık bağlamında zarar veren, eserin sanatsal değerini bozmaktan çekinen görüşten de bahsetmek gerekir. Bu görüşlerin yanı sıra eşdeğerlik bağlamından söz ederek birçok eşdeğerlik türünü önceliğe almak gerektiğini düşünenler de vardır. Günümüzde ise içerik ve biçim niteliklerinin dengede tutulmaya çalışılması görüşü ağır basmaktadır. Çeviribilimde de bu anlayış benimsenmektedir. Çeviriyi, durağan ve anlamı belli, göndergesel içeriği olan bir kaynak metin olarak değil, metnin olduğu ortama, zamana, kültüre ve okurun kendi dilinin niteliklerine göre ele almak, çeviri çalışmalarında daha işlevsel ve bütünsel bir yaklaşımın geçerlilik kazanmasını ön plana çıkarmıştır (Yücel, 2006: 231). Buna örnek olarak Almanca bir metnin Türkçe'ye aktarılışı sırasında karşılaşılan sorunların, aynı metnin İngilizce'ye çevirisinde farklılık göstermesi, çevirinin yapıldığı dilin niteliklerine ve başka kültürel etmenlere göre değişmesi verilebilir. Buna göre birbirine çevirisi yapılacak iki dilin ve dolayısıyla iki kültürün birbirine uzaklığı, çevirinin zorluk derecesini artıracaktır. Söz konusu kültürel etmenin yanı sıra iki dilin yapısal bağlamda birbirine uzaklığı veya yakınlığı da çeviri edimini/etkinliğini etkilemektedir. Şöyle ki, bilindiği üzere dünya dilleri tipolojisine göre konuşulan diller, etimolojik ve morfolojik olarak iki ayrı biçimde sınıflandırılmaktadır. Morfolojik tipoloji, dillerin biçim ve yapı bakımından gösterdiği özelliklere dayanmaktadır. Etimolojik tipoloji, yeryüzünde varlığı kabul edilen dillerin temelde yine biçim ve yapı

ile ilgili özelliklerine dayanmakta ve söz konusu sınıflandırmada biçim yönünden benzerliklere, ses ve sözdizimi açısından ortaya konan ilişkiler ve yakınlıklar da eklenmektedir. Sözcüklerin en eski biçimleri ve kültür sözcükleri arasındaki benzerlikler dil akrabalığı olarak nitelendirilen ilişkiye sağlam dayanaklar oluşturmaktadır (Aksan, 2000:104).

Bu bağlamda Türkçe, etimolojik tipolojiye göre Ural-Altay dil grubuna, morfolojik tipolojiye göre ise Eklemeli Diller grubuna girmektedir. Ural-Altay grubundaki dillerin birçoğu aynı zamanda Eklemeli Diller grubunda yer almaktadır. Bu gruptaki dillerin özellikleri, farklı biçimbirimlerin (*morphem*) ve sözcüklerin birbirine bağlanarak sözcük oluşumunun gerçekleştirilmesidir. Eklemeli dillerde, değişmeyen bir köke çeşitli görevleri olan ekler getirilmekte ve söz konusu ekler, birleşme noktaları belli olmayacak şekilde kaynaşmaktadırlar. Bunların yanı sıra ünlü uyumunun olması, kimi eklerin hem çekim sırasında eylemlerde, hem de sözcük türetmede kullanılması, ses, sözdizimi, sözcük eşliklerin oldukça fazla olması da bu dilleri diğerlerinden ayıran özelliklerdir. Çalışmanın diğer dillerinden olan Almanca ve İngilizce ise Türkçe'den tamamen farklı olarak etimolojik tipolojiye göre Hint-Avrupa dil grubundan Germen Dilleri'ne girmektedir. Bu gruptaki diller morfolojik sınıflamaya göre çoğunlukla Çekimli Dil grubunda kabul edilmektedir. Bu dil grubunda ise Eklemeli Diller'den farklı olarak, çekim sırasında kökün, özellikle kökteki ünlünün değişmesi söz konusudur. Böylelikle eylem kökündeki başkalaşmayla değişik kavramların yansıtılması ve çeşitli ilişkilerin kurulması sağlanmaktadır. Bilim adamları, aynı dil grubundaki dillerin benzerliklerinin, kültür ilişkilerinden olduğunu savunmaktadır. Kültür alışverişi, dinsel yakınlaşmalar, edebiyat etkilenmeleri gibi yollarla gerçekleşmekte ve dillerin birbirlerinden aldıkları öğeler, bu ilişkilerin ölçüsü oranında dilden dile aktarılmaktadır (Aksan, 2000: 113).

Çeviri etkinliği ile ilgili genel bilgilerin ardından toparlarsak araştırmamızdaki ürünlerin dili olan Almanca ve İngilizce hem etimolojik hem de morfolojik olarak Türkçe'den oldukça farklı bir konuma sahiptir. Bu farklılık, kültürel anlamda bir ayrışmayı da beraberinde getirmektedir. Başka bir deyişle Almanca ve İngilizce, gerek yapısal yönden gerekse kültürel yönden, Türkçe'nin yapısından ve kültüründen farklıdır. Buna göre kaynak metin kültürü ile erek metin kültürü arasında ve birbirine aktarılan dillerin yapıları arasında bir benzerlik söz konusu olduğunda, çeviri etkinliği

daha kolay gerçekleşecek, kaynak metin okurunda oluşan etkinin benzeri erek kültür okurunda daha kolay oluşacaktır. Zira, ortak paydalar söz konusudur. Araştırmada benzer kültürlerin birbirine aktarımındaki kolaylıklar, farklı kültürler söz konusu olduğunda ise ortaya çıkan sorunlar gösterilmeye çalışılacak ve sözü edilen sorun, çeviribiliminin ilkeleri doğrultusunda ele alınıp incelenerek buna göre çevirmenin benimsemesi gereken çeviri anlayışı ve somut çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

1.1. Problem Durumu

Yazınsal metinler sanat eseri olup tüm insanlığın ortak mirasıdır. Kültürlerarası yaklaşımın gündemde olmasından hareketle bu eserlerin bir dilden diğerine aktarılması, söz konusu ortak kültürel mirastan faydalanmayı gerekli kılmaktadır. Yazınsal metinlerin çevirisi, iki kültür arasında bir köprü olarak değerlendirilmekte ve köprünün sağlamlığı çevirinin yeterli olmasıyla özdeşleştirilmektedir. Çeviri etkinliğinde en önemli sorun, bu metinlerin dokusunda kullanılan mecaz, deyim, ikilemeler, üstü örtük ifadeler, söz sanatları ve dil oyunları gibi öğelerin erek kültüre aktarımıdır. Yazınsal metinlere sanat eseri niteliği kazandıran söz konusu öğeler, bir toplumun kültürüne özgü olduğundan bu öğelerin bir dilden diğer dile aktarılması çevirmeni zorlamaktadır. Bu bağlamda eser, sanatsal niteliğini yitirmektedir.

Bir toplumun kültürüne özgü öğelerden oluşan yazınsal metinlerin, farklı bir dil ve dolayısıyla farklı bir kültüre aktarılması çevirmen açısından sorun oluştururken, kültürler ve dil yapısı benzer olduğunda çevirmen, eşdeğerlik sağlamak için zorlanmayacaktır.

Kaynak metin kültürü ile erek metin kültürü arasında ve birbirine aktarılan dillerin yapıları arasında bir benzerlik söz konusu olduğunda ise çeviri etkinliği daha kolay gerçekleşecek, kaynak metin okurunda oluşan etkinin benzeri erek kültür okurunda daha kolay oluşacaktır zira ortak paydalar söz konusudur. Araştırmada bu durum gösterilmeye çalışılacak ve sözü edilen sorun, çeviri biliminin ilkeleri doğrultusunda ele alınıp incelenecek ve somut çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

İnsanla birlikte var olup onunla birlikte yaşayan ve her boyutta iletişimi sağlayan çeviri olgusu, toplumların gelişmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bunun için öncelikle dil bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Bir toplumda dil bilincinin oluşturulmasında ve geliştirilmesinde söz konusu toplum dilinin diğer dillerle olan ilişkisi de oldukça önem taşımaktadır. Farklı kültürlerle iletişim kurmak, farklı bir kültüre ait öğelerin çeviri etkinliği yoluyla aktarılması ve anadil kültürüyle buluşturulması demektir. Başka bir ifadeyle, iki kültür arasında iletişim kuran çeviri etkinliği, bir kültürün yabancı dile olduğu kadar kendi diline karşı gösterdiği duyarlılığı da vurgulamaktadır. Çeviri etkinliği ile aktarılan ürünler arasında en çok kültürler arası iletişim sağlayan metinler yazınsal metinlerdir. Yazınsal metinlerin çevirisi, günümüzde üstlendiği görev açısından oldukça önemlidir. Bu yapıtların çevirisiyle başka toplumların ve ulusların kültürel değerleri aktararak kültürler arası iletişim sağlanmaktadır. Yazınsal metinler, bir ulusun kültürü olarak değerlendirilmekte, bu kültür çeviri aracılığıyla dış dünyaya tanıtılmaktadır. Kültürlerin çeviri etkinliğiyle birbirine tanıtılmasıyla, insanın ufkunun açılacağı ve yeni bakış açıları kazanacağı belirtilmektedir (Aktaş, 1996: 43). Yazınsal eserlerin çeviri aracılığıyla ait oldukları uygarlıkların ve kültürlerin değerlerini ve özelliklerini erek dil okuru dünyasına taşınmasının yanında diğer ulusların yazınındaki gelişmelerin ve kullanılan tekniklerin çevrilmesiyle, erek dil yazınına da katkı sağlayacağı bilinmektedir. Bu yolla kullanılan çağdaş anlatım teknikleri, yani zaman kurgusu, geriye dönüş tekniği, bilinç akımı, iç monologlar, çeviri yoluyla erek kültüre etki edecektir ve erek dil okuru dünyasına renk katıp değişik bakış açıları edinmeyi sağlayacaktır.

Araştırmamızın amacı ise yukarıda saydığımız niteliklerden dolayı söz konusu metinlerin çeviri etkinliği sürecinde başka bir deyişle, bir dilden diğer bir dile aktarımında ortaya çıkabilecek sorunları tartışarak, sanatsal ve biçimsel özelliklerinin erek dilde korunup korunmadığını incelemek, kültür ve yapı farklılığının sebep olabileceği durumları ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Yabancı dil öğretiminde araç olarak kullanılan çeviri etkinliği iletişimsel ve işlevsel boyutu olan çok yönlü bir etkinliktir. Çeviri etkinliğinde materyal olarak kullanılan yazınsal metinlerin aynı zamanda kültür aktarımı işlevi olduğundan, bu metinlerin çevirisinde eserin kaynak dilde oluşturduğu etkinin benzerinin erek dilde de oluşması ve buna göre aktarılması hedeflenmelidir. Benzer kültürlerin birbirine aktarımı ve söz konusu etkinin oluşturulması daha kolay olurken birbirine aktarılan dillerdeki yapı ve kültür (etimolojik ve morfolojik) farkı/ayrımı, çeviri sürecini zorlaştıracaktır. Çalışmada bu sorunsalın üzerinde durulacaktır.

1.4. Varsayımlar

- Çeviri etkinliği yabancı dil öğretiminde kullanılan bir araçtır.
- Farklı diller bağlamında eşdeğerlik ve yeterlilik birebir örtüşmez.
- Her metnin temelinde yatan dilsel işlevine bağlı olarak aktarılması gereğinden hareketle yazınsal metinlerin çevirisinde metin örgüsü ve özellikleri dikkate alınarak çok boyutlu bir çeviri yöntemi uygulanmalıdır.
- Çocuk yazını çevirisi kendine özgü bir alandır.
- Dillerdeki kültür farkı çeviri etkinliği sürecinde dikkate alınmalıdır.
- Dillerdeki etimolojik ve morfolojik ayrım, çeviri etkinliği sürecinde dikkate alınmalıdır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, üç farklı dildeki (Almanca, İngilizce, Türkçe) yazınsal metnin yapı ve kültür bağlamından hareketle birbirine aktarımında ortaya çıkan alt alanlarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çeviri: Çeviri, bir kaynak dildeki göstergelerle bunların oluşturduğu anlamsal-biçimsel bütünleri bir erek dildeki göstergesel ve anlamsal biçimsel bütünlere dönüştürme eylemi olarak tanımlamıştır. Çevirinin iki dil arasında yapıldığı göz önünde bulundurulursa, bu etkinliğin aslında sadece dillerin değil kültürlerin aktarımı olduğu da söylenebilir. Çeviri, metinler üzerinden farklı dil ve kültür ortamlarında bulunan kişi veya taraflar arasında iletişimi sağlamaktadır. Çeviri, geniş anlamda kültür, dar anlamda dil çalışması olarak kabul edilmiştir.

Eşdeğerlik: Çeviride eşdeğerlik, dilin söz (*parole*) düzeyine, yani kullanım alanına dayanır. Çeviri eşdeğerliği, iki metin arasında çeviri ilişkisinin bulunması anlamına gelmekte ve eşdeğerlik ilişkisinin içerik, stil işlev gibi çeşidi, bu kavramın kullanımında kendisine dayanan ilişki alanını belirlemek suretiyle netlik kazanmaktadır.

Yazınsal Metin: Dilbirimlerinden oluşan ve dilin temel işlevlerinin bileşimini oluşturmaları yönüyle sanatsal bir üretim olan yazın ürünleri, insan gerçekliğinin yaşadığı tüm deneyimlerin etkin bir biçimde dille anlatılması sanatının bileşenlerini içeren, düşünce, duygu ve hayal gücü ile etkileyici bir biçimde üretilen dil ürünleridir. İletilerinin çok yönlülüğü, kurmaca ve gerçeğe uygun olmaları, metinler arası iletişim gibi kimi özellikleriyle diğer metinlerden ayrılmaktadırlar.

Çocuk Yazını: Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2003:9). Roman, şiir, öykü biçiminde oluşturulan çocuk yazını ürünleri, aynı zamanda edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyaran olarak kabul edilmekte ve bu ürünler yoluyla çağdaş toplumun duyarlı ve etkin bireyleri olmaya aday olan çocuklar, olayların sanatçı bakışıyla yorumlanmasına tanık olmaktadır.

Çeviri Eleştirisi: Dillerin yazınları arasındaki etkileşmenin günümüzde çok hızlı olması, nesnel ölçütleri olan bilimsel çeviri eleştirisinin varlığını ve gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bilimsel bir çeviri eleştirisi, kaynak metnin erek metinlerle olan bağlantısını, kaynak metin okuru ile erek metin okuru arasındaki ilişkiyi betimlemektedir. Çeviri

eleştirisinde kaynak metnin kaynak kültür içinde, erek metnin erek kültür içinde alımlanma koşulları irdelenerek bilimselliğin önemli bir ölçütü olan nesnellik ön plana çıkmaktadır.

Kültür: Sözlük anlamıyla “1. Tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddî ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin; 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü; 3. Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi; 4. Bireyin kazandığı bilgi; 5. Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme; 6. Tarım” şeklinde tanımlanan kültürün farklı alanlar için değişik tanımları ve yorumları da vardır. Atatürk’ün ifadesiyle kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, uyanık davranmak, düşünmek, zekayı terbiye etmektir.

Dil-Kültür İlişkisi: Dil, millî kültürün temel unsuru ve taşıyıcısıdır. Maddî-manevî kültürel değerlerin oluşmasında ve aktarılmasında dilin yadsınamaz bir rolü vardır. Yazarlar, kendi dönemlerindeki olayların, anlayışların, geleneklerin izlerini ister istemez, yazılı veya sözlü olarak ortaya koydukları eserlerine yansıtırlar. Bu eserleri okuyan yeni nesil, kendi kültürünü, kendi değerlerini öğrenir ve sosyal bir miras olarak kendinden sonra gelenlere aktarır. Bütün bunlar dil sayesinde gerçekleştiği için dil ve kültür birbirini tamamlayan birbirinden ayrılmayan unsurlardır.

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çeviri etkinliği ile ilgili 20. yüzyıla kadar yapılan araştırmalar, çeviri eyleminin yöntemleri ile sınırlı kalmıştır. Yüzyıllar boyu tartışılan çeviri etkinliği ile ilgili araştırmalar, ancak çevirinin ayrı bir bilim dalı olarak kabul edilmesinden sonra kuram boyutunda incelenmeye başlamıştır.

Çevirinin sistemli bir şekilde incelenmeye başlanması ilkçağa kadar dayanmaktadır. Bu dönem bilginlerinden **Cicero**, birebir ve serbest çeviri anlayışı ile ilgili fikirlerini belirtmiştir. Daha o dönemde metnin içeriğinin esas alınması gerektiğini vurgulayarak, kaynak metne sadık kalmanın anlam kayıplarına yol açtığını belirtmiştir (Mounin, 1967: 25). Ortaçağ, çeviri etkinliği yardımıyla doğu ile batının buluştuğu dönemdir. Bu dönemi takip eden Rönesans'ta ve 17. yüzyılda da yine dini metinlerin çevirisi ile ilgili tartışmalar olduğundan çeviri yöntemleri de tartışılmıştır. 18. Yüzyıl, söz konusu tartışmaların etkisiyle çeviri kuramlarının zeminini hazırlayacak yargıların oluştuğu bir dönemdir. Bu dönemde geleneksel iki çeviri yöntemi arasında bir denge kurulması noktasına varılmıştır.

Çeviri yöntemleri ile ilgili olarak İsviçreli bilim adamı **Woodhouselee**, “*Çeviri Prensipleri Üzerine Denemeler*” adlı çalışmasını 1792’de yayınlamış ve çevirinin üç temel ilkesi üzerinde durmuştur:

- Erek dil metni kaynak dil metninin fikirlerini, yargılarını tam ve eksiksiz olarak vermelidir.
- Erek dil metni, kaynak dil metninin üslubunu yansıtmalıdır.
- Erek dil metni, kaynak dil metni kadar akıcı olmalıdır (Savory, 1994: 50).

Mounin (1967: 44) ise Alman edebiyatının ünlü yazarlarından Goethe’nin çeviri anlayışını üç noktada özetlemektedir:

- Çeviri, kaynak metnin düşünce bütünüünün aktarılmasını öngören bir olgudur.
- Çeviri, kaynak metnin erek dilde farklı bir düzenekle taklit edilmesi işidir.
- Çeviri, sadece kaynak metnin anlamını değil, aynı zamanda o metnin içerdiği söz sanatlarının ve üslubunun aktarılmasını gerektiren bir süreçtir.

18. ve 19. yüzyılda çalışmalar, çeviri yöntemlerinden çeviri eleştirisi konusuna ve çeviri eleştirisinin ölçütlerine yönelmiştir. Söz konusu araştırmalar kuramların temelinde yer almaktadır. 20. Yüzyılda modern dilbilimin de öngördüğü ilkeler doğrultusunda kuramlarla ilgili ilk araştırmalarından birisi **Savory**'nin “*Tercüme Sanatı*” (1968) adlı eseridir. Savory bu araştırmasında çeviri etkinliğinin ilkelerini belirtmekte ve herkes tarafından kabul edilebilecek ve çeviri etkinliğinin tüm yönlerini kapsayacak bir çeviri kuramının geliştirilemeyeceğine işaret etmektedir. Ona göre çeviri etkinliği, kaynak metne sadık kalmaya çalışarak yapılabileceği gibi, kimi zaman da serbest olarak gerçekleştirilebilmektedir. Kaynak metne sadık çeviri, kaynak metnin biçimini, anlamını, üslubunu yansıtan ve onun sebep olduğu etkinin eşdeğerini oluşturmaya çalışan bir çeviri türüdür.

Bu dönemde çeviri kuramlarına ilişkin başka bir araştırma da **Nida**'nın “*Principles of Translation*” (1959) adlı çalışmasıdır. Nida'ya göre çeviride amacın kaynak dildeki metin, mümkün olduğu kadar eşdeğer bir erek dil metni olarak üretilmeye çalışılmalıdır ve bunu yaparken söz konusu eşdeğerlik sadece biçim yönünden değil, aynı zamanda üslup ve anlam yönünden de gözetilmelidir. İki farklı dilde anlam ve biçim yönünden eşdeğerlik, ona göre mümkün değildir. Bu görüşünü de, dillerin farklı anlam-sembol ilişkileri ve sistemlerinden oluşmasına dayandırmaktadır. Ona göre semboller ve onların gönderimde bulunduğu nesneler arasındaki ilişki keyfidir ve bir dil, diğer bir dille aynı anlam ve sembol ilişkisine sahip olmayabilmektedir.

Köksal (1995: 34), Nida'nın görüşlerini yorumladığı çalışmasında, çeviride diller arasında eşdeğerlik kurmanın temel bir ilke olduğu sonucunu çıkarmıştır. Bu ilke kimi zaman birebir sağlanabilmektedir ancak bu durum morfolojik yönden birbirine benzeyen diller için söz konusudur. Birbirinden etimolojik veya morfolojik olarak farklı tipolojilerde yer alan diller arasında ise birebir eşdeğerlik kurmak kimi zaman mümkün olmayacaktır.

Fransa'da **Cary** tarafından yapılan “*Modern Dünyamızda Çeviri*” (1956) adlı çalışmada, çevirinin diğer bilimlerle ilişkisi ve onlardan yararlanan bağımsız bir bilim olduğu vurgulanmaktadır. Cary (1956: 150), çevrilecek metnin ait olduğu dilin kültürünü yansıttığı savından hareket ederek çevirmenin kaynak metni, hem söz konusu kültürü hem de bu kültürü aktaran yazarın üslubunu gözetmesi; aynı zamanda eserin

anlam, biçim ve dilbilgisine ilişkin özellikleriyle birlikte aktarması gerektiğini belirtmektedir. Bu varış ise, çevirmenin erek dilin kültürüne hakim olmasını gerekli kılmaktadır.

Daha sonra bu görüşlerden yola çıkarak kuramların değişik açılardan incelendiği dönemde **Koller**, “*Grundprobleme der Übersetzungstheorie*” (1972) adlı çalışmasıyla çeviri etkinliğini bir tür yorumlama sanatı (*Hermeneutik*) biçiminde ele almıştır. Koller’e (1972: 47) göre çeviri eyleminde kaynak dilin fonolojik, morfolojik ve sözdizimsel birimlerinin, erek dile dilbilimsel bir yorumlamayla aktarılması gerekmektedir. Başka bir deyişle çevirmen, kaynak metnin dilini önce dilbilimsel yönden inceleyerek anlamı belirleyecek, sonra erek dilde bu anlamı aktarabilecek eşdeğer yapıları yorumlayarak tespit edecektir.

Koller’in bu görüşünü benimseyen **Kloepfer** (1967: 15), çeviride dilbilimsel yorumlamanın yanı sıra metin türlerinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Kloepfer, her metin türünün kendine özgü niteliklerinin ve geleneklerinin olduğunu, bunların erek dilde korunarak verilmesi ve kaynak dil metninin kendi okuyucu kitlesi üzerinde oluşturduğu etkinin erek dil okuyucusu üzerinde de oluşturulması gerektiğini savunmaktadır.

Bu konudaki diğer bir bilim adamı da “*Kognition und Übersetzung*” (1988) adlı çalışmasıyla çevirmenlere yol gösteren **Wilss**’dir. Wilss (1988:5), çevirmenin benimsemesi gereken çeviri anlayışının merkezinde iletişim olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre çevirmenin öncelikle okuyucunun ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak metin seçmesini, çeviri etkinliğini metin türünün erek dildeki karşılığını dikkate alarak gerçekleştirmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun için ise çeviri kuramları konusunda bilgi sahibi olmanın kaçınılmazlığına işaret etmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, çeviri alanında çağdaş yaklaşımların olduğu ve önceki dönemlerle kıyaslandığında farklı birtakım görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir. Bu yaklaşımlardan biri, **Even-Zohar**’ın “*The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem*” (1978) adlı çalışmasında oluşturduğu ‘*Çoğuldizge Kuramı*’dır. Söz konusu kuramda çevirinin amacı, toplumsal düzenin içinde edebiyatın rolünü vurgulamak ve edebiyatın işlevini göstermektir. Kültür, farklı altdizgelerden oluşan bir dizgeler dizgesi olarak görülmektedir. Edebiyat da bu dizgeler

dizgesinin bir altdizgesidir ve çeviri yazını ise edebiyat dizgesinin içinde bulunmaktadır. Merkez-çevre ilişkisi düşünülerek çeviri yazının hangi durumlarda merkezde veya çevrede olduğu araştırılır. Even-Zohar (1987: 59-60), çevirinin ulusal kültürlerin biçimlenmesindeki önemli işlevine değinerek çeviri edebiyatın ayrı bir yazınsal dizge olarak incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Çoğuldizge kuramına göre yazınsal metinlerin çevirisi, yapısı ve işleviyle farklı bir dizge olan metinler kapsamında ele alınmaktadır. Kısaca söz konusu kuram, ortaya koyduğu niteliklerle çoğuldizgesel, erek odaklı, işlevsel ve betimleyici kuramların çıkış noktası olmuştur.

Even-Zohar'ın Çoğuldizge Kuramı'nı temel alan yaklaşımlardan birisi **Toury**'un çeviri kuramıdır. Toury, Zohar'ın Çoğuldizge Kuramı'nı temel alarak kaleme aldığı "*In Search of a Theory of Translation*" (1980: 3-5) adlı yapıtında önceliğin çeviri ürünlerine ait olduğunu belirterek, çevirinin erek kültür için yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre erek kültür, çeviri etkinliğine başlama kararını ve çeviri sürecini başlatmaktadır. Bu bağlamda çeviri olgusu, amaca yönelik bir etkinlik olup onunla ilgili olgular sadece erek dizgede gerçeklik kazanmaktadır. Bu yeni yaklaşıma göre çeviri, kaynak dizgedeki bir yazarın kaynak dil verileriyle oluşturduğu bir metnin erek dizgedeki izdüşümü değildir. Çeviri, doğal olarak kaynak çıkışlıdır ve kaynak dizgeye değil erek dizgeye hitap etmektedir. Başka bir anlatımla, çeviri, doğası gereği kaynak dil çıkışlıdır ancak erek dizgeye yöneliktir. Durum böyle olduğunda çeviri, kaynak metne göre ikinci derecede önemli olan bir etkinlik olmaktan çıkmaktadır. Nasıl kaynak metin kaynak dizgede birinci derecede önem taşıyorsa, çeviri metin de erek dizgede birinci derecede önem taşımaktadır. Çeviri tanımını, kaynak dizgenin belirlediği koşullar değil, erek dizgenin kendisi belirlemektedir. Bu duruma göre çeviri eşdeğerliği kavramı, normların, kısıtlamaların belirlediği, sürekli değişme halinde tarihsel ve ilişkisel bir kavram olarak ele alınmaktadır. Yine Toury'a göre, kaynak metin ve erek metin arasında eşdeğerlik ilişkisini belirleyen etmen çeviri normlarıdır. Toury, çeviri normlarını öncelikle iki ana başlık altında incelemektedir. Birincisi, çevirinin hangi dilden yapılacağı, hangi yazarın, hangi metnin çeviri için seçileceği gibi konularda alınan kararları kapsamakta; ikincisi ise, çeviri süreci sırasında alınan kararların tamamını esas almaktadır. Buna ek olarak, Toury ayrıca *öncül norm*dan söz etmektedir ki, bu norm, çevirmenin çeviriyi kaynak dizgeye mi, yoksa erek dizgeye göre mi yapacağı konusunda alınan karardır (Toury, 1980:115).

20. yüzyılın ikinci yarısında ileri sürülen diğer bir kuram da **Vermeer**'in 1984 yılında **Reiss** ile birlikte yaptığı “*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*” adlı çalışmayla sunulmuştur. Daha sonra Vermeer'in geliştirdiği kuram ‘*Skopos Kuramı*’ olarak adlandırılmıştır. Bu kurama göre çevirinin başarılı olması, amacın açık bir biçimde belirlenmesine bağlıdır. Kuramda kaynak metnin kaynak kültür içinde ve kaynak kültür için, çevirinin de erek kültür için üretildiği belirtilmektedir. Ayrıca bu kuramda, çevirinin iletişimsel bir etkinlik olduğu ve çeviri sürecini belirleyen etkenin, çevirinin amacı olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu süreçte, çevirinin amacı, amacı belirleyen kişi, çeviriyi belirlenen amaç doğrultusunda yapan çevirmen, çevirinin amaçladığı kültürün özellikleri gibi faktörler ön plana çıkmaktadır. Kısaca bu kuramda ilgi, çeviri süreci üzerinde odaklanmıştır. Çeviri sürecini belirleyen etken, çevirinin amacıdır. Çevirmen bu kuramda özel bir konuma getirilmiştir. Diğer bir anlatımla burada işlevselcilik ön plandadır. Kullandığı ‘*skopos*’ kavramında ise, çevirinin amacının kaynak metinden çıkarılamayacağı düşüncesi yatmaktadır. Çünkü amaç, çeviri dili okurlarının beklenti ve gereksinimlerine dayanmaktadır. Bu durumda çevirmen başarılı bir çeviri yapmak istiyorsa, erek dil okurlarının özel durumlarını bilmek zorundadır.

Bengi (1992), “*Çeviribilimde ‘Bütünleyici Yaklaşım’ üzerine Eleştirel Görüşler ve Öneriler*” adlı çalışmasında yazın çevirisi ile ilgili kuram düzeyindeki çalışmaları yorumlamakta ve çeviri etkinliğinin zaten doğası gereği ereğe yönelik olduğunu belirterek bu görüşlere paralellik göstermektedir. Bengi, çeviri olgusunu kaynak dizgenin belirlediği kuralların değil erek dizgenin kendisinin belirlediğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşımda bunun yanı sıra çeviri eşdeğerliği kavramının kuralcı ve durağan bir kavram olmaktan çıkarak tarihsel, ilişkisel, normların ve kısıtlamaların belirlediği artsürekli bir kavram olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Bengi (1995), “*Çeviri Eğitiminde Özgün Metin Yorumlama Çeviri Metni Oluşturma Sürecine Yönelik Yöntem Önerileri*” adlı diğer bir çalışmasında Vermeer'in Skopos kuramına değinerek bu kuramın alanının uygulamayla sınırlı olduğu ve ilginin çeviri süreci üzerinde odaklandığı görüşünü vurgulamaktadır. Bu çalışmada Skopos kuramının amacının çeviri eğitimi yönlendirmek olarak değerlendirilebileceği görüşü yer almaktadır (Bengi, 1995: 18).

Genel çeviri kuramları ve yöntemleriyle ilgili araştırmaların ardından günümüzdeki çalışmalar, özellikle eşdeğerlik, çeviri eleştirisi, yazınsal metinlerin çevirisi, çeviride kültürel faktörler gibi daha spesifik boyutlarda yapılmaya başlanmıştır.

Yazın çevirisi ile ilgili olarak **Göktürk**, “*Çeviri: Dillerin Dili*” (1986, 2002) adlı çalışmasında çeviribilim, kuramlar ve özellikle yazın çevirisi hakkındaki görüşlerini birçok bilim adamının teorik bakış açısını analiz ederek belirtmektedir. Yazınsal metinlerin çevirisi ile ilgili araştırmaları, gerek iletileri gerekse dil dizgeleri açısından bilimsel ölçütlere vurulamazlıkları nedeniyle yetersiz bulan Göktürk, bunun nedenini ise yazınsal metnin, dilin sözcük, sözdizimi, anlam kurallarına sıkı sıkıya bağlı olmamasına ve deyişte, anlamın göndergesindeki devingen yapısına bağlamaktadır. Yapılan araştırmalar çözümlemeleri özet olarak iki sorun çevresinde yoğunlaştırmaktadır. Birinci sorun, yazınsal çeviri etkinliğinin bir süreç olarak irdelenmesi, ikincisi ise çeviri metnin özelliklerinin belirlenmesidir.

Göktürk’e göre yazınsal metin dili, kendine özgü bir dildir ve okur, belli bir yazınsal metne birbirinden farklı tepki vermekte başka bir ifadeyle anlamı farklı biçimlerde yorumlayabilmektedir. Birçok durumda okur, metindeki örtük anlamı kendi kavrayışında açık kılma eğilimindedir. Metindeki örtük anlamın okurun paradigmasına göre farklı şekillerde yorumlanması ise yazar tarafından kesinlikle öngörülmüş bir şey değildir. Bunun yanı sıra çevirmen açısından dilsel yapılaştırma yetisi çok önemlidir. Yazın çevirmenliğinin temelini oluşturan dilsel yapılaştırma yetisi, çeviri dilinde, tutarlı sözdizimsel, anlamsal yapılar üretebilmektir. Yazınsal metinlerin çevirisi söz konusu olduğunda bu tutarlılığın metin bağlamında izleksel ilişkiye uzanabilmesi önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir.

Göktürk (2002: 38-39), yazın çevirisinin güçlüğü Wilss’ten (1982: 133) yaptığı bir alıntıyla iki noktaya dayandırmaktadır. Bunlardan birincisi, yazın metnindeki yan anlamların dilin genel yapısında, her sözcüğün temelinde yer alan alışılmış anlam dizgelerine göre seçilmeyişi ve ancak çağrışımsal, yorumbilgisel işlemlerle kavranabilmesi; ikincisi ise kaynak metin dilindeki, karmaşık, dolaşık çok yönlü alımlama koşullarının, çeviri metin dilinde de oluşturulma zorunluluğudur. Buradaki temel sorun, kaynak metin dilindeki yan anlamların, çeviri metinde yeterli etkiyle oluşturulup oluşturulamayacağıdır. Kendine özgü ölçütleri ve kuralları olan yazın

çevirisinde amaç, dilsel işlevi yönünden kaynak metne eşdeğer bir metin oluşturmaktır. Sözkonusu eşdeğerlik ise sadece dilsel gösterge ya da içerik düzeyinde bir özdeşlik değildir.

Yazın metninin bir dile, kültüre, tarihsel ortama ve yazın geleneğine bağlı olarak dilbilimsel öğeleri içermesi demek olan *metinsellik*, metnin belli bir toplumsal kültürel ortamda varlık kazanmış olması anlamına gelen *bağlamlılık* ve metnin dil içindeki diğer metin türleriyle ilişkili olmasını ifade eden *metinlerarası etkileşim* gibi temel özellikler, çeviri metninde de aranmaktadır. Başka bir ifadeyle çevirmen, hem kaynak dildeki metni erek dil metnine aktarmak, hem de erek dilde oluşan metni yazınsal bir yapıt olarak kabul etmek zorundadır. Söz konusu yapıt, başka bir kültürün ürünüdür ve çeviri dilinin yazın gelenekleri içinde benzerleriyle türdeş olmak durumundadır (Göktürk, 2002: 47).

Yazın çevirisinin *eşdeğerlik* bağlamında yapılması gerektiği konusundaki çalışmalar da önemli ölçüde yer tutmaktadır. Kaynak dil metni ile erek dil metni arasında sözcük ve dil bilgisi yönünden yeterli ölçüde denklik kurma, bununla birlikte kaynak dildeki bir ifadeyi, anlam, işlev, üslup, iletişim ve kültürel bakımdan erek dile en doğru biçimde yansıtma anlamına gelen eşdeğerlik konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Söz konusu araştırmaların hepsini belirtmek araştırmamızın boyutunu aşacağından, burada en önemli araştırmalar ele alınacaktır. Bu konuda yazın çevirisine temel oluşturan **Koller**, “*Einführung in die Übersetzungswissenschaft*” (1997: 216) adlı çalışmada eşdeğerliği öncelikle ele almış ve eşdeğerlik kavramını beş grupta incelemiştir:

1. Düz Anlam Düzeyinde Eşdeğerlik: Bir sözcüğün herkes tarafından bilinen, akla ilk gelen anlamında kullanılmasıdır. Çeviride, düzanlamsal eşdeğerlik kavramı ile kaynak dildeki bir dil unsurunun erek dilde hiçbir anlam kaymasına uğramadan aktarılması kastedilmektedir.
2. Yan Anlam Düzeyinde Eşdeğerlik: Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen çıkmadan, işlevsel ya da biçimsel bir benzerlikten dolayı bir başka kavram için kullanılması sonucu ortaya çıkan anlamdır. Çeviride yan anlam düzeyinde eşdeğerlikten; deyim aktarmasında, benzetmelerde, ad aktarmalarında, çok anlamlılıkta ve eş anlamlılıkta yararlanılmaktadır.

3. Metnin Türüne Göre Eşdeğerlik: Türk dilinde olduğu gibi her dilin metin türlerinin kendine özgü bir üslubu vardır. Bu durum, çeviri biliminde çevrilecek metnin türüne göre çeviri yönteminin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır.

4. Dil-Kullanımsal Eşdeğerlik: Kullanımsal eşdeğerlik kavramından kaynak metnin içeriğinin, yani bu metinde kullanılan dilsel öğelerin, kavramların erek dildeki alıcılar tarafından rahatlıkla anlaşılabilir şekilde aktarılması ifade edilmektedir.

5. Biçimsel Eşdeğerlik: Kaynak metnin sadece iletişimsel içeriğinin değil, sözdizimi, biçim özellikleri ile kendine özgü anlatımını erek dilde benzer bir estetik etki sağlayabilecek biçimde aktarma olarak tanımlanmaktadır.

Eşdeğerlik konusunda önemli araştırmalar yapan **Nida** da “*A Framework for the Analysis and Evolution of Theories of Translation*” (1976: 68) adlı çalışmasında, değişik öğrenim düzeyleri, farklı meslekler ve ilgi alanlarının insanlarda bir iletiyi anlayabilme yetisini önemli ölçüde etkilediğini savunarak eşdeğerlik kavramına değişik bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Nida, bu kavrama kendi deyişiyle alıcı ağırlıklı iletişimsel çeviri yöntemi açısından bakarak bu tür çeviri yönteminin gerektirdiği eşdeğerlik türünü “*devingen eşdeğerlik*” olarak adlandırmıştır.

Eşdeğerlik kavramına farklı ele alan **Popovic**, “*The Nature of Translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation*” (1987) adlı çalışmasıyla eşdeğerlik türlerini Koller’den farklı olarak aşağıdaki biçimde sınıflandırmaktadır:

- Biçimsel Eşdeğerlik: Gerek kaynak metinde gerekse erek metindeki öğelerin işlevsel eşdeğerliğidir. Amaç, anlamın erek metinde değişmemesi için anlatımda özdeşlik sağlanmasıdır.
- Dilsel Eşdeğerlik: Kaynak metindeki öğelerle erek metindeki öğelerin sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel düzeylerdeki türdeşliğidir.
- Dizisel Eşdeğerlik: Dizisel anlatımcı eksen çevresindeki öğelerin, anlatımcı öğelerden oluşan bir dizge olarak biçim düzeyindeki eşdeğerliğidir.
- Metinsel- Dizimsel Eşdeğerlik: Erek metinde öğelerin dizimsel eksen çerçevesinde düzenlenmesidir (a.g.e., 1987: 78-87).

Bu arada yazın çevirisinin nasıl olması gerektiği ve eşdeğerlik konusundaki çalışmaların dışında çeviri eleştirisi ile ilgili çalışmalardan da bahsetmek gerekir. Ölçütleri belli olan yöntemli bir çeviri eleştirisinin nasıl olması gerektiği ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan biri yine **Popovic**'in 1973 yılında ele aldığı “*Zum Status der Übersetzungskritik*” dir. Popovic, bu çalışmada çeviri eleştirisinin, metni önce, hem kaynak dil hem de erek dil yazını bağlamında, gerek dil gerekse yazın geleneğinin yerleşik kurallarından sapma açısından incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Sonraki aşamada kaynak metin dilsel, biçimsel yönden karşılaştırılıp somut yanlışlıkları saptayarak çözümlendikten sonra metnin alımlanma koşulları değerlendirilmelidir.

Koller'in (1997: 112-122) çeviri eleştirisi konusundaki görüşleri, Popovic'in görüşlerine paralellik göstermektedir. Koller, çeviri metninin hem kaynak dil yazını hem de erek dil yazını içindeki konumundan yola çıkarak, çeviri eleştirisini okur açısından ele almaktadır. Bunun yanı sıra, kaynak metin ile erek metnin biçimsel açıdan çözümlenerek, dilsel biçimsel açıdan karşılaştırılması gerekliliğine isaret etmektedir.

Çeviri eleştirisi konusunda bahsetmeye değer bir diğer çalışma da **Aktaş**'ın “*Übersetzungskritische Untersuchung des Romans ‘An diesem Dienstag’ Wolfgang Borcherts*” başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmada Aktaş, yazınsal metinlere estetik ve sanatsal değer katan, kültüre özgü üstü örtük ifadelerin erek dile eşdeğerlik ölçütlerine uygun aktarılması gerektiği, aksi takdirde anlam kayıplarının olacağı, metnin sanatsal değerinin korunamayacağı görüşünü savunmaktadır. Çalışmada, sözü edilen ifadelerin aktarımında çevirmenin çeviri anlayışı, somut örneklerle ve nesnel bir eleştiri yöntemiyle ortaya konmaktadır.

König'in “*Kültürlerarası İletişimde Mütercimmin Rolü*” (1993) adlı araştırması, çeviri etkinliğinin kültürlerarası iletişim boyutunu anlatan çalışmalardan birisidir. König, araştırmasında çevirmenin iki kültür arasında arabuluculuk yaptığını ve kültürlerarası iletişimde çok önemli bir işlevi olduğunu, bunun için de iki dil ve kültüre hakim olması gerektiğini belirtmektedir.

Kültür farkının çevirideki rolü ile ilgili bir diğer araştırma, **Durusoy**'un “*Inwiefern geht kultur bei literarischen Übersetzungen verloren?*” (1988) adlı çalışmasıdır. Durusoy, bu çalışmasının başında, çevirinin bir sanat işi olduğunu değişik araştırmacılardan yaptığı alıntılarla kanıtlamaya çalışmış, ardından yazınsal metinlerin

çevirisinde kültür unsurunun kaybolup kaybolmadığı sorusuna ünlü Alman yazarların değişik dillerden yaptığı nazım türündeki çeviri örneklerini inceleyerek cevap aramıştır. Durusoy, araştırmalarının sonunda elde ettiği bulguları değerlendirmiş ve çevirmenlerin yaptıkları şiir çevirilerinde hem kaynak dildeki şiirin biçiminden uzaklaştıklarını hem de söz konusu şiiri erek dile tam olarak aktaramadıklarını tespit etmiş, dolayısıyla yazınsal metin çevirilerinde bir kültür kaybının kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır.

Durusoy (1989), *“Interkulturelle Aspekte beim Übersetzungsunterricht”* başlıklı bir başka araştırmasında ise, çevirinin bir kültür aktarımı işi olduğunu, çevirmenlerin kültürler arası arabuluculuk görevi yaptıklarını belirtirken, onların yalnız kendi kültürlerini değil, dillerini çevirdikleri toplumların da kültürlerini, örf, adet, gelenek ve göreneklerini, inançlarını, tarihi geçmişlerini çok iyi bilmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Durusoy, çeviri işinin zorluğuna ilişkin; çalışmanın akışı içinde çeviri dersinin yabancı kültürleri öğrenmede önemli bir araç olduğunu, ancak bu dersin hala klasik yöntemlerle verildiğini, bu nedenle öğrencilerin, çevrilecek metnin önce bilinmeyen sözcüklerini aramaya başladıklarını, yani birebir çeviri yöntemine başvurduklarını, bunun sonucunda da anlamın gözardı edildiğini belirtmektedir. Durusoy, çeviri yaparken birinci aşamada kaynak metni yine kaynak dilde anlamaya çalışmalarını, kaynak metnin söz varlığını, sözcüklerin anlamlarını ilgili bağlamda yakalamalarını ve böylece kaynak metni çözümledikten sonra, ikinci aşamada bu metnin içerik ve üslup özelliklerini bozmadan erek dile aktarmalarını önermektedir.

Modernleşmenin zorunlu kıldığı bir alan olarak ortaya çıkan, dünyanın ortak kültürel miras ürünlerinin yansıdığı bir yazınsal metin türü olan ve araştırmamızın ürünlerini oluşturan çocuk yazını çevirisi ise çeviri kuramları açısından oldukça farklı bir yere sahiptir. **Shavit** (1980), *“Translation of Children’s Literature as a Function of its Position in the Literary System”* adlı çalışmasında çocuk yazını, Itamar Even Zohar’ın kurucusu olduğu yazınsal Çoğuldizge Kuramı çerçevesinde ele almaktadır. Kurama göre çeviri etkinliği sırasında çevirmenin serbestlik alanı oldukça geniştir ve çeviride iki temel ilke göz önünde bulundurulmalıdır:

- Çeviri metnini çocuğa uygun ve yaralı olarak düzenlemek
- Olay örgüsünü ve dili çocuğun kavrama düzeyine indirgemek

Shavit'e göre söz konusu ilkeler metnin işlenişini ve seçimini belirlerken bu ilkeler metnin dizgesel yatkınlığının temelini oluşturmaktadır. Metni çocuğun kavrama düzeyine indirgemek, eğitsel ve ideolojik amaçlar, çocuğun sözcük dağarcığının gelişmesine katkıda bulunmak gibi nedenlerle çocuk yazını ürünlerinin çevirisinde ekleme, çıkarma ve kısaltmalar da yapılabilmektedir. Çevirmenin bu tür değişiklikleri yapma durumu en çok kültürel değerlerin aktarımında söz konusu olmaktadır. Bunların başına da özel isimler, başlıklar ve deyimler gelmektedir (akt. Aktaş ve Oğuz, 2010: 68).

Zivtçi'nin çocuk yazını çevirisi ile ilgili çalışmaları bu konuya açıklık getirmiştir. Zivtçi, “*Alman Çocuk Edebiyatından Türkçe'ye Çevrilen Örneklerin Çeviribilimsel Açıdan İncelenmesi*” (2005) ve “*Çocuk Edebiyatı Çevirisinde Kültürel Öğelerin Aktarılması*” (2007) adlı çalışmalarında çevirmenin bu konudaki sorumluluğunu, çeviri yoluyla çocuğa yabancı bir kültürün kapılarını açmasını gerekçe göstererek vurgulamaktadır. Çeviri sürecinde yapının hitap ettiği yaş grubundaki okuyucunun kavrama özelliklerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini belirten Zivtçi, çocuğun, bir yandan anlatılanların farklı bir kültüre ait olduğu ayrımına varırken diğer yandan da verilmek istenen iletiyi alımlaması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Zivtçi'ye göre çevirmen, yabancı bir kültüre ait deyim, söz oyunu gibi öğeleri aktarması gerektiğinde kaynak metne sadık kalmakla erek metnin işlevi arasında bir karar vermek durumunda kalmaktadır. Kültüre özgü olan ve erek kültür dizgesinde bulunmayan ifadelerin aktarılması sırasında anlam kayıpları söz konusu olacağından diğer yazın türü çevirilerinde kabul görmeyen ekleme, çıkarma, yorumlama gibi değişikliklerin çocuk yazını çevirisinde yapılabileceği de bu incelemede belirtilmektedir. Zivtçi bunu, çocuk yazını çevirisinde çevirmenin, anlaşılabilirlik ve çeviribilim kuramları arasında bir seçim yapmak durumunda olmasına, **Koller**'in “*Einführung in die Übersetzung*” adlı eserinde çocuk yazını, edebiyatın özel türlerinden biri olarak tanımlamasına ve bu türün çevirisinin de kendine özgü olması gerektiği görüşüne dayandırmaktadır. Bunun dışında çalışmada, erek metin odaklı kuramların çocuk yazını çevirisinde çevirmene yol göstereceği vurgulanmaktadır (Aktaş ve Oğuz, 2010: 68).

Çocuk yazını çevirisinin nasıl olması gerektiği ile ilgili başka bir çalışma da **Neydim**'in (2003) “*80 Sonrası Değişen Paradigma Açısından Çeviri Çocuk Edebiyatı*” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmasında ve “*Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı*

Çevirisi Üzerine” (2006) adlı incelemesinde Neydim, çeviri etkinliğinin erek metin odaklı kuramları temel alarak gerçekleştirilmesi gerektiğini belirterek konuya ayrıca, metnin erek dilde doğal bir metin olarak okunabilmesi ve özgün bir yapıtın sahip olduğu değerleri içermesi, yani yazınsal bir bütün oluşturması açısından da yaklaşmaktadır. Çalışmalarında öne sürdüğü görüşlerini “*Küçük Prens Çevirilerindeki Çevirmen Kararları*” (2006) adlı makalesinde somut örneklerle okuyucuya sunmaktadır. Neydim, söz konusu çalışmada çeviri etkinliğinin içinde farklı kültür katmanlarının rol oynadığını vurgulamakta ve Vermeer’den yaptığı alıntıyla bu katmanları açıklamaktadır. Idio-kültürel katman, erek metin okuyucusunun kendi kişisel alışkanlıklarını ve düşüncelerini, kendi karakter özelliklerini içermektedir. Dia-kültür katman, aynı okuyucunun bir ailenin, bir kulübün, bir politik partinin üyesi olabileceğini belirterek öte yandan erek kültür okuyucusunun bir millet, ülke ya da daha büyük bir topluluğun üyesi olduğu gerçeğinden hareketle onun para-kültürel özelliğini göstermektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak çevirmenin bütün bu kültürel katmanları, erek ve kaynak kültür arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurması ve çeviriyi buna göre yapması gerekmektedir. Yukarıda değinilen noktalardan yola çıkıldığında, çevirinin amacının özgün yapıttan farklı olduğu, erek dil okuyucusunun kaynak dil okuyucusundan farklı bir dil ve kültür içinde yaşadığı dikkati çekmektedir. Bu araştırmada ele alınan çevirilerde amaç, kaynak metinden farklı olarak ortaya konmuş; ancak bu amacın, kaynak metnin içerdiği hiçbir anlam ve içerikle bağdaşmayan bir yönelim içinde olduğu belirtilmiştir.

Çocuk yazını çevirisi ile ilgili ülkemizde yapılan söz etmeye değer bir diğer çalışma da **Kurultay**’ın “*Probleme und Strategien bei der Kinderliterarischen Übersetzung*” (1994) adlı çalışmasıdır. Kurultay, bu çalışmada çocuk yazınının diğer yazın türleriyle benzerliklerinin yanında, kendine özgü özellikler içeren bir alan olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır. Çocuk yazınının yazarı, çizeri, editörü, yayıncısı yetişkin olan bir alan olduğuna işaret ederek aynı durumun, çeviri çocuk yazını için de geçerli olduğu belirtmektedir. Metnin çocuğa göreliğini, yararlarını ve zararlarını belirleyen, metne herhangi bir nedenle müdahale eden kişinin, yazarıyla, çizeriyle, yayıncısıyla, eğitimcisiyle, kütüphanecisiyle, eleştirmeniyle yetişkin olmasından hareketle çevirmenin, çözümleyicilik ve duyarlılık gibi sorumlulukları bulunduğuna vurgu yapmaktadır. Ona göre önemli olan, metnin erek dilde doğal bir

metin olarak okunabilmesi ve özgün bir yapının sahip olduğu değerleri içermesi, yani yazınsal bir bütün oluşturmasıdır. Bu bütünsellik, çocukların okuma alışkanlıklarını olumlu yönde etkilemektedir zira, çocuklar, metni kendi çağrışımlarıyla alımlamaktadırlar; metnin bütününe değerlendiren yani kavramsal ve bilgiye dayalı okumaları yoktur. Kitap onlara keyif verdiği sürece okumayı sürdürmektedirler. Bunun yanı sıra çeviri, çocuk için yabancı dünyaya açılan bir penceredir ve çocuk yazını çevirisinin çocuk için çok önemli bir boyutu da bu yolla edinilen yabancı dünya deneyimidir (Aktaş ve Oğuz, 2010: 68).

3. YÖNTEM

Araştırma, nitel araştırma yöntemiyle, toplanan verilerden çıkarım yapmaya yönelik bir tutumla; bulgular nitel bir betimleme yoluyla tümevarım süreci içinde yapılacaktır. Bu süreçte oluşturulan araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde söz konusu kuramlar açıklanarak bununla araştırmanın veri tabanı oluşturulacak, ikinci bölümde kaynak dil yazarı Cornelia Funke'nin eserleri ile ilgili bilgi ve bunun yanı sıra erek dil çevirmenleri hakkında bilgi verilecek; üçüncü bölümde Almanca kaynak dil metni ve kaynak dil metninin İngilizce ve Türkçe erek dillerindeki çevirisinden somut metinbirimler seçilerek kültür içerikli ifadeler, dil oyunları, söz sanatlı kullanımlar, gerek sözdizimi gerek semantik bağlamda içerik çözümleme yöntemiyle deskriptif olarak karşılaştırılacak; çocuk yazını çevirisi açısından değerlendirilecektir. Son bölümde ise erek dil çevirmenlerinin çeviri anlayışları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.1. Evren

Araştırmanın evrenini yazınsal metinler, çalışma evrenini ise çocuk yazını alanında Almanca kaynak dilde yazılmış **Cornelia Funke**'nin "*Tintenherz*" adlı yapıtının Türkçe ve İngilizce çevirileri oluşturmaktadır.

3.2. Örneklem

Araştırmanın örneklemine söz konusu Almanca kaynak eser ve onun iki farklı ere dildeki çevirilerinde, kültür farklılığından kaynaklanan sorunlu bölümler oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde mevcut verilerden yani ikincil veri kaynaklarından faydalanılacaktır. Üçüncü bölümde ikincil verilerin yardımıyla söz konusu bölümler, betimlemeli ve karşılaştırmalı bir yöntemle analiz edilerek değerlendirilecektir.

Bu kapsamda üniversite kütüphaneleri (Gazi, Bilkent, Ankara, ODTU), Milli Kütüphane, Alman Kültür Merkezi, Amerikan Kültür Merkezi, İngiliz Kültür Merkezi ve YÖK Tez Tarama Merkezi'nden yararlanılacaktır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada, çeviri biliminin kuramları doğrultusunda ikincil veri kaynaklarından da yararlanılarak nitel bir analiz yapılacaktır.

4. ÇEVİRİ

İçinde bulunduğumuz çağda, iletişim alanında kaydedilen sürekli ve köklü değişimler ve ilerlemeler, bilim insanlarını iletişimin en temel aracı olan dile yöneltmektedir. Yirminci yüzyıldan itibaren çeviri etkinliği, bilginin aktarılmasında, dolayısıyla iletişimin sağlanmasında oldukça önem arz eden bir konum edinmiştir. Çeviri etkinliği, kültürleri birbirine yaklaştıran, tanıtan, yazılı ve sözlü iletişimi sağlayan, bilimi, tekniği, sanatı evrenselleştiren bir olgudur. Çağa ayak uydurmak, dünyada olup bitenlerden haberdar olmak, çeviri işleminin yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Birçok aşamadan geçen, tarihin her aşamasında var olan çeviri kavramı, tanım olarak da farklı şekillerde ifade edilmiş, zamanla gelişerek günümüzde özerk bir bilim dalı haline gelmiştir.

Çeviri konusunda adı sıkça anılan ve görüşleriyle günümüze dahi ışık tutan bilim adamları da çeviri kavramını farklı biçimlerde tanımlamışlardır. Bunlar arasında çevirinin bir bilim dalı olması gerektiği görüşünü ortaya atan, yazılı ve sözlü çeviri arasındaki ayrıma bilimsel bir bakış açısıyla işaret eden ve metin türüne göre çeviri yapılması gerekliliğini ilk kez öne süren Alman bilim adamı **Schleiermacher** (1768-1834), çeviri etkinliğini, “*okuru yazara götürmek*” ya da “*yazarı okura götürmek*” (Kurultay, 1985: 192-217) olarak tanımlamaktadır. Bu tanımla Schleiermacher aynı zamanda daha sonra ayrıntılı olarak göreceğimiz günümüz kaynak ve erek metin odaklı çeviri kuramlarının temelini atmıştır.

Çeviri alanında önemli düşünceler ortaya koymuş olan bir başka önemli isim de **Goethe**’dir. Dünyaca ünlü Alman şair ve yazarlarından olan Goethe, çeviriyi bir zenginlik olarak görmektedir ve bunun nedenini, edebiyatın yabancı kültürlerle etkileşim içinde olması gerektiği düşüncesine bağlamaktadır. Aktaş (1996: 32), Goethe’nin çeviri anlayışını Mounin’den yaptığı alıntıyla şu şekilde özetlemektedir:

1. Çeviri, kaynak metnin düşünce bütünüünün aktarılmasını öngören bir olgudur.
2. Çeviri, kaynak metnin hedef dilde başka bir düzenekte taklit edilmesi, doğru kopyalanması işidir.
3. Çeviri, sadece kaynak metnin anlamına değil, aynı zamanda o metnin içerdiği söz sanatlarının üslubunun ve ritmik unsurlarının da aktarılmasını sağlayan bir süreçtir.

Goethe'nin çeviri ile ilgili savunduğu bu görüşlerden onun çeviriyi daha çok bir yorum edimi olarak gördüğü sonucu çıkmaktadır.

Çeviri kavramının sözlük tanımlarına bakıldığında Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde en genel anlamıyla “*dilden dile aktarma*” olarak tanımlandığı görülmektedir (TDK, 2009: 419). Almanca'nın önemli sözlüğü olarak kabul edilen Wahrig'te (1997: 1259) ise çeviri, “*bir metnin veya bir kitabın bir dilden başka bir dile aktarılması*” olarak benzer biçimde tanımlanmaktadır.

Genel tanımların ardından çevirinin kapsamı gittikçe artan bir kavram olduğunu anlamak için diğer bir sözlük olan **Brockhaus**'un farklı basımlarına göz atmak gerekmektedir. **Stolze** (1994: 13), “*Übersetzungstheorien*” adlı çalışmasında çeviri kavramı ile ilgili görüş ve kavramların gelişmesiyle çeviri kavramının tanımının da değiştiğini “**Brockhaus**” adlı sözlüğün farklı yıllardaki basımlarından örnekler vererek açıklamaktadır. Stolze, Brockhaus sözlüğünün 1957 yılındaki 16. baskısında çeviri kavramının “*yazılı ve sözlü olanın bir başka dile aktarımı*” şeklinde tanımlandığını, aynı sözlüğün 1974 yılındaki baskısında ise “*sözlü ve yazılı olanı bir çevirmen ve mütercim vasıtasıyla bir başka dile aktarım*” şeklinde ifade edildiğine dikkat çekmektedir. Zamanın değişmesiyle birlikte farklı görüşler ortaya çıkmış buna bağlı olarak da çeviri kavramının tanımı, anlamı ve kapsamı değişmiştir.

Levy (1969: 25-48), dilbilimsel açıdan yaklaştığı çeviri kavramında, çevirinin kaynak metin gibi okunması ve onun kalitesinin korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Levy'e göre, bir çeviri işleminde yazarın gerçeği algılaması, çevirmenin özgün metnin gerçeğini algılaması, okuyucunun çeviri gerçeğini algılaması olarak üç önemli nokta söz konusudur.

Levy'nin görüşüne benzer bir yaklaşım sergileyen, erek metnin, kaynak metnin biçim açısından bir modeli olduğunu bundan dolayı da çeviri etkinliğinin deneysel bir yaratım edimi oluşturduğunu savunan kişi ise **Popovic**'tir. Popovic (1987: 9) çeviriyi, “*Bir metnin biçimsel modeli kurulacak şekilde yeniden kodlanması*” şeklinde tanımlamaktadır. Popovic'in bu tanımından çevirinin, kaynak dildeki iletinin kodunun çözümlenmesinden sonra erek dilde de söz konusu iletinin yeniden kodlanarak alıcıya verilmesi şeklinde gerçekleşmesi gerektiği sonucuna varmak mümkündür. Yapılan bu tanımlardan, dilin ve çevrilecek olan metnin anlamının, çeviri etkinliğinin

gerçekleşmesi için göz ardı edilemeyecek iki önemli unsur olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çeviride biçimsel ve dilbilimsel aktarımdan farklı olarak metindeki anlamın önemine işaret eden **Nida**'ya (1964: 159) göre çeviri, kaynak dil mesajının, mümkün olduğunca tabi eşdeğerlik ölçüsünde alıcı dilde yeniden oluşumudur. Meydana gelen erek dil metni öncelikle anlam olarak, ikinci olarak da stil/biçem açısından eşdeğer olmalıdır.

Görüşleri bu doğrultuda olan ve çeviriyi iletişimsel bir bakış açısıyla ele alan **Jäger** (1975: 36), metinlerin bir iletileri olduğunu, önemli olanın bu iletiyi aktarmak olduğunu savunarak çevirinin toplumlar arası iletişim görevinden hareketle “iletişimsel çeviri” modelini sunmuştur.

Benzer bir yaklaşımı savunan çeviribilim kuramcılarından **Wilss**'e (1977: 72) göre çeviri, kaynak dildeki bir metinden erek dilde olabildiğince eşdeğer bir metne giden; erek dilde oluşturulan metnin içerik ve biçim olarak anlaşılmasını gerektiren bir metin işleme ve yeniden üretme sürecidir. Wilss, çeviri etkinliğini, kaynak dil metninin erek dil metnine en yakın eşdeğerlikte aktarılmasını sağlayan, bu arada içerik ve üslup özelliklerinin de yansıtılmasının gerekli olduğu bir süreç olarak değerlendirmektedir. Bu süreç kendi içinde bölümlere ayrılmış iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada çevirmen, kaynak dil metnini içerik ve üslup bakımından inceleyerek çözümlemekte, ikinci aşamada ise, kaynak dil metninin içerik ve biçim/üslup özellikleriyle metnin iletişimsel değerini göz önünde bulundurarak erek dil metni olarak özetlemektedir.

Çeviri alanında önemli çalışmaları olan bir başka araştırmacı da **Reiss**'dir. Çeviriye işlevsel bir bakış açısıyla yaklaşan Reiss (2000: 160-170), diller arası çeviriyi, iki dilli birinin aracılık ettiği, kaynak dil metnine işlevsel anlamda eşdeğer bir erek dil metni oluşturmayı amaçlayan iletişim süreci olarak tanımlamaktadır.

Ricoeur (2008: 10), çeviriyi diğer bilim adamlarından ayrı olarak bir kurtarma etkinliği olarak değerlendirirken bu süreçte kayıplara razı olunması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre neyin kurtarıldığı ve neyin yitirildiği sorgulanmalıdır. Çeviri eylemi iki paydaş bağlantı içinde yer almaktadır. Yabancı sözcüğü, metni, yazarı ve dillerini kapsarken okur sözcüğü, çevrilen metnin alıcısını kapsamaktadır. Böylelikle

her ikisinin arasında iletişim görevini üstlenen çevirmen, bildirinin tamamını bir kültürden diğerine aktarmaktadır.

Fransız bilim adamı **Rosenzweig**, çeviriye değişik bir bakış açısıyla yaklaşarak çeviriyi “iki efendiye hizmet etmek” olarak değerlendirmektedir. Ona göre, biri kendi içindeki yabancısıdır bu efendilerin, diğeri ise yapıtı kendisine mal etme arzusu içinde olan okurdur. Bu durum bir çelişkidir. Bu çelişki, aslında hem sadakat arzusu hem de ihanet kuşkusunu içinde taşıyan bir sorunsaldan kaynaklanmaktadır (akt. Ricoeur, 2008: 10).

Günümüzün önemli bir bilim dalı olan çeviri, çok boyutlu bir etkinlik olması bakımından görüldüğü üzere bilim adamları tarafından ve genel olarak değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Bu durum, çeviri kavramının içerik bakımından kapsamlı olduğunu ve tek bir tanımla ifade edilemeyeceğini göstermektedir. Çeviri kavramının açıklanması ile ilgili tanımlara bakıldığında kavramın, aynı bilim adamları tarafından dahi farklı bakış açıları ile değişik biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. Şöyle ki **Vardar** (1978: 67), dilbilimsel bakış açısıyla çeviriyi “*Bir kaynak dildeki göstergelerle bunların oluşturduğu anlamsal-biçimsel bütünleri bir erek dildeki göstergesel ve anlamsal, biçimsel bütünlerle dönüştürme eylemi*” olarak tanımlarken, eylem odaklı / süreç bakış açısıyla ise çeviriyi “*Bir dilde düzenlenmiş bildirileri anlam ve biçim bakımından eşdeğerlik sağlayarak bir başka dile aktarma ve işlemin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan ürün*” olarak değerlendirmektedir (Vardar, 1988: 63). İletişim yönüyle de Vardar (1981: 172-173) çeviriyi “*Diller ve kültürler arası bir aktarım, bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan insanları birbirine yaklaştıran, her türlü kültürel değeri içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yaralanması için sunan, uygarlıklar arası bir iletişim aracı*” olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada da çevirinin kültürler arası iletişim yönü ele alınacağından, çeviriyi, bu yönüyle ele alan diğer çalışmalara değinmek yerinde olacaktır.

Ülkemizde çeviri alanı ile ilgili önemli çalışmaları bulunan **Göktürk** (2002: 14), “Çeviri: Dillerin Dili” adlı yapıtında dil-kültür ilişkisi içinde çeviriyi şu şekilde tanımlamaktadır: “Çeviri yalnızca anlamın yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarımı değildir. Başka dillerin tanımlandığı, başka dünyaların tanıtılmasıdır.”

Çevirinin iki dil arasında yapıldığı göz önünde bulundurarak, bu etkinliğin aslında sadece dillerin değil kültürlerin aktarımı olduğunu vurgulayan **Kurultay** (1995: 25), “Çeviri, metinler üzerinden farklı dil ve kültür ortamlarında bulunan kişi veya taraflar arasında iletişimi sağlamaktadır” söylemiyle çevirinin iletişim yönüne işaret etmektedir.

Çeviriyi geniş anlamda kültür, dar anlamda dil çalışması olarak gören **Koller**’in yaklaşımı da bu doğrultudadır. Ona göre çeviri, kültür ve dil ilişkisi olmak üzere iki bağlamda incelenmelidir. Kültür ilişkisi, her metnin iletişimsel bir işlevi olmasından yola çıkarak metnin kültür bağlamını; dil ilişkisi ise metnin yazıldığı dil dışındaki bir dile aktarılma bağlamını konu almaktadır. Koller (1997: 16), çeviriyi metinler arasında gerçekleştirilen bir operasyona benzeterek çevirinin aynı zamanda kaynak dil ve erek dil metni arasında “eşdeğerlik” ilişkisi meydana getireceğini belirtmektedir. Her dilin farklı kültürel ve iletişimsel bağlamları olduğundan çeviri etkinliği, bu bağlamların dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu tanımla Koller çeviriyi iletişimsel bir araç olarak ele almaktadır. Koller (1997: 106), çeviri kavramını daha da genişleterek, günlük yaşamımızda yaptığımız konuşmaların dahi çeviri olduğunu savunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında aynı toplumdan olan insanların da dış dünyadan edindikleri izlenimleri, deneyimleri, karşısındaki kişiye aktarması, bir yazarın gözlemlerini okuyucu ile paylaşması da bir çeşit çeviri olarak değerlendirilebilmektedir. Böylece bilim ve teknolojinin de gelişmesiyle çeviri olgusu, hem dil içi hem de diller arası düzeyde iletişimin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Çeviri, kişinin hayatıyla yakından ilgilidir. Hayatın her safhasında karşılaşılan bir olgudur. Diller arası çeviri etkinliğinde, iki dilin değişik alanlarla ilgili anlatım biçimlerinin en etkin şekilde kullanılması ve bunların birbirine aktarımı söz konusu olduğundan çeviri, bir öğretim aracı olarak da kabul edilmektedir (Aktaş, 1996: 4).

Bu konuda farklı görüşlere sahip bir başka isim de **Toury**’dir. Toury (1980: 37-54), Even-Zohar’ın çoğuldizge kuramından yola çıkarak oluşturduğu erek odaklı çeviri kuramına göre çeviriyi amaca yönelik bir eylem olarak tanımlamaktadır. Çeviri, bir çeviri etkinliği ürünüdür; bir başka ifadeyle, çeviri, kaynak dilde var olan bir metnin yerini erek dilde kodlanan bir metnin almasıdır. Toury, yaptığı bu tanımlama ile çevirinin sadece diller arası ve kültürler arası bir iletişim görevi üstlenmediğini, bununla birlikte metinler arası bir iletişim kurduğu düşüncesini de savunmaktadır.

Çeviri tanımlarını genişlettikçe, aslında çeviri tanımlarının, araştırmacıların ve bilim adamlarının bakış açılarına ve çeviri ile ilgili savundukları görüşlere göre farklılık arz ettiği dikkati çekmektedir. Çeviri etkinliğinin birçok bilim adamı tarafından farklı boyutta tanımlanmasının ardından, özerk bir bilim dalı olan çeviribilimin zaman geçtikçe genişleyen araştırmalarından, bu araştırmaların sonucunda ortaya çıkan görüşlerden ve çeviri tanımlarının temelini oluşturan kuramlardan bahsetmek gerekecektir. Bu bölümde çeviribilimde önemli sayılan bilim adamlarından ve onların ortaya attıkları görüşlerden bahsedilecektir.

4.1. Çeviri Kuramları

Geçmiş insanlık tarihinin başlangıcına kadar dayanan çeviribilim, bu tarihsel süreç içinde toplumlar arası iletişim ihtiyacı ile gelişerek özerk bir bilim dalı haline gelmiştir. Son yıllarda bağımsız bir disiplin haline gelen çeviribilim, bir metni kaynak dilden erek dile aktarma eylemini, bu eylemin gerçekleştiği çeviri sürecini ve bu süreçte oluşan metni her yönüyle inceleyen bilimsel etkinliğin araştırıldığı alandır. Çeviribiliminin bir bilim dalı olması, çeviri etkinliğinin tanımı, yöntemi, türleri, diğer bilimlerle ilişkisi gibi konularda farklı görüşleri de beraberinde getirmektedir.

İnsan olgusuyla yakından ilgili olan ve onun ayrılmaz bir parçası olarak görülen çeviri kavramı, kuram ve uygulamanın bir araya gelmesi sonucu anlam kazanmaktadır. Bu kavramın nasıl ve neden ortaya çıktığı sorusuna cevap aramak, insanlar, kültürler ve toplumlar arasında var olan kültürel alışverişi ışık tutmak, hangi eserin neden çevrildiğini anlamak, toplumlara olan katkısını anlamak demektir (Aksoy, 2002: 11–12). Çeviri etkinliğinin mekanik bir aktarım değil, yaratıcı bir edim/eylem olmasından hareketle her bilim dalında olduğu gibi çeviribilimde de iyi bir çevirinin nasıl olması gerektiği konusunda pek çok farklı görüş ortaya atılmıştır. Çeviribilimin tarihsel gelişim sürecinde çeviri etkinliğine ve yöntemine ilişkin ortaya atılan görüşlerin ve savunulan yaklaşımların bilimsel nitelik kazanması da söz konusu süreç dahilindedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar çeviri kuramlarında, metinlerin biçimsel ve biçimsel niteliklerinin ön planda tutulması ve yazınsal metinlerin sanatsal etkilerinin erek dilde yinelenemez olması nedeniyle kaynak metin odaklı dilbilimsel yaklaşımlar

benimsenmiştir. Levy, Jakobson, Popoviç gibi kuramcılar, bu dönemde yazınsal bir çeviride biçimsel, anlamsal ve işlevsel düzlemde kaynak dille erek dil arasında bir denklik/eşdeğerlik olup olmadığı konusunda odaklanmışlardır. Söz konusu çalışmalar ve kaynak metin odaklı yaklaşımlar, okurun yazara ya da yazarın okura götürülmesi; daha farklı bir anlatımla, çeviride yabancılaştırma ya da yerelleştirme olarak yorumlanmaktadır. Kaynak metinlerin ölçüt olarak alındığı yaklaşımlarda çevirmen, kaynak metne bağlı olarak onu kendi dilinin anlatım olanakları içinde ele alabileceği gibi, kendi dilinde okurun alışık olmadığı yabancı bir anlatım biçimi de seçebilmektedir.

Daha sonra hızlı gelişen iletişim olanakları, uluslararası ilişkilerin yoğunlaşması, dil felsefesinde kendini gösteren kültürel yaklaşımların etkisi ve çeviride erek kültürün öneminin gittikçe artırmaya başlaması, erek dil odaklı bir çeviri anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Erek dil odaklı kuramlardan olan Betimleyici, Çoğuldizge ve Skopos gibi kuramlar, çeviriyi erek kültür açısından irdeleyerek çevirinin kültürdeki işleviyle birlikte onu oluşturan koşulları ve nedenleri ortaya koymaya çalışmışlardır (Yücel, 2007: 120-128). Söz konusu kuramlar erek odaklı olsalar da aralarında kimi ayrımlar bulunmaktadır. Bu bölümde kuramlar daha ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

4.1.1. Çeviride Kaynak Metin Odaklı Yaklaşımlar

4.1.1.1. Dilbilimsel Yaklaşımlar

Dilbilimin çalışma alanları ve araştırma konuları çeviribilimle örtüşmekte ve birbirini etkilemektedir. Dilbilimsel alandaki çalışmalarda daha somut ölçütler kullanıldığından çeviribilim, en çok bu alandan faydalanmaktadır. Çeviribilimin uzun süre dilbilimsel alandan etkilenmesinin sebeplerinden biri çevirinin uzun bir geçmişe dayanan eğitsel bir araç olarak yabancı dil eğitiminde kullanılmasıdır. Diğer sebeplerden biri çevirmenlerin, kaynak metni çözümlemeyi kolaylaştıran yapısal odaklı dilbilimsel yaklaşımları nesnel ölçütler olarak görmeleridir. Başka bir neden ise dilbilimin kullandığı sözdizimi, dilsel gösterge, anlambilim, metin türü, yan anlam gibi kavramların ve dilsel çözümlemelerin çeviribilimle örtüşmesidir (Yücel, 2007: 87).

Ayrıca Bengi'ye (1992: 352) göre dilbilimsel açıdan çeviri uygulamalarından yararlanılmasında, çıkış noktası oluşturan dilbilim kuramlarının ileri sürdüğü varsayımları sınama ve dilbilim için belirlenen amaçlar doğrultusunda zengin veri tabanı oluşturma isteği de yatmaktadır.

1930'larda dilbilimsel yaklaşımın ilk dönemi olarak adlandırılan bu dönemde çeviri, "eşdeğerlik" düzeyinde değerlendirilmekte; bu dönemde sözcükler, çevirinin birimi olarak ele alınmakta ve sözcükler arası eşdeğerliğin sağlanmasının çeviride en önemli etkinlik olduğu düşünülmektedir. Yapısalcı dilbilimcilerin çeviri etkinliğini, kaynak metnin göstergelerinin başka bir dildeki karşılığını bulmak olarak değerlendiren işlemsel ve aktarımsal bir süreç olarak görmesi, bu alanın çeviriyi açıklarken belli kurallara bağlı kalmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda çevirmenin görevi, kaynak metindeki dilsel göstergeleri erek dildeki karşılıklarıyla değiştirip eşdeğerlik, değişmezlik, metin içi sorunlara ağırlık vermektir. Bu nedenle de çeviri, sözcüklerin düz ve yan anlamlarının oluşturduğu dilsel bir dizgenin başka bir dilsel dizgeye birebir ya da benzer biçimde aktarılması olarak tanımlanmaktadır. Kurultay (1995: 112-113), dilbilimsel yaklaşımda çevirinin geleneksel bir tutumla, durağan ve sabit bir ölçü olarak kabul edilen eşdeğerlik bağlamında değerlendirildiğini vurgulamaktadır. Eşdeğerlik, salt dilsel göstergelere dayalı kaynak metinle erek metin arasında yüzeysel yapıda bir örtüşmenin olabileceği görüşüdür ve dolayısıyla çevirmen, kaynak metnin değişmez anlamını çözümledikten sonra, onun erek dildeki karşılığını bulmaya çalışmaktadır (Yücel, 2007: 86-90).

Çeviribilimin ilk dönemlerinde, çevirinin uzun süre dilbilimsel yaklaşımların etkisinde kalması, çeviride içeriksel niteliklerin ön planda olmasına yol açmıştır. İçerik, kültüre göre farklılık arz eden bir olgu değil, dilsel anlamlardan oluşan ve evrensel kabul edilen bir olgu olarak ele alınmaktadır. Kaynak metnin içeriği, çoğunlukla tümce ve sözcük düzleminde ele alınmakta; bunun sonucunda da biçimsel değerlerin, metin dışı etmenlerin baskın olduğu yazınsal metinlerin çevirisi, çok anlamlı olmaları nedeniyle hedeflenen eşdeğerlik ölçütlerini zorlamaktadır.

Yirminci yüzyılda metin türlerinin sınıflandırılması, çeviri çalışmalarında yazınsal metinler çevirilerinin de artmasına yol açmıştır. Yazınsal metinlerin kendine özgü yapısı ve biçiminin olması, çevirilerde uyarlama, değiştirme ve yerelleştirmeyi

gerekli kılmakta; kaynak metne benzemek ya da bağlanmaktan çok kaynak metnin sanatsal değerinin ölçüt alınmasıyla çevirmenin erek metne kendiden bir şeyler katması sonucunu doğurmaktadır.

Dilbilimsel yaklaşımda farklı dillerin işleyişi, dil yapılarının nitelikleri ve karşılaştırılması gibi konulara da ağırlık verilmektedir. Yazın çevirilerinin yapılabilmesi için bu yaklaşıma göre kaynak metnin dilsel ve dil dışı unsurlarının çözümlenmesi gerekmektedir. Çevirmen, çeviri sürecine geçmeden önce, anlam, metin ve yorumbilimsel yöntemlere başvurarak kaynak metnin dilsel göstergelerini çözümleyerek doğru anlamlandırmaya çalışmalıdır.

Dilbilimsel yöntemlerin kullanılmasında kaynak metnin çözümlenmesinin dışında çeviri süresince iki dilin işlevsel açıdan karşılaştırılmasına da başvurulmaktadır. Dönemin dilbilimcileri, çeviri etkinliğini, dilsel göstergelerin mekanik anlamda yer değiştirmesi olarak kabul ettiklerinden bu konuyla çok fazla ilgilenmemişlerdir. Dilbilimciler yazınsal metinlerde dilin bireysel yönüne işaret eden söz ve anlam odaklı çevirileri tercih etmişlerdir. Kıran'ın da (2001: 309) belirttiği üzere dilbilimin çeviriyi anlamsal boyutta değerlendirmesinin nedeni bu alanın betimsel değil, açıklayıcı olma gerekliliğidir. Dilbilim kuramlarında, metinlerde çeviri amaçlı bir çözümleme yaklaşımına gidilmemiş ve anlam, kaynak metin içi etmenlerde aranmıştır.

Dilbilim odaklı çeviri yaklaşımlarında erek metnin bütünüyle kaynak metne göre değerlendirilmesinin altında çevirinin karşılaştırmalı dilbilimin bir alt alanı olarak kabul edilmesi yatmaktadır.

Bu bağlamda dönemin dilbilimcilerinden öncelikle modern dilbilimin kurucusu **Saussure**'den (1857-1913) ve görüşlerinden bahsetmek gerekir. Ölümünden sonra ders notları toparlanarak yayımlanan "*Genel Dilbilim Dersleri*" (1916) adlı çalışmada belirtildiği üzere Saussure, dilin, sözcük ve göstergesel boyutunu yansıtan *yüzeysel yapı* dediğimiz yönünü esas almıştır. Onun ileri sürdüğü dil anlayışı, dilin kurallara bağlı bir göstergeler dizgesi olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Dilsel göstergeler için yaptığı "gösteren" (*signifiant*) ve "gösterilen" (*signifié*) ayrımının, her dilde değişmez olarak algılanması, aynı nesnenin farklı ortam, zaman ve kültüre göre anlamının değişmeyeceği sonucunu doğurmaktadır. Bu da dil dışı etmenlerin göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Saussure'ün kaynak metnin anlamını dilsel göstergelerle

sınırlaması, anlamın kültürel etmenler gözetilmeksizin başka bir dile aktarılabileceği görüşüne sebep olmuştur. Yazınsal metinlerin çevirisi söz konusu olduğunda ise bu yaklaşımın, çevirmeni sözcük odaklı aktarıma yönlendirdiği görülmektedir (akt. Yücel, 2007: 95-96).

Bu dönemde benzer olarak dili mantığa dayalı algılayan dilbilimcilerden **Chomsky**'nin sözdizimi ve üretimsel dilbilgisi olarak öne sürdüğü dilbilgisi kurallarını temel alan **Nida**, onun çeviri ile ilgili görüşlerinden yararlanmıştır. Chomsky'e (1965: 22) göre tümleş yapısı kurallarından oluşan *temel bileşke*, söz konusu temel bileşke esas alınarak *dönüşümsel kurallar* ve yüzey yapıya dönüşen *derin yapı* olmak üzere dili oluşturan üç düzey bulunmaktadır. Nida, çeviri kuramında, sadece derin yapı ve yüzey yapı kavramlarını kendi çeviri kuramı için kullanmıştır. Hem Nida hem de Chomsky, dilin her türlü kullanımında derin, birleşik ve anlaşılır bir varlık olduğunu savunmuşlar ve bunun “çekirdek”, “öz” , “temel”, “*derin yapı*” şeklinde adlandırılabilceğini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla diller birbirinden ne kadar farklı olursa olsunlar, hepsinde ortak olan “öz” ya da “*derin yapı*” sayesinde çeviri tüm diller arasında olası bir faaliyet olarak nitelendirilmektedir (akt. Aksoy, 2002: 23).

Nida (1969), çeviride metin içi etmenlerin dışında erek dil okurunun etkilenmesinin öneminden yola çıkarak metin dışı etmenlerin etkisine işaret etmektedir. Kaynak dil ve erek metnin karşılaştırılmasında eşdeğerliğin olup olmadığını değerlendirirken Nida'nın öne sürdüğü 'bileşkenli çözümleme' (*componential analysis*) ile eşdeğerliğin derecesi saptanmaya çalışılmaktadır. Nida tarafından ortaya atılan bir başka kavram da “*devingen eşdeğerlik*” kavramıdır. Nida, buna göre, çeviriyi kaynak dile en yakın karşılık olarak tanımlamaktadır. Metindeki iletinin anlamının eksiksiz olarak aktarılmasının üzerinde duran Nida'nın bu kavramları sadece iletiye değil, iletinin nasıl ifade edildiği ile de ilgilenen çeviri faaliyetlerine pek yararlı ilişkili olmadığı görülmekteydi. Nida'nın çeviri ile ilgili tecrübelerine dayanan “*Toward a Science of Translating*” (1964) adlı çalışması kuramsal olmaktan çok uygulamadan yola çıkarak yazılmış bir eser niteliğinde olup, teknik doğruluk, biçime sıkı sıkıya bağlılık ve anlamın sözcüğün sözcüğüne aktarılmasına karşı çıkan görüşleri içermektedir. Nida'ya göre iletinin ruhunu kültürlere aktarabilmek esas olmalıdır. İletinin hangi biçimde yazıldığı, iletinin anlamı anlaşılır bir biçimde aktarıldığı süreç önemli değildir ve kültürler arasında anlaşılabilirliği sağlamak açısından da biçim,

rahatlıkla değişime uğratılabilmektedir (Aksoy, 2002: 21-22). Çeviribilim açısından Nida'nın "ileti ve kültür içinde kabulü" gibi görüşleri, gelişmeye yönelik olması yönüyle kabul görmüştür. Ona göre çeviri metin, özgün kültürde oluşturduğu etkinin aynısını erek metinde de oluşturmali, eğer olmazsa gerekli değişiklikler yapılmalıdır (Nida ve Taber, 1969: 202). Nida'nın metinleri sözcükler, tümceler ve bunları oluşturan derin yapılar düzeyinde ele alan dilbilimsel görüşleri, yazın çevirisinde derin anlamın bazen göz ardı edilerek yalnızca biçimin ön planda olduğu ya da biçim ve ardındaki anlamların birbirinden ayrılamaz bir bütünlük oluşturduğu durumlarda yetersiz kalmıştır. Bu durum metinlerin sözcük veya tümce düzeyinde değil, bütün olarak değerlendirilmesi gerekliliğini göstermeye başlamış, metinlerin iletişimsel boyutu ön plana çıkmıştır.

Metinlerin iletişimsel boyutunu öne çıkaran ve çeviriyi bir tür iletişim aracı olarak kabul eden kuramcılardan biri de **Wilss**'tir. Wilss (1982: 8-12), dilbilim odaklı yaklaşımlarının bir sonucu olan "*The Science of Translation: Problems and Methods*" adlı yapıtı, dilbilimle çeviribilim arasında bir geçiş niteliği taşımaktadır. Çeviribilimi iletişim odaklı olmasından dolayı modern dilbilimin bir alt alanı olarak gören Wilss, yapıtını dilbilimsel temele dayandırmakla beraber çevirinin iletişime dayalı devingen sürecini de göz önünde bulundurarak bilişsel ve öznel yönü ağır basan kuramları ölçüt almıştır. Dilbilimsel ve dilbilgisel karşılaştırmaya dayalı "*aktarım edinci*" aracılığıyla iki dili karşılaştırmalı olarak kaynak dilde tümce düzeyinde sözdizimsel ve anlamsal olarak çözümleyip, erek dilde yeniden oluşturmanın diğer yöntemlerden daha kolay bir yöntem olduğunu savunan Wilss, bu yönüyle modern dilbilimden uzaklaşmıştır. Schleiermacher'in metin türü sınıflamasından yola çıkarak "okurun yazara götürülmesi" görüşüyle Humboldt'un dilin devingen bir süreç olduğu görüşünü birleştirmiştir. Bu durum, çevirmenin çeviri sürecinde, bir taraftan kaynak metin türüne bağlı olarak yorum yapma yetisine, diğer taraftan da kaynak metin ile erek metni karşılaştırıp öznel olarak açımlayarak kaynak metinle düzanlamsal, yananlamsal ve edimsel eşdeğerliği sağlayacak düzeyde aktarma yetisine sahip olması gerektiği görüşünü savunmasına neden olmuştur. Ona göre kaynak metnin yorumbilimsel çözümlemesinden sonra çevirmenin görevi, metni biçimsel eşdeğerliği sağlayacak biçimde aktarmaktır. Metninlerarası eşdeğerliğin, çevirmenin aktarım edincine bağlı olduğunu savunmakla birlikte Wilss, biçimsel ve işlevsel eşdeğerliğin sağlanması için kaynak metinde sorun

olabilecek unsurların çevirmen tarafından derin yapıda çözümlenmesi ve erek dilde yeniden oluşturulmasıyla sorun olmaktan çıkacağını öne sürmektedir (Yazıcı, 2005: 106-107). Bunun yanı sıra çeviride eşdeğerliğin dilbilim yöntemlerinden çok karşılaştırmalı dilbilim yöntemleriyle sağlanabileceğini belirterek çeviri sürecinde şu şekilde bir sıralama önermektedir:

- Kaynak metin tümcelerinin sözdizimsel, anlamsal ve biçimsel açıdan karşılaştırmalı çözümlemelerinin yapılması
- Kaynak metne dayalı olarak çeviri sorunlarının betimlenmesi
- Aktarım edinci kullanarak söz konusu sorunların nasıl giderilebileceğinin düşünülmesi
- Kaynak metnin yüzeysel yapısına bakılarak eşdeğerliğin anlamsal ve biçimsel olarak nasıl sağlanacağını eleştiriye açılması
- Geri çeviri yoluyla çeviri metnin kaynak metinle karşılaştırılarak metinlerarası biçimsel eşdeğerliğin sağlanması (a.g.e., 2005: 110)

Dilbilimsel çeviri alanında bir diğer önemli kuramcı da Prag yapısalcılarının olan **Levy**'dir. Levy'nin kuramında çevirmen, çeviri sürecini, çeviri yapının biçimini de dikkate aldığı ve yazın çevirisini özgün bir sanat dalı olarak gördüğü için diğer dilbilimsel çeviri kuramlarından ayrılmaktadır. Levy, "*Die Literarische Übersetzung*" adlı eserinde çeviri kavramlarını '*Yanılsamacı Yöntemler*' (*Illusionismus*) ve '*Yanılsamacı olmayan Yöntemler*' (*Antiillusionismus*) olarak iki gruba ayırmaktadır. Yanılsamacı yöneme göre çeviri yapıt, okuyucuda kaynağındaki etkinin aynısını oluşturmalıdır. Bu bağlamdan yola çıkarak Levy, kaynak metin okuyucusunun gerçeklik beklentisinin erek metin okuyucusunda da olacağı savunmaktadır. Bu, erek dil okurunun, yapıtın özgün olmadığını bilmesi, ancak kaynak yapıt kalitesine sahip olmasını beklemesi demektir. Yanılsamacı olmayan yöntemde ise okura gerçeğin bir taklidi sunulmaktadır. Levy, çevirinin amacını kaynak metnin iletisini korumak, kavramak ve aktarmak olarak kabul etmektedir. Ona göre, çeviri kaynak metne sadık kalınarak gerçekleştirilen yeniden yaratımdır ve çeviride kaynak metne uygun olmayan yeni bir metin kesinlikle oluşturulmamalıdır. Çeviride temel kural, anlam açısından belli

bir işlevi olan biçimsel yapıları korumaktır ve çevirmen, belli bir anlam işlevi olmayan biçimsel yapıları korumak zorunda değildir (Göktürk, 2002: 40-41; Aksoy, 2002: 35-36).

Kuramını Schleiermacher, Goethe ve Humboldt gibi düşünürlerin çeviribilim alanında saptadıkları sorunlara dayandıran **Kloepfer**'e göre ise çeviride izlenecek yol, ne yalnızca kaynak metne sadık kalmak ne de erek metin okurunun beklentilerini karşılamaktır. Çeviri sürecinde söz konusu etkenlerin bir arada bulundurulması gerektiğini vurgulayan Kloepfer, çevirmenin dilsel bir yapıtı erek dilde yeniden oluştururken, yabancı olanı mümkün olduğunca erek dilde anlaşılır kılması gerektiğini de belirtmektedir. Başka bir anlatımla, çevirmenin görevi, kaynak metnin dil ve kültürünü erek metinde yansıtmaktır ancak kaynak metindeki simgesel anlamlar, gelisigüzel bir biçimde yeniden yazılmamalıdır. Yazın çevirisi tanımını ise şöyle yapmaktadır: “Çeviri, yaratarak yazmaktır ama gelisigüzel anlamda olanı yeniden yazmak değil, yazarlığın yazarlığıdır” (Kloepfer, 1967: 126; akt. Göktürk, 2002: 40)

Farklı bakış açısıyla diğer dilbilimsel yaklaşımlardan Kloepfer gibi ayrılan ve ona benzer görüşleri olan diğer bir kuramcı olan **Apel** de, yazınsal metinlerin çevirisindeki sorunların çözümlenmesinde, yorumlayıcı (*hermeneutische*) analizlerin dışında tarihsel bağlama dikkat çekmekte; çeviri sorunlarının bu bağlamda ele alınmasını salık vermektedir (akt. Ingeborg, 1995: 61). Bununla birlikte çevirideki kuralcı yaklaşımlara tepkiler artmaya başlamış, farklı bakış açıları ile yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Çeviri ediminin dilsel ve sözcük odaklı döneminden sonra iletişimsel, tarihsel, kültürel ve metinsel bir boyutta ele alınması, metnin tek başına sözcüklerden oluşan bir yapı olmak yerine belirli bir işlevle iletişim sağlamayı amaçlayan bir olgu olarak nitelendirilmesini sağlamıştır (Lefevere, 1992: 10). Özetleyecek olursak bu dönemde çeviri, dilsel bir işlem olmaktan çıkıp kültürel ve metinsel bir boyut kazanmaya başlamış ve metindilbilimin gelişmesine yol açmıştır. Metinlerin sınıflandırılması süreci, söz konusu gelişmelerin bir sonucudur.

4.1.1.2. İşlevsel-İletişimsel Kuramlar

İşlevsel-iletişimsel çeviri kuramlarının temeli, doğal iletişim modeline dayanmaktadır. İletişimde verici, bilginin kaynağındaki kişi yani kaynak dil yazarıdır ve iletmek istediği bilgiyi, kaynak dil normlarını ve kendi normlarını göz önünde bulundurarak bir bakıma şifrelemektedir. Kaynak dil okuru ise gönderilen bilgiyi kendi dil dizgesinde çözmektedir. Bir diğer aşamada ise çevirmen yazar konumunda olup kaynak metni erek dilde yeniden kodlayarak üretmektedir. Çevirmen, aktarım sırasında kaynak metni alımlayıp erek dilde yeniden üretirken dil, içerik, üslup düzeylerinde kaynak metne sadık kalıp kalmamak, erek dil normlarını ön planda tutup tutmamak ve eklemeler, kısaltmalar, kaydırmalar yapıp yapmamak arasında bir takım karalar almak durumundadır. Bu aşamadan sonra ise alıcı olarak kabul edilen erek dil okuru ise, gönderilen iletiyi alımlamaya, diğer bir deyişle şifreyi çözmeye çalışmaktadır. Okur bu aşamada metni, kendi bilgi birikimini ve içinde bulunduğu kültürün birimlerini kullanarak çözmektedir (Kuran, 1991: 3-5).

İletişimsel çeviri kuramını benimseyen önemli isimlerden biri **Nord**'dur. İşlevselliği metinden yola çıkarak tanımlayan Nord, çeviriyi bir iletişim aracı olarak kabul etmektedir. Metnin işlevinin durağan değil edimsel olmasını kaynak metindeki iletinin erek dilde aynı biçimde korunamamasıyla açıklayan Nord (2001: 235-40), bu bakış açısından yola çıkarak metinleri işlevlerine göre *belgeleyici (dokumentarische)* ve *araçlı (instrumentelle)* olarak ikiye ayırmakta, bununla da kaynak metnin korunması ve kaynak metnin işlevinin bu türlere göre aktarılması gerekliliğine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra Nord, eşdeğerlik gibi kavramları sorgulayarak bunların göreceli olduğunu belirtmekte, bunun yerine kaynak metin yazarının amacına sadık kalmaya çalışmak anlamında “*bağlılık*” (*Loyalität*) kavramının kullanımını önermektedir (akt. Yücel, 2007:115).

Nord'un işlevsellik konusundaki fikirleri, bu noktada **Vermeer** ile örtüşmektedir. Nord işlevselliği, hem kaynak metin hem de erek çeviri metin türüyle ilişkilendirerek ele alırken, Vermeer işlevselliği sadece erek metin bağlamında erek okur düzleminde incelemektedir. Nord'a göre bir metnin çeviri olması, o metnin kaynak metinle ilişkisini kaçınılmaz kılmaktadır. Bunu da ortak bilgi ve beklentilere dayalı

olarak bağlayıcı olmamakla birlikte iki dil arasında karşılıklı bir uzlaşım olarak nitelendirmektedir. Başka bir deyişle Nord, çeviride “*metinler arası bağdaşıklık*” ilkesinden yola çıkmaktadır (Yazıcı, 2005: 157).

Nord’un işlevsellik adına metin türü tipolojisine benzer bir sınıflama farklı bilim adamları tarafından da yapılmış, söz konusu bilim adamlarının öne sürdüğü sınıflamalar çeviri alanında kabul görmüştür. Bunlardan en önemlileri Bühler’i temel alan **Reiss**’tır. Metindilbilimin genel olarak bir dilde işlevine göre oluşmuş, kendi içinde belli kuralları olan dilsel yapılar biçiminde ele aldığı metinlerin sınıflandırılması, 1934 yılında dilbilimci Bühler tarafından “*Die Sprachtheorie*” adlı çalışmayla “Organon Modeli” olarak sunulmuş, birçok çeviri kuramcısı tarafından kabul görmüştür. Bühler’in sınıflamasına göre diller, ağırlıklı işlevlerine göre *anlatım* (*Ausdruck*), *betimleme* (*Darstellung*) ve *seslenme* (*Appell*) olarak üçe ayrılmaktadır. Reiss ise “*Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*” (1971: 24-52) adlı çalışmasında bu sınıflamayı çeviriye uyarlamış, metinlerin işlevlerini ağırlıklarına göre belirlemiştir. Buna göre dört tür metin bulunmaktadır:

- a) Bilgi verici metinler (*informative*)
- b) Anlatımcı metinler (*expressive*)
- c) İşlemsel metinler (*operative*)
- d) İşitsel araçlı metinler (*audio- medial*)

Reiss, bir metni daha iyi anlayabilmek ve çeviri amaçlı çözümleyebilmek için, metni oluşturan etmenleri *dil içi etmenler* ve *dil dışı etmenler* olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Dil içi etmenler, anlam, sözcük, tümce ve dilbilgisel özellikler gibi metnin yüzeyindeki dilsel verilere dayalı niteliklerden oluşurken, dil dışı etmenleri, dilsel göstergelerin arkasında bulunan, okurun altyapısına ve dünya bilgisine bağlı olan, durum, konu, zaman, yere ait bilgilerin yanı sıra duygusal nitelikler oluşturmaktadır (akt. Yücel, 2007:112-113).

Reiss, metin türlerini sınıflandırarak çevirmene kaynak metnin işlevini belirleme ve bunu erek metinde yansıtmaya olanağı sağladığını savunmaktadır zira, diller arası

çeviriyi kaynak dil metnine işlevsel olarak eşdeğer bir erek dil metni oluşturmayı amaçlayan iletişim süreci olarak tanımlayabileceği görüşündedir. Ona göre çevirmen, ele aldığı metnin hangi metin türüne ait olduğunu belirlediği takdirde bu işlevi, erek metinde de ortaya koyabilecektir. Burada söz konusu işlev, kaynak metnin içerdiği tüm işlevler değil, ağırlıklı olarak içerdiği birincil/başat işlevdir. Reiss'ın metin türü sınıflaması, çeviri ediminin işlevselliğinin ve amaçlı bir eylem oluşunun altını çizmesi bakımından diğer kuramcılara yeni ufuklar açmıştır (Berk, 2005: 51-53).

Reiss'ın çeviride önerdiği metin türü yaklaşımında çevirmenden çok, kaynak metnin türü ve taşıdığı işlev ön plandadır. Başka bir deyişle bu yaklaşım kaynak metnin erek metni belirlemesi, ona ölçüt olması ve çevirmenin çeviri sürecinde metinden farklı olarak alacağı kararların gözetilmemesi nedeniyle genel olarak bakıldığında kaynak odaklı kuramlar tarafındadır. Daha sonra Reiss'ın 1995 yılında yayımlanan “*Grundlegungen der Übersetzungswissenschaft*” adlı çalışmasıyla metin türü yaklaşımını geliştirdiği ve daha geniş bir bakış açısı sunduğu görülmektedir. Çeviribilimsel bir bakış açısıyla yeniden oluşturulan metin türleri tipolojisine göre metinler genel olarak *basit*, *tamamlayıcı* ve *karmaşık* olarak tanımlanmaktadır. Reiss, önceki tipolojiden farklı olarak çeviride metin dışı etmenleri de hesaba katmakta ve çevirmenin çeviri sürecinde alacağı kararların önemine işaret etmektedir. Çevirmenin bir amaç uğrunda kaynak metnin işlevini değiştirmesi demek olan bu farklılık, çevirmenin çeviriden önce metinlerin zamanla işlevlerini değiştirmesini göz önünde bulundurup ona göre bir işlev belirlemesini gerekli kılmaktadır. Bu yönüyle Reiss'ın çalışmaları, kaynak metin odaklı olmaktan çıkıp erek metin odaklı çeviri kuramları arasında sayılmaktadır. Reiss'ın değişen çalışmaları, Vermeer ile birlikte yayımladıkları “*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*” (1984) adlı çalışmayla daha da belirginleşip Vermeer'in yılında 1978 temelini attığı “Skopos Kuramı” na öncülük etmiştir (Yücel, 2007:114-115).

4.1.2. Erek Metin Odaklı Yaklaşımlar

4.1.2.1. Skopos Kuramı

Çeviri edimi, bu kuramda dilsel bir olgudan çok erek dilin koşullarına göre belli bir amaçla gerçekleştirilen kültürel bir aktarım, metin ise okura sunulan bilgi olarak görülmektedir. Skopos kuramına göre çeviri, *gösterilenin* süreç içinde sabit tutularak *gösterenin* değişmesi değildir (Vermeer, 2004: 262). Genel bir çeviri yaklaşımı sunan Skopos, bu bakış açısıyla, çeviride metinden çok, yayıncının veya çevirmenin amacı, çeviriyi belirleyen etmenler ve erek dil okurunun beklentileri gibi metin dışı etmenlerden yola çıkmaktadır ancak bu, metnin niteliği, türü gibi metin içi etmenlerin bütünüyle göz ardı edildiği anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda Vermeer’in Reiss ile birlikte ele aldığı “*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*” (1984) adlı çalışmadan söz etmek gerekmektedir. Bu çalışma, bir taraftan metin türlerinin önemine işaret ederken diğer taraftan da çeviride, kaynak metnin işlevinin dışında çevirinin erek dil okuruna yönelik bir edim olması gerektiğini savunmaktadır. Reiss, bu çalışmaya göre çevirinin amacına göre daha önce belirlediği metin türlerini genişletecek bir yaklaşım sunmaktadır. Bunlar, “sözcüğü sözcüğüne çeviri” (*Interlinearversion*), dilin sözdizimi, anlamdizim ve dilbilgisi gibi işleyişini odak alan “anlamsal çeviri” (*wörtliche Übersetzung*), kaynak metnin kendi okurunda meydana getirdiği etkiyi erek dil okurunda da oluşturmayı amaçlayan “filolojik çeviri” (*dokumentarische/ filologische/ gelehrte Übersetzung*), bilgi ve içerik aktarımının ön planda ve kaynak dille erek dil arasında işlevin belirleyici olduğu “iletişimsel çeviri” ve kaynak metni belli amaçlar doğrultusunda değiştiren “işleyici çeviri” (*bearbeitende Übersetzung*) olarak bilinmektedir (Yücel, 2007: 115). Vermeer’in Reiss ile birlikte ortaya koyduğu çalışmadan da anlaşıldığı üzere bu kuramda, kaynak metnin çevirisini belirleyen en önemli etmen, çevirinin her eylem ya da edim gibi bir amacının olması, bir ereğe ve işleve yönelik olmasıdır. Vermeer’in bu kurama “*Skopos*” adını vermesi de çeviri olgusuna erek ve işlev açısından yaklaştığının göstergesidir. Zira “*Skopos*” sözcüğü “hedef, amaç, gaye, kasıt, erek, niyet” anlamlarını taşıyan Yunanca bir sözcüktür. Skopos sözcüğü, çevirmenin amacı anlamına geldiği gibi, bir metnin sahip olduğu işlev ya da okur tarafından metne yüklenen işlev anlamında da değerlendirilmektedir. Bu kuramda, çevirmen belli bir amaç için erek metni üretmektedir. Çevirmenin amacı,

metnin “*skopos*”u olarak kabul edilmektedir. Çevirmenin *skopos*u, kültürler arasında iletişimsel bir aktarım biçiminde ele alındığından çeviri de bu bağlamda, kaynak dil verileri kullanılarak kültürler ötesi etkileşim için bir erek metin hazırlamada gerekli bir takım yönergeler içeren bir işin başlattığı bir eylemdir (Akbulut ve Konar, 2007: 3).

Skopos kuramı daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacak olursa bu kuramda “iş”, “işveren”, ve “uzman” konumuna çıkarılan çevirmen önemli rol oynamakta; çevirmenin ilişkileri toplumsal olarak daha geniş bir bağlam içerisinde ele alınmaktadır. Çevirmen, çeviri sürecini belirleyen noktaları belirlemede işlevsel bir görev üstlenmektedir. Bu kuramda çevirmen-işveren; çevirmen-kaynak metin yazarı ve çevirmen-okur arasındaki ilişkiler dikkat çekmektedir. Çevirinin amacını “işveren” belirlemekle birlikte çevirmen kültürler arası iletişimde “uzman” bir kişi olarak bu erek kültürdeki işverenin amacı doğrultusunda en üst düzeyde yerine getirilmesinden sorumlu olan kişidir. Çevirinin erek kültürde istenen hedefe ulaşması, öncelikle işverenin amacının belirlenmesine bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında, bu kuramın hedefinin bir yandan çevirmenin bir dizi eylemi yerine getirmedeki işlevinden ötürü onun bilinmeyen kimliğini ortaya çıkarmak, diğer yandan da bu eylemlerin hedefinin erek dilde çevirilere işlevsellik kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır. Skopos kuramı, bu nedenle hem işlevsel hem de erek odaklı kuramlar başlıkları altında incelenmektedir (Yazıcı, 2005:147-149).

Çevirinin erek okur bakımından bir amaca göre biçimlenmesi, çevirmenin en baştan çeviri edimini yönlendiren kişi olması anlamına gelmektedir ki bu da Bengi’ye göre çevirmeni özel bir konuma getirmektedir (Bengi, 1995: 18). Bu durum, çevirmenin alanında gerçekten uzman olmasının yanı sıra, özellikle yazınsal metinler söz konusu olduğunda yazarlık yetisinin ve kültürel altyapısının gelişmiş olmasını gerektirmektedir (Yücel, 2007: 140). Çevirmen burada kültürler arası iletişimi sağlayan kişi konumundadır ve kaynak metindeki bilgileri erek kültür açısından değerlendirip hangi bilgilerin ön planda olması gerektiğine karar vermektedir. Erek metin, çevirmenin beklediği biçimde alımlanıyorsa Vermeer’e göre skoposa uygun biçimde anlaşılmış demektir (Vermeer, 2004: 264).

Skopos kuramında çevirmenin sorumluluk bağlamında kaynak metni yeniden biçimlendirmesi, çevirinin keyfi ve gelişigüzel olmaması gerekliliğine işaret etmektedir. Burada çevirmenin kaynak metne 'görece' bir bağlılığı söz konusudur. Bu kuramda

bağıllık, kaynak metnin yüzeysel yapısıyla değil, çevirinin kaynağından ne kadar uzaklaştığı ile ölçülmektedir. Bir metinden skoposa göre farklı metinler oluşturulabilmesi, o metnin farklı yönlerinin okura gösterilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, her çeviri bir anlamda bağlı olduğu kaynağın zenginliğini yansıtmaktadır (Yücel, 2007: 152). Kaynak metnin oluşturulduğu zamanın alımlanma koşullarına göre erek dilde yeni bir metin oluşturmak mümkün olmadığından, çevirmen, kaynak metni kendi zamanının alımlama koşullarına göre yönlendirmek gerektiğinin, kaynak kültürle erek kültürün ortak etkisi sonucu ortaya çıkmakta olduğunun bilincindedir (Vermeer, 1991: 43, akt. Yücel, 2007: 142).

Kültür bağlamında ele alınacak olursa, Skopos kuramında kaynak metin ve erek metin kendi yapıları çerçevesinde incelenmektedir. Ancak çeviri için belirlenen amacın böyle bir aktarımı gerektirmesi durumunda, çeviriye yaklaşım da değişecek ve üzerinde çalışılan metin çeviri olarak adlandırılabilir. Normal şartlarda çevirin erek kültür için yapıyor olması çevirinin yeterlik durumunu belirlemektedir. Bu görüşün sonucu olarak kaynak metin ve erek metin birbirinden farklı olacaktır (Bengi, 1995: 17-18). Bu açıdan bakıldığında çeviri, kaynak metnin belirlediği normlara bağlı kalmaktan çok, erek kültürün bir ürünü kabul edilmekte ve bu yönüyle de çok boyutlu kültürel bir aktarım olarak nitelendirilmektedir (Yücel, 2007:129). Kültür olgusuna daha sonraki çalışmalarında da ağırlık vererek kuramsal bir altyapıyla yaklaşan Vermeer, görecelik üzerinde durarak insanın kültürel bir varlık olarak kültürle birlikte sürekli değiştiğini vurgulamaktadır.

Çevirinin erek kültürde uygun bir işlevi olması gerektiğini savunan Skopos kuramında, amacın belirlenmesinde daha önce de ifade edildiği üzere çevirmenin önemli bir rolü vardır. Çeviri ediminde çevirmenin dışında önemli bir belirleyici etmen de erek dil okurudur. Erek dil okurunun çeviride belirleyici olması, çevirmenin kaynak metnin işlevini değiştirmesini zorunlu kılmaktadır. Başka bir ifadeyle Skopos kuramı, erek metni kaynağına öykünme zorunluluğundan kurtarıp dikkati, çeviri edimine ve işlevine yöneltmektedir. Çeviriyi sosyo-kültürel bir olgu biçiminde ele alan kuramda, çevirinin işlevsel yapısından hareketle erek metnin anlamlı kılınması, erek dil okurunda hedeflenen davranış değişikliğini meydana getirmekle olasıdır. Bu arada çevirinin amacı ile işlevinin örtüşmesi beklenmektedir. Aksi takdirde erek dil okurundan beklenen tepki alınamamakta, bu da Reiss ile Vermeer'in çeviri edimini insanların

davranışlarını değiştirmeye yönelik bir edim olarak belirledikleri tanıma ters düşmektedir. Bu noktada erek okurun ön plana çıktığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Erek dil okurunun skopos bağlamında önemli olmasının nedenlerinden biri de yazınsal metinlerin devingen yapısından ve okurdan okura değişen görece yorumdur. Çevirmen, metin içindeki boşlukları ve belirsizlikleri metni anlaşılır kılmak adına metinde ekleme, çıkarma veya güncelleme yaparak doldurduğunda, farklı bir kültür dizgesine sahip olan erek dil okuru, metnin, çevirmenin müdahalesi ve yorumuyla oluştuğunun ayırdına varacaktır. Bu nedenle Skopos kuramında çevirmenin okuru bir önsözle bilgilendirmesi, çeviri kararlarını okura bildirmesi, okurun kaynak metin ile erek metni ayırt etmesi ve erek metnin farklı bir kültürde ve dilde meydana geldiğini fark edip erek metnin sebep olabileceği yabancılık duygusuna hazırlanmasına yardım etmektedir. Bu yolla kültürel farklardan kaynaklanan yabancılığı yerelleştirmeden erek okura sunmak, erek metnin işlevinin bu amaca hizmet etmesini gerekli kılmaktadır. Skopos kuramında kültürel farklılıkların belirleyici rolü, eşdeğerliğin geçerliliğinin çevirideki geçerliliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. İşlev söz konusu olduğunda Skopos kuramında metinlerin durağan bir yapı olarak kabul edilmemesi olağandır. Bu nedenle de erek metinle kaynak metin arasında “eşdeğerlik” ilişkisi aranmamaktadır. Vermeer ve Reiss’ın çeviri değerlendirmesinde daha önce eşdeğerlik kavramına yer vermesine karşın, Vermeer, bunun yerine Holz-Mänttari’nin eylem kuramı bağlamına dayanarak eşdeğerlik yerine daha somut bir ölçüt olarak “*uygunluk/yeterlik*” (*Adäquatheit*) kavramını uygun bulmuştur (Eruz, 2000: 24).

Skopos, genel anlamıyla daha önce de belirtildiği üzere bir amaç doğrultusunda çeviri yapmaktır. Vermeer’in, kuramında bu kavramı “çevirmenin niyeti” “çeviri metnin amacı” “çevirinin işlevi” şeklinde genişlettiği görülmektedir. Bu durum, “amaç” sözcüğünün çeviri metnin amacıyla sınırlı kalmadığını göstermektedir. Bir başka ifadeyle salt çeviri metnin amacıyla sınırlı kalınması, kuramı geriye dönük olarak kaynak metne yönlendirmektedir. Bu durum kuramın uygulama alanındaki işlevselliğine gölge düşürmektedir. Örneğin, çevirinin baştaki amacıyla çevirinin erek kültürdeki işlevinin birbiri ile bağdaşmama durumu söz konusudur (Vermeer, 1996: 7-8). Bu nedenle bu kuramda çeviri metnin amacı kadar çevirmenin ve işverenin amacı da belirleyici rol oynamaktadır. Vermeer’e (1989: 117) göre, çevirmenin hedeflediği son

nokta ereğe varmak üzere bir dizi eylemin yerine getirilmesidir. Bunlar sırasıyla şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Çeviri süreci sırasında yerine getirilen bir dizi eylem (çevirmenin niyeti)
2. Çevirinin biçimi ya da kipi (çeviri metnin amacı) bundan böyle çevirmenin bu kipi kullanmadaki amacı,
3. Çeviri ürünün hedefi, geleceğe yönelik işlevi (çevirin işlevi)

Özellikle çalışmamızın konusu olan yazınsal metinlerin önemli bir alanı olan çocuk yazını çevirisinde çevirmenin, amaca ulaşabilmesi için kitap kapağının ilginç olması, arka kapağının tanıtım yazıları içermesi, kitap dilinin anlaşılır olması gibi nitelikleri ve yaş grubu özelliklerini dikkate alması gerekmektedir. Buradan hareketle yazınsal metinlerin çevirisinde belirlenen amaca ulaşmak bakımından çevirmen, erek metnin yazarı olarak özel bir konumda olduğundan (Bengi, 1995: 18) yazarlık yetisinin göstergesi olarak zengin bir anlatım gücüne, estetik duyarlılığa ve kültürler arası iletişimi sağlaması bağlamında ise yeterli kültürel altyapıya sahip olmak durumundadır (Yücel, 2007: 141-143).

Bunların yanı sıra Skopos kuramının eleştirilen yönlerinden de bahsetmek gerekir. Çevirmenin erek metin dizgesinde amaçladığı anlamın okur tarafından nasıl algılanması gerektiğine ilişkin karar vermesi, erek metnin oluşturulacağı koşullara göre kimi zaman kaynak metnin niteliklerine bağlı kalacağına ilişkin kararlar alması anlamına gelmektedir. Söz konusu bağlılık, erek metin koşullarına göre göreceli bir bağlılıktır. Kaynak metnin kendi okuru için taşıdığı işlev ve anlam, zamanın ve uzamın alımlanma koşullarına göre değişebilmektedir ve aynı durum erek metnin alımlanması için de geçerlidir.

Vermeer'in metinlerin göreceliğini de vurgulayarak çeviride eşdeğerlik, anlam, örtüşme, bağlılık gibi geleneksel ve durağan kavramlar üzerinde durmak yerine erek kültür dizgesi için daha önemli olan işlev ve ereğe yönelik çalışmayı önerdiği görülmektedir. Bu da önemli olanın, çevirinin amacının olduğu ve erek metindeki anlamın salt kaynak metne göre oluşamayacağı anlamına gelmektedir.

Skopos kuramı, çeviribilime işlev ve erek dil okurunu etkilemeye yönelik yeni bakış açıları kazandırsa da, çevirinin süreç bakımından nasıl meydana geldiğine ve çeviri normlarını biçimlendiren kültür dizgesi konusuna yeterince yer vermemektedir.

Skopos kuramında çevirmen, iletişimsel ortamın sağlanması için alıcının kültür normlarını göz önünde tutarak çeviride gerekli esneklikler yapabilmektedir (Kuran, 1995: 48). Söz konusu esneklik, Yücel'in (2007: 131) de işaret ettiği gibi kuramda okura yönelik iletişimsel bir işlevin göz önünde bulundurulması, genel anlamda çevirinin anlaşılır kılınması gerekçesiyle “yerelleştirici” bir çeviri yaklaşımının göstergesidir.

Bengi de (1995: 18), Skopos kuramı için görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Kısaca, bu kuram, alanını uygulama ile sınırlamış bir kuramdır. İlgi çeviri süreci üzerinde odaklanmıştır. Çeviri sürecini belirleyen etmen çevirinin amacıdır. Çevirmen bu kuramda özel bir konuma getirilmiştir. Kuramın amacı çeviri eğitimi yönlendirmek olarak değerlendirilebilir.

4.1.2.2. Çoğul-Dizge Kuramı

Çoğuldizge kuramı, 70'li yıllara kadar bağlamlarından kopuk biçimde ele alınan metinlerin incelenmesinden oluşan araştırmalarla, çevirinin tarihsel ve devingen bir süreç olarak algılanmasını sağlamıştır. Kuramın öncüsü Zohar, Holmes'un çeviribilim sınıflamasına dayanan bir kuram geliştirmiştir.

Holmes (1972:171), “*The Name and Nature of Translation Studies*” çalışmasında çeviribilimin kapsamını belirlediği sınıflamada çeviribilimi salt araştırma ve uygulama olarak ikiye ayırarak çeviribilimin amacını, çeviri süreci ve ürünlerini kendi deneyim dünyamızda karşımıza çıktıkları gibi betimlemek, bu olguları açıklamak ve öngörebilmek için genel ilkeler oluşturmak biçiminde belirlemiştir. Söz konusu iki amaçla ilgilenen çeviribilimin, *Kuramsal Çeviribilim* ve *Betimlemeli Çeviribilim* olarak iki alt gruba, *Betimlemeli Çeviribilim* de kendi içinde *Ürün Odaklı*, *Süreç Odaklı* ve *İşlev Odaklı* olarak üçe ayrılmaktadır. Holmes, uygulamaya yönelik çalışmaların eksikliğini vurgulayarak betimleyici alanın görevlerini ürün odaklı çalışmalarda, erek

metnin bir ya da birden çok dilde farklı zamanlardaki çevirilerini karşılaştırmak; işlev odaklı çalışmalarda çevirinin yapısından çok onu oluşturan erek dizgenin sosyokültürel koşullarını irdelemek; süreç odaklı çalışmalarda ise çevirmenin karmaşık zihinsel yapısını çözümlmek olarak belirlemektedir. Holmes'ün çeviribilimi alanlarına göre sınıflaması, onun diğer kuramcılara göre bütüncül bir yaklaşım sergilediğinin göstergesidir (Yücel, 2007:154). Onun bu sınıflamasından yola çıkan **Even-Zohar** 1970'li yıllarda çeviribilime kuramsal açıdan yeni bir bakış açısı sunmuştur.

Even-Zohar, çeviride çıkış noktası olarak erek dili almakta, çeviride önsel bir kavram olarak algıladığı kaynak dilden hareket etmeye karşı çıkmaktadır. Bu bakış açısı, salt çevrilmiş metinleri temel almayı gerektirmekte, kaynak metinle erek arasında doğrudan bir karşılaştırma yapılamayacağı anlamına gelmektedir. Çevrilmiş metin, erek dizgede var olan somut etmenler ışığında ele alınmakta, çeviri ürünü kaynak kültürden çok erek kültür ürününün olarak kabul edilmektedir. Yazın tarihine çoğul bir dizge içerisinde bakarak çeviri yazınına bu dizge içerisinde yer veren Even-Zohar'a göre kültür/ekin, yapısallaşmanın tetikleyicisi olarak bir yandan toplumda sistemli bir dizge yaratan bir öge, diğer yandan da toplumu harekete geçiren bir ögedir (Even-Zohar, 2002:165–173). Çoğuldizge, birbirine bağlı unsurların oluşturduğu ve bu unsurların birbirleriyle iletişimleri sırasında değişerek yeni şekillere bürünen katmanlı bir bütünlük anlamına gelmektedir (Aksoy, 2002: 30).

Kuramın amacı toplumsal evrim içinde önemli bir işlev üstlenen yazının önemini vurgulamaktır. Dilbilimsel kuramların çoğunun metinleri tarihsel süreçlerinden tecrit ederek toplumsal evrim bağlamından ayırdığını savunan Even-Zohar, kuramında eşsüremlili ve artsüremlili bir yaklaşım benimsemektedir. Böylelikle, çoğuldizgede tarihsel bağlamın ve devingenliğin altı çizilmektedir (Tahir-Gürçağlar, 2008; 194).

Çoğuldizge kuramında metinler, konum açısından merkez-çevre ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır. Konum olarak merkezde yer alan metinler, saygın kabul edilen (*canonised*) metinler olup, tarihsel süreç içinde farklı bir konuma gelebilmektedir. Saygın olmayan metinler (*noncanonised*) de aynı şekilde zamanla merkeze doğru yol alabilmektedir. Söz konusu devingenlik, yazın çoğuldizgesinin kendini tekrarlamasını engellemektedir.

“Çoğuldizge” terimi, yukarda anlatıldığı üzere belirli bir kültürde, önemli ya da önemsiz, tüm yazınsal dizgeleri kapsamaktadır. Even-Zohar, bu terim içinde, tüm dizgelerin arasındaki ilişkiyi incelerken, odak noktasını önemli altdizgeler ve önemsiz altdizgeler oluşturmaktadır.

Genelde dizgelerin doğası ve özellikle yazınsal olgunun doğası ile ilgili inanılan her şeye göre, farklı yazınsal dizgeler ve türler arasında eşitlik yoktur. Bu dizgeler, hiyerarşik bir ilişki içindedir ve kimisi diğerine göre daha merkezdeyken, kimisi de diğerleri ikincil iken birincildirler (Even- Zohar, 1978: 16).

Merkez-çevre ilişkisinin yanı sıra Even-Zohar, metinleri “birincil” ve “ikincil” olmak üzere sınıflandırmaktadır. Bu kavramlar, yenilikçilik açısından incelenmekte ve yenilikten yana olan, merkezi tehdit edici güce sahip çevresel konumdaki yazına “birincil yazın” (*primary literature*), diğerlerine “ikincil yazın” (*secondary literature*) adı verilmektedir. Even-Zohar’a göre çevirilerin çoğu ikincil bir öneme sahiptir. Birincil öneme sahip çeviriler için çoğuldizge açısından aşağıdaki koşulların gerçekleşmiş olması gereklidir:

- a) Bir yazın ürününün yeni olması ve tam anlamıyla belirginleşmemesi
- b) Bir yazının daha büyük yazınlar grubu içinde zayıf (*peripheral*) kalması
- c) Bir yazının boşluk içinde olması ya da dönüm noktasında bir sarsıntıya uğraması (Even-Zohar, 1978: 24–25; 1990: 47)

Çoğuldizge kuramına göre, çeviri kendi içinde bir dizge oluşturma yanısıra yazın çoğuldizgesinin bir parçasıdır. Çeviri yazının çoğuldizge içindeki konumu önceden belirlenmemiştir; merkez ya da çevre konumunda bulunma olasılığı vardır. Çevirilerin, yazın çoğuldizgesinin merkezinde yer almaları, merkezin biçimlenmesini etkilemektedir.

Değişik kültürel dizgiler içinde çevirinin yerini gözlemleyen Zohar, yazınsal çoğuldizge ve çeviri metinler arasındaki ilişkiyi iki düzeyde ele almaktadır:

1. Çeviri metinlerin alıcı kültür tarafından nasıl seçildiği
2. Çeviri metinlerin diğer hedef dil sistemleri ile olan ilişkilerinin sonucunda bazı kuralları ve işlevleri nasıl benimsediği

Çeviri metin, Even-Zohar'a göre belirli bir kültürdeki çeviri kurallarını da etkilemektedir. Çeviri yazın, "birincil" bir konumda ise, kaynak metin ve erek metin birbirine karışmakta, çevirinin tanımı genişlemekte ve özgürleşmektedir. Çeviri metnin amacı, belirli bir kültüre ve yazın geleneğine yeni bir tür ve eser tanıtarak var olan ilişkileri değiştirmek olduğunda, çeviri metin, kaynak metnin biçimlerini ve metinsel ilişkilerini daha yakından ve daha sadık bir yolla oluşturmaya eğilim göstermektedir. Eğer yabancı metnin biçimi çok aykırı ve yabancı ise, çeviri metin alıcı kültürün yazınsal dizgesi içinde kabul edilmeme riskini taşımaktadır (Aksoy, 2002: 43-44).

Genel bir değerlendirme yapıldığında bu kuram, çeviri bilim açısından kendisinden sonra gelenlere üç önemli noktada ışık tutmuştur. Bunlardan birincisi, sistemi tanımak açısından betimleyici incelemelere olan ilgi artmıştır. İkinci olarak, çevirilerin sistemdeki rolünü anlamak açısından çeviribilimin inceleme gerecinin odağı, kaynak ekin ve kaynak metinden erek ekin ve çevirilere doğru kaymıştır. Üçüncü olarak da, çeviribilim araştırmalarının devingen bir sistem içerisinde ele alınarak bu disiplinin durağanlıktan kurtulup dinginlik kazanmasına aracı olmuştur. Ancak bütün bu ifadelerin dışında Even-Zohar'ın, çeviribilime en önemli katkısı, bu disipline "sistem" kavramını kazandırarak onun "genel kuram" olması yolunda ilk adımı atmış olmasıdır. Bu açıklamalar doğrultusunda çoğuldizge kuramının betimleyici kuramlarla doğrudan ilişkisi olduğu ileri sürülmektedir (Yazıcı, 2005: 126-127).

Betimleyici çeviri araştırmaları, başlangıçta, çeviri sürecini kuramsallaştırmaya ve metinleri yazınsallıkları açısından değerlendirmeye çalışmıştır. Erek kültür kadar tarihsel içeriğin de ön planda olduğu bu yaklaşımda içerik ve biçim birbirinden ayrı olarak ele alınmakta, bir eserin ortaya çıkmasına neden olan tarihsel durum tam olarak tanımlanamamaktaydı. Tek bir metnin aktarım sürecinin irdelendiği bu dönemde, dilbilimsel işlevler ve derin yapı dilbilgisi ile ilgili işlevlerin durağan yapısı çeviri bilimcileri yeni arayışlara yönlendirmekteydi (a.g.e.: 129). Daha sonra Toury'nin çalışmalarıyla anlam kazanan betimleyici çalışmalar, kuramsallaşmaya doğru gitmiştir.

4.1.2.3. Çeviride Betimleyici Çalışmalar

Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı, çevirilerin erek kültür ürünü olduğu fikrinden ortaya çıkmaktadır. Çevirilerin, erek kültür ürünü olduğu görüşü ise, çevirilerin kaynak dildeki özgün yapıtlar gibi erek kültürde de bir konumu ve işlevi olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan, Toury'nin Even-Zohar'ın Çoğuldizge Kuramı'ndan yola çıkarak, çevirilerin erek kültüre özgü yazınsal çoğuldizgede bir konumu ve işlevi olduğunu, bundan böyle, çevirilerin erek kültürde kaynak metin ve ekinle/kültür bağlantılarının koptuğunu öne sürdüğü görülmektedir. Bununla beraber, betimleyici çalışmalarını çevirilerin erek kültürdeki işlevlerinden başlatmayı uygun gören Toury'nin betimlemeye, uygulama alanındaki kuralları saptamak üzere çeviri sürecinden değil de erek kültür işlevinden başlaması, çeviribilime farklı bir bakış açısı kazandırmıştır (Yazıcı, 2005: 130).

Toury'nin kuramının “Erek Odaklı” anılması, erek metinde çeviriler arasında var olan ilişkileri betimlemesinden kaynaklanmaktadır. Toury'e göre çeviri, çevirinin yapıldığı erek dil yazınının oluşturduğu çoğuldizge içinde yer alan bir dizgedir. Buna göre çeviri yapıt, erek kültürün ürünüdür. Kaynak ve erek dil dizgelerinin, belli tarihsel koşulların yarattığı normlar tarafından biçimlendirilmesi, çevirinin değerlendirilmesinde erek kültür normlarının birincil derecede kabul edilmesine yol açmıştır. Normların yanı sıra çevirmenin de erek kültürün bir üyesi olması, bunda etkin rol oynamaktadır (Yücel, 2005: 155).

Toury'nin kuram ve uygulama arasındaki ilişkiye yaklaşımı, diğer kuramlara göre hem geniş ölçekli hem de daha eleştireldir. Dilbilimden yola çıkarak çevirinin dil öğretmek gibi bir yükümlülüğünün bulunmadığını hatırlatması, çeviribilimin konum ve işlevini yeniden tartışmaya açmıştır. Kaynak metnin betimleyici çalışmada kullanılması, betimleyici alanda çevirilerin incelenmesinde aracı rol oynamaktan öteye gitmemektedir (Yazıcı, 2005: 20). Kuramında betimlemeye çok önem veren Toury, çeviriyi süreç ve ürün olarak birlikte ele almakta; çeviri sürecini bir kara kutu olarak kabul etmekte ve bu kara kutu hakkında sadece tahminde bulunulabileceğini; iç yapının ancak yeniden oluşturulabileceği görüşünü savunmaktadır (Kuran, 1995: 13).

Toury'nin kuramı, çeviri ürününü belirleyen kısıtlamaların birbirleriyle ilgili olan unsurlarını ve çeviri kuramının kültürel-tarihsel gerçekleri, çeviri kuralları olarak adlandırdığı bir dizi yasayı içermektedir. Toury'e (1980: 55) göre üç çeviri kuralı vardır:

a) Öncül Kural: Bu kural, çevrilecek olan metnin seçimini, birinci dilden mi yoksa ikinci dilden mi çeviri yapılacağını ve bazı durumlarda ana dile mi, ikinci dile mi çeviri yapılacağını belirlemektedir.

b) Başlangıç Kuralı: Bu kural çevirmenin kaynak metne mi, çevrilecek kültüre mi yaklaşması ile ilgili kararlarını yönlendirmektedir.

c) İşlerlik Kuralı: Bu kurallar gerçek anlamda çeviri ediminde karar verme sürecini yönlendiren kurallardır ki, Toury bunları yapısal kurallar ve metinsel-dilbilimsel kurallar olarak ikiye ayırmaktadır (Aksoy, 2002: 48).

Toury'nin kuramında betimleyici ve açıklayıcı olmak üzere iki temel yöntem kullanılmaktadır. Betimlemeye, çevirilerin erek metin ürünü düşüncesiyle başlanması, onun tündengelim yöntemini kullandığını göstermektedir. Bunun yanı sıra kurama genel olarak bakıldığında, bulgulandırma ve gerekçelendirme sürecinde de tümevarım yönteminin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu iki yönetime de başvurulması, araştırmanın iki yönlü bir yol izlediğini göstermektedir. Toury'nin kaynak metin, aktarım ve ilişki belitlerini ileri sürmesi onun kuramını akılcı bir yönetime dayandırmak istediğini göstermektedir (Yazıcı, 2005: 130).

Çeviriyi kültürel bağlamda ele alarak, yazınsal aktarımla ilgili estetik kuramların, nesnel dilbilimsel olasılık tanımlarının gerçekte çeviri ürününü açıkça etkileyen öğeleri etkilemediği sonucuna ulaşan Toury'nin eşdeğerlik anlayışı farklıdır. Diller arası yapısal ayırmadan yola çıkarak eşdeğerlik yerine “kabul edilebilirlik” ve “yeterlik” ölçütlerini dikkate almaktadır. Çeviri değerlendirmesinde “kabul edilebilirlik” ve kaynak metne olan “yeterli uygunluk” olarak tanımlanan iki kavramın arasına çeviriyi yerleştiren Toury, hiçbir metnin tamamen kabul edilebilirliği veya uygunluğunun sağlanamayacağını; zira, çevirinin her seferinde katıldığı dile, yabancı gelecek biçimler ve bilgiler sunacağını; çevirinin kaynak metne de tamamen uygun

olarak gerçekleştirilemeyeceğini, erek dilin kültürel normlarının kaynak metin yapılarında kaymalara yol açacağını ileri sürmektedir (Aksoy, 2002: 47).

Toury'nin kuramının çeviribilime katkılarını çeviribilim araştırmacısı Gentzler (Gentzler, 1993: 130) şöyle özetlemektedir:

- Birebir benzerlik ve yazınsal- dilbilimsel eşdeğerlik olasılığı ile ilgili düşüncelerin terk edilmesi
- Herhangi bir çeviri metin üretiminde erek kültürel dizgedeki yazınsal eğilimlerin etkisinin tanınması
- Sabit bir kimliği olan 'özgün ileti' kavramından vazgeçilmesi
- Kesişen kültürel dizgelerin göstergesel ağında yer alan özgün metnin ve çeviri metnin bütünleşmesi (akt. Aksoy, 2002: 48)

5. YAZINSAL METİNLER

Dilbirimlerinden oluşan ve dilin temel işlevlerinin bileşimini oluşturmaları yönüyle sanatsal bir üretim olan yazın ürünleri, insan gerçekliğinin yaşadığı tüm deneyimlerin etkin bir biçimde dille anlatılması sanatının somut göstergeleridir. Yazın, *mathesis* (yazının bilgi aktarma özelliği), *mimesis* (yazının gerçekliği yansıtırma özelliği) ve *semiosis*'i (yazının imgeselliği) içeren niteliğiyle, bir tür sanat olarak nitelendirilmektedir.

Yazınsal metinler, insan gerçekliğinin tüm bileşenlerini içeren, düşünce, duygu ve hayal gücü ile etkileyici bir biçimde üretilen dil ürünleri olup, iletilerinin çok yönlülüğü, kurmaca ve gerçeğe uygun olmaları, metinler arası iletişim gibi kimi özellikleriyle diğer metinlerden ayrılmaktadırlar. Yazınsal metinlerde okura sunulan evren, somut gerçeklerden hareket ederek yazarın vermek istediği iletiyi de kapsayacak biçimde kurmaca niteliktedir (Dilidüzgün, 2000: 253-267).

Yazınsal metinleri diğer bilimsel, teknik ve kullanmalık metin türlerinden ayıran en önemli özellik, metin örgüsünün değişik yapılanışıdır. Bu metinlerde, yan

anlamaların ve çağrışımsal anlamların yanı sıra dilin özgün kullanımına bağlı olarak sözcüklerin, yerleşmiş anlamlarının dışında çok yönlü ve belirsiz kullanımı söz konusudur. Yazınsal yapıtlarda bir ögenin anlamı, yapıtın diğer öğeleriyle ya da yapıtın bütünüyle kuracağı farklı bağıntılardan oluşmaktadır. Sözcüklerin göndergesel boyutuyla oluşturduğu anlam devingenliği ve anlam katmanlığı, okurda derin etki oluşturmaktadır. Yapıttaki her ögenin bir ya da birden fazla anlamı vardır. Söz konusu metinlerin estetik değeri kazanmasında, metnin anlam örgüsünde anlamı pekiştirmek, kolaylaştırmak, abartmak ve olguları etkili sunmak amacıyla dile özgü hiciv, yergi, benzetme, kişileştirme gibi söz sanatlarının, dil oyunlarının, deyimlerin ve atasözlerinin, mecazların, metaforik öğelerin kullanılmasının da önemli rolü vardır. Her yazın ürünü, yazarın biçemi ve bu öğelerin kullanımıyla öznel bir dil oluşturmaktadır.

Yazın ürünü, bilişsel bağlam anlayışıyla kurulmuştur, başka bir ifadeyle metinde bilişsel bir ağ vardır. Metnin herhangi bir yerinde geçen bir sözcüğün ya da ifadenin, başka yerinde geçen bir sözcükle bağlantılı olma olasılığı yüksektir. Bu bağlantıların gerektiği gibi kurulması, metnin anlaşılması için zorunludur. Metnin kurgusu çok önemlidir. Okurun alımlaması, metindeki bilişsel ağın çözümlenmesiyle ilgilidir.

Yazın metinleriyle ilgili olarak Koller (1997: 51), okurun zihninde değişik duygu ve düşünceler uyandıran, farklı çağrışımlara yol açan, anlatıma güç katmak ve etkili olmak için kullanılan örtük iletileri, dil oyunlarını, deyimleri yazısal metinlerin en önemli biçimsel özellikleri arasında saymaktadır. Koller, yazınsal metinlerin dokusunda yer alan kimi göstergelerin, düz anlamlarının dışında dilin çeşitli işlevlerini yerine getirmek farklı anlam düzlemlerinde kullanıldığını vurgulamakta, diğer metin türlerine göre daha zengin dilsel araçlarla donatıldığına işaret etmektedir.

Aytaç (1990:118) ise yazın metinlerinin yapısal özellikleri arasında örtük iletileri, sitemli, dokunaklı (kinayeli) sözleri sıralamakta; yazarın, kimi zaman olayları, duygu ve düşünceleri kapalı bir şekilde anlatmak için, sembollere, sık sık tekrarlanan leitmotivlere (ana motif) başvurduğunu, monolog, diyalog, alıntı ve bilinç akışı gibi modern anlatım tekniklerini de kullandığını vurgulamaktadır.

Yukarıda bahsedilen yazınsal niteliklerin ve kullanılan çağdaş anlatım tekniklerinin başka bir dile aktarımı yoluyla gerçekleşen yazınsal iletişim, ulusların ve

kültürlerin birbiriyle etkileşimini sağlamakta bu yolla da söz konusu nitelikler ve yenilikler erek dil dünyasına taşınmaktadır. Değişik ulusların yazın ürünlerinde kullanılan çağdaş anlatım teknikleri ve uluslara özgü yazınsal nitelikler, çeviri yoluyla anadilin gelişmesine de etki etmektedir.

Yazınsal metinleri bir ulusun kültürü olarak değerlendiren Durusoy (1989: 93), bu kültürün çeviri aracılığıyla dış dünyaya tanıtıldığını ve kültürlerin bu şekilde birbirine aktarılmasıyla, kültürler arası iletişimin kolaylaşacağını ve böylelikle okurların yeni bakış açıları kazanacağını belirtmektedir.

Çeviri yoluyla gerçekleşen yazınsal iletişim, dil, düşünce ve duygu gücüyle biçimlendirilip dilin olanaklarıyla kurgulanan, yaşama ve insana ilişkin gerçekliğin, okur tarafından alımlanması eylemidir. Okur yönüyle metinlerin alımlanması üzerinde durmak gerekirse, bununla ilgili olarak Almanya Konstanz Üniveristesi'nde '*Alımlama Estetiği*' adı verilen çalışmalardan bahsetmek yerinde olacaktır. Bu çalışmalarda okurun yazın metinlerini alımlamadaki işlevi araştırılmıştır. Bu alanla ilgili çalışanlardan Iser'e (1990: 74) göre, metnin anlamı metin içinde hazır bulunmamakta, metin okur tarafından alımlanması sürecinde netleşmektedir. Yazar, metinde 'boş alanlar' ve 'belirsizlikler' bırakmakta; okur ise boşlukları doldurmaktadır. Anlam, okuma süreci içerisinde okurun zihninde canlanan yaşantılardır ve okur, bunlara göre anlam vermektedir. Okur, zihninde anlamı bütünlerken keyif almaktadır ki bu da yazınsal metinlerin niteliklerinden biridir. Zira yazar, okura belirlenmiş tek bir anlam sunduğunda, yapıt, okur açısından keyif verici olmaktan uzak olacaktır.

Daha önce bahsedildiği üzere yazın ürünlerinde metnin dili bütünüyle yazara özgüdür. Buradan hareketle okur, metindeki bilişsel ağı çözmek, örtük anlamı yorumlamak, düş gücünü kullanmak durumundadır. Metin, okurun yerleşmiş algı düzenekleriyle okunmaz. Her okur, değişik dil kullanımlarıyla ve dil oyunlarıyla oluşmuş metinde, anlamı kendi şekillendirmekte, diğer bir deyişle okuduğu sözcüklere anlamlar giydirmektedir. İşte yazın ürünlerinin çevirisi bu özelliklerinden dolayı diğer metinlerden ayrılmaktadır. Yazınsal metinlerin *işlevsellik* niteliği olarak adlandırılan bu özellik, başka dilciler tarafından değişik kavramlarla adlandırılmıştır. Eco'nun "açıklık" (1968), Schmidt'in "çoğul işlevlilik" (1971), Ingarden'in "çok sesli uyum" (1968), Iser'in "belirlenmemişlik" (1970) tanımları bunlardan bazılarıdır. Yazın

ürünlerinin işlevsellik özelliğinden hareketle, kaynak metin dilindeki karmaşık ve çok yönlü yapının erek dilde yeniden oluşturulması oldukça güçtür (Göktürk, 2002: 38).

Bu bağlamda yazın çevirisinin güçlüğü, bunların yanı sıra, yazın ürünlerindeki yan anlam bağıntılarının dilin genel yapısında, her sözcüğün arkasında yer alan alışılmış anlamın dışında kullanılmasında ve kaynak dilde karmaşık çok yönlü alımlama koşullarının, erek metin dilinde de oluşturulması zorunluluğundandır.

Yazın metnlerinin sözü edilen nitelikleri, metin analizleri doğrultusunda içerik ve biçim olarak değerlendirilmektedir. İçerik (muhteva) ve biçim (şekil), metin bütünlüğü bakımından da yazın metninin birbirinden ayrılmaz iki unsurdur. Zira, içerikteki anlam, bizzat biçim aracılığıyla verilmekte, biçim değiştiğinde anlam da değişmektedir.

5.1. Yazınsal Metinlerin Özellikleri

5.1.1. İçerik ve Biçim

Yazın metnlerinin analizinde ve çevirisinde içerik ve biçim olmak üzere iki önemli özellik üzerinde durulmaktadır. İçerik, metnin muhtevasını, derin yapısını, metnin dilsel özelliklerinin arkasında yatan anlamı ifade etmektedir. Açıklayacak olursak, içerik, kimi zaman yazarın metin aracılığıyla iletmek istediğini, kimi zaman da dünya görüşünü yansıtmaktadır. Biçim ise yazarın iletisini ifade etmek için oluşturduğu metnin yüzeysel yapısını, yani dili kullanımını ve üslubunu (biçim/stil/deyiş) ifade etmektedir. Kısaca biçim, bir yazarın kaynak dil dizgesi içindeki dilsel öğelerden yaptığı seçimler olarak tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla, biçim, yazarın herkes tarafından kullanılan günlük konuşma dilinden ve basit kalıplardan yeni ve eşsiz bir yazın dili oluşturmasıdır.

Sowinski'ye göre (1973: 332) yazın metninin iki yönü üzerinde durulmalıdır. Birinci yönü anlamı, içeriği, ikinci yönü ise o metnin hangi dilsel öğeler kullanılarak oluşturulduğudur.

Bişemin metinle ilgili dört işlevi olduğunu belirtilmektedir:

- Metni üreten kişinin, metnin nasıl alımlanacağıyla ilgili bilgi iletmesi, bir bakıma metni alımlamayı yönlendirme işlevi,
- Metni üreten kişinin, okura kendisiyle ilgili örtük ileti bilgi aktarımı,
- Metni üreten kişinin okurla kurmak istediği ilişki ile ilgili bilgi vermesi,
- Metni üreten kişinin dili kullanım biçimi (Michel, 1988: 555).

Bişem, metinlerin oluşturulması aşamasında belirli dilsel öğelerin seçimi ve etkili kullanımıyla ilgili bir özelliği olarak görülmektedir. Metinlerdeki bişem birimleri, sözdizimsel ve anlamsal düzlemle ilgili yapılar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar, sözdizimsel düzlemde, ikileme, eksilti, koşutluk, devriklik gibi bişem biçimleri; anlamsal düzlemle ilgili ise eğretileme, düz değişmece (*metonomie*), ironi, abartma gibi söz sanatları ve söylem biçimleridir. Yazar, bunlar arasından seçim yaparak kendi biçimini oluşturmaktadır.

Söz sanatlarının yanı sıra bişemin oluşmasında sözcüklerin yan, çağrışımsal, simgesel ve kimi zaman da duygusal anlamlarının kullanımından büyük ölçüde yararlanılmaktadır. Üstelik anlam ilişkileri, dilin yerleşik düzeninde var olan anlam alanlarındaki belli olasılık dizilerine dayanmak zorunda değildir.

Aytaç'a (1990: 126) göre yazın çevirisinde “ne” ve “nasıl” olmak üzere iki sorun vardır. Yazın metninin “ne” anlattığını aktarmak, objektifliği olduğu için güç değildir ve karşılaştırmalı sözcük ve tümce yapısı araştırmaları gibi sistemli bir ortak payda üstünde toplanabilmektedir. Ancak “nasıl”ı açıklayan bişem/üslup sorunu, dil dizgesinin etki gücü konusu, yapısal bazı metin unsurlarının hiyerarşisidir ki, doğrudan doğruya subjektif bir meseledir, başka bir deyişle yorum meselesidir. Buradan da anlaşılacağı üzere, yazınsal metinlerin çevirisinde bişem ve içeriği, özellikle bişemin aktarımı oldukça güçtür. Çevirmen, bu iki özelliği de dengede tutmalı, birini diğerine tercih etmemelidir. Yazın çevirisinde bunlar eşit ağırlıkta olup, bir terazinin eşit ölçü birimiyle dengelenmiş iki kefesi gibidir. Kefelerden birine, diğerine oranla daha fazla ağırlık birimi konulduğunda dengenin bozulmasının kaçınılmaz olduğu gibi, yazın çevirisinde

de bunlardan birine daha fazla ağırlık vermek, hedeflenen eşdeğerlikten uzaklaşmak anlamına gelmektedir (Aktaş, 1999: 45).

Yazın metinlerinde biçemle ilgili bir diğer benzetme de Sarıbaş'ın benzetmesidir. Sarıbaş (2001: 81-95), metnin tanımlayıcı özelliği olan biçemden yazarın parmak izi olarak bahsetmektedir. Buna göre yazın çevirisinin güçlüğü, biçemin erek dilde oluşturulmasına dayanmaktadır.

Yazınsal metinlerin karakteristik özelliklerinden en önemlisi olan yazarın biçemi, daha önce bahsedildiği üzere göstergelerin anlamsal düzlemiyle ilgilidir. Göstergelerin temel anlamlarının dışında edindikleri diğer anlamların kazanılmasında söz sanatlarının, anlam türlerinin ve dil oyunlarının büyük yeri vardır. Bu bakımdan dil oyunlarına da değinmek yerinde olacaktır.

Dil oyunları, dilin farklı söyleniş biçimleriyle ilgilidir ve dilin söz düzeyindeki evriminin arkasındaki işleyiş ya da sözcük anlamlarının dönüşümleri olarak tanımlanmaktadır. **Wittgenstein**'a göre, her söylem, mümkün bir durumun, varolan bir olgunun resmidir ve bunu öne süren dil ve anlam görüşüne göre, tümce ya da önermeler, son çözümlemede basit nesne ya da şeylere gönderimde bulunmak durumunda olan öğelerin bir birleşimidir. Wittgenstein'in "*Tractacus Logico- Philosophicus* (TLP)" (1986) yapıtına göre dil, olguların ve bütün olarak gerçekliğin resmidir. Anlam, bu resmin kendisi; gösterge ise bunun yapısal biçimleridir. Ona göre sözcüğün anlamını, onun kullanımında aramak gerekmektedir. Sözelimi, herhangi bir şeklin anlamının öğrenilmesi, belli tarzdaki şeylerle bağıntılı belirli kuralların öğrenilmesiyle özdeşleşmektedir. Onlar öğrenilince şeklin anlamı da anlaşılmaktadır. Göstergenin anlamı, onun kullanımıyla meydana gelmektedir. Wittgestein bunu, "anlamı öğrenmek, daima onun kullanımını öğrenmektir" biçiminde vurgulamaktadır (Soykan: 1995: 85).

Çevirmen, yöntem arayışında Wittgenstein'in anlamla ilgili bu savından hareketle anlamı kavradığında, anlamla ilgili kullanım tekniklerinde yetkin olma noktasına varmaktadır. Çevirmen, metnin düşünsel örgüsünü çözdüğünde, metni dil içinde dahi başka sözcüklerle ifade etme yetisini kullanabilme konforuna ulaşmaktadır. Dilde bu şekilde yetkin olmak, dil canlı kabul edildiğinde, o dilin yaşayışına tanık olmak demektir. Sözcükleri anlamlandıran yaşayış biçimleridir. Bu bağlamda

Wittgenstein anlamın yaşıyarak edinildiğini savunmaktadır. İşte çevirmen, dilin ayrımlarını ancak o dili yaşıyarak fark edebilecektir (a.g.e.: 85-105).

5.2. Yazınsal Metinlerin Çevirisi

Kendine özgü bir içeriği ve biçimi olan, estetik değerini ve doku zenginliğini sözcüklerin çağrışımsal, yan ve simgesel anlamlarıyla, söz sanatları ve dil oyunları ile kazanan yazın metinlerinin çevirisi konusunda nesnel ölçütlerin olmadığını belirten bilim adamları, bu konuda görüş birliğine varmalarına rağmen, çeviri yöntemi konusunda değişik görüşler atmışlardır ortaya. Bu görüşlerden ve çeviri kuramlarından daha önceki bölümde bahsetmiştik. Günümüzde kabul gören yazın çevirisi anlayışına geçmeden önce bu konudaki gelişimsel aşamalardan söz etmek gerektir.

Çevirinin doğuşunu simgeleyen Babil söylencesi, dillerin birbirinden ayrılmasını ve ortak iletişim dilinin ortadan kaldırılmasını anlatmaktadır. Şöyle ki, daha önce tek bir dile sahip olan insanların, güçlerini temsil edecek gökyüzüne kadar uzanan bir kule yapma girişimleri, evrensel tek güç tarafından bir başkaldırı olarak algılanmış ve bunun sonucunda ceza olarak ortak iletişim dilleri ortadan kaldırılmıştır. Böylece çeviri etkinliği, zorunlu bir eylem haline gelmiştir. Bu söylence, aslında gerçekliğinden çok, çeviri etkinliğinin insanın var oluşundan itibaren ele alınması gerekliliğinin altını çizmektedir (Kloepfer, 1967: 17, akt. Yücel, 2007: 13).

Babil söylencesi her ne kadar çeviri olgusunu insanın var oluşuna dayandırsa da, çeviri tarihini inceleyen çalışmalar, çeviri etkinliğinin düzenli olarak Romalılar döneminden başlayarak yapıldığını ortaya koymaktadır. Romalılar bu dönemde özellikle Yunan yazınından çeviri yapmış, çeviriler yoluyla kendi yazın dizgesini geliştirmeyi amaçlamıştır (Aksoy, 2002: 14). Antik Roma dönemindeki çeviri anlayışı, başlangıçta bugünden farklı olarak iletişimsel bir bağlamda değildir. Sözcüğü sözcüğüne (*verbum de verbo*) morfolojik düzlemde gerçekleştirilen çeviri etkinliği, doğruluk ve sadakat çerçevesinde algılandığından kaynak dile bağlılığı esas almaktadır. Daha sonra Romalılar, Yunan kültüründen etkilenerek bugünkü çeviri anlayışına yakın olarak çeviri etkinliğini başlatmışlardır. Büyük bir imparatorluk kuran Romalılar, Latine'nin Yunanca'ya oranla az gelişmesinin de etkisiyle çeviriden yaralanmışlardır. O

dönemdeki bilim ve felsefe dilinin Yunanca olmasının da bunda etkisi olmuştur. Romalıların faydacı dünya görüşü, çevirinin de serbest anlayışla o doğrultuda gerçekleştirilmesine yol açmıştır. Serbest çeviri anlayışının o dönemdeki en önemli temsilcisi **Cicero**'dur. Cicero, çevirinin ereğe yönelik işlevi olduğunu ileri sürerek, anlam aktarımını odak alan *sensu de sensu* söyleminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Cicero'nun bu yaklaşımı çeviri olgusunun kuramsal çözümleme girişiminin ilk adımları kabul edilmektedir. Cicero bunun yanı sıra bir yapıtın düşünsel ve dilsel bir anlatımdan oluştuğunu ve çeviride kaynak metnin çıkış noktası olduğunu, dilsel yapıyı daha yukarı çekerek kaynak metnin Latince'nin dil ve biçim niteliklerine uyarlanmasının önemine dikkat çekmiştir. Sözü edilen gelişmeler, yazın çevirisi tekniklerinin de gelişmesinde etken olmuştur. Bu teknikler arasında, bir sözcüğün erek dile olduğu gibi aktarılması olan "ödünç alma"; farklı anlamlara gelebilen sözcüklerin metin içinde açıklanması olan "açıklama"; kaynak dilde kavramlaşmış ya da kalıplaşmış bir sözcüğü "doğrudan aktarma"; çeviriyi anlaşılır kılma adına metinde bulunmayan bir sözcüğü ya da bölümü "ekleme"; son olarak, herhangi bir nedenle çevirmenin gereksiz bulduğu bir bölümü ya da sözcüğü "çıkarma" biçiminde silmesi, yer almaktadır (Yücel, 2007: 27-29).

Bu bağlamda belirtebiliriz ki, sözü edilen yöntem ve tekniklerin kullanılması, çevirisi gerçekleştirilen kaynak metnin türüyle de ilgilidir. Cicero'nun serbest çeviri anlayışı (*ut orator*) üzerinde durmasının nedenlerinden biri, o dönemde çevirisi yapılan metinlerin Latince'yi geliştirmek amaçlı olmasıdır. Latince'yi geliştirecek metinler ise söz sanatlarının kullanıldığı, yeni sözcük ve anlatım biçimlerinin adeta yaratıldığı, bu özellikleriyle dilin gelişmesine olanak sağlayan yazın metinleridir (Vermeer, 1998: 1-38). Buna göre Cicero, kavramların ve düşüncelerin doğru ve aslına uygun aktarılmasını gerektiren felsefi içerikli metinlerde sözcüğü sözcüğüne (*ut interpre*); yazın metinlerinde serbest (*ut orator*); metnin işlev ve etkisinin ön planda olduğu hitabet sanatına yönelik metinlerde ise kaynak metnin yarattığı etkiye benzer bir etki sağlayacak nitelikte etki odaklı çeviri yöntemlerini benimsemiştir.

Ortaçağ'da kutsal metinlerin çevirisi ön plana çıkmakta ve çeviride kaynak metne sadakat ağır basmaktadır. Geç Antik dönemde önemli isimlerden biri olan **Hieronymus** (348-420), kutsal metinler için kaynağa bağlı kalmayı uygun görürken, dünyevi metinler için anlam odaklı çeviri anlayışını benimsemiştir. **Martin Luther**

(1483-1546) ise, Ortaçağ'dan yeni bir çağa geçişi temsil eden Reformasyon'u başlatarak kutsal metinlerde Hieronymus'un dünyevi metinler için ileri sürdüğü anlam odaklı çeviri yaklaşımını uygulamıştır. Karşılaştırılacak olursa Hieronymus'un kaynak metnin yüzeysel yapısına bağlı kalarak İncil'i Latince'ye çevirmesine karşın, Luther, metnin anlamını temel alarak İncil'i günlük konuşma diline uyarlayıp Almanca'ya aktarmıştır (Yücel, 2007: 31-44).

Kutsal metinlerin çevirisi ile ilgili tartışmalar, çevirmenin yorumunu katarak ve biçimi değiştirerek metnin kutsallığına zarar verip vermemesi ekseninde yirminci yüzyılda dahi gündemde kalmıştır. Bu dönemde kutsal metinlerin çevirisi ile ilgili önemli araştırmacılardan biri de iletişimsel çeviri yaklaşımını savunan ve “*devingen eşdeğerlik*” kavramını öne süren Nida'dır. **Nida** (1981: 124-135), kaynak dildeki iletinin, yapısal anlamda çözümlendikten sonra erek dil kültür bağlamına uygun biçimde aktarılması gerektiğini vurgulamaktadır. Buna göre kaynak dilin yapısal özellikleri, iletinin aktarımı uğrunda gerekirse göz ardı edilebilmektedir.

15. yüzyılda matbaanın bulunmasıyla çevirilerin sayısı artmış, 16. ve 17. yüzyıllarda çevirisi yapılan ürünler, kutsal kitaplardan bilimsel ve yazınsal nitelikli metinlere doğru bir eğilim göstermiştir. Bu dönemde Fransız düşünür **Dolet** (1540-1546), çeviride bir kuram ileri süren ilk kişi olarak çeviri tarihindeki yerini almıştır. Dolet, çevirmenin kaynak metni oluşturan dilsel ve sanatsal öğeleri çözümleyip erek dilde kaynak dilin ritmini yakalamaya çalışması gerektiğini vurgulamıştır (Aksoy, 2002: 16).

17. yüzyılda klasiklerin çevirisi artmış, klasiklerin çevirisinde öykünme anlayışı, yerini bütünleştirici estetik bir anlayışa bırakarak çeviride hem biçim hem de yapının doğasını koruyan bir bakış açısı gelişmeye başlamıştır. Onu takip eden dönemde Fransız İhtilali'nin etkisiyle imgelem önem kazanmış, çevirmen ve çeviri olgusu kaynak dilin gölgesinde kalmıştır (a.g.e. : 19).

18. yüzyılda **Schleiermacher** (1768-1834), yazın çevirisi için “yazarı okura götürmek” ya da “okuru yazara götürmek” biçiminde yabancılaştırmacı bir çeviri anlayışı geliştirmiştir. Aynı zamanda yazın çevirisi için ayrı bir alt dilin geliştirilmesini öneren bu yaklaşım, okurun alımlama alışkanlıklarını değiştirmeye yöneliktir (Yücel, 2005: 70).

Schleiermacher'in çeviri yaklaşımına benzer biçimde erek okurun kaynak dile taşınması gerekliliğini savunan 19. yüzyıl çeviri anlayışı, kaynak dilin oluşturulduğu zaman, ortam, biçim ve estetik unsurların erek dile yabancı olmasına rağmen tümüyle yansıtılmasını öngörmektedir (Aksoy, 2002: 20).

Çeviri olgusu, kuram ve yaklaşım konusunda dilbilimin 20. yüzyılda ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkışına kadar yazarlık yetisini geliştiren, kimi zaman eğlendiren, hayal gücünü geliştiren, görece ölçütlerin benimsendiği sınırlı bir konu olarak görüldüğünden bütüncül bir çeviri yaklaşımına ulaşamamıştır (Yücel, 2007: 77). Yirminci yüzyılda ise çevirinin özerk bir bilim dalı olarak kabul edilmesiyle birlikte bazı gelişmeler söz konusu olmuştur. Kuramların ele alındığı bölümde bu gelişmelerden söz ettiğimiz için bu bölümde daha bütüncül bir bakış açısıyla özellikle yazın çevirisinden bahsetmek doğru olacaktır.

Kaynak metni oluşturan dilsel öğelerin ve bu öğelerin oluşturduğu anlamın çözümlenerek, erek dil kültüründe yeniden oluşturulmasını ele alan yazın çevirisinde kaynak metin, çıkış noktasını, erek metin ise varış noktasını oluşturmaktadır. Bu süreçte kaynak metnin 'kendine özgü' lüğünün erek dilde de oluşturulmaya çalışılması, yazın çevirisinin en önemli güçlüğüdür.

Yazın çevirisi, **Jakobson**'a (1996) göre "diller arası", "dil içi" ve "göstergeler arası" etkinliklerini içermektedir.

Yazın çevirmeni burada bir bakıma kaynak dil iletilerinin dilsel eşdeğerlerini çeviri dilinde ararken diller arası; kafasında önce kaynak dilden somutlayarak çeviri diline aktardığı metinsel dünya tasarımını, genel çeviri dilinde yorumlarken dil içi; özgün metnin dilsel göstergelerini çeviri dilinin göstergelerine dönüştürürken de göstergeler arası bir çeviri etkinliği içindedir (Göktürk, 2002: 53).

Buna göre yazın çevirmeni, çeviri yaparken kaynak dilde ve erek dildeki metin geleneklerinin tümünden yararlanmak durumundadır. Ayrıca çeviri sürecinde okura sunulan metinsel dünyanın erek dilde de oluşturulması için çevirmen:

1) Zihninde kaynak dile ait oluşan tasarımları, sezgilerini devre dışı bırakarak metni, erek dil sözcükleriyle somutlaştırmalıdır. Çünkü çoğunlukla çeviri işlemi, bilinçsizce yapıldığında sezgilere güvenerek gerçekleşmektedir. Oysa çevirmen

özellikle yazın metinlerinin özelliklerini dikkate alarak öznel çağrışımlardan uzak durmalıdır. Çeviri sezgisel yapılrısa dilsel ve anlam ilişkilerinde sağlanmak istenen eşdeğerlik zayıflamaktadır. Çeviri, hem erek kültürde hemde kaynak kültürde belirlenen amaca ulaşmalıdır.

2) Yazınsal metinlerin çevirisinde çevirmen, anlam merkezli bir yaklaşım izlemek durumundadır ve sözcüklerin potansiyel anlamlarını, potansiyel anlamları sınırlayan ve etkin hale getiren bağlam içindeki durumu, başka bir anlatımla yazarın vermek istediği öznel çağrışımları kaynak dile mümkün olduğu kadar bağlı kalarak vermelidir.

Kloepfer'e (1967: 39) göre yazın çevirisinde çevirmen, metni erek dilde yeniden oluştururken, hem kaynak hem de erek dili göz önünde tutmak; her iki dilin kültürünü de dikkate almak durumundadır. Çeviri metin, kaynak metnin dil ve kültür dünyasını erek dile yansıtmalıdır. Kaynak dil metnini erek dil kültürüne yaklaştırırken, kaynak dilde yabancı olanı mümkün olduğunca anlaşılır kılmalıdır ancak bu, çevirmenin metindeki simgesel belirsizlikleri yorumlaması anlamına gelmemelidir. Ona göre: *“Çeviri, yaratarak yazmaktır ama gelişigüzel anlamda, olanı yeniden yazmak ya da aktarmak değil, yazarlığın yazarlığıdır”* (akt. Göktürk, 2002: 40).

Kloepfer bu görüşleriyle dilbilimsel yöntemlerin yazın çevirisinde pek işi olmadığını savunurken **Levy** (1969: 22), yazın çevirisinin daha çok yazın kuramları ve yorum bilgisi çerçevesinde ele alınması gerektiğini vurgulamakta ve dilbilimin, yazın çevirisinde gelecekteki önemine işaret etmektedir. Levy'e göre metnin özgün yapısında olduğu gibi çevirisinde de işlev ağırlıkta olmalıdır. Metnin işlevi, her iki dilde de özdeş olmalıdır. Çeviri sürecinde metin, yazınsal ve biçimsel yönden bir sanat yapıtı olarak kavranmalı; metnin temelindeki anlam çekirdeği tespit edilip yorumlanmalı; metin, yapısal ve biçimsel özellikler dikkate alınarak ve karşılıklı bir uygunluk gözetilerek sanatsal biçimde yeniden kurulmalıdır. Görüşleriyle işlevsel bir çeviri yöntemi benimsediği anlaşılan Levy de çevirmeni, iki dilin dilbilimsel yapısındaki farklılıklardan kaynaklanan sorunlarla, iki ayrı dil dizgesinin birbirinden ayrı estetik değerlerinin sonuç verdiği biçem sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Levy, çeviri yöntemlerini, çeviri yapının okurda özgün bir yapıt okuyor etkisi uyandıran yanılsamacı yöntemler ve okurda özgün değil çeviri bir metin okuduğu bilincinin farkında olmasını sağlayan yöntemler olmak üzere ayırmaktadır. Ona göre önemli olan, çeviri okurun yaşantısının, kaynak dil okurunun yaşantısıyla özdeşliği değil, iki okur kitlesinin tarihsel ve kültürel bağlamlarının yapısı içindeki işlevin özdeşliğidir. Buna göre çeviri sürecini aşağıdaki aşamalarla tanımlamaktadır:

- Metnin, yazınsal, biçimsel yönden sanat yapıtı olarka bütünüyle kavranması
- Metnin, anlamının bulunarak yorumlanması
- Metnin, bir takım dilsel, biçimsel dizgeler arasında karşılıklı bir uygunluk gözetilerek, sanatsal bir biçimle aktarılmaya çalışılması (akt. Göktürk, 2002: 41-42).

Yazın çevirisi konusu, genel yaklaşımların yanı sıra daha ayrıntılı incelenecek olursa, **Aksoy**'a (2002: 63-64) göre, öncelikle metnin konumu belirlenmelidir zira, metin, kültürel ve toplumsal bir çerçevede üretilmiştir ve biçimiyle diğer metin türlerinden farklıdır. İlk aşamada metnin yazınsal türü, kaynak kültürde ve yazınsal dizgede sahip olduğu konum, yazılma sebebi ve iletisi, çevirmen tarafından tespit edilip tanımlanmaktadır. Söz konusu işlemlerin gerçekleştirilmesi, çevirmenin metni çeviri amaçlı tanımasını gerektirmektedir. Çeviri amaçlı metin çözümlemesinde çevirmen metnin, dilbilimsel göstergelerini incelemekte ve biçimsel bir analiz gerçekleştirmektedir (Aksoy, 2002: 63-64).

Bu konuda **Beaugrande** (1978: 29), metinde sunulan dünyanın öncelikle çevirmenin zihninde bir taslak oluşturması gerektiğini vurgulamakta; oluşan taslağın yanı sıra metinde alışılmışın dışında kullanılan anlam birimlerin tespit edilmesine ve buna göre erek dil kültür bağlamına uygun eşdeğer öğeler aranmasına işaret etmektedir. Metin dışı bağlam ile metin içi bağlamın içerdiği bilgiler analiz edilerek problem oluşturan noktalar üzerinde durulmalıdır. En son aşamada ise oluşan taslak doğrultusunda kaynak metnin dilsel göstergelerinin erek dil bağlamındaki karşılıkları aranmalıdır.

Bu bağlamda çevirmenin, metin türü gelenekleri doğrultusunda çeviri sürecinde çeviri ilkelerinin hangilerinden özveride bulunacağını bilmesi, bunun yanı sıra okuma

deneyiminin ve estetik algılama yetisinin olması gerekmektedir. **Holmes**, yazın metninin yazınsal ve kültürel yapısının analiz edilmesinin çeviri sürecinin başlangıç noktası olması gerekliliğine işaret ederek yazın metninin temelindeki üç özelliği sıralamaktadır:

- Metinsellik: Dilbilimsel öğelerin eklenmesiyle yeni bir metin oluşturulması
- Bağlamlılık: Metnin belli bir kültürel, toplumsal ortamsa varlık kazanmış olması
- Metinlerarası Etkileşim: metnin dil içindeki tüm metinlerle bir tür ilişkisinin olması (Göktürk, 2002: 46-47)

Newmark'a (1982: 96-98) göre ise yazın metinleri, belli bir kültür ortamında yaşayan yazarın bu ortamın etkisiyle ürettiği kişisel bir anlatımdır. Yazın metinlerinde kültürel öğeler, dilin kurmaca niteliğiyle bütünleşmekte ve ortaya sanatsal ve işlevsel yönü olan bir yapıt çıkmaktadır. Çevirmen, yazınsal bütünlüğe zarar vermeden nasıl bir çeviri yöntemi gerçekleştireceğine karar vermelidir. Bu süreçte çevirmene yardımcı olacak yöntemler de şunlardır:

Bu bağlamda bu tür çeviri, dilsel öğelerinin aktarımından çok daha fazlasıdır. Newmark, yazın metinlerindeki kültürel öğelerin aktarılması ile ilgili yöntemleri aşağıdaki biçimde ayırmaktadır:

Sözcüğü sözcüğüne çeviri (*literal translation*): Buna göre çevrilecek kültürbirimler erek dildeki eşdeğer öğelerle karşılanmaktadır. Çevirmen, bu karşılığın metnin anlam bütünlüğüne uygun olup olmadığını dikkate almaktadır.

Aktarım (*transference*): Erek dile çevirisi yapılamayan yer, kurum, ad, gazete, kitap gibi kültürel öğelerin kaynak dildeki kullanımlarının olduğu gibi aktarılmasıdır.

Uyarlama (*adaptation*): Kaynak dildeki kültürbirimin erek kültürde benzer bir ögeyle karşılanmasıdır. Kaynak dilde yapıtın özgünlüğünün korunamaması, bu yöntemin çok fazla kabul görmeyen boyutudur.

İşlevsel Çeviri (*neutralization/functual translation*): Kaynak dildeki kültürbirimin erek dil okuyucusunun kolaylıkla algılayabileceği genel/evrensel bir ifadeyle karşılanmasıdır.

Açıklama (*explanation*): Kaynak dildeki kültürbirimlerin erek dilde anlaşılabilmesi için metin içinde açıklama yapılmasıdır.

Çıkarma (*deletion*): Erek dil okuyucusunun herhangi bir nedenle algılayamayacağı ya da erek dilde hiçbir şekilde eşdeğeri bulunmayan, aktarılamayan bölümün tamamen çıkarılmasıdır. Kaynak metnin özgünlüğünün korunamayacak olması, bu yöntemin kullanılmasını çok fazla onaylamamaktadır.

6. EŞDEĞERLİK

Bu bölüme kadar edinilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere çeviri etkinliğinde kaynak dil ile erek dil arasında çoğu zaman dillerin farklı tipolojilere ait olmasından ve kültürlerin başkalıklarından kaynaklanan tam bir örtüşme sağlanamamaktadır. Söz konusu örtüşme çevirinin tanımlarında da rastladığımız ve birçok boyutta ele alınagelmiş olan kavram, ‘*eşdeğerlik*’tir.

Sözlük anlamı denklik ve karşılama olan ‘eşdeğerlik’ kavramı, çeviribilimsel bağlamda Almanca’da “*äquivalenz*” olarak, İngilizce’de “*equivalence*” olarak kullanılmaktadır. Bu kavram Almanca’da 1960’larda matematikte kullanılmaya başlanmış ve “değer eşitliği” olarak tanımlanmış; çeviribilime makina çevirisi yoluyla girmiş, “niteliksel değer taşıyıcı” olarak adlandırılmıştır (Reiss, 1971: 12).

Bugün çeviribilimde eşdeğerlik, kaynak ve erek dil metnlerinin ya da daha küçük dilsel birimlerin arasındaki ilişkinin doğasını ve boyutunu betimlemek için kullanılan bir terimdir (Berk, 2005: 121).

Eşdeğerlik, dilin söz (*parole*) düzeyine, yani içeriğine dayanmaktadır. Eşdeğerliğin günümüzdeki kullanımına en yakın tanımı, kaynak metnin, kendi dilinin okurunda sebep olduğu etkinin, çeviri metninin okurunda da oluşturabilmesidir (Güttinger, 1963 akt. Göktürk, 2002: 57). Yazınsal metinlerin çevirisi söz konusu

olduğunda ise daha önce bahsettiğimiz gibi bir dilin ses, sözcük, sözdizimi gibi yapısal özelliklerinin diğer dillerden ayrı olması ve yazınsal metinlerin çoğul anlamlılıklarından dolayı kendi değişik okur tipolojilerinde dahi aynı etkiye sebep olamayacağı gerçeği, eşdeğerlik kavramının çok yönlü ele alınmasını gerektirmektedir.

Erek dilde benzer etki yaratmaktan hareket eden Koller'e (1979: 186-191; 1997: 214-216) göre çeviri eşdeğerliği, iki metin arasında çeviri ilişkisinin bulunması anlamına gelmekte; eşdeğerlik ilişkisinin içerik, biçim, işlev gibi birçok açıdan ele alınması, bu kavramın kullanımında kendisine dayanan ilişki alanını belirlemek suretiyle netlik kazanmaktadır.

Koller'in eşdeğerlik tipleriyle ilgili ayrımı şu şekildedir:

1) Temel Anlam Boyutlu (*Denotatif*) Eşdeğerlik: Sözcüğün temel anlam boyutu ile ilgili durumları kapsamaktadır. Metnin bir dilden diğerine çevirisinde metin dışı göndergesel anlamının, diğer bir ifadeyle sözcüklerin nesnel anlamının iletimi söz konusudur.

2) Yan Anlam Boyutlu (*Konotatif*) Eşdeğerlik: Çeviride diller arası farklılıktan kaynaklanan ve anlam farklılığı oluşturan kullanımları kapsamaktadır. Özellikle sözcük, sözdizimi ve tümce yönünden özgün dilsel yapı gösteren yazın metinleri için geçerli eşdeğerlik, metin içindeki dilsel oluşumların, işlevlerinin yöneldiği yan anlamların karşılık bulup bulmadığını incelemektedir.

3) Metin Türü ile İlgili Eşdeğerlik: Metin çeşidine özgü özelliklere (metne ve dile özgü kurallara) dayalı eşdeğerlik.

4) Edimsel (Dil-kullanımsal) Eşdeğerlik: Okur kitlesine yani alıcıya uyarlanan durumları konu almaktadır. Kaynak metin içeriğinin, erek dil okurunun kolaylıkla algılayabileceği şekilde aktarılmasıdır. Önemli olan, metnin iletişimsel işlevinin erek dilde yerine getirilmesidir.

5) Biçimsel-Biçemsel Eşdeğerlik: Kaynak dil metninin biçimsel ve biçemsel özellikleri dikkate alınarak benzer bir estetik etki oluşturmaya dayalı eşdeğerlik türüdür. Yazınsal

metinlerin söylemini oluşturan deyimler, söz oyunları, eğretilmeler, bu tür eşdeğerliğin kurulmasında dikkate alınmaktadırlar.

Çeviri etkinliğini anlatımsal benzerliği yakalamak olarak değerlendiren Popovic'in (akt: Köksal, 2008: 36) eşdeğerlik tipolojisi de benzer biçimde farklı boyutlarda ele alınmaktadır:

- **Dilsel Eşdeğerlik:** Kaynak ve erek metnin dilsel düzeyinde benzerlik sağlamak.
- **Dizisel Eşdeğerlik:** Dilbilgisel öğelerin aktarımı düzeyinde benzerlik sağlamak.
- **Biçimsel Eşdeğerlik:** Kaynak dildeki öğlerin erek dilde işlevsel düzlemde eşdeğer etki oluşturmalarını sağlamak.
- **Metinsel (Dizimsel) Eşdeğerlik:** Sözdizimsel düzeyde benzerlik sağlamak.

Yukarıda sözü edilen eşdeğerlik anlayışları, aynı etkiyi uyandırmak ya da “benzer etki sağlamak” (Koller, 1972: 114) gibi hedefler, özellikle birçok türü olan yazınsal metinlerin çevirisinde bütünüyle açıklık getirememektedir. Söz konusu tatminsizlik, bu konudaki araştırmaların sürmesine neden olmuştur. Bunlardan yazınsal metinler arasında sayılan kutsal kitapların çevirilerinde önemli bir isim olan Nida (1964: 159), konuya “devingen eşdeğerlik” (*dynamic equivalenz*) açısından yaklaşmaktadır. Değişik öğrenim düzeyleri, değişik meslekler, ilgiler, insanların bir iletiyi anlayabilme yetisini önemli ölçüde etkileyeceğinden değişik okur tipleri için birbirinden apayrı nitelikte çevirilerin yapılması gerektiğini savunan Nida, devingen eşdeğerlik gözetilerek yapılan çevirinin, anlatımda bütün bir doğallığı amaçladığını, alıcıya kendi kültürü bağlamına uygun davranış kipleriyle seslenmeyi denediğini; alıcının, iletiyi kavrayabilmek için kaynak dil kültürünün örgüsünü bilmesi gerekmediği görüşünde diretmediği görüşündedir (akt. Göktürk, 2002: 58).

Wilss (1977: 159), eşdeğerliğin matematikteki tanımından hareket ederek, matematik denklemlerinde eşitlik bağıntısının yanındaki birimlerin birbirleriyle yer değiştirebilmeleri gibi kaynak dil ve erek dil dizgeleri arasında bir değişebilirlik

(bağdaşıklı/korelasyon) olduğu görüşünü savunmaktadır ancak bu, yazınsal metinlerin çevirisinde her zaman mümkün olmamaktadır.

Reiss ve Vermeer (1984: 129) ise konuya Wilss gibi eşdeğerliğin tanımlanmasında başka bir teknik alandan, elektrikten yola çıkmaktadır. Elektrikte, iki dalgalı akımının, birbirinden ayrı iki devre oluşturmakla birlikte, aynı elektrik etkisini taşımaları demek olan eşdeğerlik, çeviri alanına kaynak dildeki bütün unsurların erek dilde aynı etkiyi taşıması olarak transfer edilmektedir. Reiss, eşdeğerliği her metnin farklı işlevi olduğu savından hareketle metin türüne, yani işleve göre sınıflandırmaktadır:

- İçerik vurgulu metinler için içeriksel eşdeğerlik
- Biçim vurgulu metinler için biçimsel eşdeğerlik
- Mesaj vurgulu metinler için iletişimsel eşdeğerlik

Kaynak metin odaklı kuramların gölgesinde farklı görüşler ortaya atan bilim adamlarından kimileri ise birbirine çevirisi yapılan diller arasında birçok nedenden dolayı tam bir eşdeğerlik olamayacağını savunmuşlardır. Sözelimi Dressler (1975: 107, akt. Çavuş, 2005: 67), çeviride eşdeğerlik konusuna eleştirel yaklaşmış, çevirinin doğası gereği metinler arası eşdeğerliğin, başka bir deyişle, simetrisinin olamayacağını savunmuştur. Ona göre kaynak dil ve erek dil, kültür ve dil farklılığından dolayı asla örtüşmeyecektir (akt. Çavuş, 2005: 66). Benzer görüşü paylaşan Holmes (1980) ve Broek'un (1985) da belirttiği gibi eşdeğerlik, tam bir özdeşlik olarak algılanmamalıdır. Ülkemizdeki araştırmacılardan Göktürk (2002: 87) de, genetik olarak akraba diller arasında dahi kimi zaman eşdeğerlik kurulamayacağını belirtmektedir. Göktürk, dillerin genetik ve yapısal olarak farklı tipolojilere ait olmasını gerekçe göstererek özellikle yapısal anlamda eşdeğerliğin mümkün olmadığına dikkat çekmektedir.

Eşdeğerlik kavramına ve çeviriye ilişkin Toury'nin 1980'li yıllarda yaptığı çalışmalar pek çok yönüyle çeviribilimdeki tabuları yıkmıştır. Bu çalışmalarda Toury, eşdeğerlik kavramına geçmiş kuramcılarının dahi nasıl açıklayacaklarını bilemedikleri bir açıklama getirmiştir. Toury'e göre, çeviri eşdeğerliği dar çerçeveler içinde ele alınabilecek bir kavram değildir. Toury'e (1980: 63-70) göre eşdeğerlik, görgül bir

olaydır ve iki dizge arasındaki ilişkilere bakılmaksızın iki ileti arasında belli bir ilişkinin var olması durumudur. Toury eşdeğerliği tarihsel, değişken ve soyut bir kavram olarak ele almaktadır ve ona göre bu soyut kavramın *yeterlik* ve *kabul edilebilirlik* olmak üzere iki kutbu bulunmaktadır. Çeviri eşdeğerliğini yönlendiren temel etken, *öncül normlar* olarak adlandırılan, çeviride kaynak dizge ya da erek dizge normlarının esas alınması konusudur. Çeviri, kaynak dil normlarına yakın özellikler taşıdığından ‘*yeterli*’ olarak tanımlanmakta, erek dil normlarına yakın olduğunda ise ‘*kabul edilebilir*’ çeviri olarak betimlenmektedir. Toury’nin araştırmalarını yönlendiren soru, çevirinin kaynak metnin eşdeğeri olup olmadığı değildir. Onun betimlemek istediği kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişkinin türü ve derecesidir. İlişkiyi belirleyen öge ise çevirinin oluşmasında baştan sona rol oynayan çeviri normlarıdır (akt. Eruz, 2003: 51; Demirtürk, 1993: 109; Berk, 2005: 122).

Toury, eşdeğerlik kavramının çeviribilim doğasına uygun kullanılmadığını savunmaktadır. Ona göre çeviribilimsel çalışmalar erek kültür bağlamı dikkate alınarak yapılmalıdır çünkü her çeviri erek kültür normları çerçevesinde oluşturulmuş bir metindir. Toury böylece çeviri sürecine ve çeviri etkinliğine, çeviribilimsel bütünleyici, nesnel ve dizgesel bir yaklaşım getirmektedir (akt. Eruz, 2003: 52).

Eşdeğerlik kavramının tanımı ve değerlendirilmesi, görüldüğü üzere zaman geçtikçe çeviribilim kuramlarının araştırılıp kaynak odaklılıktan erek odaklılığa doğru geçişiyle doğru orantılı olarak yön değiştirmiştir. Yukarda da belirttiğimiz gibi kaynak odaklı yaklaşımlardan erek odaklı yaklaşımlara geçiş belirginleştikçe eşdeğerlik kavramından, yeterlik ve kabul edilebilirlik olarak söz edilmeye başlanmıştır. Eşdeğerlikle ilgili önemli bilim adamlarının değerlendirmelerinin yanı sıra günümüzde de bunları temel alarak kavrama farklı yaklaşan araştırmacılar olmaktadır.

Bu araştırmacılardan biri olan ve farklı bir eşdeğerlik türünü savunan Anamur (1994: 11-12), eşdeğerlik anlayışının “*bir metnin bilgisel, anlamsal ve biçimsel bütünü varış dillerindeki aynı amaç kitleye tüm nitelikleriyle ulaştırabileceği ve bu kitle üzerinde çıkış metninin çıkış bağlamı üzerinde yarattığı etkiyi yaratacak biçimde çevirmence yeniden kurulabileceği*” inancına dayandığını belirtmekte; eşdeğer bir çeviriye ulaşmak için, yapıtı oluşturan tüm öğeleri ekinsel, toplumsal, tarihsel değerlerden oluşan anlamsal bağlam içine yerleştirmek ve kaynak dildeki etkinin erek

dilde oluşması için çözüm aramak gerektiğine vurgu yapmaktadır. Çözüm bulmak için ise çevirmenin her iki kültürde yetkin bir konumda gerçek bir metin incelemesi yapmasının önemine işaret etmektedir. Bu yaklaşımını açıklamak için Anamur aşağıdaki örneği vermektedir:

Jean Giraudoux'dan çevirdiğim *La Guerre de Troie n'aura pas lieu/ Troya Savaşı Olmayacak* (1935)'ta oyun kişilerinden birinin adı "Oiax"tır (Okunuşu waks, Yunanlı sarhoş bir asker / denizci). Bu yazarın esin kaynağı olan İlyada'da bulunmayan bir addır. Giraudoux'un bu adı seçiminin nedeni oyunun son sahnesinde anlaşılır: savaşı önleme çabasındaki Hektor (Toya ordusunun başkomutanı), savaş çıkırtkanlığı yapan Demokos'u (Troya senatosu başkanı) öldürür. Ancak Demokos ölürken, savaşın çıkmasını sağlamak için kendisini Oiax'ın öldürdüğünü haykırır. Halk Oiax'ı linç ederken Hektor'un söylediği: "-Yaşadığı gibi gaklaya gaklaya geberdi", Fransızca "gaklamak" (coasser; okunuşu koase) ile Oiax'ın okunuşu arasındaki ses benzeşmesi üzerine kurulmuş bir sözcük oyunudur. Bir başka deyişle, oyunun sonundaki bu sözcük oyununu yapabilmek için Giraudoux bu oyun kişinin adını "Oiax" koymuştur. Bu betik Türkçe'ye çevrilirken bu özel adla oynanabilir mi? Bu yazarın çarpıcı bir sözcük oyunu yapmak için seçmiş olduğu yorumundan yola çıkarak –bu sözcük oyunu aynı zamanda Hektor'un Demokos hakkındaki düşüncesini de açıklamaktadır–, ben de çevirimde aynı etkiyi yaratabilmek için Türkçe "gaklamak" eylemiyle uyum sağlaması amacıyla "Oiax" adını "Uakk" olarak değiştirdim. Bu özel ad, *İlyada*'da herhangi bir tarihsel, ekinse, yazınsal bağlamda var olan bir özel ad olsaydı, böyle bir değişikliğin yapılması betikte başka sonuçlar ortaya çıkarırdı. Ancak bu örnekte yazarın çıkış dili bağlamında yaptığı etki varış dili bağlamında bu değişiklik ile sağlanmıştır. Bir başka deyişle, anlamsal eşdeğerlik dilsel düzeyde gerçekleştirilen bilinçli bir farklılık yoluyla kurulmuştur.

Çeviri sürecinin amacı, bahsedildiği üzere kaynak dilde yazılı metnin erek dilde mümkün olabildiği kadar eşdeğer biçimde yeniden kurulmasıdır. Yazın yapısının sunduğu dünyanın dilsel bir düzenleme ile erek dile aktarılması sürecinde en çok sözü edilen kavram 'eşdeğerlik' (Göktürk, 2002: 55) bağlamında çeviri ürünü, benimsenen çeviri anlayışının gerektirdiği kurallar ve ilkeler doğrultusunda çevirmenin aldığı kararlarla aktarılmaktadır. Buna göre kaynak dil odaklı çeviri yaklaşımını benimseyen bir çevirmen, kaynak dil dizgesinin gerektirdiği kurallara bağlı kalan eşdeğerlik ölçütlerini dikkate alarak; erek dil odaklı çeviri anlayışına göre karar alan çevirmen ise yeterlik ve kabul edilebilirlik ölçütlerine göre aktarım gerçekleştirecektir. Kaynak dil odaklı kuramlar doğrultusunda yapılan çevirilerde hata/yanlış kabul edilen, erek dil odaklı kuramlarda amaca yönelik olarak ve dilsel yapı ayrılıklarından kaynaklanan

farklılıklar olarak nitelendirilmektedir. Bu durum, eşdeğerliğin betimlenmesi ve çeviri eleştirisi açısından önemli bir altyapı oluşturmaktadır.

7. ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ

Tarihi insanlık tarihiyle birlikte anılan çeviri edimi, yakın zamana kadar yazınbilim, dilbilim, dinbilim gibi farklı alanların etkisinde yardımcı bir araç olarak ele alınmıştır. Son yıllarda bağımsız bir bilim haline gelen çeviribilimde araştırmalar, çeviri eleştirisi adında bir alanın ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır ancak çeviri eleştirisi, yazın araştırmalarına göre arka planda kalmıştır. Çevirinin her ulusal yazın geleneğini besleyen, yenileyen, canlandıran vazgeçilemez bir kaynak olduğu (Göktürk, 2002: 80) gerçeğinden hareketle, bu alandaki çalışmalara kuramcılar tarafından dahi daha az önem verilmesi, bu konuda bilimsel ve nesnel ölçütlerin geliştirilmesine de engel olmuş; eleştirilerin, ölçüt alınan değerlerinin ve kurallarının diğer alanların etkisiyle oluşması, çevirilerin yüzeysel olarak doğru-yanlış biçimde değerlendirilmesini salık vermiştir. Oysa değişik dillerin yazınları arasındaki etkileşmenin günümüzde çok hızlı olması, nesnel ölçütleri olan bilimsel çeviri eleştirisinin varlığını ve gelişmesini zorunlu kılmıştır.

Bilimsel bir çeviri eleştirisi, kaynak metnin diğer metinlerle olan bağlantısını, kaynak metin okuru ile erek metin okuru arasındaki ilişkiyi betimlemektedir. Çeviri eleştirisinde kaynak metnin kaynak kültür içinde, erek metnin erek kültür içinde alımlanma koşulları irdelenerek bilimselliğin önemli bir ölçütü olan nesnellik ön plana çıkmaktadır (Gündoğdu, 1999:173).

Çeviri eleştirisi kaynak metin ile erek dil metnini karşılaştırmayı temel almakta ve yazarın kaynak metni oluşturma sürecinden erek dil okuyucusuna kadar çevirinin her aşamasını kapsamaktadır (Demirtürk, 1994: 174).

Çeviri eleştirisinin farklı bir yönüne dikkat çeken Göktürk'e (2002: 81-82) göre ise, çeviri metninin kaynak metinle karşılaştırılması çeviri incelemelerinde önemli bir yer tutsa da her karşılaştırma, eleştiri sayılmamaktadır. Özellikle yazınsal çevirilerde, çevirmenin kişiliği, metni alımlama koşulları, dilbilimsel etkenler göz önünde

bulundurularak, çevirinin, çevirmenin yorumuyla bireysel biçeminden izler taşıyıp taşımadığı de değerlendirilmelidir. Böylelikle çeviri kavramının sınırlarının betimlenmesi söz konusu olmaktadır ve yapının iki dildeki alımlanma koşulları, çeviri koşulları, okur beklentileri, en az kaynak dil ve erek dil arasındaki eşdeğerlik ilişkileri irdelenmektedir.

Genel anlamda çeviri eleştirisi, bir yapıtı, konuyu doğru ve yanlışlarını ortaya koymak amacıyla incelemek ya da bir sanat eserini her yönüyle inceleyip, açıklamak, doğru anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek üzere kaleme alınan yazı türüdür. Yazınsal metinlerin değerlendirilmesinde eleştiri, bir yanlış avcılığı olmamalıdır. Yazın eleştirisinde amaç, çeviri sürecini, yapıtların olumlu, olumsuz yanlarını, dilsel ve sanatsal özelliklerini betimleyici bir yöntemle değerlendirmek ve bunu yaparken nesnel ölçütlerden faydalanmaktır (Aksoy, 2002: 165). Günümüze kadar nesnel ve dizgesel ölçütler kullanmak yerine, çeviri ürününün kaynak metne ne kadar sadık kaldığı erek dil ve kültür, yazınsal ilkeler dikkate alınmaksızın değerlendirilmekteyken, bu yöntem yerini kaynak metni çok yönlü ve dizgesel bir şekilde inceleyen çalışmalara bırakmıştır. Eleştirmen kaynak metnin çözümlemesini yaptıktan sonra sözcük, söz dizimi, biçim ve biçemin nasıl bir eşdeğerlikle aktarıldığını tespit etmek üzere kaynak metinle çeviri metni karşılaştırmasına geçmektedir (Sönmez, 1999: 110). Kurgusal niteliği ön planda olan yazınsal metinlerin çevirisinde bilgi içerikli metinlere göre, serbest çeviri yaklaşımlarının izlenmesi, yazınsal metinlerin çevirisinde uygulanan eleştirilerin de göreceli olmasına yol açmıştır. Söz konusu göreceli eleştiri, yazınsal metinlerin değerlendirilmesinde nesnel bir ölçüt oluşmasına engel olmuştur. Yazınsal metin çevirilerinde nesnel bir ölçütün olmayışının nedeni, bu tür metinlerin çok katmanlı, karmaşık, yoruma açık, estetik değeri yüksek, biçimsel sınırı olmadan, dile, kültüre ve tarihe özgü etmenlerin etkisinde yazılmasıdır.

Yazınsal metinlerin çevirisinde kaynak metnin biçiminin olabildiğince yansıtılmaya çalışılması, kaynak metin okurunda oluşan etkinin, erek dil okurunda da oluşup oluşmadığının belirlenmesi çeviri eleştirisinde tartışılan konulardır. Ölçüt olarak ele alındığında etki konusunda kültürler farklı olduğundan etki ve farklı olabilir düşüncesini savunanlar bulunmaktadır. Etkinin okura, kaynak ve erek metne göre değişebilmesi, bu ölçütün çeviri bağlamında tanımlanmasını zorunlu kılmıştır.

“Çevrildiği dile göre farklı bir kültürün ürünü olan bir metnin erek okur üzerinde aynı etkiyi oluşturmamasını beklemek yanlıştır” (Yücel, 2007: 43).

7.1. Çeviri Eleştirisinde Yaklaşımlar

Çeviribilimde dilbilimsel, anlambilimsel, metin türü odaklı, işlevsel ve erek metin odaklı yaklaşımlar mevcuttur. Çeviri kuramlarına bağlı olarak yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar ortaya atılan çeviri eleştiri modelleri, genellikle kaynak metnin dilsel göstergelerine odaklandıkları için hata avcılığından öteye gidememişlerdir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra ise yine çeviri kuramlarının farklı bir boyuta taşınmasına bağlı olarak erek metinlerin işlevlerinin önem kazanmasıyla çeviri eleştirisi de bu bağlamda ele alınmaya başlanmıştır. Çeviri eleştirisinde, neyin nasıl eleştirileceği konusu, benimsenen kuramsal yaklaşıma göre değişebilmektedir.

7.1.1. Kaynak Metin Odaklı Yaklaşımlar

Temel hareket noktası kaynak dil olan bu yaklaşımın öncüleri Walter Benjamin (1892-1940), Henri Meschonnic (1932-2009), Antoine Berman'dır (1942-1991). Kaynak dili esas alan ve çeviri kriterleri “*les sourciers*” biçiminde tanımlanan “yazar-metin” odaklı yaklaşım, “gösteren”i esas almaktadır. Kaynak dil odaklı yaklaşımı temel alan bir çeviride, okurun metni ve yazarın vermek istediği iletiyi alımlayamaması kuvvetle muhtemeldir.

Çeviri eleştirisinde metin türü, eleştirinin amacı, kültür, siyaset gibi metin dışı etmenler gözetilmiyorsa eleştiri, kaynak metin odaklı olarak adlandırılmaktadır.

Kaynak metin odaklı kuramcılardan Reiss çeviri eleştirisini, işlevine ve türüne göre sınıflandırdığı metin türleri bağlamında ele almaktadır. Reiss (1986: 34-51), bilginin ağırlıkta olduğu ve belli kalıplar çerçevesinde aktarıldığı metinleri “*içerik odaklı metinler*” (*inhaltsbetont*); estetik değerlerin ön planda olduğu yazınsal metinleri “*biçim odaklı*” (*formbetont*); okuru etkilemeye yönelik reklam, propaganda, afiş gibi metinleri “*çağrı odaklı*” (*appelbetont*); tv, radyo, tiyatro gibi farklı alanlarda

karşılaşılan metinleri “*işitsel-araçsal odaklı*” (*audio-metal*) metinler olarak kategorize etmiştir. Buna göre içerik odaklı bir metin eleştirilecekse içeriğin her iki metinde de örtüşmesi, biçim odaklı bir metin irdelenecekse biçim, biçem ve estetik etkinin benzer olması, çağrı odaklı bir metinde ise metnin alıcıda aynı etki ve tepkiye yol açması beklenmektedir. Reiss, metinleri işlevlerine göre sınıflandırırken diller arası eşdeğerlik ilişkisinin tanımlanabilmesi için, metinlerin ‘*dil içi*’ ve ‘*dil dışı*’ etmenlerinin saptanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bir yapıtı aktarmak ve bu çeviriyi eleştirmek için önce bu etmenlerin kaynak metinde çözülmesi gerektiğine, ve daha sonra erek metinde ne kadar gözetilip gözetilmeyeceğinin belirlenmesine işaret etmektedir. Ona göre ancak bu yolla çevirmenin kaynak metinden hangi oranda saptığı nesnel bir yaklaşım olarak tespit edilebilmektedir. Söz konusu ölçütlere göre yapılacak bir çeviri eleştirisi, çevirmenin dilsel tercihleri, her iki dilde de konuya egemen oluşu, erek dildeki yetkinliği konusunda bilgi vermektedir (Yücel, 2007: 46).

Nord (1995: 189), Reiss’ın dilbilimsel çeviri eleştirisinin ölçütlerini geliştirerek çeviri eleştirisini iletişimsel ve işlevsel bir bakış açısıyla ele almaktadır. Nord, eleştiriyi bu bağlamda değerlendirerek önemli olanın, hata çözümlemesi yapmak değil, çevirinin erek dilde istenen görevi yerine getirip getirmediğinin tespiti olduğunu vurgulamaktadır. Nord, Reiss ile benzer olarak çeviri karşılaştırmasına dayanan metin çözümlemesinden yola çıkmaktadır.

Koller ise, iki metni karşılaştırırken Reiss’tan farklı olarak eşdeğerlik ölçütlerini aşağıdaki biçimde belirlemiştir:

- Düz anlamsal (*denotativ*)
- Yan anlamsal (*konnotativ*)
- Metin kuralları (*textnormativ*)
- Pragmatik (*edimsel*)
- Biçimsel estetik (Koller, 1979:186-191; 1997: 214-216)

Koller’e göre eleştirmen, eşdeğerlik türlerini kaynak metinde belirledikten sonra erek metinde bunların hangi oranda karşılanıp karşılanmadığını belli bir yaklaşım

izleyerek irdelemelidir. İki metin arasındaki eşdeğerliğin birbirine yakın olması, eleştirinin de olumlu yönde olmasını sağlayacaktır. Bunun yanı sıra Koller (1979: 211), çeviri eleştirisine kaynak metin çözümlemesinden başlanması gerektiğine işaret etmektedir. Çeviri metnini de erek dil olanaklarını göz önünde bulundurarak kaynak metne yönelik sorularını aşağıdaki biçimde sıralamaktadır:

- *Metnin dilsel işlevi nedir?*

İlk aşamada kaynak metnin bütününde ağır basan dilsel işlev, Reiss'ın, Bühler'in görüşlerini temel alarak oluşturduğu metin türlerinden yola çıkarak tespit edilmektedir.

- *Metnin içeriksel özellikleri nelerdir?*

İkinci aşamada kaynak metnin içeriğini oluşturan temel özelliklere bakılmaktadır. Söz konusu temel özellikler:

- Bilimsel-teknik içerikli metinler
- Kaynak dilin kültürel bağlamıyla koşullu konuları dile getiren metinler (halk yazını, divan yazını)
- Kaynak dilin kültürel bağlamıyla koşullu konuları dile getirmekle beraber, içeriklerinin anlaşılması için gerekli ek bilgiyi de içeren metinler (yolculuk yazıları, budunbilimsel incelemeler)
- Kaynak dil kültürüyle koşullu olup, içerik göndermelerini kendi içinde oluşturan metinler (yazınsal metinler)
- *Metnin dilsel biçimsel özellikleri nelerdir?*

Bu aşamada kaynak metin değişik açılardan incelenmektedir:

1-Sözcük dağarcığı ile söz kullanımı açısından

Farklı dillerden aktarılan sözcüklerin kullanımı, tek bir dildeki çoğul ve yan anlamlı sözcüklerin kullanımı, kaynak dille koşullu deyimlerin ya da benzer öbeklerin kullanımı, sözcüklerin ses yapılarından yararlanılması, tek bir dilin kültür bağlamıyla koşullu sözcüklerin kullanımı.

2-Sözdizimi açısından

3-Dil kullanım kuralları açısından

Kaynak dil metninin, söz konusu metin türünün yerleşik dil ile biçem özelliklerine bağlı kalması ya da biçem özelliklerinin kırılması

Yukarıdaki özellikler bakımından incelenen metin, kaynak dil ile koşullu dilsel biçimsel işlemleri kullanma derecesi bakımından değerlendirilmektedir.

- *Metnin biçimsel estetik özellikleri nelerdir?*

Biçimsel eşdeğerlik açısından değerlendirilecek bir kaynak metinde, koşuk, ritim gibi yerleşik biçimsel uygulamaların kullanılıp kullanılmadığı tespit edilmektedir.

- *Metindeki dil kullanımının alıcıya yönelik özellikleri nelerdir?*

Bilimsel metinler eşit olarak hem kaynak dilin hem de diğer dillerin okuruna; politika, hukuk, tarih, coğrafya gibi metinler özellikle kaynak dil okuruna; yazın metinleri kaynak dille koşullu olmak üzere hem kaynak dil hem de erek dil okuruna; propaganda, gezi reklam gibi metinler her okura yöneliktir.

Kaynak metin, yukarıda belirtilen etkenler açısından çözümlendikten sonra, çeviri metinle kaynak metin, sözcük, söz dizimi, yapı, dilsel işlev, içerik, biçem bakımından karşılaştırması yapılarak hangi türdeki eşdeğerliklerle aktarıldığı incelenmektedir. Böylelikle çeviri metnin, erek dil yazın geleneği içindeki konumu da belirlenmektedir. Bunun yanı sıra çevirmenin eşdeğerlikleri tercih etmesindeki gerekçeler, çeviri metnin ön sözünden ya da metne yazılan notlardan büyük ölçüde çıkarılmaktadır (Göktürk, 2002: 87-91).

Çeviri eleştirisine değişik bir açıyla yaklaşan House (2002: 103-108) ise, metne dayalı dilbilimsel çözümleme yöntemlerinin eleştiriye somut veri sağladığını ve eleştiriye anlamlı kıldığını savunmaktadır. House, erek metnin işlevini esas alan kaynak metin ile erek metin arasındaki eşdeğerlik ilişkisi kaynak metindeki anlamsal, pragmatik ve metinsel alanların eşdeğer biçimde korunmasına göre tanımlamaktadır (*Dizgesel-işlevsel model/Systematisch-funktionales Model*). Çeviri eleştirisinde ise kaynak metne

göre irdelenen eşdeğerliği ortaya çıkarabilmek için kaynak metin işlevinin çeviride de korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Eşdeğerlik bağlamında ‘*covert*’ (kapalı) ve ‘*overtranslation*’ (açık) çeviri olmak üzere iki farklı kavramı ortaya atan House, kapalı çeviride kaynak metin yerelleştirilerek çevrildiğinden, başka bir deyişle erek kültürün değerleri ön planda olduğundan, daha çok kayma ve sapma olmaktadır. Açık çeviride ise kaynak metnin işlevi korunmadan erek dil okuruna ve onun kültürüne yabancı olan göstergeler değiştirilmeden yansıtılmaktadır. Çeviri eleştirisi bağlamında eleştirmen, nasıl bir eşdeğerliğin ölçüt alınması gerektiğine karar vermeden önce, çevirinin açık mı kapalı mı olduğunu tespit edip çeviride, kaynak metnin işlevi korunmadan erek dil okuruna ve onun kültürüne yabancı göstergeler değiştirilmeden yansıtılmaktadır.

Kaynak metin odaklı yaklaşımlardan farklı olarak ve kutsal metinlerin çevirisinden yola çıkarak kaynak metnin okur üzerindeki etkisine dikkat çeken Nida, çeviribilimi ve çeviri eleştirisini etkileyen bir yaklaşım geliştirmiştir. Çevirinin okur üzerindeki etkisini düşünerek bunun ancak kültürel değerlerin yerelleştirilmesiyle mümkün olabileceğine dikkat çeken Nida, dilsel göstergelerin, anlamsal ve işlevsel bir biçimde kaynak metinlerle eşdeğer olması için, değişebileceği görüşünü savunarak, devingen eşdeğerlik ölçütünü ileri sürmüştür. Buna göre Nida’nın görüşleri çeviriye kültürler arası iletişimsel bir edim olarak gören Vermeer’in yaklaşımıyla örtüşmektedir. Söz konusu etki odaklı yaklaşım, kaynak metnin erek kültüre göre yerelleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu yaklaşıma göre yazın metinlerinin çevirisinde, kaynak metnin yüzeysel yapısındaki dilsel göstergelerin çeviri eleştirisinde ölçüt alınamayacağı sonucuna varılmaktadır. Nida, kaynak metnin oluşturduğu kültürel ortam ve değerleri çeviri edimine ve değerlendirilmesine dahil ederek çeviriye dilbilimsel açıdan bakan kuramların yerine, daha gerçekçi olan bütüncül bir yaklaşım getirmiştir. Nida’nın kuramını Bengi (1999: 116), dilsel çevirinin yanında kültürel çevirinin gerekli olduğunu belirtmesi yönüyle erek odaklı kurmalara yakın olmasına rağmen, uygulama düzleminde belli kurallar sunması ve onu yönlendirmesi bakımından kaynak odaklı, süreç ağırlıklı ve kuralcı bir kuram tanımlamaktadır (Yücel, 2007: 47).

Çeviri eleştirisinde kaynak metni temel alarak çevirmenin aktarabilme yetisinin (*transfer competence*) önemine işaret eden Wilss (1982: 216-227), çeviri eleştirisini metnin işlevi, metnin kuruluşu ve metnin alımlanması gibi etkenlerin incelenmesi olarak değerlendirmektedir. Çevirmenin aktarabilme yetisini kaynak metnin alımlanması ve

yeniden oluşturulması bağlamında dil içi; iki dilin kültürü, tarihi ve toplum değerleriyle tanışıklık yetisi bağlamında dil dışı olarak iki yönde irdeleyen Wilss, buradan anlaşıldığı üzere eleştiride nesnel ölçütlerle ilgilenmektedir.

Wilss'e (1977: 287) göre nesnel bir çeviri eleştirisinin temeli sayılabilecek dört türlü ilişki vardır:

- Genel dil düzeyinde yerleşik kurallar ile bu kurallardan sapma arasındaki ilişki
- Dil kullanım düzeyinde yerleşik kurallar ile bu kurallardan sapma arasındaki ilişki
- Toplumsal uzlaşımlarla saptanmış belli durumlara özgü dil kullanım düzeyinde, yerleşik kurallarla bu kurallardan sapma arasındaki ilişki
- Çevirinin karmaşık değişkenler arasında bir seçme süreci olarak işlediği bireysel söz kullanım düzeyinde kural ile bu kuraldan sapma arasındaki ilişki

Wilss'in yukarıdaki kurallardan sapma ölçütü, çeviri eleştirmenini yanlış aramaya yöneltmesi bakımından olumsuz değerlendirilmekle beraber, iki dildeki kullanım ölçütleriyle, yerleşik kalıpların, metin türlerinin ayrımsal inceleme olanağı sağlaması bakımından ise çeviri eleştirisine bilimsel anlamda katkı sağlayacak ölçütler olarak kabul edilmektedir (Göktürk, 2002: 84-85).

7.1.2. Erek Metin Odaklı Yaklaşımlar

Temel hareket noktası erek dil olan bu yaklaşımın öncüleri Georges Mounin (1910-1993), Efim Etkind (1018-1999), Jean-Rene Ladmiral'dir (1942-1991)). Çeviri kriterlerini "*les ciblistes*" tanımlayan bu yaklaşımın hedefi, erek dil okurudur. Dilbilimi bağlamında önemli olan "*sens*", "*parole*" ve "*discours*" olarak adlandırılan çeviri biçimidir. Başka bir deyimle, erek dili temel alan bu yaklaşımda erek dile özgü sözcük ve deyimlerin kullanımıyla iletiyi erek dil okurunun alımlaması amaçlanmaktadır.

Tamamen erek dil hedeflenerek yapılan bu tür aktarımda da çevirmenin entelektüel birikimi ve yorumlama tarzı, erek dil okurunu yanıltabilmektedir.

Çeviri eleştirisi, erek odaklı kuramlarla birlikte kuralcılıktan, değişmez ve öznel ölçütlerden sıyrılarak, nesnelliğe ve bilimselliğe doğru bir adım atmıştır (Bengi, 1999: 120). Erek odaklı kuramların temelinde, çevirinin kaynak metne göre farklı olması değil, bu farklılığa yol açan nedenlerin incelenmesi yatmaktadır. Bu nedenle, çeviride hata çözümlemesine dayalı yaklaşımlar kullanılmaktadır. Karşılaştırma yöntemini savunan kuramcılar, kaynak veya erek metni temel almaları fark etmeksizin genelde hata çözümleme yöntemini kullanmışlardır. Hata çözümleme yöntemi, bu kuramların çeviri eleştirisini doğal olarak kaynak metin odaklı ele almalarına sebep olmuştur. Çeviri eleştirisinde kaynak metnin eleştirinin çıkış noktası olması, bu yaklaşımı savunan kuramların eleştiride durağan ölçütlere bağlı kaldıkları anlamına gelmektedir. Bengi (1999: 117-119), bu durumu, çevirmenin, çeviri gerçekleriyle hiçbir bağı olmayan eleştirel görüşlerini ve beğenisini adeta çeviride değişmez özellik gösteren bir düzey varmışcasına sunması olarak yorumlamaktadır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra çeviri eleştirisini erek dil odaklı olarak ele alan Vermeer, Even-Zohar, Toury gibi kuramcılar, kaynak dil odaklı yaklaşımlardan farklı olarak, çevirilerin erek kültürdeki gereksinim sonucunda ortaya çıktığı görüşünü gerekçe göstererek, çeviriyi belirleyen normların erek dil tarafından belirlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu bağlamda çeviri eleştirilerinde daha önce ölçüt alınan kaynak metinden çok, erek metni etkileyen normların temel alınması söz konusu olmuştur. Başka bir anlatımla, çevirinin kaynak metne göre farklı olması değil, bu farklılığa yol açan etmenler irdelenmekte ve bu gerekçe ile erek odaklı çeviri eleştirilerinde sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik gibi metin dışı etmenler önem kazanmaktadır. Kaynak odaklı kuramlara bağlı çeviri eleştirilerinde nitelemede kullanılan iyi, doğru, sadık gibi sıfatlar, yerlerini tarihsel bir kavram olan *çeviri normlarına* ve çeviri normları bağlamında anlam kazanan değişken, tarihsel ve ilişkisel bir kavram olan *çeviri eşdeğerliğine* bırakmıştır. Eşdeğerlik kavramı bağlamında kullanılan terimler ise çevirmenin kaynak dizge normlarına önem vererek ürettiği çeviriyi nitelemede kullanılan *yeterli çeviri* terimi ve çevirmenin erek dizge normlarına önem vererek ürettiği çeviriyi nitelemede kullanılan *kabul edilebilir* çeviri terimleridir.

Toury'nin (1985: 16-32) oluşturduğu erek odaklı çeviri kuramının çeviriye ve dolayısıyla eleştirisine bakış açısında çeviri metninin gözlemlenebilir bir olgu olmasına rağmen sürecin gözleme kapalı olmasından hareket edilmektedir. Buna göre eleştirilerde dikkat, çeviri sürecini de içine alacak biçimde çeviri ürünlerine; çeviri sorunlarından sorunu da içine alacak biçimde çeviri çözümlerine; kaynaktan, kaynağı da içine alacak biçimde erek dile; eşsüremlî bir bakış açısından, eşsüremlî de içine alacak biçimde artsüremlî bir bakış açısına; kuralcı yaklaşımlardan, kuralcı yaklaşımları da kapsayacak biçimde betimleyici yaklaşımlara yönelmiştir. Söz konusu bu yaklaşım sonuç olarak, ürün, çözüm ve erek odaklı, tarihsel, ilişkisel, işlevsel, devingen, dizgesel ve betimleyici bir yaklaşımdır (Bengi, 1999: 119).

Erek odaklı çeviri kuramlarında çevirilerin erek dilde belli bir işlevi olması ve bu işlevlerin erek kültürdeki koşullara ve çeviride amaçlanan hedeflere göre değişebilmesi, çeviri eleştirisinde ölçüt alınan değerlerin de göreceli bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Kaynak dil odaklı çeviri eleştirini savunan bazı kuramcılar, bu göreceliği öznel olması gerekçesiyle eleştirmişlerdir.

7.1.2.1. Skopos Kuramı Bağlamında Çeviri Eleştirisi

Çeviri sürecini temel alan Vermeer'in *Skopos* kuramında, çeviriyi biçimlendiren kararlardan başlayarak çeviriyi etkileyen öznel etmenler göz önünde bulundurulmaktadır. Böylelikle çevirinin yapılış amacının öncelikle irdelenmesi gerekecek; çevirinin erek kültürde istenen işlevi yerine getirip getirmediği değerlendirilecektir. Skopos kuramı, çevirinin hangi amaçla yapıldığı ve bu süreçte çevirmenlerin aldıkları kararların tam olarak bilinmemesi bakımından eleştirmenin tam bir yargıda bulunmasını güçleştirmektedir ancak çevirideki yinelemeler, kaynak metinle olan farklılıklar, eklemeler, başlığın değiştirilmesi, yayınevinin nitelikleri gibi etmenler, çevirmene çevirinin amacı ile ilgili ipuçları vermektedir. Eleştirmenin, çeviri ürününün istenilen etkiyi okur üzerinde bırakıp bırakmadığını saptayabilmesi için, çevirinin hangi amaçla yapıldığını önceden bilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede çeviri amacının kesin bir biçimde belli olmaması, çevirinin işlevinin yerine gelip gelmediği konusunda da bir yargıya varmayı güçleştirmektedir. Çeviri eleştirisi bağlamında ise Skopos kuramı

temel alınarak yapılan eleştirilerde öznel normların ölçüt alınması, bu kuramın güvenilirliğini çelişkilemektedir (Yücel, 2007: 50-54).

7.1.2.2. Betimleyici Kuramlar Bağlamında Çeviri Eleştirisi

Toury ve Even-Zohar'ın kurucusu olduğu Betimleyici kuramlarda çeviriyi etkileyen tarihsel, kültürel, toplumsal koşullar ön plandadır ve bu nedenle de çeviri eleştirisinde tercih edilen yaklaşımların önünde gelmektedir. Betimleyici kuramlarda da hata çözümlemesine dayalı bir yaklaşım kabul edilmekte ve çeviriyi erek kültürdeki genel normlar açısından bütünsel olarak tarihsel bir bakış açısıyla değerlendirerek neden-sonuç ilişkileri içerisinde irdelemektedir. Çeviri eleştirisinde çevirinin yapıldığı kültürdeki zaman ve ortam etkisiyle biçimlenen normlar ele alınmaktadır. Bu kuramlar, çeviriyi tamamlanmış bir ürün olarak görmektedir ve ürünün kaynağından farklı olmasıyla değil, farklılığın nedenleri ile ilgilenmektedirler (Yücel, 2007: 50-54).

Çeviri eleştirisinde, kaynak metni dizgesel bir şekilde ve yazınsal özelliklerini dikkate alarak karşılaştırmalı olarak çeviri metni üzerinde inceleyen betimleyici kuramları temel alan yaklaşımlardan bir diğeri de Van den Broeck'un (1985) eleştiri yöntemidir. Ona göre eleştirmenin görevi, çevirmenin kurallarını ve seçeneklerini belirlemek, etkisinde olduğu kısıtlamaları ve bu kısıtlamaların çeviri sürecini ve ürününü nasıl etkilediğinin saptamaktır. Broeck, çeviribilimi geçmiş ve güncel uygulamalarla bütünleştiren, nesnel ve geniş kapsamlı bu yöntemde ilk olarak kaynak ve erek metinleri dizgesel ve yapısal bağlamda karşılaştırmalı olarak çözümlemektedir. Karşılaştırma sırasında eleştirmenin kendi eleştiri ölçütleri, çevirmenin benimsediği ilkelerden ayrı tutulmakta ve çevirmenin sanatsal dil seçimi, erek dil okuruna yönelik çeviri yöntemi, amacına ulaşmak için benimsediği tutum gibi hususlar da göz önünde bulundurulmaktadır. Söz konusu yöntemdeki çözümleme, kaynak ve erek metin arasında bilinen geleneksel eşdeğerlik türlerinden farklı olarak *gerçek eşdeğerlik* (*factual equivalence*) gözetmektedir. Gerçek eşdeğerlik, Toury'nin kaynak metindeki işlevsel ilişkilerin erek metinde mümkün olduğu kadar yeniden kurulması olarak tanımlanan *yeterli çeviri*'ye (*adāquate translation*) dayanmaktadır (Toury, 1980: 122). Broeck, bunun yanı sıra çeviri eleştirisi yönteminde Popovic'in "deyiş kaydırma"

(Popovic, 1981: 156-162) kavramından yararlanmaktadır. Deyiş kaydirmada, kaynak metindeki sapmalar ve yanlış kabul edilen birimler, kaynak metni erek dilde en iyi biçimde yeniden oluşturmak üzere kurallarca belirlenen, erek dilbilimsel ve kültürel dizgelerce yönlendirilen zorunlu veya isteğe bağlı yapılan değişikliklerdir. Çözümlemeden sonraki aşamayı, erek metinde yer alan, kaynak metindeki metinsel işleve sahip “betik birim”lere benzer unsurların karşılaştırılması ve kaymaların ya da sapmaların belirlenmesi oluşturmaktadır. Son aşama ise kaynak ve erek metin arasındaki “gerçek eşdeğerlik” ve “yeterli çeviri” arasındaki farklılıkların “betik birim” karşılaştırması bağlamında genel bir değerlendirmeyi içermektedir (akt. Aksoy, 2002: 166-167).

Çeviri eleştirisinde nesnel bir yaklaşım kullanmak, hem kaynak hem de erek metni kapsayan bazı aşamaların göz önünde tutulmasını gerektirmektedir. Nesnel bir çeviri değerlendirmesindeki aşamalar sırayla şöyledir (Serindağ, 1999: 3-8):

- *Çeviri amaçlı metin çözümlemesi*

Çeviride sürecinde yapılan hatalar genellikle kaynak metnin çözülmesi ile çeviri metnin düzenlenmesi sırasında oluşmaktadır. Çevirinin nesnel olarak değerlendirilmesinde bu yöntem, kaynak dil metninin erek dildeki eşdeğerlik bağlamlarını ve çevirmenin dilsel edincinin yeterli olup olmadığının tespit etmek için kullanılmaktadır. Koller’e (1997) göre bu değerlendirmede metnin dilsel, içeriksel, dilsel-biçemsel ve estetik özellikleri ile metnin dil kullanımının okura yönelik özellikleri belirlenmelidir. Böylelikle metnin aktarımı sırasında oluşan hatalar ortaya çıkacaktır.

- *Hata çözümlemesi*

Hata çözümlemesi, Kussmaul’a (1994: 210) göre yapılan hataların, metnin anlaşılmasında ve çevirinin işlevindeki etkisini ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra hata çözümlemesi, nesnel bir değerlendirme ölçütünün ortaya konulabilmesi açısından değerlendirmede hata tipolojisi yapma olanağı vermektedir. Çeviride “bir normdan ya da kurallar dizgesinden sapma” olarak tanımlanan hata, dilbilimsel çeviri anlayışına göre ikiye ayrılır:

- Kaynak metnin alımlanması sırasında ortaya çıkan hata

- Çeviri metni oluştururken erek dil yetisinin eksikliğinden doğan hata (Nord, 1988: 200)

İşlevsel yaklaşıma göre ise bir metnin çevirisi hem işlevsel, hem anlamsal hem de sözdizimsel bağlamda erek dilin kültür ortamına uygun düşmesiyle ölçülmektedir. Çevirinin işlevi, erek metin ve erek dil okurunun beklentileri, gereksinimleri ve ilgileri arasındaki uyumu, metin türü ve biçimi, dilsel ve kültürel uzlaşımları ile ilgili beş tip hata vardır (Kupsch ve Losereit, 1986: 15).

- *Metin türü ve işlevi*

Erek metne yönelik bir değerlendirme anlayışı benimseyen Reiss, metin türlerinin işlevlerinin çeviri metninde de gözetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Göktürk, 2002: 85). Buna göre nesnel anlamın ve kullanmalık bilginin ön planda olduğu metinlerin çevirisinde içeriksel eşdeğerlik önemli olduğundan değerlendirmede nesnel ölçütler ortaya koymak zor değilken, yan anlamsal ve çağrışımsal öğelerin erek dilin işleyiş özelliklerine ve çevirmenin kurgulama yetisine göre ön plana çıktığı yazınsal metinlerin çevirisinin değerlendirilmesinde nesnel ölçütler tespit etmek zor olmaktadır.

Çevirinin erek kültür için gerçekleştirildiğinden yola çıkan Reiss ve Vermeer, kaynak metnin kaynak dilde taşıdığı dilsel iletişimsel işlevin, çeviri aracılığıyla farklı kültürü olan erek dilde de sağlanması gerektiğini savunmaktadır.

- *Çeviri amacı*

Skopos kuramıyla kaynak metnin kaynak kültür için, çevirinin de erek kültür için üretildiğini vurgulayan Reiss ve Vermeer'e göre, çeviri ancak amacın tanımlanmasıyla bir anlam kazanmaktadır ve çeviri değerlendirmesinde geçerli bir ölçüt ancak çeviride amacı dikkate alınmasıyla elde edilmektedir. Söz konusu ölçüt eşdeğerlik değil 'yeterlik'tir (*Adäquatheit*). Çevirinin, farklı dil ve kültürler arasında iletişimi sağlamak olduğu gerçeğinden yola çıkan Kurultay'a göre yeterlik ölçütünü çeviri görevinin kendisi vermektedir (Kurultay, 1997: 26).

Çevirinin sadece kuramlardan hareket ederek ya da kuramlara bağlı kalarak yapılması, kimi zaman yorumsal alanın kısıtlanması anlamına da gelmektedir. Çevirinin değişik toplumların, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını paylaşma yönüyle dillerin dili ortak bir dil olma (Göktürk, 1986) özelliğiyle çevirmenin, eşdeğerliği ve yeterliği sağlamak için farklı kültürel öğeleri biçimsel ve etkisel bağlamda hesaba katması gerekmektedir.

Bu çalışmada da amacımız çeviri eleştirisi bağlamında sadece doğru yanlış çözümlemeleri yapmak değil, kaynak metin ile erek metinler arasında ayrımsal (*contrastive*) bir çalışmayla karşılaştırmalı olarak benzer türdeki yanlışların, kaydırmaların, sapmaların, ekleme ve çıkarmaların nedenlerini saptamak, işlenme olasılıklarını dizgesel bir biçimde ortaya koymak ve yapıcı bir eleştiri örneği sunmaktır.

8. ÇOCUK YAZINI

Çocuk yazını, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2003: 9; 2008: 17).

Tarihsel süreç içinde Tanzimat'la başlayan yenileşme çabalarının da etkisiyle, başlangıçta çocuk yazını, yetişkinlerle ortak yazına dayandığı için ve ayrı bir çocuk yazını alanı olmadığından ülkemizde, çocuk yazını alanındaki boşluğu doldurmak amacıyla çeviri çocuk yazınından yararlanılmıştır. 60'lı yıllardan itibaren dünyada çocuk ve gençlik yazını kavramı içinde eleştirel yeni bir düşünce harekete geçmiş ve dönemin de etkisiyle temelde var olan eğitim politikaları ve bunun yazın alanına yansımaları sorgulanmaya başlar (Neydim, 2003: 43-55). Pedagoji, çocuk psikolojisi ve eğitim psikolojisi alanındaki yeni yönelimler, çocuk ve gençlik yazınının yeniden ele alınmasını sağlamış ve böylelikle çocuk yazını ilkeleri, çok yönlü bir eğitim düşüncesinin ürünü olarak önem kazanmıştır.

Roman, şiir, öykü biçiminde oluşturulan çocuk yazını ürünleri, aynı zamanda yazın-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyaran olarak kabul edilmekte ve bu ürünler yoluyla çağdaş toplumun duyarlı ve etkin bireyleri olmaya aday olan çocuklar, olayların sanatçı bakışıyla yorumlanmasına tanık olmaktadır. Çocuklarda, dil bilinci ve duyarlılığı geliştirerek yazın dünyasının kapısını aralayan çocuk yazını, çocuğun anlam evrenine uygun bir yazınsal kurgu içinde sunularak, sanatçı duyarlılığını sezmesine ve kitapları sevmesine olanak sağlamaktadır. Böylelikle çocuk, yazarın aktardıklarından anlamlar oluşturmakta; düş, düşünce ve inceleme yetisini devindirmesi gereken bir özne olarak okuma eyleminin etkin bir üyesi konumuna getirilmektedir. Çocuk yazını bu yönüyle çocukların eleştirel düşünme becerisini geliştirmekte; çocukları insana özgü duyarlılıklarda buluşturarak, anlamadan, sorgulamadan karar veren insanlar yerine, düşünerek, duyumsayarak karar verebilecek insanların yetiştirilmesine yönelik bir çabanın ürünü olarak kabul edilmektedir. “Çocuk kitapları, duyarlılık kazandıran, düşünceyi geliştiren özellikleriyle, çocuklarda eleştirel okuma-düşünme becerisinin kültürel altyapısını oluşturmaktadır” (Sever, 2003: 12-19; 2008: 24-28).

İnsan ve yaşam gerçekliğini kavramaya olanak sağlayan, insana dair deneyimleri zenginleştiren ve kişiye derinlik katıp yaşama başka pencerelerden bakmasına yardımcı olan yazınsal metinler, farklı düşünme ve hareket etme örneklerini okura sanatsal bir nitelikte sunmasıyla da estetik bir eğitim aracı işlevi görmektedir. Yazın dünyasının söz konusu işlevini Sever (2003: 4; 2008: 12), Aytaç’tan yaptığı alıntıyla duyguları eğitime, bütüncül eğitimi, duygu-akıl dengesinin oluşması gibi süreçlerle açıklamaktadır.

Çocuk psikolojisinin yirminci yüzyılda gelişmesiyle birlikte önem kazanan ve yazınsal metinlerin önemli bir alanı olan çocuk yazınında da eğitim işlevi, anadilin anlatım olanakları kullanılarak ve çocukların gelişim süreçlerine uygun olarak ahlaki, manevi, estetik değer içerikli konuların görsel, işitsel ve dilsel iletilerle zenginleştirilerek işlenmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bireysel gelişim ve toplumsallaşma uğruna kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarına ölçüt olan, evrensel anlamda kabul edilen inançlar bütünü olan sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik, dürüstlük, adalet gibi değerler, çocuk yazını ürünlerinde bilişsel öğreticilikten uzak, duyuşsal alanda hissettirilerek verilmektedir. Bu konuya toplumsal yaşam penceresinden ve yazınsal ilişki çerçevesinde bakılacak olursa Sever’e (2003: 47) göre,

ilk çocukluk döneminden başlayarak, çocukların, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler oluşturmalarında çocuk yazının işlevi önemlidir. Çocuk yazını ürünleri, çizginin, dilin anlatım olanaklarıyla oluşturdukları karakterler ve onların ilişkilerinden esinlenerek yaratılan kurgularla, onlara deneyim alanı oluşturmaktadır. Bu ürünler, yaşamda karşılaşılabilecek sorunlara karşı direnç geliştirmeyi ve onları çözülmeyi örneklendiren kaynaklardır.

Çocuk yazınının eğitim işlevinin yanı sıra bir başka işlevi de çocuk gerçekliğinin dikkate alındığı ürünler yoluyla çocuklara okuma kültürü kazandırmaktır. Okuma yoluyla dilin kurallarına ilişkin ilk deneyimlerini kazanmaya başlayan çocuk, bu yolla dilin inceliklerini sezmekte; bu süreç çocuğun kavramsal boyutlu gelişim sürecini başlatmaktadır. Kavramsal gelişim, insanların çevrelerindeki olay, kişi ve nesnelere karşı, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan zihinsel tasarımlara dayandığından çocukların kavramsal yeterliliği onların; anlama, yorumlama ve yeni anlamlar yaratma becerilerini kullanarak yaşamı ve insanı anlama deneyimleri edinmesini sağlamaktadır (Sever, 2008: 24-27).

Kavramsal yeterlilik, çocuğun anlam evrenini genişletmekte, çocuğu sanat eğitiminin içine çekmektedir. Kavramsal boyutlu gelişim sürecinin dışında görsel öğelerle de zenginleştirilen çocuk yazını ürünleri, çocukta duyuşsal, bilişsel ve imgesel anlamda da gelişim sürecine eşlik etmektedir. Norton (1999: 4-40) da çocukların gelişim özelliklerine uygun yazın yapıtlarının çocukların dil, bilişsel, kişilik ve sosyal gelişimine katkısına işaret etmekte ve çocuk yazını ürünlerinin gelişme sürecini yapılandırdığına işaret etmektedir.

Çocuk yazını, yazın dünyasının bir türü olarak yazınsal öğeler taşımalıdır ancak önemli olan, söz konusu yazınsal öğelerin, çocuğun hayal gücüne hitap eden, onu duygu ve düşünce anlamında besleyen, gelişim düzeyine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun, keyif alarak okuyabileceği estetik bir dil ve anlatım içermesidir. Yapıtların kaleme alınmasında dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de çocuğun dil evrenini göz önünde bulundurmak, kurgusu ve olay örgüsüyle karmaşık olmayan, kolaylıkla algılanabilecek ürünler oluşturmaktır (Sever, 2003: 22-23; 2008: 30-31).

Çocuk yazını ürünlerinde yazar, kurguladığı olay ve olaylara yol açan çatışmalarla, kendi dünyasından yola çıkarak biçimlendirdiği karakterlerle, okurun,

metnin çekim alanına girmesinde belirleyici bir etkidir. Çocuğa göre kurguladığı yapıtıyla insan gerçekliğinin tanınmasına da olanak sağlayan yazar, böylelikle çocukta duygusal gelişiminin ve duygu eğitiminin ilk adımlarını atmış olmaktadır. Bu bağlamda üstlendiği sorumluluk büyüktür.

Çocuk yazınının en önemli özelliklerinden biri, gerçek yaşamdan bir takım somut bilgileri doğrudan aktarmaya yönelik olması, gerçeklerden hareket ederek, kurmaca bir dünya aracılığıyla işlev görmesidir (Dilidüzgün, 2000: 253-267). Söz konusu işlevlerden biri de çocuk yazını ürünlerinin insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler oluşturmalarıdır. Bunu da, yaşamda karşılaşılabilecek sorunları işleyerek ve bu ürünler yoluyla çocukların deneyim kazanmasını sağlayarak gerçekleştirmektedirler. Çocuk yazını ürünleri, aynı zamanda çizginin ve dilin anlatım olanaklarıyla değişik karakter özelliklerini canlandırdıklarından, çocukların farklı kişilik özelliklerine tanıklık etmelerine ve onları tanımalarına olanak sağlamaktadırlar. Ürünler, farklı kültürlerdeki yaşamları ve olayları işleyerek çocukların değişik duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmalarına imkan tanımaktadır (Sever, 2003: 47).

Çocuk yazını ürünleri, kişilik gelişiminde de önemli etkileri olan araçlardır ve bu etkinin amaca uygun etkilerinin, doğru ürünlerle desteklenmesi gerekmektedir. Çocukluk dönemi, insan kişiliğini biçimlendiği bir dönem olmakla birlikte öykünmenin çocuğu en çok etkilediği bir süreçtir. Çocuklar, kitaplarda karşılaştıkları karakterlerden ve olaylardan etkilenmekte, hatta kitapların kahramanlarıyla özdeşim kurmaktadır. Çocukların önemsedikleri kişilerin duygu, davranış ve düşünceleri, onlara benimseyebilecekleri ve öykünüp örnek alabilecekleri yeni modeller sunmaktadır. Çocuk gerçekliğine uygun modeller, çocuklara başkalarına saygı duymaları gibi önemli kişilik özellikleri edinmelerini kolaylaştırmaktadır (a.g.e.: 48).

Toparlayacak olursak çocuğun doğasına uygun olarak, olumlu kişilik ve benlik gelişimini destekleyen; öğrenme süreçlerine etkin katılımı sağlayan çocuk yazını ürünleri, önemli bir uyaran olmaları yönüyle eğitimi bütünleyen araçlar olarak kabul edilmektedir (a.g.e.: 49).

8.1. Çocuk Yazınında Dil ve Anlatım

Dilin, konuşurken çıkarılan ses örüntüleri ve onların taşıdığı anlam örüntüleri arasında ilişki kuran bir sistem tanımından hareketle, dilin temelini oluşturan konuşma dilinden doğan çocuk yazını dilinde yazarın başarısı, günlük konuşma dilini estetik bir üst dil olan kurmaca diline ne ölçüde dönüştürebildiği ile ölçülmektedir. Bilge'nin (2007: 72) Yalçın ve Aytaş'tan (2002: 144) aktardığı üzere çocuk yazını ürünlerinin dili, konuşma dilinin tüm inceliklerini taşımalı, toplumda en çok kullanılan 2000 sözcük dağarcığına dayanmalıdır. Bunun yanı sıra roman ve öykülerde insan gerçekliğini sağlamak adına, olan biteni değiştirmeden sunma ve aynı zamanda bir sahneleme tekniği olan karşılıklı konuşmadan da yararlanılmaktadır (Bilge, 2007: 72). Bu konuda Çetin (2006: 259), “Karşılıklı konuşmaya fazlaca yer veren yazar, insanları, içinde bulundukları mekanlara göre ya da iç dünyalarındaki karmaşık ruhsal yapıyı deşerek sunmak yerine daha çok birbirleri arasındaki sosyal ilişkiler bağlamında sunmayı amaçlar. [...] Kişilerin kişiliklerini, özelliklerini, huylarını, duygu ve düşüncelerini daha belirgin kılma ve olay örgüsünü canlı tutma amacıyla olan yazar, bu sayede, okuyucuya, canlı hayat sahneleri içinde roman kişilerini aracısız dinleme imkanı sunarak eserin etki gücünü artırır” görüşüyle karşılıklı konuşma tekniğinin kullanılmasının önemine işaret etmektedir.

Yazarın nasıl yazdığını bize her şeyden önce kullandığı dil gösterir. Çocuk edebiyatında kullanılan dil, diğer yazınsal türlerin dillerinden çok farklı olup ‘çocuğa göre’ bir anlatımı özünde taşır. ‘çocuğa göre’ bir anlatımı benimseyen çocuk edebiyatı dilinin çerçevesini ise çocukların algılama ve yaş gruplarının düzeyi belirler. Öyle ki, çocuk edebiyatında anlatıma, ancak çocuğun gelişim ve büyüme süreciyle özdeşleştirilmiş bir dil yön verebilir (Şirin, 2000: 10-11).

Çocuk yazını ürünlerinde mümkün olduğunca somut anlamlı sözcükler kullanılmalı, somutlaştırmada benzetmelerden yararlanmalı, çocukların anlamayacağı bağlaçlardan ve edatlardan kaçınılmalı, dilin inceliklerini sezdirmek adına bolca deyim, atasözü ve ikileme kullanılmalıdır (Güneş, 2004: 24, akt. Bilge, 2007: 72).

Çocuk yazını ilkeleri:

- Çocuğun sevmeye ve sevilme, bir gruba katılma, başarı ve güven duygusu, öğrenme, estetik duygusu kazanma gibi psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak,
- Çocukların belli yaş dönemlerine göre ilgi duydukları konuları işlemek,
- Çocuğun algısal, duygusal, sosyal, zihinsel ve dilsel gelişimine katkıda bulunmak
- Olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerine yardımcı olmak
- Çocuğun estetik duygusunun gelişimine katkıda bulunmak
- Kitap ve okuma sevgisini kazandırmaya çalışmak
- Çocuk kitabı türlerini (hikaye roman, masal, fable, biyografi, şiir vs.) iyi örneklerle çocuğa tanıtmak
- Çocuğun hayal gücünü geliştirmek

Çocuk okuyucuların beğenisine sunulan yapıtların, çocuğun içine doğduğu anadilin kurallarına uygun bir anlatımla yazılmış ya da çevrilmiş olması, biçim ve içerik açısından da estetik değer taşıması, diğer bir anlatımla, söz konusu ürünlerin yazınsal değer taşıması, temel koşuldur (Uzun, 2006).

8.2. Çocuk Yazını Çevirisi

Özellikleri yukarıda anlatılan çocuk yazını ürünlerinin çevirisi söz konusu olduğunda ise, diyebiliriz ki çevirmen, yaş grubu ve gelişim özellikleri belli bir kitleye yönelik olarak erek dilde yeniden kaleme alacağı ürüne karşı sorumluluk taşımaktadır. Aktarım sürecinde çevirmen, ‘ip üstünde yürüyen cambaz gibi’ (Kıbrıs, 2000: 2) dikkatli olmak durumundadır. Daha önce de belirttiğimiz üzere geleceğin yetişkinleri olan çocukların, dış dünyaya açılan penceresi olarak sayılabilecek çeviri çocuk yazını ürünleri, biçim ve içerik olarak estetik değer taşımasıyla da yazınsal metinlerin önemli bir türüdür. Çocuğun ilgi, ihtiyaç ve hayal gücü göz önünde bulundurularak çocuğun

algılayabileceği bir dilde yazılması gereken ve bu yönleriyle yazın bütününe farklı ve özel bir alanı olan çocuk yazını ürünleri, çeviri yoluyla anadil ve kültürün gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Çeviri çocuk yazını, çocuğa hitap eden ve kendine özgü nitelikleri olmakla beraber yazarı ve çevirmeni yetişkin olan bir çalışma alanıdır. Bu bağlamda büyük sorumluluğu olan çevirmen, öncelikle eserin yazınsal değer taşıdığından emin olmalı ve erek dilde oluşturacağı metni, çocuk yazını özelliklerini dikkate alarak ve yazınsal bütünlüğe önem vererek oluşturmalıdır. Bunun yanı sıra çevirmen, erek metnin kendi okur kitlesinde doğal bir metin olarak okunmasını sağlamalıdır (Aktaş ve Oğuz, 2010: 67).

Çocuk yazını çevirisi, çeviri kuramları açısından oldukça farklı bir yere sahiptir. Bu konudaki çalışmalardan daha önce kısaca bahsetmiştik (bkz. İlgili Araştırmalar) ancak bu bölümde ilgili çalışmalara daha ayrıntılı yer verilecektir.

Çeviri çocuk yazını kuramlar açısından değerlendiren önemli bilim adamlarından biri Shavit'tir. Shavit, çocuk yazını, Itamar Even Zohar'ın kurucusu olduğu yazınsal "Çoğuldizge Kuramı" çerçevesinde ele almaktadır. Kuramın temelinde, olay örgüsünü ve anlatım dilini çocuğun kavrama düzeyine indirmek; çeviri metnini 'çocuğa göre' ilkesine bağlı bir biçimde çocuğa yararlı olarak düzenlemek yatmaktadır. Çeviri etkinliği sırasında bu ilkeler esas alınarak denilebilir ki, çevirmenin serbestlik alanı oldukça geniştir. Shavit'e göre söz konusu ilkeler metnin işlenişini ve seçimini belirlemekte ve aynı zamanda metnin dizgesel yatkınlığının temelini oluşturmaktadırlar. Metni çocuğun kavrama düzeyine indirmek, eğitsel ve ideolojik amaçlar, çocuğun sözcük dağarcığının gelişmesine katkıda bulunmak gibi nedenlerle çocuk yazını ürünlerinin çevirisinde ekleme, çıkarma ve kısaltmalara da izin verilmektedir. Çevirmenin bu tür değişiklikleri yapma durumu en çok kültürel değerlerin aktarımında söz konusu olmaktadır. Bunların başına da özel isimler, başlıklar ve deyimler gelmektedir (Aktaş ve Oğuz, 2010: 68-70).

Çocuk yazını çevirisi ile ilgili özel bir yöntem olup olmadığını sorguladığı çalışmasında Ingeborg (1995: 84-86), Cary, Levy, Koller, Bamberger, Klingberg, Reiss ve O'Sullivan'ın çocuk yazını ürünlerinin çevirisi hakkındaki görüşlerine yer vermektedir. Bunlardan Cary (1956), çocuk yazını çevirisinin karışık ve kapsamlı bir alan olduğuna; Levy (1969), çeviri dilinin kolay ve anlaşılır olması gerekliliğine; Koller

(1979), çocuk yazınının yazın çevirisinin özel bir alanı olduğuna işaret etmektedir. Bamberger (1963) ise bu konuda serbest çeviriyi reddetmekte, içerik ve biçimin aynı ölçüde dikkat edilerek gözetilmesine vurgu yapmaktadır. Ona göre, serbest çeviriye, sadece kaynak dilin kültürel bağlamının erek metinde kültürel bakımdan uygun olacak şekilde karşılanması olarak tanımlanan uyarlamalara ihtiyaç olduğunda başvurulmaktadır.

Uyarlamaları çocuk yazını çevirisinin yetişkin yazını çevirisinden ayrılan yönü olarak kabul eden İsveçli çocuk ve gençlik edebiyatı araştırmacısı Klingberg (1974: 55-137), çocuk yazını çevirisi üzerine kaleme aldığı çalışmasında, kültürel farklılıkların uyarlamaları kabul edilebilir kıldığını belirtmektedir. İsimlerin ve başlıkların, dilsel özelliklerin uyarlanması gibi Klingberg'in belli kategorilerde topladığı uyarlama biçimleri dışındaki erek metnin modernleştirilmesi/güncelleştirilmesi veya ideolojik nedenlerle bilinçli olarak yapılacak olan kısaltma, ekleme, atlama gibi uygulamaları ise kabul etmektedir. Çeviri eleştirisi bağlamında ise kaynak metinle erek metin arasında yapılacak karşılaştırma kriterlerini aşağıdaki biçimde belirlemektedir:

- Kısaltmalar veya atlamalar
- Eklemeler veya uzatmalar
- Yanlış aktarımlar
- Aktarımda anlaşılmayan bölümler
- Ulusal uyarlamalar
- Basım hataları

Çocuk yazını çevirisinin kendine özgü olmasını savunan ve bu alanla ilgili özel çalışmaların yapılmasının önemli olduğunu belirten Reiss (1982: 8) bunun nedenlerini şöyle kategorize etmiştir:

a) Çeviri Sürecinin Bakışsızlığı (*Asymmetrie*)

Çeviri sürecinin bakışsızlığı ile çocuk ve yetişkin arasındaki çeviri sürecine dayalı ilişki kastedilmektedir. Burada anlatılmak istenen, çeviri ürünlerini çocuklar için

oluşturanların (yazar, editör, çevirmen) yine yetişkin olmalarıdır. Çocukların dil yetileri, okuma alışkanlıkları, yaşam bilgileri ve deneyimleri tam gelişmediği için çevirmenin dil yetisi bu bağlamda önemlidir.

b) Toplumsal ve Eğitimbilimsel Baskı

Çocuk okurlara ürünlerin ulaşmasını sağlayan öğretmen, ebeveyn, kütüphaneci gibi aracı gruplar, çevirmen üzerinde kimi zaman tabulara dayalı toplumsal ve kimi zaman da eğitimbilimsel bir baskı oluşturmaktadır. Söz konusu baskılar, çevirmeni bazı durumlarda uyarlama veya atlama yapmaya itmektedir.

c) Çocukların Okuma Alışkanlıklarının ve Yaşam Deneyimlerinin Yetersizliği

Çocuk okurun sosyokültürel bağlamının yardımsız gelişemeyeceği gerçeği, bazı durumlarda çevirmenin açıklama, uyarlama gibi uygulamaları devreye sokmasını gerektirmektedir. Çocuk okura özgü nitelikler, çevirmenin “hangi yaş grubunda hangi dil yetisine ve okuma yetisine sahip” bir kitleye hitap ettiği konusunda ayırt edici olmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun yanı sıra Reiss, çevirmenin kısa ve somut tümceler kullanmasını önermekte, çevirmene aktarımda metin tipolojisinin de yardımcı olacağını belirtmektedir.

Çocuk okura aracılık edenlerin çevirmeni yönlendirmesi ve etkilemesi konusunda benzer görüşlere sahip olan O’Sullivan (1992: 5-6), bunların yanı sıra çevirmenin amacının; dillere özgü anlamsal, sözdizimsel nitelikleri, dil oyunu, deyim, diyalekt gibi farklılıkların; eşdeğerlik, yeterlik, sadakat gibi endişelerin çocuk yazını çevirisindeki rolüne işaret etmektedir. Çocuk yazını çevirisinin diğer çeviri alanlarından farklı olduğunu savunan O’Sullivan’ın, çocukla yazınsal iletişim konusunda bilinen söylemlerin dışında yeni ortaya attığı bir nokta da okur tipolojisinin erek metin üzerindeki etkisidir. Ona göre de çevirmen, aktarım sürecinde değişik okur tiplerini göz önünde tutmalıdır.

Çocuk yazını çevirisi konusunda ülkemizde yapılan çalışmalarda da benzer görüşlere rastlanmaktadır. Erek odaklı kuramların çocuk yazını çevirisinde temel alınması görüşüyle çeviriye, çevirmenin sorumluluğu bağlamında yaklaşan Kurultay (1994), çocuk yazını çevirisinin çocuğa yabancı bir dünya deneyimi sunduğunu

belirtmektedir. Kurultay, çevirmenin sorumluluk alanını, metnin erek dilde doğal bir metin olarak okunabilmesi ve özgün bir yapıtın sahip olduğu değerleri içermesi açısından çözümleyicilik ve duyarlılık olarak belirlemektedir.

Ülkemizde çocuk yazını çevirisi ilgili çalışmalar yapan diğer bir araştırmacı olan Zivtçi'nin (2005; 2007) görüşleri de Kurultay ile paralellik göstermektedir ve ona göre, çevirmenin bu konudaki sorumluluğu, bir dili diğerine aktarırken aynı zamanda çocuğa yabancı bir kültürün kapılarını açmaktır.

Zivtçi, söz konusu çalışmalarında, yapılan çeviride cümlelerin düzgün olmasının yanı sıra eserin hitap ettiği yaş grubundaki okuyucunun kavrama özelliklerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, çeviri metnini okuyan çocuk, bir yandan anlatılanların farklı bir kültüre ait olduğu ayrımına varırken diğer yandan da verilmek istenen iletiyi alımlamalı ve böylece kendisine tanıtılan yeni ve farklı bir dünyanın içine girmelidir. Çevirmen, yabancı bir kültüre ait deyim, söz oyunu gibi öğeleri aktarması gerektiğinde kaynak metne sadık kalmakla erek metnin işlevi arasında bir karar vermek durumunda kalacaktır zira kültüre özgü olan ve erek kültür dizgesinde bulunmayan ifadelerin aktarılması sırasında anlam kayıpları söz konusu olmaktadır. Çeviribilim kuramlarına göre çevirmenin kaynak metinde bulunmayan eklemeler ve çıkarmalar yaparak kaynak metnin dışına çıkması kabul görmemektedir. Çocuk yazını çevirisinde ise çevirmen, anlaşılabilirlik ve çeviribilim kuramları arasında bir seçim yapmak durumundadır. Zivtçi, bu söylemini daha önce bahsedilen Koller'in "Einführung in die Übersetzung" adlı eserinde çocuk yazını, edebiyatın özel türlerinden biri olarak tanımlamasına ve bu türün çevirisinin de kendine özgü olması gerektiği görüşüne dayandırmaktadır (Aktaş ve Oğuz, 2010: 68-73).

Zivtçi çalışmasında bunun yanı sıra erek metin odaklı kuramların çocuk yazını çevirisinde çevirmene yol göstereceğini vurgulamaktadır. Vermeer'in amaç anlamına gelen "Skopos" kuramı, kültürler arası iletişim kurmak amacıyla, hedef kültürdeki amaç saptandıktan sonra gerçekleştirilmektedir. Aktarım, kaynak metinde yer alan kültüre özgü kavramların erek metinde kolay anlaşılabilceği bir biçimde ve kaynak metindeki etkinin aynısını oluşturmaya çalışarak yapılmaktadır.

Aktarımın erek metin odaklı kuramları temel alarak yapılması gerektiğini savunan bir diğer araştırmacı da Neydim'dir. Neydim (2003;2006), incelemelerinde, konuya kaynak metnin erek dilde doğal bir metin olarak okunabilmesi ve özgün yapıtın sahip olduğu değerleri içermesi açısından yaklaşmaktadır. Neydim, söz konusu

çalışmalarda yazınsal bütünlüğü korumanın önemini vurgulayarak, çeviri etkinliğinin içinde farklı kültür katmanlarının rol oynadığına dikkati çekmektedir. Söz konusu kültür katmanlarından Idio-kültürel katman, erek metin okuyucusunun kendi kişisel alışkanlıklarını ve düşüncelerini, kendi karakter özelliklerini içermektedir. Dia-kültür katman, aynı okuyucunun bir ailenin, bir kulübün, bir politik partinin üyesi olabileceğini belirterek öte yandan erek kültür okuyucusunun bir millet, ülke ya da daha büyük bir topluluğun üyesi olduğu gerçeğinden hareketle onun para-kültürel özelliğini göstermektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak çevirmenin bütün bu kültürel katmanları, erek ve kaynak kültür arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu çalışmada ayrıca çevirinin amacının kaynak yapıttan farklı olduğu ortaya konmuş; ancak bu amacın, kaynak metnin içerdiği hiçbir anlam ve içerikle bağdaşmayan bir yönelim içinde olduğu belirtilmiştir.

Çocuk yazını çevirisi ile ilgili görüşlerin ardından çeviribilimsel bir değerlendirme yapılacak olursa, çocuk yazını çevirisi diğer yazın türlerinin çevirisinden farklılık arz etmektedir. Çevirmene bakan yönüyle de çevirmenin, çocuk okur kitlesinin dilsel-bilişsel gelişim özellikleri ve yeterliliğiyle, çeviribilimin bu konudaki prensiplerini sentezlemesi gerekmektedir. Çocuk okur açısından bakıldığında ise spesifik bir çeviri, zorunluluktur.

Sözü edilen görüşlere dayanarak çevirmenin öncelikli amacının mümkün olduğunca hem içerik hem de biçim olarak kaynak metne sadık kalmaya çalışması; çocuk okur kitlesi tarafından alımlama zorluğu olabilecek bölümlerde ise uyarlamalara başvurulması, ancak uyarlamaları her durumda kullanmamak ve en az seviyede tutması gerekmektedir. Bu uygulamaya başvurma ya da sınırlandırma, hem birbirine aktarılan dillerin yapısal özelliklerinin hem de kültürel farklılıklarının derecesine bağlı olarak değişmektedir (Shavit, 1980: 171-172). Yazınsal metinlerin çevirisinde içerik ve biçim konusundaki sorumluluğu gözetmek, bu konuda kesin kurallar olmadığından çevirmene bağlı olmaktadır.

Bu konudaki çevirmen hassasiyetini Neumann (1979: 118), yazınsal kaliteyi artırmak adına önemli görmektedir. Bunun için de çevirmenin kısa, anlaşılır tunceler kullanmak; uzun betimlemeleri kısaltmak; gereksiz tekrarları atlamak gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Söz konusu ilkelerin dikkate alınmaması, yazınsal

kalitenin düşmesini sonuç vereceğinden, aktarımda bu ilkelerin yanı sıra çevirmenin kültürel iletişim adına ulusların yazına yansıtılan karakteristik özellikleri ve kültürleri (günlük konuşma, argo) gibi her iki dilin alt alanlarına hakim olması ve erek metinde bunları koruması, önem arz etmektedir. Bu bağlamda çevirmen, yalnızca yazın çevirisi yapan biri değil, diller arasında köprü kuran üretici bir konumdadır (Beuchtat ve Valdisieso, 1992: 13).

Toparlayacak olursak çevirmenin, kültürleri okuyucunun alımlama alışkanlıklarını da dikkate alarak ve mümkün olduğu kadar kaynak metin özelliklerini koruyarak erek okura hem dilsel düzlemde hem de konu bakımından ulaştırması, çocuk yazını nitelikleri de göz önünde bulundurulduğunda, çevirinin amacına uygun olmasını sağlayacaktır. Çevirmen açısından bunun yanı sıra önemli olan, kültürlerin aktarımının, erek metnin ne yoğunlukta ya da ne kadar yabancı unsuru kaldıracağına karar verme sorumluluğunu taşıyor olmasıdır.

Çocuk yazını çevirisinin yukarıda bahsettiğimiz sorunları doğrultusunda aktarımının daha ayrıntılı olarak incelenmesi gereken içerik, biçim, biçem, kültürler, özel isimler, başlıklar bu bölümde irdelencektir.

8.2.1. İçerik Aktarımı

Çocuk yazını çevirisinde çeviribilimsel verilere dayanan kaynak metne sadık kalma ile erek dil okurunun okuma alışkanlıkları arasında seçim yapmak konusundaki çelişki, en çok kültürler ve özel isimler konusunda öne çıkmaktadır.

8.2.1.1. Kültürler

Çeviribilimsel verilere dayanarak ortaya konulan çocuk yazını çevirisi sorunları en çok karşımıza kültürlerin aktarımında çıkmaktadır. Kaynak metinden sapmalar, sadece kültürel bağlamın gerekli kıldığı erek metin okurunun alımlama zorlukları olan durumlarda önerilmektedir ancak öncelikle söz konusu sapmaların gözlemlendiği

durumlardan bahsetmek gerektir. Klingberg'in (1986: 19) kùltùremler konusundaki tipolojisinde bunlar aşağıdaki biçimde gösterilmektedir:

- Özel Adlar ve başlıklar
- Doğaya özgü terimler
- Ölçü birimleri
- Kurum ve kuruluş adları
- Yemek öğünleri ve yemek adları
- Gelenekler
- Oyunlar
- Dile özgü söylemler ve dilsel nitelikler
- Mitolojik terimler
- Tarihi referanslar
- Yazınsal referanslar
- Yergi ve mizah içeren söylemler (Ingeborg, 1995: 97)

Ingeborg (1995: 97), çalışmasında bu tipolojiye yergi ve mizahi söylemler içeren dil öbeklerini de eklemektedir.

Çocuk okurun henüz tam gelişmemiş dilsel ve deneyimsel gelişim düzeyi dikkate alınarak kùltùremlerin aktarımı sırasında başvurulabilecek uygulamaları Klingberg (1986: 18) aşağıdaki biçimde sıralamaktadır:

- Kùltüre özgü yabancı terimi kullanmak ancak bunun anlaşılmasını sağlayan bir açıklama getirmek;

- Yabancı olan kültüre özgü terimi kullanmadan erek dilde anlaşılabilir bir terim kullanmak;
- Kültüremi kullanmadan onun işlevini bildiren açıklayıcı çeviri yöntemi kullanmak
- Metin dışında dipnot şeklinde açıklama veya önsözde açıklama yapmak
- Erek dilden eşdeğer terimler kullanmak
- Spesifik bir terim yerine daha genel bir ifade kullanmak biçiminde algılamayı kolaylaştırmak (cins adı yerine tür adı kullanmak gibi)
- Anlaşılması bazı nedenlerle zor ya da gereksiz olan bölümleri atlamak
- Kaynak metin olgularının anlaşılmasını sağlayacak yerileştirme yapmak

Çocuk yazını çevirisinde, kültürlerin aktarımı söz konusu olduğunda Klingberg'in önerdiği yöntemlerin kullanılması, çevirinin amacına göre değişmektedir. Bir ulusun kültürü tanıtılmak istendiğinde kaynak metne içerik olarak en yakın ve erek okurun algılayabileceği kadar açık ve anlaşılır; kimi zaman ise yabancı kültür erek kültüre yaklaştırılmak istendiğinde uyarlamaların en az seviyede tutulmasıyla aktarım gerçekleştirilmektedir.

8.2.1.2. Özel Adlar

Okuma sürecinde okuma alışkanlıkları gelişmemiş çocuk okur kitlesinin çeviri ürünlerini algılaması açısından en önemli sorunlardan biri de özel adların çevirisidir. Erek dil okuru için kaynak dilden olduğu gibi aktarılan karakterlerin ve yerleşim birimlerinin adları yabancı gelmekte ve sorun oluşturmaktadır. Okura daha sıcak ve tanıdık gelen adlar, algılamayı da kolaylaştıracığından genel olarak aktarımda, çevirmenin kaynak dile sadık kalma endişesinden bağımsız olarak çeviri işlemi, uyarlama, doğrudan aktarım veya açıklama içeren bir çeviri yöntemi tercih edilerek gerçekleştirilmelidir.

Özel adların aktarımında Levy (1969: 72), çevirmenin duruma göre en etkili çözümü araması gerektiğini belirtmektedir. Burada sözü edilen durum, adların yapısal ve anlamsal niteliğinin değişiklik arz etmesi demektir. Şöyle ki, bir adın herhangi bir anlam içerip içermediği erek okurun, metnin bağlamındaki yeri açısından önemlidir ve çevirmenin bu noktayı aktarım sürecinde göz önünde bulundurması çeviribilimsel bir sorumluluktur. Aynı şekilde bir kahramanın ya da bir ailenin karakteristik niteliğini yansıtan adların aktarımında söz konusu karakteristik niteliğin korunması esastır, zira metindeki adın, karakterle özdeşleşmesi mutlak bir zorunluluktur (Zimmer, 1981: 58). Çocuk yazını ürünlerinde kişileri karakterize eden adlar, kimi zaman çağrışımsal unsurlar içermektedir. Bu bağlamda Zimmer'e göre adların çevirisinde belirtilmesi gereken en önemli nokta, gerçek adlarla yazarın yaratıcılığıyla bağlama uygun olarak özellikle oluşturulan adları ayırt etmektir. Adların çevirisi ile ilgili genel bilgilerin ardından adları bu şekilde ayırt edip aktarım sürecini kolaylaştıracak bir yöntem tipolojisi Ingeborg'un (1995: 73-74) çalışmasında da vurgulandığı üzere aşağıdaki biçimdedir:

- Kaynak dil metnindeki karakterin adı herhangi bir anlam veya çağrışımsal unsur içermiyorsa, olduğu gibi aktarılmaktadır.
- Kaynak dildeki karakterler, yer adları gibi özel adların herhangi bir niteliği varsa ve taşıdıkları ad, söz konusu niteliği içeriyorsa, erek dile benzer biçimde niteliğin koruyacak biçimde aktarılmaktadır.
- Kaynak dilden erek dile aktarılacak olan ad, kültürler arasında ve özellikle erek dilde ne kadar çok biliniyorsa, çevirisine o kadar gerek yoktur ve olduğu gibi aktarılmaktadır. Buna göre özel adların çoğunun çevirisi yapılmamakta, erek dildeki kullanımına benzer biçimde uyarlama yoluna gidilmektedir (örn: Charles = Karl). Daha az bilinen yer adlarının çevirisi ise çevirmenin kaynak dile sadık kalma veya erek dilde anlaşılır kılma biçimindeki tutumuna bağlı olarak değişmektedir.

Adlar, metinlerin bağlamına uygun olarak oluşturulduğundan, çeviri sürecinde bahsedilen noktaların dikkate alınmaması, erek dilde özellikle okuma alışkanlıkları ve dil yetileri tamamlanmamış çocuk okurun algılama zorluklarıyla karşılaşmasına neden olmaktadır. Gözönünde bulundurulması gereken en önemli noktalardan biri de yukarıda bahsedilen çeviri yöntemlerinden duruma uygun olanı belirleyip, çevirinin bütünündeki

adlar için aynı yöntemlerin kullanmak, çeviride tutarlılığa ve bütünselliğe özen göstermektir.

8.2.1.3. Yapıt Adı

Çocuk yazını ürünlerinde çevirisi gerçekleştirilecek eserlerin adları, diğer bir ifadeyle kitap başlıkları, yayınevlerinin ticari kaygılarından kaynaklanan okurun dikkatini çekme isteği nedeniyle değişikliğe uğramış olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevirmen, yapıt adının çevirisinde bir taraftan söz konusu kaygıların kaçınılmaz etkisinde kalarak, diğer taraftan biçimsel ve yapısal niteliklerini gözetmek ve içeriğe sadık kalma endişesi taşıyarak çeviriyi gerçekleştirmek durumundadır. Yapıt adlarında genellikle, uzatma, yapısal nitelikleri koruyarak yerileştirme ve yapıtın özgün adını bütünüyle değiştirme biçimlerinde aktarım gerçekleştirilmektedir. Çeviribilimsel açıdan bakıldığında tüm bu değişiklikler kaynak dile sadakat duygusuna bağlı olarak kabul görmemekle birlikte çocuk yazını çevirisinde olağan karşılanmaktadır (Ingeborg, 1995: 106).

8.2.2. Biçem Aktarımı

Yazınsal metinlere dilin kullanımıyla sanatsal bir nitelik kazandıran biçem, çeviride kaynak dil ile erek dil arasındaki yapısal çelişki ve kültürler arası farklı ifade biçimleri nedeniyle çoğu zaman sorun oluşturmaktadır. Çocuk yazın çevirisinde ise daha önce de belirtildiği üzere çocuğun yaşama ilişkin deneyimleri, okuma alışkanlıkları ve algılamaları henüz gelişmekte olduğundan, bu sorun daha da belirginleşmektedir. Çevirmen, yapısal dil farklılıklarından, kaynağa bağlı kalma ile ereği anlaşılır hale getirme arasında yaşadığı çelişkiden ve söz konusu okur kitlesinin gelişmekte olan yetilerinden yola çıktığında tam anlamıyla köşeye sıkışmaktadır. Çocuk yazını çevirisinde çevirmeni en çok zorlayan biçemsel birimler, kaynak metinde yazar tarafından okurun algılama biçimine göre düzenlenmekte, böylelikle çocuk yazını, yazın dünyasının bir alanı olma özelliğini korumaktadır. Çeviri etkinliğinde diller arası

farklılığın neden olduğu biçemsel sapmaların yanı sıra çevirmeni, yanlış yorumladığı ögeler, kaynak metin yazarının baskın biçemi gibi durumlar da zorlamaktadır.

Biçemsel ögeler daha ayrıntılı olarak incelendiğinde, kaynak dilde kullanılan dilin ritmi, tümcelerin birbiriyle uyumu, betimsel birimler içermelerine dayanan uzunlukları ve sözdizimsel yapıları, çocuk okura keyif veren dil oyunları, çeviride, okurun gelişim özellikleri de dikkate alındığında mutlak sapmalara ve algılama sorunlarına yol açmamaması bakımından, çevirmenin çeviri sürecinde özellikle göz önünde bulundurması gereken niteliklerdir. Özellikle, çocuk okurun erek metindeki dil oyunlarını fark edip algılaması ve bundan keyif alması, böylelikle dili tanınması ve dil yetisinin gelişmesi açısından çok önemlidir.

Bunların dışında yapıtta kullanılan şive, ağız, günlük konuşma gibi yazarın tercih ettiği biçemsel unsurlar, yazınsal metinlerin çevirisinde algılama sorunlarına yol açmakta olduğu gibi, çeviri ürününü zaten yabancı olarak algılamaya eğilimli çocuk okur açısından da sorun oluşturmaktadır. Çocuk ve genç okur kitlesinin devingen olarak birkaç yılda bir değişen ve bir kısmı moda/güncel sözcüklerden oluşan konuşma dili, çeviri ürünlerinde algılama sorunlarının yaşanabileceği bölümlerdendir. Özellikle belli bir süre sonra popülaritesini/ güncelliğini kaybedecek olan sözcükler ve söylemler karşısında çevirmen, biçemsel düzlemde kaynak dile bağlı kalmayı tercih ederse, zaman aşımı söz konusu olduğunda dahi hem kaynak hem de erek dilin moda/güncel söylemlerine de hakim olmak durumundadır ki etki boyutunda bir örtüşme sağlanabilsin. Zira çocuk yazını çevirisinde en önemli olan nokta, kaynak dil okurunun aldığı tadı, erek dil okurunun da almasıdır.

8.2.2.1. Dil Oyunları

Biçemsel ögelerden biri olan dil oyunların çevirisinde, diğer biçemsel unsurlarda olduğu gibi kaynak dildeki dil oyununun okurda sebep olduğu etkinin erek dil okurunda da oluşması beklenmektedir. Daha önce belirtildiği gibi dil oyunları, okurun sezgisel ve yaratıcı yönüne hitap ederek okuma alışkanlıklarının gelişimine olumlu bir katkı sağlamaktadır. Biçemsel unsurların dil oyununu yansıtmak adına erek dilde korunması, diğer unsurlardan daha ön planda olduğu için çevirmen, içerik ve yapıyı bu uğurda

gerekirse değiştirerek mümkün olduğu kadar yakın bir kullanımla dil oyununu aktarmaya çalışmalıdır. Dil oyununun kaynak dilde sağladığı etkinin erek dilde de oluşturulması adına, içerik ve yapı özelliklerinin değiştirilebilirliği, ocuk yazını ürünlerinde eşdeğerlik ölçütünün yerine yeterlik ltnn (Ingeborg, 1995: 112) dikkate alınması gerektiğinin önemli bir işaretidir. Bunların yanı sıra dil oyunlarının aktarımında en önemli nokta, dil oyunun ocuk okura sezdirilmesi ve ocuk okurun bunu algılayıp henüz tam gelişmemiş dil yetisini geliştirme olanağı bulmasıdır.

9. KAYNAK DİL YAZARI VE ÇEVİRMENLER

9.1. Kaynak Dil Yazarı “CORNELIA FUNKE”

Cornelia Funke 1958 yılında Almanya'nın Dorsten şehrinde dünyaya geldi. İyi bir çocukluk geçiren Cornelia'nın babası Karl, tam bir kitap kurdu olarak anılıyordu. Çocuklarını her hafta sonu kütüphaneye götüren babası ve ona öyküler okuyan büyükannesi sayesinde kitapları sevdiğini belirten Funke, çocukluğunda yazar olmayı hiç düşünmüyordu. Çok başarılı ve hırslı bir öğrenci değildi. Önceleri astronot sonra da pilot olmak isteyen Funke, gerekli eğitimleri alıp bire süre denedikten sonra bu meslekleri yapmak istemediğini anladı. Üniversite eğitimini Hamburg'da pedagoji alanında tamamlayan Funke, çocuklarla çalışmak istediğine karar verdi. Bir süre yardıma muhtaç çocuklarla çalıştıktan sonra çizim konusunda yetenekli olduğunu düşünerek tasarım eğitimi aldı. Çizim yaptığı kitaplarla ilgili hayal kırıklığına uğrayan Funke, çocuklarla çalıştığı yıllarda, onlara kitap okurken acayip yaratıklardan, heyecanlı sıra dışı kurgulardan hoşlandığını gözlemleyip bu konuda yoğunlaşmaya karar verdi. Kendi kitaplarını kurgulayıp çizimlerini kendi yapacaktı.

İlk yapıtı, çizimlerini de kendi yaptığı *Drachenreiter*, 1997'de Almanya'da yayımlandı. Bunu 2000 yılında yayımlanan *Herr der Diebe* takip etti. Kitap Almanya'da çok beğenildi ancak Funke, daha geniş okuyucu kitlesine ulaşmak istediği için kuzeninden kitabı İngilizce'ye çevirmesini istedi. Scholastic tarafından yayın hakları satın alınıp İngilizce'ye aktarılan eser, çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaştı ve 25 hafta *New York Times*'de boyunca en çok satanlar listesinde yerini korudu. İngilizce'den sonra başka dillere de çevrilen eser, 36'nın üzerinde ülkede yayımlandı. Bu kitabıyla ayrıca Zürih Çocuk Kitapları Ödülü, İsviçre Genç Edebiyatı Ödülü, İngiltere'de Çocuk Edebiyatı Ödülü ve Amerika'da Yılın Kitabı Ödülü'nü kazandı. Funke, Tintenherz trilojisiyle bütün dünyada yine çok ses getirdi. 2005 yılında Funke, *Time* dergisi tarafından dünyayı en çok etkileyen yüz kişi arasında yer aldı. 2006 yılında ikinci kez 'Çocuk Edebiyatı Ödülü'nü aldı. Yapıtları 37 dile çevrildi ve bunların sesli okuma kayıtlarını kendi seslendirdi.

Funke, Alman kültüründe olduğu gibi İngiliz kültüründe de oldukça önemli bir yer edinmiştir. En beğendiği yazarlar Mark Twain, Charles Dickens, Toni Morrison,

John Irwing'dir. Bunların dışında son yılların popüler kurgusal edebiyat ürünlerini de takip ettiğini belirtmektedir.

1981 yılında Rolf Funke ile evlenen yazar, iki çocuk annesidir. 2005 yılına kadar Hamburg'ta yaşamış, romanlarının daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamak amacıyla aynı yıl California'nın Los Angeles şehrine yerleşmiştir. 2006 yılında eşini kanser nedeniyle kaybetmiştir. Funke, sosyal sorumluluk üstlenen sivil toplum örgütleriyle ve yardım organizasyonlarıyla yakından ilgilidir ve 'Greenpeace Girişimi'ni desteklemektedir.

9.1.1. Funke'nin Biçemi (Dil ve Anlatımı)

Yapıtlarında üstün bir hayal gücü, güçlü betimlemeler ve sıcak bir mizah sergileyen yazar, öykülerinde olayları, ilgiyi sürekli canlı tutacak biçimde kurgulamakta ve yapıtların başından sonuna kadar akıcı bir dil kullanmaktadır. Dil zenginliğinin tanıdığı imkan ölçüsünde anadili kullanma alışkanlığı geliştirecek biçimde kaleme alınan anlatım, yalın, gereksiz sözcüklerden uzak, duru ve açıktır. Öykülerinde konuşma dili ile yazın dilinin anlatım incelikleri kullanılarak birbirine ustaca geçirilmektedir. Gerçek dışı tuhaflıklar dünyası ile gerçeklik arasındaki sınır çok belirsizdir ve neredeyse iç içedir. Gerçekle gerçek dışı dünyayı etkili ve inandırıcılığı yüksek bir dil kullanarak anlatan yazar, fantastik/kurgusal öğelerle gerçek dünya arasında bir köprü kurmaktadır. Diğer çocuk yazını ürünlerinde olması gerektiği gibi Funke'nin romanlarında da çocukların, gerçek hayattaki şiddetle baş edebilmelerini; iyiyi kötüyü ayırt edebilmelerini sağlamak amacıyla iyi ve kötü arasındaki mücadele, evrensel-ahlaki doğrular ve değerler temel alınarak öğreticilikten uzak, ancak çocuğun yaşamına eşlik edecek biçimde sürprizli bir hikaye örgüsüyle anlatılmaktadır. Öykülerinde gerektiğinde tepki koyarak dengeli ve yerinde bir eleştirel bakış açısı geliştirmeyi sağlayan bir anlatım sergileyen Funke, bu yönüyle çocukların kişilik gelişimini de desteklemektedir. Ele aldığı konularla çocukları okumaya teşvik eden Funke, yapıtlarında çocuğun anlamını bilmediği ancak anlatım tekniği ve çağrışım yoluyla anlamlandırabileceği az miktarda yabancı sözcük kullanmakta; doğa betimlemelerini, *kişileştirme*, *benzetme* gibi söz sanatlarından faydalanarak gerçekleştirmekte; deyimlere, dil oyunlarına kimi zaman

da dış dünya gerçekliğine gönderimde bulunan örtük iletilere yer vermektedir. Bu yolla okur, örtük iletiyi bulmak için etkin bir biçimde okuma sürecine katılmakta, kurmaca bir dünyada okurun anlama ve anlatma yetkinliğinin bütünleşmesi sağlanmaktadır.

Funke'nin anlatımını akıcı kılan bir anlatım özelliği de, olayların kimi zaman olayların başka birinin gözünden değerlendirilmesini sağlayan üçüncü kişi ağzı ile anlatması, kimi zaman ise diyaloglara yer vermesidir. Genellikle bölümlerden oluşan yapıtlarda olayların yarım bırakılarak başka bir olayın anlatılmaya geçilmesi tekniği, okuma sürecinde, günümüz televizyon izleme alışkanlığı olan çocukların zihinlerinde tıpkı görsel bir yapıtta olduğu gibi sahne değişimi etkisi oluşturmaktadır. Bu da çocukların okuma sürecinde keyif almalarını sağlamakla beraber anlatım becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Funke, bunların yanı sıra öykülerini, okuyanların gidip görmesini sağlamak amacıyla gerçek dünya şehirlerine konuk etmektedir. Sözgelimi çalışmamızın evrenini oluşturan 'Mürekkep Yürek' adlı öykü, İtalya'da geçmektedir. Bu eserin en önemli özelliklerinden birisi de kitabın her bölümünün başında Dünya Çocuk Yazını'nın en seçme örneklerinden alıntılarının yer almasıdır.

Funke, öykülerinde alışılmış karakterlerin tersine, güçlü, kendinden emin karakterler oluşturmakta; gerçekte kurguyu bir macera etrafında harmanlayarak arkadaşlık, şiddet, ihanet, merhamet, korku, umut ve güç konularını mizahi bir yaklaşımla, adeta büyümlü bir dil kullanarak işlemektedir. Karakterlerini oluştururken etrafındaki her şeyden ilham aldığını ve hatta aklına gelen öykü ve karakterleri yazmaya bir ömrün yetmeyeceğini ifade etmektedir. Mürekkep Yürek karakterlerinin adları, birer mizah ürünü olup her tür okuyucunun kendinden bir şeyler bulabileceği çeşitli ve renkli kişiliklerden oluşmaktadır.

Funke, öyküdeki karakterleri, uzun süredir yazmak istediği gibi kitap tutkusu olan, kağıt hışırtısından bile hoşlanan, basılmış her türlü ürüne ilgi duyan gerçek kitapseverleri temsil eden kişiler olarak oluşturmuştur. İçerik olarak da olay örgüsünü bu konuda oluşturduğu için söz konusu eserin, kalbini ortaya koyarak yazdığı en iyi performanslarından biri olduğunu düşünmektedir.

9.1.2. Cornelia Funke'nin Yapıtları

Die große Drachensuche. Oder Ben und Lisa fliegen aufs Dach der Welt (1988), *Hinter verzauberten Fenstern* (1989), *Kein Keks für Kobolde* (1989), *Lilli und Flosse* (1990), *Potilla* (1992), *Monstergesicht* (1993), *Käpten Knitterbart und seine Bande* (1993), *Ene-mene-Rätselspaß mit Vampiren* (1994), *Rittergeschichten* (1994), *Zwei wilde, kleine Hexen* (1994), *Zottelkralle, das Erdmonster* (1994), *Als der Weihnachtsmann vom Himmel fiel* (1994), *Käpten Knitterbart auf der Schatzinsel* (1995), *Greta und Eule, Hundesitter* (1995), *Der Mondscheindrache* (1996), *Kleiner Werwolf* (1996), *Das verzauberte Klassenzimmer* (1997), *Gruselrätsel mit Vampiren* (1997), *Hände weg von Mississippi* (1997), *Tiergeschichten* (1997), *Prinzessin Isabella* (1997), *Drachenreiter* (1997), *Verflixht und zugehext* (1998), *Dicke Freundinnen* (1998) (verfilmt), *Igraine Ohnefurcht* (1998), *Dachbodengeschichten* (1998), *Strandgeschichten* (1999), *Das Piratenschwein* (1999), *Der verlorene Wackelzahn* (2000), *Mick und Mo im Wilden Westen* (2000), *Herr der Diebe* (2000), *Dicke Freundinnen und der Pferdedieb* (2001), *Der geheimnisvolle Ritter Namenlos* (2001), *Die schönsten Erstlesegeschichten* (2002), *Emma und der blaue Dschinn* (2002), *Kribbel Krabbel Käferwetter* (2003), *Hinter verzauberten Fenstern* (2003), *Tintenherz* (2003), *Vorlesegeschichten von Anna* (2003), *Die Glücksfee* (2003), *Der wildeste Bruder der Welt* (2004), *Mick und Mo im Weltraum* (2004), *Cornelia Funke erzählt von Bücherfressern, Dachbodengespenstern und anderen Helden* (2004), *Tintenblut* (2005), *Rosannas großer Bruder* (2005), *Wo das Glück wächst* (2008), *Das Monster vom blauen Planet* (2008), *Tintenherz* (2008), *Der verlorene Engel* (2009), *Reckless* (2010).

Yapıtlarından *Die Wilden Hühner* (2005), *Herr Der Diebe* (2006), *Die Wilden Hühner und die Liebe* (2007), *Hände weg von Mississippi* (2007), *Tintenherz* (2008), *Die Wilden Hühner und das Leben* (2009) film olarak çekilmiştir ve tüm dünya sinemalarında gösterime girmiştir. *Tintenherz* (2004), *Herr der Diebe* (2004), *Potilla* (2004), *Drachenreiter* (2005), *Tintenherz* (2006), *Herr der Diebe* (2007), *Als der Weihnachtsmann vom Himmel fiel* (2007) , *Tintentod* (2008) ise Almanya'nın çeşitli tiyatrolarında oyun ve müzikal olarak sahnelenmiştir.

9.2. Erek Dil (İngilizce) Çevirmeni “ANTHEA BELL”

1936’da İngiltere’de doğan Anthea Bell, Almanca, Fransızca, Lehçe ve Danimarka dillerinden İngilizce’ye saysız yazınsal yapıt aktarmıştır. Eğitimini Oxford’da tamamlayan ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Alman dilinde yazılmış en etkin yazınsal eserlerden biri olan “Austerlitz” i de İngilizce’ye aktaran Bell, özellikle çocuk yazını alanında çeviriler yapmaktadır. “Asteriks”, “Le Petit Nicolas”, “Lieutenant Blueberry”, ve “Iznogoud” çizgi romanlarının çevirisiyle, özellikle dil oyunları konusunda Fransız mizahını ve ruhunu yansıtmadaki başarısıyla övgü almıştır. Bell, “Andersen Masalları”nı Danimarka dilinden, Cornelia Funke’nin “Inkworld” üçlemesini ve Otfried Preussler’in “The Satanic Mill” (Krabat) çocuk ve gençlik yazını ürünlerini Almanca’dan İngilizce’ye aktarmıştır. Bunların yanı sıra birçok yazınsal ürünü de çeviren Bell, aldığı ödüllerle de adından söz ettirmiştir. İngiltere’de yalnızca çeviri çocuk yazını ürünleri için verilen “Marsch Award for Children’s Literature” ödülünü 1996, 2003, 2007’de olmak üzere üç kez almış; 2002 yılında W.G.Seбалd’ın “Austerlitz” adlı yapıtının çevirisiyle hem Goethe Enstitüsü’nün “Helen and Kurt Wolff Translator’s Prize” adlı ödülünü hem de “Independent Foreign Fiction Prize” adlı ödülü almaya hak kazanmıştır. 2009 yılında ise yine çevirmenlere verilen “Oxford-Weidenfeld Translation Prize” adlı ödülle bu alandaki yetkinliğini kanıtlamıştır. “Officer of the Order of the British Empire” (OBE) tarafından 2010 yılında yazınsal çeviri alanında onurlandırılmıştır. Aslında yazarlara verilen “Mildred L. Batchelder Award” ile de farklı kültürler, uluslar, diller ve insanlar arasındaki sınırları kaldırıp birbirlerini anlamayı sağladığı için ödüllendirilmiştir. Anthea Bell, İngiltere’de yaşamını sürdürmektedir.

9.3. Erek Dil (Türkçe) “NAZİFE MERTOĞLU”

1959 yılında Ankara’da doğan Nazife Mertoğlu, ilk öğrenimini Poller Grundschule’de ve orta öğrenimini Realschule Frankstrasse’de olmak üzere Almanya’da tamamlamıştır. 18 yaşında Türkiye’ye yerleşen Mertoğlu, Hacettepe Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne girdi. Mezun olduktan sonra kamu görevlisi olarak Devlet Planlama Teşkilatı’nda 26 yıl çalışıp emekli oldu. Evli ve bir

kızı olan Mertoğlu, Almanca ve İngilizce dillerinde serbest çevirmenlik yapmakta, orta düzeyde Fransızca bilmektedir. Cornelia Funke'nin trilojisi/ üçlemesi olan "Tintenherz" (Mürekkep Yürek), "Tintenblut" (Mürekkep Dünya), "Tintentod" (Mürekkep Ölüm) yapıtlarının dışında, Cornelia Funke'nin "Reckless" (Korkusuz) ve "Herr der Diebe"; Franz Binder'in "Dalai Lama"; Birgit Brandau – Hartmut Schickert'in bilim ve tarih serisinden "Hititler Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu"; Birgit Bandau'un "Der Sieger von Kadesch" (Kadeş galibi Hitit Ülkesinin Romanı) yapıtlarının çevirisini gerçekleştirmiştir. Mertoğlu, en son Almanya'da ünlü bir şair olan Achim Wagner'in şiirlerini çevirmiştir ve şiirler Kurgu dergisinde yayınlanmıştır.

9.4. Kaynak Dil Yapıtı "TINTENHERZ" (Özet)

Bugünün dünyasında İtalya'da geçen öykü, kurgusuyla insanlara başka dünyaların kapısını açan kitapları ve okumayı sevdirmektedir. Kitabın kapağı açıldığı anda karşımıza çıkan dünyada, imkansızlıklar ve sınırlar yoktur; hayal gücü ister istemez devreye girmekte ve her şeyi mümkün kılmaktadır. TINTENHERZ adlı eser, kitapların büyülü dünyasına tanıklık etmemizi sağlayarak hayal gücünün sınırlarını zorlamaktadır.

Kitap doktoru olarak tanınan ve gerçek bir kitapsever olan Mortimer, 12 yaşındaki kızı Meggie ile yaşamaktadır. Kitap okumayı çok seven Mo'nun (Mortimer) sesi, kitap okurken çok etkileyici bir tonlamaya bürünmektedir. Mo'nun olağanüstü bir yeteneği vardır. Sesli okuma sırasında okuduğu kitaptaki karakterler canlanmaktadır. Mo, bu yeteneğiyle ilginç bir biçimde tanışmıştır. Mo, bir akşam karısı Teresa'ya "Mürekkep Yürek" (Tintenherz) adlı kitabı sesli okuduğu sırada, birden kitaptaki karakterler (Capricorn ve arkadaşları) Ortaçağ'dan gelerek ete kemiğe bürünürler. Onların kitap satırları arasından fırlayıp belirmesiyle birlikte Meggie'nin annesi ortadan kaybolur. Meggie küçük olduğu için olanların farkında değildir ve babası Meggie'ye bu konudan hiç bahsetmez, ta ki o geceye kadar.

Meggie on iki yaşındayken bir gece esrarengiz bir yabancı çıkar ortaya ve ısrarla Mo ile konuşmak istediğini söyler. Mo, bundan hiç hoşlanmamıştır ve Meggie'yi bu yabancından korumak istercesine odasına gönderir. Adı Toz Parmak (Staubfinger) olan

esrarengiz yabancı, Mo'yu önemli bir tehlikeye karşı uyarmak istemektedir. Söz konusu tehlike Capricorn ve adamlarının mürekkep karası kadar koyu kötülükleridir. Sabah beklenmedik bir şekilde Toz Parmak, Mo ve Meggie, önemli bir kitap hazinesine ve kütüphaneye sahip olan Elinor'un kitaplarını onarma bahanesiyle yola çıkarlar. Elinor Meggie'nin teyzesidir ve yalnız yaşamaktadır. Paha biçilmez bir kütüphaneye sahip olan ve kendini kitaplara adanmış olan Elinor'un bu ziyaretten haberi yoktur ve bundan hiç hoşlanmayacaktır. Meggie, bu bahaneye inanmamıştır ve asıl meselenin, sürekli Mo ile Toz Parmak arasında sözü edilen ve Elinor'un evinde bir yerlerde saklı olan "MürekkepYürek" adlı özel bir kitap olduğunu anlamıştır. Anlayamadığı tek şey, babasının neden bu kadar korku ve endişe içinde olduğudur.

Siyahlar içinde garip bir giyim şekli olan ve omzunda Gwin adlı bir sansar taşıyan Toz Parmak, ateş gösterileri yapmakta, ağzından ateş çıkarmaktadır. Bir gece Meggie'ye şovunu yaptıktan sonra Capricorn ve adamları ortaya çıkarlar, söz konusu kitabı ve Mo'yu alıp götürürler. Bu arada Toz Parmak ortadan kaybolur ve Meggie ile Elinor öylece kalakalırlar.

Meggie, Elinor'a babasını aramaya gideceğini belirttiği bir veda mektubu hazırlayıp Elinor'un odasına bırakırken söz konusu kitap olan "Mürekkep Yürek" i (Tintenherz) görür. Babasının yanlış kitabı yanına aldığını, bu yüzden Capricorn ve adamlarının onu öldüreceğini düşünerek endişelenir. Toz Parmak yine ortaya çıkmıştır. Meggie ve Elinor'a önceki gece Capricorn'u ve adamlarını takip ettiğini, gittikleri yeri bildiğini söyler ve böylece üçü birlikte başlarına neler geleceğini bilmeden Mo'yu aramaya koyulurlar.

İlginç bir yolculuktan sonra nihayet Capricorn'un köyüne varırlar ancak yakalanırlar. Capricorn'un tam da istediği olmuştur. Hem kitabı hem de Meggie'yi elde etmiştir. Meggie, Toz Parmak'ın onları buraya getirmek için yalan söylediğini fark eder ama iş işten geçmiştir artık. Meggie ve Elinor, içinde Mo'nun da bulunduğu bir kafese kapatılır. Mo, orada dokuz yıl önce gerçekleşen o geceyi Meggie'ye anlatır.

Sesli okuma sırasında kitabın sayfalarından çıkıp ete kemiğe bürünenlerden biri olan Toz Parmak, geldiği dünyadan hiç memnun değildir ve eski hayatını özlemektedir. Ailesini, işini, arkadaşlarını ve hatta düşmanlarını bile özlemiştir. Kitabın içindeki hayatına geri dönmek için ne gerekirse yapmaktadır. Meggie'yi buraya getirmesinin de

sebebi budur. Toz Parmak, daha önce Mo ile birlikte kitaba dönmek için; Mo ise nerede olduğunu bilmediği biricik karısı Teresa'yı geri getirmek için sesli okuma denemeleri yapmıştır ancak başarılı olamamıştır. Teresa, Capricorn'un yanında esir olarak yaşamaktadır ve bundan kimsenin haberi yoktur. Bu okuma denemelerinin sonunda Mo, yeteneğiyle her istediğinde kitapların dünyasını gerçeğe taşıyamadığını fark eder. Diğer taraftan da olabileceklerden korkmaktadır çünkü okuma sırasında olaylar kontrolden çıkabilmektedir. Bu işin büyüğü nedir bir türlü anlayamaz. Okuma denemelerinden sonra ümidini kesen ve olabileceklerden korkan Mo, kızını alıp kaybolur ve Toz Parmak'ın, birden ortaya çıktığı o geceye kadar onu bir daha görmez.

Yüksek sesli okuma ile kitap dünyasından bugüne fırlayan mürekkep yürekli Capricorn ise hayatından oldukça memnundur. İnsanların hayatlarını ve mallarını çalarak yaşayan Capricorn, terk edilmiş bir köye yerleşerek kötülüklerine devam etmektedir.

Babasının anlattığı gerçekleri hayretle dinleyen Meggie, çok şaşırır ve kafasında bir şeyler kurmaya başlar. Ertesi gün Capricorn'un adamları onları kiliseye getirir. Capricorn, Mo'dan sesli okumasını ve bu yolla kitaptan altınlar ve mücevherler getirmesini istemektedir. Mo, Capricorn'un zorlamasıyla okumayı yapar ve onun isteğini gerçekleştirir. Okuma sırasında altın ve mücevherlerin yanı sıra Farid adlı bir genç de canlanıp gelir. Öykünün o bölümünde adı geçen Farid adlı genç, Binbir Gece Masalları adlı kitaptan çıkarak beden elbisesini giyenlerden olmuştur. Capricorn, bir işe yaramayacağını ve öldürülmesi gerektiğini düşündüğü genç çocuğu da kafese kapatır.

Capricorn, Toz Parmak'a Tintenherz adlı kitabı ve Mo'yu getirmesi koşuluyla bir söz vermiştir. Toz Parmak'ı Mo'nun yardımıyla dünyasına geri gönderecektir. Capricorn, sözünü tutmaz ve Toz Parmak'ı da kafese kapatır. Bu arada Capricorn'a çok kızan Toz Parmak, Meggie'nin annesi Teresa ile birlikte kapatıldığı kafesten kaçır. Teresa onunla kaçmak istemez, çünkü kızına ancak burada kalmakla kavuşacağını düşünmektedir. Toz Parmak, Mo ve diğerlerini kafeslerinden çıkararak kaçmalarını sağlar. Hep birlikte başka bir şehre doğru uzaklaşırlar. Birkaç gün bir otelde kaldıktan sonra Elinor evine döner. Toz Parmak, Meggie, Mo ve Farid, Mürekkep Yürek adlı kitabın yazarı olan Fenoglio'ya doğru yola çıkarlar. Amaçları yazara ulaşmak, kitabın

başka bir kopyasının olup olmadığını öğrenmek ve Teresa'yı kurtarmak için bir plan yapmaktır.

Kitabın yazarı Fenoglio'ya ulaşan Mo, olanları anlatır. Bir süre sonra Fenoglio bir kaçış planı hazırlar ancak Capricorn'un adamları onların peşindedir. Meggie, kötü adamlar tarafından yine kaçırılarak bir odaya kapatılır. Bu arada Meggie, babasının sesli okuma yeteneğine kendisinin de sahip olduğunu keşfeder.

Mo, Toz Parmak ve Farid, Meggie'yi kurtarmak için köye geri dönerler ama birşey yapamazlar. Elinor, polisleri arar ancak kötü adamlar onların da hakkından gelir. Capricorn infaza karar verir ve infaz günü herkes kilisede toplanır. Mo, Farid ve Toz Parmak, Capricorn'un evini yakarak dikkati başka bir yere çekmeye çalışırlar. Fenoglio Capricorn'u oyalamaya çalışırken, Meggie de kollarının arasından fark ettirmeden şans getirmesini ve işe yaramasını umduğu bir kağıt çıkarıp okumaya başlar. Bu kağıt, Mürekkep Yürek kitabının yazarı olan Fenoglio tarafından kitabın kaderini değiştirmek üzere özellikle yazılmış bir bölümdür. Kağıtta Capricorn'u yok edebilecek 'Gölge' adlı bir güç anlatılmaktadır. Sesli okuma nihayet işe yarar ve kötü adamlar hak ettikleri gibi Ortaçağ karanlığına geri dönerler.

Kötülerin Ortaçağ karanlığına gömülmesinden sonra Meggie, Teresa, Mo, Elinor, Toz Parmak, Fenoglio ve Farid geceyi köyde geçirirler. Bir süre sonra Toz Parmak, kitabın son baskısını Mo'dan çalarak Farid'le birlikte ortadan kaybolur. Meggie buna üzülür, çünkü Farid'den hoşlanmıştı. Bundan sonraki yaşamlarını köyden kurtardıkları diğer yaratıklarla birlikte Elinor'un evinde geçirmeye karar verirler. Meggie'nin bundan sonra en çok yapmak istediği şey, annesine okuyabileceği ve sözcüklerle oynayabileceği kitaplar yazmaktır.

10. KAYNAK DİL VE EREK DİL METİN BİRİMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

10.1. Tipografik Özellikler

10.1.1. Dış Yapı

K.d. Alm. “Tintenherz” adlı yapıtın kapağı, görsel etkiye sahip bir biçimde tasarlanmıştır. Ciltlenmiş kapakta, yazarın adı ve onun altında büyük puntıyla kitabın adı yer almaktadır. Kapak tasarımı yazara ait olup kitabın adı, çeşitli büyüklükte, etrafı çiçek ve kurgusal varlıklarla süslenmiş harflerden ve kapağın ortasında açık bir kitap görüntüsünden oluşmaktadır (bkz. Ekler-I). Bu görsellik, kitabın içeriğine ilişkin ipucu vermekte ve okur açısından önsel ve düşünsel bir hazırlık oluşturmaktadır. Kitabın ölçüleri 14-21cm, kalınlığı ise 4 cm civarındadır. Roman, klorsuz beyazlatılmış kağıda basılmış, okuma isteği uyandıracak büyüklükte puntıyla yazılmış, 59 bölümden ve 565 sayfadan oluşmaktadır. Sayfa düzeni bakımından incelendiğinde, sayfadaki metinle diğer öğeler arasındaki boşluklar ve kenar boşlukları uyumlu bir bütünlük oluşturmaktadır. İç kapakta yine yazarın ve öykünün adı ve resimlemelerin yazara ait olduğunu bildirir bir ifade bulunmaktadır. Onu takip eden sayfada yayım bilgileri ve daha sonra kitabın kime atfedildiği, bir alıntının yer aldığı sayfa ve ilk bölüm yer almaktadır. Yazarla ilgili biyografik bilgi ve içerik bilgisi kitabın sonunda bulunmaktadır. Yapıtın arka kapağı, ilk bölümünden tümceler ve giriş niteliğinde bir bölümden ve onu takip eden bölümde yazarın daha ilk satırlarından başlayarak okuyucularını öyküye bağlayacağını iddia eden bir cümleden oluşmaktadır.

E.d. İng. “Inkheart” adlı çeviri yapıt, Scholastic yayınlarından hamur kağıda basılmıştır. Türkçe çevirisinde olduğu kitap kapağı ciltli değildir (bkz. Ekler-2) ve kapak tasarımı özgün yapıttan farklılık göstermektedir. Bunun dışında iç kapak, arka kapak, içerik bilgileri, benzerlik göstermekle beraber kitabın ölçüleri 13-19 cm, kalınlığı ise 3,5 cm’dir. Bölüm sayısı aynı olup, paragraf düzeni ve sayfa sayısı örtüşmemektedir. 548 sayfa olarak basılan yapıtın, ölçülerinin özgün yapıta göre farklılık arz etmesi, puntosunun özgün yapıta göre küçük olması da göz önünde bulundurulduğunda olağan kabul edilmektedir.

E.d. İng. “Inkheart” adlı çeviri yapıt, aynı özellikler bakımından karşılaştırıldığında, kapak tasarımının ve biçimsel özelliklerinin özgün yapıttan belli ölçüde farklı olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin Ingeborg’un (1995) çalışmasında belirttiği gibi, yayınevinin ticari kaygısı olma ihtimali oldukça yüksektir. Görsel sunumuyla e.d. “Inkheart” çeviri yapıtın özgününden farklı olması, k.d. dizgesine bu anlamda bağlı kalınmadığının bir göstergesidir.

E.d. Türkçe “Mürekkep Yürek” adlı çeviri yapıt, Arkadaş Yayınları’ndan hamur kağıda basılmış, kapağının ciltli olmaması dışında tasarım, iç kapak, içerik bilgileri ve ölçüleri bakımından özgün yapıta benzerlik göstermektedir (bkz. Ekler-3). Bölüm sayısı tam olarak örtüşmekte ancak paragraf düzeni benzetmekle beraber sayfa sayısının 550 ile sınırlandırıldığı dikkati çekmektedir. Türkçe arka kapakta ise özgünden farklı olarak öykünün en can alıcı noktası olan bölümden bir alıntıyla yetinilmiştir.

E.d. Türkçe “Mürekkep Yürek” adlı çeviri yapıt, kapak bakımından değerlendirildiğinde, çevirmenin, genelde kaynak metin dizgesini ön plana aldığı görülmektedir. Arka kapakta yer alan metnin ise, okurun dikkatini çekmek amacıyla erek odaklı bir yaklaşımla farklı oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Sayfa sayısının örtüşmemesi ise metin aktarımında atlamalar ya da eksiltmeler olabileceğinin göstergesidir ve bundan, çevirmenin k.d. odaklı bir çeviri anlayışını benimsediğine işaret eden bir önizlenim edinilmektedir. Ancak asıl değerlendirme, çevirmenin kullandığı dil ve metinbirimlerin bundan sonraki bölümde çözümlenip karşılaştırılmasıyla yapılacaktır.

10.2. Metnin Kayıt Düzgüsü

K.d. ve e.d. metinbirimlerinden seçilen örneklemeler, aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilecektir:

Yapıt Adı Bağlamında

Karakter Adları Bağlamında Çeviri Sorunları

Çıkarma/Atlama (*Auslassung/Reduction*) Bağlamında Çeviri Sorunları

Ekleme (*Hinzufügung/Amplification*) Bağlamında Çeviri Sorunları

Sözdizimi (*Syntax*) Bağlamında Çeviri Sorunları

Eşdizim (*Kollokation/Collocation*) Bağlamında Çeviri Sorunları

Sözcük-Anlam (*Semantik*) Bağlamında Çeviri Sorunları

Kültür Bağlamında Çeviri Sorunları

Kip-Zaman Bağlamında Çeviri Sorunları

Yazım Kuralları-Noktalama İşaretleri Bağlamında Çeviri Sorunları

Olumlu Örneklem Bağlamında Çeviri Örnekleri

10.2.1. Yapıt Adı Bağlamında

Çalışmamızın evrenini oluşturan k.d. “Tintenherz” adlı çocuk yazını ürünü, e.d. İng.’ye Anthea Bell tarafından “Inkheart”, Türkçe’ye ise Nazife Mertoğlu tarafından “Mürekkep Yürek” olarak aktarılmıştır. Yapıt adlarının çevirisi konusunda belirtildiği üzere (bkz. 5.2.1.3. Yapıt Adları) çevirmen, k.d.e sadık kalma endişesi ile yayınevinin ticari kaygıları nedeniyle uyguladığı baskı arasında kalmaktadır. E.d. çevirileri incelendiğinde, çevirmenin, yapıt adları çevirisinde birebir çeviri, uzatma ya da tamamen değiştirme çeviri yöntemlerinden, her iki dildeki çevirinin de özgün ile aynı anlama gelen çeviri yöntemini tercih ettiğini görmekteyiz. Alm. “Tintenherz”, “Tinte”

ve “Herz” biçiminde iki addan meydana gelen bileşik bir isim olup, İngilizce çevirisi de aynı biçimde “ink” ve “heart” sözcüklerinin bileşimiyle “Inkheart” olarak aktarılmıştır. Biçimin ve anlamın bu iki dilde tam olarak örtüşmesinin nedeni, dil yapılarının aynı olması ve dil tipolojisinde aynı ailede yer almasıdır. E.d. Türkçe yapıt adı incelendiğinde ise, özgün yapıtta olduğu gibi kitap adı Türkçe’de, “mürekkep” ve “yürek” biçiminde iki addan oluşturulmuş; ancak Türkçe, dil tipolojisinde eklemeli diller grubunda yer aldığından yapıt adı, belirtisiz isim tamlaması biçiminde birbirinden ayrı yazılarak aktarılmıştır. Anlama bakıldığında Alm. ve İng.’de “Tinte” ve “ink” ile “Herz” ve “heart” sözcükleri temel anlamlarında kullanılmışlardır. Türkçe’de “heart” sözcüğü temel anlam olarak bakıldığında “kalp” sözcüğüne karşılık gelmektedir ancak k.d.de mecazi-yan anlamda kullanıldığından çevirmen, k.d.deki “Herz” sözcüğüne karşılık Türkçe’de “yürek” sözcüğünü tercih etmiştir.

10.2.2. Karakter Adları Bağlamında Çeviri Sorunları

Bu bölümde “Tintenherz” adlı yapıttaki karakterlerin adları ve özel adlar, metnin kayıt düzgüsünü oluşturan biçimsel öğelerden biri olan özel adların aktarılışı bakımından incelenecektir. K.d. yazarı öyküdeki bazı karakterlerin adlarını ve lakapları sıradan veya bilinen isimlerden seçmemiş, bağlama ve karaktere uygun çağrışımsal unsurlar içerecek biçimde özellikle türetmiştir. E.d. İng.’deki karşılıklar incelendiğinde hem içerik hem de biçimsel açıdan özel adların kaynak dille büyük ölçüde bir benzerlik içerdiği görülmektedir. Benzerliğin sebepleri İng.’nin Alm. ile aynı dil grubunda yer alması ve kültürel bağlamda yakınlığıdır. E.d. Türkçe kullanımı incelendiğinde ise, metinde geçen özel adlar ve lakaplar erek dile aktarılırken bazıları olduğu gibi alınmış, bazıları ise Türkçeleştirilerek (*yerlileştirme*) aktarılmıştır. Bunun nedeni ise Türkçe’ye aktarılan özel adların, kaynak dil yazarı tarafından mizahi bir yaklaşımla ve özellikle türetilmiş olmasıdır. Birinci bölümde özel adların çevirisi konusundaki araştırmalarda bahsettiğimiz üzere (bkz. 5.2.1.2. Özel Adların Çevirisi) çocuk yazını ürünlerinde kullanılan karakterlerin, yerleşim birimlerinin ya da diğer adları, çocuk okura yabancı gelen birimlerden oluşuyorsa, algılama sorunları yaşanması olağandır.

Karakter (Kaynak Dil)	Adları	Erek Metin İngilizce	Erek Metin Türkçe
Mortimer (Mo)	Mortimer (Mo)	Mortimer (Mo)	Mortimer (Mo)
Meggie	Meggie	Meggie	Meggie
Staubfinger	Dustfinger		Toz Parmak
Capricorn	Capricorn		Capricorn
Basta	Basta		Basta
Flachnase	Flatnose		Yassı Burun
Ziegenbart	Goatee		Keçi sakallı
Zauberzunge	Silvertongue		Büyülü Dil
Funkenspucker	Fire-eater		ateş tüküren
Feuerfreund	Fire friend		alev dostu

Öyküde geçen özel adların ve lakapların erek metin Türkçe’de kullanımına bakıldığında, çevirmenin bilinen adların dışında diğerlerini, yazarın mizahi yaklaşımını korumak adına yerileştirme yoluna gittiği görülmektedir. Başka bir deyişle, metindeki bazı özel adlar, karakterizasyon içerdiklerinden kaynak dizge dilbirimlerinden oluşmuştur. Erek dizgede oluşturulan özel adlar ve lakaplar yazım kuralları gereği büyük yazılmalıdır (TDK, Yazım Kılavuzu, 2009: 16). Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere öyküdeki adlar, sözelimi “Flachnase/Flatnose/Yassı Burun” olarak ya da “Staubfinger/Dustfinger/Toz Parmak” biçiminde bu kurala uygun yazılarak aktarılmıştır. Bu sözcüklerin lakap olması yönüyle yazılışında bir sorun yoktur ancak öyküde yer alan ve tümcede özne görevinde olan tüm lakapların yazılışında bir tutarlık

söz konusu değildir. Sözelimi, “Funkenspucker/Fire-eater/ateş tüküren” ya da “Feuerfreund/Fire friend/ ateş dostu” karşılaştırmalarında görüyoruz ki, lakaplar küçük harfle yazılmıştır.

Diğer Figürler

Öyküde geçen karakterlerin yanı sıra k.d. yazarı, yapıtta kimi zaman dünya çocuk yazınından örneklere ve masal kahramanlarına yer vermiştir. Söz konusu masal kahramanlarının adlarının geçtiği metinler ve bunlarla ilgili değerlendirmemiz aşağıdaki biçimdedir.

“Meggie strich über die gewölbten Rücken. Welche Geschichten sollte diesmal mitnehmen? Welche Geschichten halfen gegen die Angst, die gestern Nacht ins Haus geschlichen war? Wie wäre es mit einer Lügengeschichte?, dachte Meggie. Mo log sie an. Er log, obwohl er wusste, dass sie ihm die Lügen jedes Mal an der Nase ansah. Pinocchio, dachte Meggie. Nein. Zu unheimlich. Und zu traurig. Aber etwas Spannendes sollte schon dabei sein, etwas, das alle Gedanken aus den Kopf trieb, auch die dunkelsten. Die Hexen, ja. Die Hexen würden mitkommen, die Hexen mit den kahlen Köpfen, die Kinder in Mäuse verwandeln- und Odysseus mitsamt dem Zyklopen und den Zauberin, die aus Kriegern Schweine macht. Gefährlicher als diese Reise konnte ihre doch nicht werden, oder?” (s. 25)

“Meggie stroked their curved spines. Which boks should she take this time? Which stories would help to drive away the fear that had crept into the house last night? I know, thought Meggie, why not a a story about telling lies? Mo told her lies. He told terrible lies, even though he knew that everytime he told one she looked hard at this noise. Pinocchio, thought Meggie. No, too sinister. And too sad. But she wanted something exciting, a story to drive all other thought out of her head, even the darkest. The Witches, yes. She’d take the bald-headed witches, who turn children into mice- and The Odyssey, with the Cyclops and the enchantress who transforms his warriors into pigs. Her journey could hardly be more dangerous than his, could it?” (s.16)

“Meggie kitaplarının üzerinde elini gezdirdi. Bu kez hangisini yanına almalıydı? Dün gece evi saran korkuyu hangi öykü uzaklaştırabilirdi acaba? Yalanlarla ilgili bir öykü nasıl olur? diye düşündü Meggie. Mo ona yalan söylemişti. Yalan söylediğinde kızının bunu burnundan anladığını bilmesine karşın, Mo ona yalan söylemişti. *Pinokyo*, diye aklından geçirdi, Meggie. Hayır. Çok ürkütücü, ayrıca çok üzücü ama heyecanlı bir şey olmalı, insanın kafasından en karanlık düşünceleri bile silip atacak bir kitap. Tamam, ‘Cadılar’. Evet, Cadılar da sandığa girmeliydi, kel kafalı, çocukları fareye çeviren cadılar, ayrıca Kyklop (tek gözlü dev) ve savaşçıları domuza çeviren büyücü kadınla birlikte Odisse. Herhalde Odisse’nin bu yolculuğundan daha tehlikeli olamazdı kendi yolculuğu.” (s.25)

Yunan mitolojisine ait Homeros’un ünlü destanlarından biri ve aynı zamanda standaki karakterin adı olan Odysseus ile yine Yunan mitolojisinde adı geçen karakterlerden tek gözlü devleri temsil eden Kyklop’tan bahsedilen k.d. “*Die Hexen, ja. Die Hexen würden mitkommen, die Hexen mit den kahlen Köpfen, die Kinder in Mäuse verwandeln- und Odysseus mitsamt dem Zyklopen und den Zauberin, die aus Kriegern Schweine macht. Gefährlicher als diese Reise konnte ihre doch nicht werden, oder?*”tümcesi e.d. İng’ye “*The Witches, yes. She’d take the bald-headed witches, who turn children into mice- and The Odyssey, with the Cyclops and the enchantress who transforms his warriors into pigs. Her journey could hardly be more dangerous than his, could it?*” olarak aktarılmıştır. Kaynak metinde “Odysseus” olarak bahsedilen karakter, e.d. İng.’de harf çevirisi anlamına gelen transliterasyon (Transliteration) yöntemi ile “Odyssey”, Türkçe’de ise “Odisse” biçiminde e.d.deki okunuşları ile karşılanması durumu (fonolojik çeviri) olan transkripsiyon (Transcription) yöntemi ile aktarılmıştır. Kaynak metinde “Zyklop” olarak adı geçen karakter, İng’ye “Cyclop”, Türkçe’ye ise “Kyklop” biçiminde karşılanmıştır. Çocuk yazını çevirisinde (bkz. 5.2.1.2. Özel Adlar) k.d.den e.d.e aktarılabacak olan ad, kültürler arasında ve özellikle e.d.de ne kadar çok biliniyorsa, çevirisine o kadar gerek yoktur ve olduğu gibi aktarılmalıdır. Buna göre özel adların çoğunun çevirisi yapılmamakta, e.d.deki kullanımına benzer biçimde uyarlama yoluna gidilmektedir.

Metindeki durum da burada sözü edildiği gibidir. Adı geçen karakterler Türkçe’de çocuk okur tarafından bilinmediğinden, çeviride hem uyarlama hem de açıklama gerekmektedir.

Örnek

“Meggie sah zu der <u>Elster</u> hoch. Sie war an den Rand der Stufen getreten, die knochigen Hände zu Fäusten geballt, aber Fenoglio sprach sehr leise.” (s. 363)
“Meggie looked up at the <u>Magpie</u>. She had come to the edge of the steps, listening, her bony hands clenched into fists.” (s. 339)
“Meggie, <u>Saksağan’a</u> baktı. Basamakların kenarına kadar gelerek kemikli ellerini yumruk yapmış konuşulanları anlamaya çalışıyordu ama Fenoglio çok sessiz konuşuyordu.” (s. 348)

K.d.de hırsızlık ve gevezelik simgesi olarak kabul edilen (Ülkü, 1995: 269) ve saksağan anlamına gelen “Elster” sözcüğü, e.d. İng.’de “Magpie” olarak karşılık bulmuştur. Metinde “Elster/Magpie” sözcüğü, Capricorn’un annesi Mortola’nın lakabı olarak kullanıldığından İng.’de de büyük harfle başlayarak yazılmıştır. Türkçe metinde ise “Saksağan” olarak yer alan sözcük, büyük harfle başlamıştır. Kaynak metnin çok uzun olduğu, metinde birçok karakterin yer aldığı ve çocuk okurun okuma sürecinde önceki bilgileri sürekli aklında tutamayacağı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, büyük harfle başlayan “Saksağan” sözcüğü çocuk okurun zihnini bulandırma olasılığı yüksek bir aktarımdır. Bu durumda hemen vurgulamalıyız ki, “Saksağan” olarak aktarılan sözcüğün yanına parantez içinde bir hatırlatmanın yapılması, çocuk okurun metni, geriye yönelik araştırma yapma gereksinimi olmadan okuyabilmesi açısından yararlı olacaktır.

10.2.2.1. Adıllar (Zamirler) Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek

“Pippo begann zu weinen, er presste das Gesicht in Mos Pullover, den Meggie immer noch trug. Tröstend strich <u>sie</u> ihm über das krause Haar.” (s. 319)
“Pippo began crying and burried his face in Mo’s sweater. Meggie strocked his curly head comfortingly.” (s. 296)
“Pippo ağlamaya başladı, yüzünü hala Meggie’nin üstünde olan Mo’nun kazağına gömdü. <u>Kız</u> onu teselli ederek kıvrıcık saçlarını okşadı.” (s. 304)

Capricorn’un adamlarından biri olan Basta’nın Pippo’yu tehdit etmesinin anlatıldığı kaynak metin “*Pippo begann zu weinen, er presste das Gesicht in Mos Pullover, den Meggie immer noch trug. Tröstend strich sie ihm über das krause Haar.*” tümcesi e.d. İng.’ye “*Pippo began crying and burried his face in Mo’s sweater. Meggie strocked his curly head comfortingly.*” olarak aktarılmıştır. “*Pippo ağlamaya başladı, yüzünü hala Meggie’nin üstünde olan Mo’nun kazağına gömdü. Kız onu teselli ederek kıvrıcık saçlarını okşadı.*” biçiminde aktarılan Türkçe metinde ise bir anlatım bozukluğu dikkati çekmektedir. Söz konusu anlatım bozukluğu, sebebi nedeniyle diğer bölümlerde de incelenecektir ancak anlatım bozukluğunun sebeplerini oluşturan öğelerden biri olan adılar bağlamında burada da ele alınacaktır.

İlgili bölümde söz konusu anlatım bozukluğunun yanı sıra, Meggie sözcüğünün yerine ad soylu öğelerden biri olan “she” adılının/zamirinin Türkçe metinde “kız” olarak kullanıldığını görmekteyiz. Alm.’da ve İng.’de eril, dişil ve cins adlarının yerine kullanılan “er/he- sie/she – es/it” adıları, Türkçe’de “o” adılına karşılık gelmesine karşın çevirmenin metinde bir anlam kargaşası yaşanmaması adına “kız” sözcüğünü tercih ettiği görüşündeyiz. Türkçe’de üçüncü tekil şahış için kullanılan “o” adılının çeviri metinde kullanılması, metindeki olayların birkaç kişi üzerinde dönmesi nedeniyle anlamda belirsiliğe sebep olacaktır. K.d.den e.d.e çeviri sırasında meydana gelen dilbilgisel/yapısal değişiklikler olarak adlandırdığımız yerdeğişimi/kayma

(Köksal, 2008: 56), buradaki çeviri metin ele alındığında, hemen belirtmeliyiz ki, söz konusu değildir.

Öte yandan “kız” sözcüğünün öykü boyunca birçok yerde adıl yerine aynı amaçla kullanıldığını göz önünde bulundurduğumuzda, bu uygulamanın kimi zaman metnin algılanmasını kolaylaştırdığını, kimi zaman da k.d.de öykünün okuyucuya verdiği o tadın ve sıcak atmosferin aktarılmasına engel olduğuna işaret etmek yanlış olmayacaktır. Aşağıda birkaç örneğini sunacağımız metinlerde de görüleceği üzere, özellikle çocuk yazını çevirisinde amaç, çocuğun algı zevkine hitap etmek, k.d. okuyucusunun aldığı lezzeti e.d. okuruna da hissettirmektir. Bu gerçekten hareketle, bu bölümlerde mümkün olduğu kadar yerdeğişimi/kayma uygulanması ya da adıl kullanmak yerine gereksiz tekrar olmayacaksa, söz konusu adın yinelenmesi, tercih edilmesi gereken uygulamalardır.

Öneri:

Pippo, yüzünü Meggie’nin göğsüne bastırarak ağlamaya başladı. Üzerinde hala babasının kazağını taşıyan Meggie ise onu teselli ederek kıvrıkcık saçlarını okşadı.

Öyküden alıntılarladığımız kimi örneklerde de görüleceği üzere, çevirmen bu uygulamaları çeviri metinde zaman zaman yansıtmaktadır.

Diğer Örnekler:

Örnek 1

“[...] Als Fenoglio mit den Fremden in die Küche kam, fuhr <u>sie</u> herum und musterte besorgt Flachnases Gesicht. Er war finster wie immer, für ein Lächeln schien es einfach nicht gemacht.” (s. 322)
“[...] When Fenoglio came into the kitchen with the strangers <u>she</u> spun around and looked at Flatnose’s face nervously. It was as dark and dismal as ever.” (s. 299)
“[...] Fenoglio o yabancıyla mutfığa girince <u>kız</u> sıçrayarak endişeyle Yassı Burun’un yüzüne baktı. Her zamanki gibi suratsızdı, o gülmek için yaratılmamıştı.” (s. 307)

Örnek 2

“Nicht nur die Spur von Angst konnte Meggie in seinen Augen entdecken, nur ungläubige Neugier- und Zufriedenheit, Zufriedenheit mit sich selbst. Capricorn gefiel dieser Blick nicht, auch das sah <u>sie</u>. [...]” (s. 358-359)
“Meggie couldn’t see a trace of fear in his eyes, just incredulous curiosity and satisfaction- with himself. <u>She</u> also saw that Capricorn did not care for that expression at all. [...]” (s. 335)
“Meggie, adamın gözlerinde korkudan eser görmüyordu; yalnızca merak ve hoşnutluk görüyordu, kendinden hoşnuttu. Bu bakış ise Capricorn’un hiç hoşuna gitmiyordu, bunu görebiliyordu <u>kız</u>. [...]” (s. 343)

Örnek 3

“<u>Den Jungen</u> hatte es zuerst beunruhigt, wie nah beim Dorf das Versteck lag, das Staubfinger ausgewählt hatte, doch er hatte ihm erklärt, warum es nirgendwo auf den umliegenden Hügeln einen sichereren Platz für sie gab. Die verkohlten mauern waren kaum noch zu entdecken.” (s. 331)
“<u>The boy</u> had been uneasy when he saw how close Dustfinger’s chosen hiding place was to the village, but Dustfinger had explained why there couldn’t be anywhere safer to lie low among the surrounding hills” (s. 307-308)
“<u>Farid</u>, saklanmak için Toz Parmak’ın seçtiği yerin köye bu kadar yakın olmasından ilk önce rahatsız olmuştu. Toz Parmak çocuğa, etraftaki tepeler de dahil, burasının niçin her yerden daha güvenli bir yer olduğunu anlatmıştı. Kömürleşmiş duvarlar artık pek görünmüyordu.” (s. 316)

10.2.2.2. Ad Soylu Sözcüklerin Yazılışı İle İlgili Çeviri Sorunları

Örnek 1

“Staubfinger brach auf, als die Nacht nicht mehr dunkler werden konnte. Der Himmel war immer noch bewölkt, nicht ein einziger Stern war zu sehen. Nur der <u>Mond</u> tauchte ab und zu zwischen den Wolken auf, schwindsüchtig dünn, wie ein Scheibchen Zitrone in einem Meer von Tinte.” (s. 347)
“Dustfinger set out when the night could grow no darker. The sky was overcast with not a single star shining. Only the <u>moon</u> showed occasionally between the clouds, as thin as a slice of lemon.” (s. 323)
“Gece, artık en kara halini aldıktan sonra yola çıktı Toz Parmak. Gökyüzü hala bulutluydu ve tek bir yıldız bile görünmüyordu. Yalnızca <u>Ay</u> bulutların arasından ara sıra yüzünü gösteriyordu, adeta mürekkep denizinde ince bir dilim limon gibi.” (s. 332)

Örnek 2

“Sein Gesicht verfolgte Meggie in den Schlaf, als sie wieder einnickte. Es tauchte in ihren Träumen auf wie ein dunkler <u>Mond</u>. Er öffnete den Mund und heraus sprangen Gestalten, dicke, dünne, grosse, kleine, sie hüpfen in einer langen Reihe davon. Auf der Nase des <u>Mondes</u> aber; kaum mehr als ein Schatten, tanzte die Gestalt einer Frau- und plötzlich begann der <u>Mond</u> zu lächeln.” (s. 168)
“As Meggie felt herself drift off to sleep again, Mo’s face stayed with her in her slumber. It emerged in her dreams like a dark <u>moon</u> with figures leaping from its mouth, living creatures-fat, thin, large, small, they hopped out and ran away in a long line. A woman, scarcely more than a shadow, was dancing on the <u>moon’s</u> nose- and suddenly the <u>moon</u> smiled.” (s. 152)
“Tekrar uykuya daldığında, babasının yüzü hala gözünün önündeydi Meggie’nin. Düşünde karanlık bir <u>Ay</u> gibi ortaya çıkıyordu babası. Sonra ağzını açıyordu ve içinden yaratıklar çıkıyordu, şişman, zayıf, büyük, küçük, hepsi tek sıra halinde zıplayarak uzaklaşıyordu. Ancak <u>Ay’ın</u> burnunun üstünde, hafif bir gölge şeklinde bir kadın silüeti dans ediyor ve <u>Ay</u> gülümsüyordu.” (s. 161)

Adların yazılışı ile ilgili bir sorunun göze çarptığı örneklerde, k.d. Alm. da “Mond” sözcüğü, e.d. İng’ye “moon” biçiminde küçük harfle, Türkçe’ye ise “Ay” biçiminde büyük harfle aktarılmıştır. Alm.’da bütün adlar, büyük harfle yazılırken, İng. ve Türkçe’de yalnızca özel adlar ve belli kurallar dahilinde adlar büyük harfle başlamaktadır. Kaynak metinde “Mond” biçiminde büyük harfle yazılan ad türündeki sözcük, Türkçe metinde de büyük harfle başlayarak yazılmıştır ancak söz konusu yazılış, Türkçe’de yazım yanlışı olarak kabul edilmektedir. Zira, “dünya, güneş, ay” sözcükleri, coğrafya ve gökbilimle ilgili yayınlarda terim olarak kullanıldıklarında büyük, gezegen anlamları dışında ise küçük harfle başlayarak yazılmaktadır (TDK, Yazım Kılavuzu, 2009: 17). E.d.de metnin, çocuğun içine doğduğu anadilin kurallarına uygun yazılması gerekliliği, çocuk yazını ilkelerinden biri olup, çeviride de gözetilmesi gereken bir noktadır.

Aşağıdaki metinlerde ise, e.d. Türkçe çevirmeninin “dünya, güneş, ay” sözcüklerine ilişkin farklı bir kullanım örneğini görmekteyiz.

Örnek 3

“Die Kirche warf ihren Schatten auf den Platz zwischen den Häusern. Es roch nach Sommer und die <u>Sonne</u> schien vom wolkenlos blauen Himmel, als wäre nichts geschehen.” (s. 205)
“Outside, beyond the shadow of the church on the village square, the <u>sun</u> shone down from a cloudless blue sky, and the air was filled with scents of summer. It was as if nothing unusual had happened.” (s. 186)
“Kilisenin gölgesi evlerin arasındaki meydana düşmüştü. Ortalık yaz kokuyordu ve <u>güneş</u> hiçbir şey olmamış gibi bulutsuz gökyüzünden aşağı bakıyordu.” (s. 196)

10.2.3. Çıkarma/Atlama (*Auslassung/Reduction*) Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek 1

Meggie ile babası arasında kitapların ciltlenmesi ile ilgili bir konuşmanın yapıldığı bölümde, geçmişte, özellikle değerli kitapların ciltlenmesi gerekçesiyle doğmamış danaların derilerinin kullanılması anlatılmaktadır.

“Vor vielen hundert Jahren, hatte er Meggie mal erzählt, machte man die Einbände für besonders wertvolle Bücher aus der Haut ungeborener Kälber: *Charta virginea non nata*, ein wunderschön klingender Name für ein furchtbares Ding. “Und in diesen Büchern”, hatte Mo gesagt, “standen dann so viele kluge Worte über Liebe und Güte und Barmherzigkeit.” (s.93)

“Many hundreds of years ago, he had once told Meggie, people made bindings for particularly valuable books from the skin of unborn calves, *Charta virginea non nata*, a pretty name for a terrible thing. “And those books”, Mo had told her, “were full of the most wonderfull words about love and kindness and mercy.” (s.81)

“Meggie’ye, birkaç yüzyıl önce değerli kitapların ciltlerinin doğmamış danaların derisinden yapıldığını anlatmıştı: *Charta virginea non nata*, korkunç bir şey için çok güzel bir isim. “üstelik bu kitaplarda da aşk, sevgi ve merhametten söz edilmekte”. (s.91)

Sözcük bağlamında ele alındığında “Vor vielen hundert Jahren, hatte er Meggie mal erzählt, machte man die Einbände für besonders wertvolle Bücher aus der Haut ungeborener Kälber: ...” şeklinde kaynak metinde yer alan “bir defasında/ bir keresinde/ daha önce” anlamındaki “mal” sözcüğünün sözlük anlamı “kere/sefer/defa”

(Ülkü, 1993: 660)'dır. E.d. İng.'de k.d.de birebir anlamda “once” olarak karşılanırken, Türkçe metinde bu sözcüğün çıkarıldığı görülmektedir. Yazarın biçimini ve sözcük seçimini yansıtmak ve korumak adına metinden bir bölümün ya da sözcüğün çıkarılması, çeviri kuramları doğrultusunda, yalnızca sözcüğün ya da ilgili bölümün erek okur için anlaşılabilir olması durumunda kabul edilmektedir. Türkçe metin çevirisinde “mal” sözcüğünü e.d.de karşılamak adına “bir keresinde” ifadesinin kullanılması, e.d.de herhangi bir anlam bulanıklığına yol açmayacaktır. Böylelikle k.d.in biçimi korunarak yapıtın biçimsel anlamda özgün yapıt ile örtüşmesi sağlanacaktır.

Öneri:

Mo, bir keresinde Meggie'ye, değerli kitapların ciltlerinin, birkaç yüzyıl önce doğmamış danaların derisinden yapıldığını anlatmıştı.

Türkçe metne “mal” sözcüğünü karşılayan “birkeresinde” ifadesinin eklenmesi, biçimsel örtüşme adına gerekse de bu ekleme, metindeki anlam bulanıklığını gidermek için yeterli değildir. Türkçe çeviri metinde “*Meggie'ye, birkaç yüzyıl önce değerli kitapların ciltlerinin doğmamış danaların derisinden yapıldığını anlatmıştı*” biçiminde aktarılmış tümcede sanki değerli kitapların ciltlenmesi olayı birkaç yüzyıl önce anlatılmış gibi bir anlam çıkarılmaktadır. Oysa metinde, anlatma eyleminin değil, ciltlenme eyleminin birkaç yüzyıl önce gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Metinde bu anlamın sağlanması için eklemenin yanı sıra sözdiziminde de bir dizi değişiklik yapmak gerekmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, İng. erek metin sözdizimsel bağlamda Alm. kaynak metin ile karşılaştırıldığında diller arasında sözdiziminin örtüştüğü ve anlamda bir bulanıklığa sebep olmadığı görülmektedir.

Örnek 2

Aşağıdaki k.d. metninde öykünün önemli karakterlerinden olan Elinor, Meggie ve Toz Parmak arasında geçen konuşmada, kötü kalpli Capricorn'un istediğini elde etmek için adamlarını kullanarak uyguladığı yöntemlerden bahsedilmektedir.

“Staubfinger fuhr mit dem Finger die Tischkante entlang. “Ich sage nur so viel: Er will dieses Buch haben, und deshalb sollten Sie es ihm geben. Ich habe mal erlebt, dass seine Männer vier Tage lang jede Nacht vor dem Haus eines Mannes standen, nur weil Capricorn dessen Hund fiel.” “Hat er ihn bekommen?”, fragte Meggie leise.

“Natürlich”, antwortete Staubfinger und blickte sie nachdenklich an. “Glaub mir, keiner schläft gut, wenn Capricorns Männer vor seiner Tür stehen und nächtelang zu seinem Fenster hochstarren- oder zu dem seiner Kinder. Meist bekommt er nach spätestens zwei Tagen, was er will.” (s.118)

“Dustfinger ran his finger along the edge of the table. “All I’m going to tell you is that he wants this book. And that’s why you’d beter give it to him. I once knew his men to stand outside a man’s house for four nights running because Capricorn took a fancy to the man’s dog.” “Did he get the dog?” asked Meggie quietly.

“Of course”, he replied Dustfinger, looking at her thoughtfully. “Believe me, no one sleeps soundly with Capricorn’s men standing outside the door looking up at their window- or their children’s window. Capricorn usually gets what he wants within a couple of days, maximum.” (s.105)

.....“Şu kadarını söyleyeceğim: O, bu kitabı istiyor; siz de ona kitabı verseniz iyi olur. Bir kez, adamlarının dört gün ve dört gece bir adamın kapısının önünde beklediklerini gördüm. Neymiş, adamın köpeği Capricorn’un hoşuna gitmiş.” “Onu aldı mı peki?” diye usulca sordu Meggie.

“Elbette”, diye yanıtladı Toz Parmak, düşünceli bir şekilde kızın yüzüne bakarak. “İnan bana, Capricorn’un adamları gece boyunca insanın penceresinden ya da çocuklarının odasından bakarsa hiç kimse rahat uyuyamaz. Çoğu zaman iki gün sonra istediğini elde eder.” (s.114)

Kaynak ve erek metinler incelenip karşılaştırıldığında *“Staubfinger fuhr mit dem Finger die Tischkante entlang.”* biçiminde kaleme alınan Alm. kaynak metnin ilk tümcesinin e.d. İng.’ye *“Dustfinger ran his finger along the edge of the table.”* olarak aktarıldığını; Türkçe çeviri metin incelendiğinde ise ilgili ifadenin tamamen çıkarıldığını görüyoruz. Çıkarma (*Deletion/Auslassung*) ya da atlama, yazınsal metinlerin çevirisi bölümünde bahsettiğimiz üzere yazarın içerik ve biçimini erek dilde

koruma gerekçesiyle, yalnızca erek dilde eşdeğeri bulunmayan ya da anlaşılmayan metinbirimler için söz konusu olmaktadır. İlgili metinbirimlerin içeriğine bakıldığında çıkarmayı gerektirecek bir tümce olmadığı sonucuna varılmaktadır. Buradaki çıkarma ya da atlama biçiminde adlandırılan yöntemin kullanılmasının, diller arası farklılıktan kaynaklanan bir gerekçe olmadığını belirtmeliyiz.

Örnek 3

Mo, Capricorn'un isteği üzerine Binbir Gece Masalları'ndan sesli okuma yapacaktır. Amacı, Binbir Gece Masalları'ndan hazineler ve altınlar getirtmektir. Mo, sesli okuma yaparken insanları canlandırdığı gibi, nesneleri de öykülerden yaşama taşıyabilmektedir. Onun bu yeteneğinden faydalanmak isteyen Capricorn ve adamları, aynı zamanda meydana gelebilecek herhangi bir olumsuzluktan da tedirgin olmaktadır. Okuma sırasında Capricorn'un adamlarının korku ve hayret içeren karmaşık duyguları aşağıdaki şekilde betimlenmektedir.

“Diesmal glaubte Meggie zwei sich widerstritende Gefühle auf den Gesichtern von Capricorns Männern zu entdecken: Angst vor dem, was Mo zum Leben erwecken würde, und gleichzeitig den fast sehnsüchtigen Wunsch, noch einmal von seiner Stimme davongetragen zu werden, weit fort, an einem Ort, an dem man alles vergessen konnte, sogar sich selbst.” (s. 198)

“Meggie thought she saw contradictory feelings on the faces of Capricorn's men: fear of what Mo might bring to life and, at the same time, a wish, a yearning almost, to once more be carried away by his voice, transported far away to a place where they could forget everything, even themselves.” (s. 180)

“Meggie bu kez Capricorn'un adamlarının yüzünde birbiriyle çelişen iki duygunun yansımasını görebiliyordu: Mo'nun hayat vereceği şeylerden duydukları korku ve sesinin onları başka yerlere, insanın her şeyi, kendisini bile unuttuğu yerlere götürmesine duydukları hayranlık.” (s. 189)

Kaynak metinde birbiriyle çelişen iki duygunun adamların yüz ifadesinden okunmasını anlatan “*Angst vor dem, was Mo zum Leben erwecken würde, und gleichzeitig den fast sehnsüchtigen Wunsch, noch einmal von seiner Stimme davongetragen zu werden, weit fort, an einem Ort, an dem man alles vergessen konnte, sogar sich selbst.*” tümcede “zum Leben erwecken” ifadesi, e.d. İng.’de “bring to life” olarak karşılanmıştır. “erwecken” eylemi, tümcede “canlandırmak, diriltmek, can vermek” (Ülkü, 1993: 304) mecazi anlamında kullanılırken, İng.’de çeviri, “bring to life” ifadesiyle ve mecazi bir aktarımla gerçekleştirilmiştir. Türkçe’de de ilgili ifade, k.d. işlevine uygun bir biçimde “hayat vermek” eylemiyle aktarılmıştır.

İlgili bölümde asıl sorun olan, kaynak metin tümcesinde geçen “*und gleichzeitig den fast sehnsüchtigen Wunsch*” ifadesinin, e.d. İng.’de benzer sözdizimi ve yapı özellikleriyle “*at the same time, a wish...*” olarak yer almasına karşın Türkçe çeviri metinde yer almaması, diğer bir ifadeyle çıkarılmış olmasıdır. “*Angst vor dem, was Mo zum Leben erwecken würde, und gleichzeitig den fast sehnsüchtigen Wunsch, noch einmal von seiner Stimme davongetragen zu werden, weit fort, an einem Ort, an dem man alles vergessen konnte, sogar sich selbst.*” k.d. tümcesinde, kötü adamların yüzünde, iki duygunun sebep olduğu karışık ve çelişik ifade betimlenmektedir. Bunlardan birincisi, Mo’nun sesiyle canlandırabileceği şeylerden hissettikleri korku; ikincisi de adamların, o sesin etkisiyle farklı dünyalara karşı duydukları istek ve meraktır. E.d. İng.’de “*fear of what Mo might bring to life and, at the same time, a wish, a yearning almost, to once more be carried away by his voice, transported far away to a place where they could forget everything, even themselves.*” biçiminde gerçekleşen aktarım, kaynak metinle sözdizimi ve yan tümce yapısı bakımından koşutluklar göstermektedir. Alm. ve İng.’nin art arda sıralanan bağımsız tümcelerden oluşan uzun tümceler kurmaya elverişli yapısı, ilgili bölümde de görüldüğü üzere bu dillerin birbirine aktarımında sorun oluşturmamakta, çeviride anlam kaybı yaşanmamaktadır. Türkçe metin incelendiğinde aynı bölümün “*Mo’nun hayat vereceği şeylerden duydukları korku ve sesinin onları başka yerlere, insanın her şeyi, kendisini bile unuttuğu yerlere götürmesine duydukları hayranlık.*” biçiminde aktarıldığı ve tümcenin anlam düzleminde açık olmadığı görülmektedir. Çeviri sırasında k.d. işlevinin aktarılması ve anlamın netleştirilmesi uğrunda bazı eklemelerin ve atlamaların yapıldığı metinde, buna rağmen anlam düzleminde bir örtüşmezlik

dikkati çekmektedir. İki ayrı duygunun eşzamanlı yansımalarını anlatan tümcede e.d. Türkçe'ye aktarılmayan ve çıkarılması uygun görülen “gleichzeitig” sözcüğü bunlardan biridir. E.d.de anlamı etkin kılmak adına uyarlanan sözcüklerden bir diğeri de “hayranlık” olarak aktarılan “Wunsch” sözcüğüdür. Söz konusu değişikliklerden sonra hala k.d. biçimini taşımayan ve anlam bulanıklığı olan bölümde çevirmen olarak, çeviri kuramlarının izin verdiği ölçüde başka yöntemler denenmelidir. Sözelimi, yapı olarak k.d. biçimini korumak yerine, metnin işlevini e.d.de de etkinleştirmek için içeriğin aktarımını ön planda tutmak ve algılaması gelişmekte olan çocuk okuru bu anlamda zorlamamak için tümceyi bölmek, çevirinin amacına ulaşmasına hizmet edecektir. Bu bölümde metnin işlevi öncelikli alınarak gerçekleştirilecek aktarım, aşağıdaki öneride olduğu gibi açıklayıcı ifadelerle gerçekleştirilebileceği gibi, tümcenin ayrı iki tümce olarak verilmesi biçiminde de çevirinin amacına uygun hale gelecektir.

Öneri:

Birisi Mo'nun canlandırabileceği şeylerden duydukları korku, diğeri de Mo'nun sesinin insana her şeyi, hatta kendini bile unutturacak diyalara götürmesine karşı hissettikleri dayanılmaz istek.

Örnek 4

Aşağıdaki kaynak metin örneğinde Capricorn'un adamlarından biri olan Basta'nın Pippo'yu tehdit etmesi anlatılmaktadır. Pippo ise korkmuş, üzülmüş bir ruh haliyle teselliye Meggie'de aramaktadır.

“Pippo begann zu weinen, er presste das Gesicht in <u>Mos Pullover</u>, den Meggie immer noch trug. Tröstend strich sie ihm über das krause Haar.” (s. 319)
“Pippo began crying and burried his face in Mo's sweater. Meggie stroked his curly head comfortingly.” (s. 296)
“Pippo ağlamaya başladı, yüzünü <u>hala Meggie'nin üstünde olan Mo'nun kazağına</u> gömdü. Kız onu teselli ederek kıvrıkcık saçlarını okşadı.” (s. 304)

Capricorn'un adamlarından biri olan Basta'nın Pippo'yu tehdit etmesinin anlatıldığı kaynak metin "*Pippo begann zu weinen, er presste das Gesicht in Mos Pullover, den Meggie immer noch trug. Tröstend strich sie ihm über das krause Haar.*" tümcesi e.d. İng.'ye "*Pippo began crying and burried his face in Mo's sweater. Meggie stroked his curly head comfotingly.*" olarak aktarılmıştır. Aktarımda dikkati çeken nokta, e.d. İng.'de "*Mos Pullover, den Meggie immer noch trug*" ifadesinin bulunmamasıdır. *Relativclause* biçimindeki açıklama yapısı İng.'de de "which" ile karşılanabilecekken çevirmenin bu bölümü atlaması, tarafımızdan gereksiz bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Zira, çeviri kuramlarının da öngördüğü üzere erek metin, mümkün olabildiği ölçüde kaynak metnin bileşenlerini içermelidir.

Meggie'nin üzerinde olan kazağın, babasına ait olduğunun anlatıldığı bölüm, e.d. Türkçe'de ise "*Pippo ağlamaya başladı, yüzünü hala Meggie'nin üstünde olan Mo'nun kazağına gömdü. Kız onu teselli ederek kıvrıkcık saçlarını okşadı.*" biçiminde kaynak dil dilbirimlerini de içerecek biçimde aktarılmıştır. Aktarımın k.d. özelliklerini içerecek biçimde gerçekleştirilmiş olması, bu bölümde anlatım bozukluğuna neden olmuştur. Söz konusu anlatım bozukluğunun sebebi, "*yüzünü hala Meggie'nin üstünde olan kazağına gömdü*" ifadesinde Pippo'nun, yüzünü Meggie'ye yaslamış ya da gömmüş olduğu halde, çeviri metinde eylemin sanki kazağa yönelikmiş gibi algılanıyor olmasıdır. Çeviri metinde görüldüğü üzere anlatımın açık olmaması, ifadede karışıklığın yer alması, metinde söz konusu ifadeyi çocuk okur için anlaşılması zor bir bölüm haline getirmiştir. Böyle durumlarda çocuk yazını çevirisi, metni anlaşılır ve açık kılmak adına gerekli değişiklikleri öngörmektedir. Ekleme, çıkarma, uyarlama, yapı farklılıklarında tümceleri bölerek anlatımı duru hale getirme, kültür farklılıklarında uyarlama biçimlerinde yapılabilecek değişikliklerden (bkz. 5.2. Çocuk Yazını Çevirisi) bu bölümde yapılması gereken, sözdizimini uygun biçimde düzenlemek ve tümceyi iki farklı yargı içerecek biçimde bölmektir.

Öneri:

Pippo began crying and burried his face in Mo's sweater, which was still on Meggie/her. Meggie/She strocked his curly head comfotingly.

Pippo, yüzünü Meggie'nin göğsüne bastırarak ağlamaya başladı. Üzerinde hala babasının kazağını taşıyan Meggie ise onu teselli ederek, kıvrıkcık saçlarını okşadı.

Örnek 5

Meggie, Basta ve Saksagan'ın (Elster) yer aldığı kaynak metinde Basta ve Saksagan arsında geçen soğuk savaşın Meggie tarafından gözlemlenmesi anlatılmaktadır.

“Meggie sah, wie sie sich mit der Hand auf ein Tischchen stützte und die Lippen <u>aufeinander</u> presste. Basta schien ihre Schwäche zu gefallen, ein Lächeln umspielte seine Lippen, bis die Elster ihn ansah und es mit einem einzigen eisigen Blick fortwischte. Ungeduldig winkte sie Meggie zu sich.” (s. 465)
“Meggie watched her support herself with one hand on a little table, her lips pressed <u>together</u>. Basta seemed to enjoy her frailty; a smile played around his mouth until the Magpie looked at him, wiping it away with a single icy glance. Impatiently, she beckoned Meggie over.” (s. 436)
“Meggie, kadının kalkarken bir sehpadan destek aldığını ve dudaklarını sıkıldığını gördü. Basta, onun bu zayıf yönlerini görmekten hoşlanıyor gibiydi. Saksagan adamın yüzüne bakıp buz gibi bakışlarıyla yok edene kadar dudaklarında hafif bir gülümseme vardı. Sabırsız bir şekilde eliyle işaret ederek Meggie'yi yanına çağırırdı.” (s. 445)

Basta, Saksagan ve Meggie'nin yer aldığı “*Meggie sah, wie sie sich mit der Hand auf ein Tischchen stützte und die Lippen aufeinander presste. Basta schien ihre Schwäche zu gefallen, ein Lächeln umspielte seine Lippen, bis die Elster ihn ansah und es mit einem einzigen eisigen Blick fortwischte. Ungeduldig winkte sie Meggie zu sich.*” k.d. tümcesi e.d. İng.'ye “*Meggie watched her support herself with one hand on a little table, her lips pressed together. Basta seemed to enjoy her frailty; a smile played around his mouth until the Magpie looked at him, wiping it away with a single*

icy glance. Impatiently, she beckoned Meggie over. Basta prodded her in the back when she didn't move.” biçimde kaynak metnin işlevine uygun aktarılmıştır.

“*Meggie, kadının kalkarken bir sehpadan destek aldığını ve dudaklarını sıkıldığını gördü. Basta, onun bu zayıf yönlerini görmekten hoşlanıyor gibiydi. Saksagan adamın yüzüne bakıp buz gibi bakışlarıyla yok edene kadar dudaklarında hafif bir gülümseme vardı. Hemen harekete geçmeyince Basta sırtından itti kızın.*” biçimindeki Türkçe metni incelediğimizde ise, çeviri metinde birtakım anlatım bulanıklıkları görmekteyiz. “*Saksagan adamın yüzüne bakıp buz gibi bakışlarıyla yok edene kadar dudaklarında hafif bir gülümseme vardı. Hemen harekete geçmeyince Basta sırtından itti kızın.*” ifadelerinde, öncelikle belirtmeliyiz ki, “Saksagan” sözcüğünden sonra yer alan kişinin kim olduğu açık ve anlaşılır değildir. Oysa birkaç kez okuduktan, hatta geriye yönelik göz atma ihtiyacı duyduktan sonra anlıyoruz ki, söz konusu adam, Basta’dır. Metnin Türkçe’ye k.d. bileşenlerini içererek k.d.e bağlı kalma anlayışıyla doğrudan aktarımı, anlatım bulanıklığına yol açmıştır. Okuyucu kitlenin çocuk olduğu göz önünde bulundurulduğunda hemen belirtmeliyiz ki, çocuk okur, zaten belli bir zihin gücü harcayarak okuduğu metni, zihinsel anlamda daha fazla yorulmasına gerek kalmadan algılamalıdır. Çocuk yazını çevirisinde bunun için, gerekirse metnin yeniden düzenlenmesi, metne ekleme veya atlamala gibi müdahalelerin uygulanması kabul edilmektedir. Önemli olan, daha önce de belirtildiği üzere kaynak metnin işlevinin ve yazarın biçiminin, yapının mümkün kıldığı ölçüde e.d.de yansıtılmaya çalışılmasıdır.

Bunun yanı sıra kaynak metinde “*die Lippen aufeinander pressen*” biçimindeki eylem öbeği, İng’de “*her lips pressed together*” ifadesiyle içerik olarak tam bir örtüşmeyle aktarılmıştır. Türkçe metinde ise “dudaklarını sıkmak” olarak karşılık bulan ifadede, k.d.de “aufeinander”, İng.’de “together” olarak yer alan bileşeni görememekteyiz. Çıkarma ya da atlama olarak adlandırılan yöntem, ancak bazı nedenlerle ya da metnin anlaşılabilirliği söz konusu olduğunda uygulanabilmektedir. Bu gerekçelerin dışında çevirmenin metinden bazı bölümleri ya da sözcükleri çıkarma özgürlüğü bulunmamaktadır. K.d.de “bastırmak/ sıkmak” anlamında kullanılan “pressen” (Ülkü, 1993: 811) eyleminin Türkçe’de “dudaklarını sıkmak” olarak kullanılması, aynı zamanda yanlış bir eşdizimlenme örneğidir. Oysa k.d. bileşenlerini de tümüyle içerecek biçimde “dudaklarını birbirine bastırmak” biçiminde bir söz

öbeğinin tercih edilmesi, hem kaynak metin işlevinin e.d.de yansımaları hem de herhangi bir kayıp olmadan aktarımın gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Öneri:

Meggie, kadının kalkarken bir sehpadan destek aldığını ve dudaklarını birbirine bastırıldığını gördü. Basta, onun bu zayıf yönlerini görmekten hoşlanıyor gibiydi. Saksağan, onun yüzündeki hafif gülümsemeyi buz gibi bakışlarıyla yok etti. Sabırsız bir şekilde eliyle işaret ederek Meggie'yi yanına çağırdı.

Örnek 6

Kaynak metin öğelerinden birinin e.d. Türkçe'de çıkarıldığı bir diğer bölümde Mo'nun kitaplarla ilgili ilginç söylemlerinden biri, dörtlük olarak verilmiştir.

Manche Bücher <u>müssen</u> gekostet werden, manche verschlingt man, und nur einige wenige kaut man, und verdaut sie ganz.
Some book <u>should</u> be tasted, Some devoured, But only a few Should be chewed and digested thoroughly.
Kimi kitapların tadına <u>bakılır</u>, Kimisi hemen yutulur, Yalnızca pek azı çiğnenir Ve tümüyle hazmedilir.

Kaynak metin Alm. ilk dizede kullanılan “*müssen*” modal/yardımcı fiiline karşılık İng.de yine “*should*” modal fiili kullanılmıştır. Türkçe aktarım incelendiğinde ise “*müssen*” modal fiiline karşılık gelebilecek zorunluluk/gereklilik kipinin kullanılmadığını görmekteyiz. K.d.de dörtlüğün serbest şiir biçiminde konuşma tarzında yazıldığı ve Türkçe aktarımın da serbest şiir çevirisine göre yapıldığı göz önünde bulundurulursa, çevirmenin şiirsel anlatımı sağlamak için ilk dizedeki “*müssen*” modal fiilini atlayarak dizelerin tamamında geniş zaman kipi (*Präsens*) kullandığı göze çarpmaktadır. Zira, k.d.e sadık olmak adına ilk dizede “*Kimi kitapların tadına bakılmalı*” biçiminde gereklilik kipi kullanıldığında diğer dizelerdeki serbest ölçü, şiirselliği bozmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kaynak metinde atlanan veya tamamen çıkarılan bölümler, ancak ilgili bölüm, erek metinde anlaşılabilirliği zorladığında kabul edilmektedir. Bunun dışında erek metin, kaynak metnin tüm içerik ve biçim niteliklerini mümkün olduğunca içermelidir. Buna göre yeni bir düzenleme yaparsak erek metin, “*should*” modal fiilini de içerecek biçimde aşağıdaki biçimde aktarılmalıdır.

Öneri:

Kimi kitapların tadına bakılmalı,

Kimileri yutulur,

Ama pek azı çiğnenir

Ve tümüyle hazmedilir.

Örnek 7

Aşağıdaki kaynak metinde Meggie’yle birlikte beklemekte olan Farid’in, gecenin bir an önce karanlıktan kurtulmasını ve sabah olmasını sabırsızlıkla beklemesi anlatılmaktadır.

“Farid stand neben Meggie. Er blickte so angestrengt in die Nacht, als könnte er den Morgen herbeistarren oder in all der Finsternis irgendwo die Menschen entdecken, von denen Staubfinger sprach, doch nicht ein Licht war in der Dunkelheit zu sehen, ausser dem Gewirr von Sternen, die kalt und fern am Himmel blinkten.” (s. 230-231)

“Farid was standing beside Meggie, gazing at the night sky as if he could make morning come or find the people Dustfinger had mentioned somewhere, but there wasn’t a light to be seen in the darkness except for the tangle of stars sparkling cold and distant in the heavens.” (s. 210)

“Farid Meggie’nin yanında duruyordu. Çocuk büyük çaba harcayarak gecenin karanlığına bakıyordu; sanki böyle bakınca bir an önce sabah olacak ya da karanlıkta Toz Parmak’ın söz ettiği o insanları görecekti ancak çok uzakta, buz gibi gökyüzünde göz kırpan yıldız kümelerinin dışında tek bir ışık bile yoktu gecede.” (s. 221)

Eklemeler bağlamında da incelediğimiz metinde (bkz. Ekleme Örnek 4) ilgili bölümde dikkati çeken, “*er blickte so angestrengt in die Nacht*” tümcesinde “so angestrengt” ifadesinin e.d. İng.’de yer almamasıdır. Yalnızca “*gazing at the night*” olarak İng.’ye aktarılan ifadede çevrimen, kaynak metindeki “so” pekiştirecinin anlam yoğunluğunu “gazing at” eylemiyle karşılamaya çalışmıştır. Erek odaklı bir yaklaşım sergileyen e.d. İng. çevirmeni, aynı anlam eksenini daha az sözcükle sağladığını düşünerek, kendince gerekli görmediği bölümleri atlamıştır.

Öte yandan Türkçe’de “*Çocuk büyük çaba harcayarak gecenin karanlığına bakıyordu.*” biçiminde aktarılan metinde herhangi bir atlama söz konusu değildir ancak bir anlam bulanıklığı dikkati çekmektedir. Kaynak metinde “so angestrengt blicken” olarak kullanılan eylem öbeği, Türkçe’ye “bakmak” eylemiyle, “so” sözcüğünü karşılayan herhangi bir pekiştirici kullanılmadan aktarılmıştır. Alm.’da “blicken” eylemini niteleyen “angestrengt” adılının Türkçe’ye “büyük çaba harcayarak” biçiminde aktarılması, hemen belirtmeliyiz ki, metnin anlam eksenine uygun olmayan bir aktarımdır. Bunun aktarımla Türkçe metin, kaynak metin anlam yoğunluğunu yansıtamamış, ortaya, anlamın duru olmadığı bir bölüm çıkmıştır.

Öneri:

Çocuk, gecenin karanlığına öyle bakıyordu ki, sanki böyle bakınca bir an önce sabah olacaktı.

10.2.4. Ekleme (*Hinzufügung/Amplification*) Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek 1

Tam bir kitap kurdu olan, kitapların büyüğü dünyasında yaşayan Meggie, her gece uyumadan önce mutlaka mum ışığında kitap okumaktadır. Bir gece yine kitap okurken dışarıdan gelen bir ses duyar. Yağmur sesi ile karışık ne olduğunu anlayamadığı sesi merak edip dışarı bakar. Dışarda yabancı birinin varlığını farkeden Meggie, korkar ve olduğu yerde kalakalır. Korkmuş ve tedirgin olarak donup kalan ve ne yapacağına karar veremeyen Meggie'nin duyguları, yazarın aşağıdaki ifadeleriyle betimlenmektedir.

“Aber sie blieb sitzen, mit klopfendem Herzen, und starrte weiter hinaus in die Nacht, als hätte der Fremde sie angesteckt mit seiner Reglosigkeit.”(s.6)

“But she stayed put, her heart thudding, and went on gazing out into the night as if the stranger's stillness had infected her.” (s.3)

“Ama yerinden kıpırdayamıyordu, yüreği güm güm atarken gecenin karanlığında camdan dışarı bakmaya devam etti. Yabancı'nın donukluğu ona da bulaşmıştı.” (s.6)

Kaynak metin incelendiğinde temel tümcenin bir bağlaçla başladığı ve yan tümcelerle desteklendiği görülür. Erek metin İngilizce de aynı biçimde bağlaçla başlamakta, yan tümcelerle devam etmektedir. Erek metin Türkçe, biçimsel düzlemde eşdeğerlik sağlama adına yine bağlaçla başlamakta ancak dil dizgeleri farklı olduğundan yan tümce yapısı örtüşmemektedir. Kaynak metinde ve erek dil İngilizce'de temel tümce, gerçektışı karşılaştırma tümcesi (Alm. = *als hätte* / İng. = *as if*) ile devam ederken, erek metinde bu yapı ve anlam, iki ayrı tümce biçiminde aktarılmıştır. Çevirmenin tümceye bağlaçla başlayarak sağlamaya çalıştığı biçimsel örtüşme, kaynak metin Alm. “*mit klopfendem Herzen*”, İng. “*her heart thudding*” ortacı'nın (*partizip*) yerine “*yüreği güm güm atarken*” biçiminde bir ikilemeyle sağlanmaya çalışılmıştır. Biçimsel eşdeğerlik sağlanmaya çalışılırken dil dizgesinin farklılığı nedeniyle devrik tümce kullanılmıştır ve bu da anlam bulanıklığına yol açmıştır. Alm. ve İng.'de

sözdizimi bakımından tümceler incelendiğinde, neredeyse birebir örtüşme görülmektedir. Türkçe’de söz konusu anlatım bulanıklığının giderilmesi için ise sözdiziminin düzenlenmesi; içeriğin korunması için de metinde gerçekdışı karşılaştırma anlamı oluşturmak üzere “adeta/sanki” sözcüklerinden birinin eklenmesi gerekmektedir. Böylelikle, hem biçim hem de içerik, kaynak metin bileşenlerini içerecek biçimde aktarılmış olacaktır. Ekleme, daha önce söz edildiği üzere (bkz. 5.2. Çocuk Yazını Çevirisi), diğer yazın türlerine göre çocuk yazınında daha çok başvurulan bir uygulamadır. Ayrıca, birbirine aktarılan diller ve kültürler arasında, çalışmamızın dillerinde olduğu gibi önemli ayrımlar varsa, ekleme, çıkarma gibi uygulamalar kaçınılmaz olmaktadır.

Özetleyecek olursak “*Ama yerinden kıpırdayamıyordu, yüreği güm güm atarken gecenin karanlığında camdan dışarı bakmaya devam etti. Yabancıнын donukluğu ona da bulaşmıştı.*” biçimindeki tümce, dil yetisi gelişmekte olan çocuk okur için anlamı yeterince açık ve doğal bir metin akışkanlığında olmayan, çocuğun anlamak için birkaç kez okuması gereken bir bölümdür. Çevirmenin biçimi aktarmak için kullandığı devrik tümce yapısı ve sözdizimi nitelikleri değiştirilerek, sözkonusu anlatım bozukluğu giderilmeye çalışılacaktır.

Öneri:

Ama yüreği güm güm atarken öylece kalakalmıştı. Gecenin karanlığına dalıp gitmişti ve yabancıнын donukluğu adeta ona da bulaşmıştı.

Örnek 2

Biçimsel anlamda örtüşmenin gerçekleştiği diğer bir örnekte Mo’nun kitaplarla ilgili ilginç söylemlerinden biri, dörtlük olarak verilmiştir. İlginç olan, her üç dilde de biçimin aynı olmasına ve sözcük düzeyindeki anlamsal örtüşmeye karşın, Türkçe metinde dikkati çeken şiirsel anlatımın duraklamasıdır.

**Manche Bücher müssen gekostet werden,
manche verschlingt man,
und nur einige wenige kaut man,
und verdaut sie ganz.**

**Some book should be tasted,
Some devoured,
But only a few
Should be chewed and digested thoroughly.**

**Kimi kitapların tadına bakılır,
Kimisi hemen yutulur,
Yalnızca pek azı çiğnenir
Ve tümüyle hazmedilir.**

Üçüncü dizede Alm. kaynak metinde “*nur*” sözcüğü anlamı pekiştirerek söz konusu kitapların değerini vurgulamaktadır. Aynı kullanımın İng. metinde de “*only*” sözcüğüyle karşılandığı ancak dizenin başında anlamı yakalamak için “*but*” sözcüğünün eklendiğini görmekteyiz. Çocuk yazını çevirisinde diğer yazınsal alanlarda olduğu gibi yazarın biçimini yansıtmak adına bu tür değişiklikler kabul görmektedir (bkz. 2.2. Yazınsal Metinlerin Çevirisi). Önerimizde de görüleceği üzere Türkçe’de üçüncü dizede İng. metinde olduğu gibi aynı biçimde “*ama*” sözcüğünün eklenmesi, metnin k.d. bağlamındaki anlamını yakalamasını sağlayacaktır.

Öneri:

**Kimi kitapların tadına bakılmalı,
Kimileri yutulur,
Ama pek azı çiğnenir
Ve tümüyle hazmedilir.**

Örnek 3

Mo'nun sesli okumasıyla Binbir Gece Masalları'ndan ete kemiğe bürünüp öyküden çıkıp gelen Farid adlı genç, Capricorn'un adamları tarafından ahıra kapatılır. Capricorn'un adamları aynı zamanda Mo ve Meggie'yi de bir ahıra kapatır. Meggie, Mo'ya ısrarla bu yabancı çocuk ve Capricorn'un kitaptan çıkmasını istediği diğer kişi hakkında çeşitli sorular sormaktadır. Aralarında geçen konuşma sırasında Mo'nun Meggie'ye bilgi vermemek için keyifsiz bir şekilde konuşmadan kaçması, aşağıdaki biçimde kaleme alınmıştır.

“Mo?”, fragte Meggie irgendwann, als sie die Stille einfach nicht mehr ertrug. “Was meinst du, was sie mit dem Jungen machen? Und was für ein Freund, den du Capricorn aus dem Buch herauslesen sollst?”

“Ich weiss nicht, Meggie”, antwortete er nur, ohne sich umzudrehen. Also liess sie ihn in Ruhe, baute sich ein Strohbett neben dem seinen und schlenderte an den kalten Wänden entlang. Vielleicht sass hinter einer von ihnen der fremde Junge?” (s. 207)

“Mo?” asked Meggie at last, when she could no longer stand the silence, “What do you think they’re doing to the boy? And what kind of friend are you supposed to read out of the book for Capricorn?”

“I don’t know Meggie”, was all he replied, without turning around. So she left him alone, made herself a bed of straw beside his, then paced up and down between the bare walls. Perhaps the strange boy was on the other side of one of them?” (s. 188)

Mo?” diye sordu Meggie, artık sessizlik ona dayanılmaz gelmeye başladığında. “Sence o çocuğa ne yaparlar? Ayrıca Capricorn’un kitaptan çıkarmanı istediği dost kim?”

“Bilmiyorum Meggie”, dedi adam yüzünü ona çevirmeden. Kız da onu rahat bırakarak yanına samandan bir yer hazırladı; sonra gözleri ruhsuz duvarlar boyunca gezindi. Belki bu duvarların arkasındadır yabancı çocuk?” (s. 198)

Mo'nun sesli okumasından ve ortaya yabancı bir gencin daha çıkmasından sonra, belki de komşu duvarları olan ahırlara kapatıldığını düşünen Meggie'nin Farid'le ilgili düşüncelerinin anlatıldığı kaynak metin *“Also liess sie ihn in Ruhe, baute sich ein Strohbett neben dem seinen und schlenderte an den kalten Wänden entlang.”*

tümcesinde “gezinmek, dolaşmak” (Ülkü, 1993: 932) anlamında kullanılan “schlendern” eylemi, e.d. İng.’ye “gezinmek” anlamında (Cambridge, 2007: 906) “to pace up” eylem öbeği ile içeriksel örtüşme sağlanarak aktarılmıştır. Bunun yanı sıra kaynak metin “den kalten Wänden entlang” ifadesinde yer alan “entlang” sözcüğü, e.d. İng.’ye “between” olarak aktarılmıştır. Alm. kaynak metinde “duvarlar boyunca” anlamındaki ifade İng.’de “duvarlar arasında” biçiminde karşılık bulmuştur. “*So she left him alone, made herself a bed of straw beside his, then paced up and down between the bare walls.*” olarak e.d. İng.’de karşılık bulan tümcede bunun dışında Alm. ve İng. arasında hem biçimsel hem de içeriksel düzlemde bir örtüşmezlik söz konusu değildir.

Türkçe metinde ise ilgili ifade “*gözleri ruhsuz duvarlar boyunca gezindi*” biçiminde “göz” göstergesinin eklenmesiyle anlatım bulmuştur. Yalnızca “ruhsuz duvarlar boyunca gezindi” olarak aktarılabilecekken “gözleri duvarlar boyunca gezindi” olarak karşılık bulan bölüme “göz” göstergesinin eklenmesinin sebebine baktığımızda, çeviri kuramlarının da öngördüğü ve kimi zaman olabilirliğini savunduğu dilsel, anlamsal gereklilik bulunmadığını belirtmek gerekir.

Öneri:

Kız da onu rahat bırakarak yanına samandan bir yer hazırladı; sonra ruhsuz duvarlar boyunca gezindi. Belki bu duvarların arkasındadır yabancı çocuk?

Örnek 4

Aşağıdaki kaynak metinde Meggie’yle birlikte beklemekte olan Farid’in, gecenin bir an önce karanlıktan kurtulmasını ve sabah olmasını sabırsızlıkla beklemesi anlatılmaktadır.

“Farid stand neben Meggie. Er blickte so angestrengt in die Nacht, als könnte er den Morgen herbeistarren oder in all der Finsternis irgendwo die Menschen entdecken, von denen Staubfinger sprach, doch nicht ein Licht war in der Dunkelheit zu sehen, ausser dem Gewirr von Sternen, die kalt und fern am Himmel blinkten.” (s. 230-231)

“Farid was standing beside Meggie, gazing at the night sky as if he could make morning come or find the people Dustfinger had mentioned somewhere, but there wasn’t a light to be seen in the darkness except for the tangle of stars sparkling cold and distant in the heavens.” (s. 210)

“Farid Meggie’nin yanında duruyordu. Çocuk büyük çaba harcayarak gecenin karanlığına bakıyordu; sanki böyle bakınca bir an önce sabah olacak ya da karanlıkta Toz Parmak’ın söz ettiği o insanları görecekti ancak çok uzakta, buz gibi gökyüzünde göz kırpan yıldız kümelerinin dışında tek bir ışık bile yoktu gecede.” (s. 221)

Farid’in bir an önce sabah olmasını istediği ve sabırsızlandığı bölüm, k.d.de *“Farid stand neben Meggie. Er blickte so angestrengt in die Nacht, als könnte er den Morgen herbeistarren oder in all der Finsternis irgendwo die Menschen entdecken, von denen Staubfinger sprach, doch nicht ein Licht war in der Dunkelheit zu sehen, ausser dem Gewirr von Sternen, die kalt und fern am Himmel blinkten.”* biçiminde, yan tümcelerden ve gerçek dışı karşılaştırma yapılarından oluşan uzun tümcelerle biçimlenirken e.d. İng.’ye hem dil hem de biçim özelliklerinin kaynak metin örgüsüne eşdeğer aktarıldığı görülmektedir. E.d. İng. *“Farid was standing beside Meggie, gazing at the night sky as if he could make morning come or find the people Dustfinger had mentioned somewhere, but there wasn’t a light to be seen in the darkness except for the tangle of stars sparkling cold and distant in the heavens.”* tümcesi biçimsel özellikler bakımından değerlendirildiğinde, “als könnte” gerçekdışı karşılaştırma (*irreale Vergleichsätze*) yapısının eşdeğeri olan “as if” yapısıyla aktarılırken Türkçe’de söz konusu yapı, biçimsel nitelikler göz önünde bulundurularak *“Farid Meggie’nin yanında duruyordu. Çocuk büyük çaba harcayarak gecenin karanlığına bakıyordu; sanki böyle bakınca bir an önce sabah olacak ya da karanlıkta Toz Parmak’ın söz ettiği o insanları görecekti ancak çok uzakta, buz gibi gökyüzünde göz kırpan yıldız kümelerinin dışında tek bir ışık bile yoktu gecede.”* biçiminde “sanki” biçimbirimiyle karşılanmıştır. Hemen belirtmeliyiz ki, çeviride biçimsel niteliklerin aktarılması, özgün metnin korunması ve kaynağına saygı gösterilmesi anlamını taşımakla beraber, içeriğin de aynı oranda erek dile aktarılmasıyla bir anlam kazanmaktadır. Çocuk yazını çevirisinde salt biçim aktarımı, özellikle etimolojik ve morfolojik farklılıklar söz konusu olduğunda erek okurun algılama yetisini zorlayacaktır.

Biçimsel niteliklerin korunmaya çalışıldığı Türkçe çeviri metinde tümcenin uzunluğundan ve gerereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan bir anlam bulanıklığı daha dikkati çekmektedir. Söz konusu anlam bulanıklığı, ilgili bölüm sözcük bağlamında değerlendirildiğinde daha açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. K.d. “*Er blickte so angestrengt in die Nacht, als könnte er den Morgen herbeistarren oder in all der Finsternis irgendwo die Menschen entdecken, von denen Staubfinger sprach, doch nicht ein Licht war in der Dunkelheit zu sehen, ausser dem Gewirr von Sternen, die kalt und fern am Himmel blinkten.*” tümcesinde, Alm.’da eylemlerin başına eklenerek “bir işin hemen oluvermesini istemek, çabuklaştırmak” (Ülkü, 1993: 476) anlamını taşıyan “herbei” (hierher) zarfı, “gözlerini dikip bakmak” (Ülkü, 1993: 1016) anlamındaki “starren” eylemi ile birlikte kullanıldığında, gecenin bir an önce sabaha dönüşmesi isteği anlaşılmaktadır. Metin bağlamından çıkarılan bu anlam “er blickte so angestrengt” söz öbeğinde “çabalamak, bütün gücünü kullanmak” (Ülkü, 1993: 57) anlamındaki “angestrengt” sözcüğünün kullanımıyla daha da pekişmektedir. İlgili ifadedeki “herbeistarren” eylemi, e.d. İng. “*Farid was standing beside Meggie, gazing at the night sky as if he could make morning come or find the people Dustfinger had mentioned somewhere, but there wasn’t a light to be seen in the darkness except for the tangle of stars sparkling cold and distant in the heavens.*” tümcesinde görüldüğü üzere aynı anlam ekseninde “gazing at” (Cambridge, 2007: 516) eylemiyle karşılanmıştır.

Türkçe metinde ise ilgili bölüm, “*Farid Meggie’nin yanında duruyordu. Çocuk büyük çaba harcayarak gecenin karanlığına bakıyordu; sanki böyle bakınca bir an önce sabah olacak ya da karanlıkta Toz Parmak’ın söz ettiği o insanları görecekti ancak çok uzakta, buz gibi gökyüzünde göz kırpan yıldız kümelerinin dışında tek bir ışık bile yoktu gecede.*” görüldüğü üzere neredeyse birebir biçimsel örtüşme amaçlanarak aktarılmıştır. Biçimsel aktarımın gerçekleştiği ilk iki tümcede “herbeistarren” fiiline karşılık yalnızca “bakmak” eylemi kullanılırken, “angestrengt” zarfına karşılık “çok büyük çaba harcayarak” ifadesi tercih edilmiştir. İçerik olarak değerlendirildiğinde Türkçe metinde “herbeistarren” eylemine karşılık kullanılan “bakmak” eyleminin zayıf kaldığını belirtmekle birlikte “gözünü dikmek” eyleminin eklenmesi, metnin k.d. bağlamındaki anlamının e.d. Türkçe’de yakalanmasına yardım edecektir. Tümcenin devamında sözdiziminden kaynaklanan bir anlam bulanıklığı da dikkati çekmektedir. Gerekli düzenleme ve ekleme yapıldıktan sonra metin, çocuk okur

açısından daha anlaşılır bir biçime dönüşecektir. Böyle durumlarda çevirmenin biçimsel örtüşmeden çok, içeriksel örtüşmeyi hedeflemesi, okur kitlesinin çocuk olduğu göz önünde tutulursa, çocuk yazını çevirisinde kuramların da öngördüğü bir tercih olmalıdır. Bunun için de dillerin ayrımı gözetilerek, tümcenin bölünmesi, çocuk okurun metni doğru alımlaması ve doğal bir metin akışkanlığında okuyabilmesi açısından daha doğru olacaktır.

Öneri:

Çocuk, bir an önce sabah olmasını istercesine gecenin karanlığına gözünü dikmişti; sanki böyle gözünü dikince sabah oluverecekti ya da Toz Parmak’ın söz ettiği o insanları görecek. Ancak buz gibi gökyüzünde, çok uzaklarda, göz kırpan dağınık yıldız kümelerinin dışında tek bir ışık bile yoktu.

Örnek 5

Aşağıdaki metinbirimlerde Mo ve Meggie’nin ‘Mürekkep Yürek’ kitabının gerçek yazarıyla karşılaştıkları an ve onunla ilgili düşünceleri anlatılmaktadır.

“[...] Sie hatte immer bloss die Figuren gesehen, die ihr aus den Wörtern entgegentraten, nie den, der dahinter stand und die erfunden hatte. Es war, wie Mo gesagt hatte: Schriftsteller stellte man sich meistens tot oder sehr, sehr alt vor. Doch der Mann, der ihnen öffnete, nachdem Mo zweimal an seiner Tür geklingelt hatte, war keins von beiden.” (s. 272)

“[...] She had seen only the characters who emerged from the words to meet her, never the writer who had made them up. It was just as Mo had said: In general one thought of writers as dead or very, very old. But the man who opened the door to them, after Mo had rung the bell twice, was neither.” (s. 250)

“[...] Meggie sözcüklerin oluşturduğu kahramanları görürdü; onların arkasında olan, onları yaratamı hiç düşünmezdi bile. Tam Mo’nun dediği gibi insan yazarların artık hayatta olmadığını ya da çok yaşlı olduğunu düşünür hep. Ancak, Mo iki kez kapıyı çaldıktan sonra kapıyı açan adam ikisine de uymuyordu” (s.259)

Meggie'nin kitapları kaleme alan yazarlarla ilgili düşüncelerinin ve "Tintenherz" adlı kitabın yazarıyla karşılaşma anının anlatıldığı bölümde k.d. *"Es war, wie Mo gesagt hatte: Schriftsteller stellte man sich meistens tot oder sehr, sehr alt vor. Doch der Mann, der ihnen öffnete, nachdem Mo zweimal an seiner Tür geklingelt hatte, war keins von beiden."* tümcesi, e.d. İng.'ye benzer biçimsel niteliklerle ve içeriksel uyumla *"It was just as Mo had said: In general one thought of writers as dead or very, very old. But the man who opened the door to them, after Mo had rung the bell twice, was neither."* olarak aktarılmıştır. Tümcenin *"Tam Mo'nun dediği gibi insan yazarların artık hayatta olmadığını ya da çok yaşlı olduğunu düşünür hep. Ancak, Mo iki kez kapıyı çaldıktan sonra kapıyı açan adam ikisine de uymuyordu."* biçimindeki Türkçe çevirisini incelediğimizde ise son bölümde yer alan "ikisine" sözcüğünün metin içinde bir belirsizliğe yol açtığı görülmektedir. Söz konusu okur kitlesinin çocuk olduğunu göz önünde bulundurarak hemen belirtmeliyiz ki, çeviri metinde yer alan "ikisi" sözcüğü, "hangi ikisi?" sorusunun zihinde canlanmasına ve okura, geriye dönüp bir önceki tümceyi tekrar okuma ihtiyacı hissettirmektedir. Oysa, çocuk yazını ürünlerinin okuma sırasında çocuğun zihnini yormaması ve çocuğun somut algılamaya yetisine yönelik hazırlanması gerekliliği, çevirmene yol gösterecek ilkelerdir (bkz. 5.1. Çocuk Yazınında Dil ve Anlatım). Bu durumda, bir önceki tümcede *"yazarların ya yaşlı ya da ölü olduğu"*nu anlatan iki düşüncenin anlaşılması için öneri tümcesinde görüleceği gibi bir eklemenin birkaç noktalama işaretiyle birlikte gerekli olduğunu belirtmeliyiz.

Öneri:

Tam Mo'nun dediği gibi, insan, yazarların artık hayatta olmadığını ya da çok yaşlı olduğunu düşünür hep. Ancak, Mo iki kez kapıyı çaldıktan sonra kapıyı açan adam, iki düşünceye de uymuyordu.

Örnek 6

"Sieh einer an. Das Buch musste es Ihnen ja wirklich angetan haben. Ich fühle mich geschmeichelt. Obwohl..." Sein Gesicht verfinsterte sich erneut. "Sie sind doch wohl nicht einer von diesen Verrückten, die seltene Bücher sammeln, nur weil sie selten sind, oder?" (s. 274)

“How extraordinary. You must be really keen on the book,” he murmured. “I’m flattered. Although”, he added, and his face darkened again, “I hope you’re not one of those idiots who collect rare books just because they’re rare are you?” (s. 252)
“Bak sen. O kitap sizi çok etkilemiş olmalı. Yoksa”, yüzünü buruşturdu. “Siz yalnızca az bulunan kitaplar olduğu için onları saklayan şu delilerden değilsiniz değil mi?” (s. 261)

“Tintenherz” adlı kitabın herhangi bir baskısına ulaşmaya çalışan Mo’nun kitabın yazarı Fenoglio ile arasında geçen konuşmada Fenoglio, Mo’ya, kitabı neden istediğini anlamak için birtakım sorular sormaktadır. İlgili konuşmanın anlatıldığı k.d. *“Sie sind doch wohl nicht einer von diesen Verrückten, die seltene Bücher sammeln, nur weil sie selten sind, oder?”* tümcesi, İng.’ye *“I hope you’re not one of those idiots who collect rare books just because they’re rare are you?”* olarak yine erek odaklı bir yaklaşımla aktarılırken Türkçe’de *“Siz yalnızca az bulunan kitaplar olduğu için onları saklayan şu delilerden değilsiniz değil mi?”* biçimine karşılık bulmuştur. Alm. metinde kullanılan “doch wohl” yapısı, İng.’de “I hope” ile karşılık bulmaya çalışırken biçimsel anlamda Türkçe metinde bunu karşılayan metinbirimler bulunmamaktadır. Biçimsel anlamdaki örtüşmezliğin yanı sıra Türkçe metinde içerik açısından da sorunlar göze çarpmaktadır. Tümcede *“az bulunan kitaplar olduğu için onları saklayan”* ifadesi, yeterince açık değildir. Sözdiziminin farklı yapılması durumunda biraz daha duru hale gelecek anlam, sözü edilen biçimsel unsurun da eklenmesiyle kaynağına uyum sağlayacaktır. Şunu da eklemeliyiz ki, çevirmenin burada yapması gereken, Türk kültüründe k.d.deki anlamı karşılayan ve dil kullanımsal örtüşmeyi sağlayan “inşallah” sözcüğünü ya da “ummak” eylemini, hem biçimsel hem de biçimsel uyumu sağlamak adına eklemektir.

Öneri:

İnşallah/Umarım siz, yalnızca az bulunduğu için o kitapları biriktiren delilerden değilsinizdir. Yoksa öyle misiniz?

Örnek 7

Toz Parmak, Meggie'den "Tintenherz" adlı kitabı bir şekilde almak istemektedir. Amacı kitabı Capricorn'a götürmektir. Bunun için gizlice odasına girmiştir. Elinor onun bu hamlesini tahmin ettiği için kapıya kilit takmıştır. Elinor'un aldığı bu önlem işe yaramaz ve Toz Parmak kapıyı kolaylıkla açar. Meggie'nin uyuduğundan emin olmak adına biraz bekleyen Toz Parmak, aynı zamanda Meggie'nin güvenini sarsacağı için vicdan azabı çekmektedir. Toz Parmak'ın söz konusu duygu ve düşünceleri k.d de aşağıdaki biçimde kaleme alınmaktadır.

"Nachdenklich blieb er neben dem Bett stehen und betrachtete das schlafende Mädchen. Ihren Vater an Capricorn zu verraten war nicht weiter schwer gefallen, bei ihr würde das schon anderes, auch wenn auf dem Kindergesicht noch kein Kummer dunkle Schatten hinterlassen hatte." (s. 110)

"He stood thoughtfully beside the bed, looking at the sleeping girl. Betraying her father to Capricorn had not been particularly difficult, but with her it would be different. Her face reminded Dustfinger of another one, although no grief had yet left dark shadows on Meggie's childish features." (s. 97)

"Düşünceli bir şekilde yatağın yanında durarak uyuyan kızı izledi. Onun babasına hiç düşünmeden ihanet etmiş, Capricorn'a yerini söylemişti ama kıza gelince iş değişiyordu. Kızın kederin karanlık izlerini henüz bırakmadığı çocuk yüzü Toz Parmak'a başka birini anımsatıyordu." (s. 106)

Kaynak metin *"Ihren Vater an Capricorn zu verraten war nicht weiter schwer gefallen, bei ihr würde das schon anderes, auch wenn auf dem Kindergesicht noch kein Kummer dunkle Schatten hinterlassen hatte."* tümcesi e.d. İng.'de *"Betraying her father to Capricorn had not been particularly difficult, but with her it would be different. Her face reminded Dustfinger of another one, although no grief had yet left dark shadows on Meggie's childish features."* biçiminde aktarılmıştır. K.d.

tümcesindeki “auch wenn” (-se/-sa bile) bağlacı, İng. metinde aynı anlamda “although” yapısıyla ikinci bir tümce ve “*Her face reminded Dustfinger of another one*” biçiminde bir ekleme ile karşılanmıştır. Söz konusu ekleme e.d. İng. okur açısından anlamı tamamlamak ve anlam akışını bozmamak adına yapılmış bir eklemedir. Türkçe metne baktığımızda ise aynı eklemeyi “*çocuk yüzü Toz Parmak’a başka birini anımsatıyordu*” biçiminde görmekteyiz. Eklemenin Türkçe metin bağlamı içinde de metnin anlaşılabilirliği bakımından yerinde olduğunu söyleyebiliriz. Aynı paragrafta diğer gerekli bir ekleme, erek metin “*Onun babasına hiç düşünmeden ihanet etmiş, Capricorn’a yerini söylemişti ama kıza gelince iş değişiyordu.*” tümcesindeki, “*Capricorn’a yerini söylemişti*” ifadesidir. Bu ifade çocuk okur açısından metnin anlamını tamamlaması için yerinde bir eklemedir.

İlgili bölümde bunun dışında kaynak metinde olmayan “*Çok garip bir duyuydu, kız onun yüzüne ne zaman baksa, o kuşkulu bakışı hak etmediğini söylemek geliyordu içinden.*” biçiminde başka bir ekleme daha göze çarpmaktadır. Bu ekleme, kaynak metinle kıyaslandığında metnin bağlamı içinde gerekli olmayıp, kaynak metin biçiminden uzaklaştığının bir göstergesidir. Bilindiği üzere çeviri işleminde bu tür eklemeler ancak erek metnin anlaşılabilirliğini desteklemek gerekçesiyle ve kültür uyumsuzluğundan kaynaklanan durumlarda başvurulmuş bir yöntemdir (bkz. 5.2. Çocuk Yazını Çevirisi). Hem metnin biçimini hem de anlam karşılığını e.d.de korumak için söz konusu bölümün aktarımı aşağıdaki biçimde de gerçekleştirilebilmektedir.

Öneri:

Meggie’nin yüzü, kederin hüznü izlerini taşımasa da, ona başka birini anımsatıyordu.

Keder, Meggie’nin çocuksu yüzüne henüz karanlık izler bırakmamış olsa da ona başka birini anımsatıyordu.

10.2.5. Sözdizimi (Syntax) ve Tümce Yapısı Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek 1

Aşağıdaki k.d. örneğinde Meggie'nin duygusal durumu ile ilgili bir betimleme yer almaktadır.

“Staubfinger musste hinter der Mauer an der Strasse gewartet haben. Hundertmal und öfter war Meggie darauf hin-und herbalanciert, bis zu den rostigen Torangeln und wieder zurück, mit fest geschlossenen Augen, damit sie den Tiger deutlicher sehen konnte, der am Fusse der Mauer im Bambus lauerte, die Augen gelb wie Bernstein, oder die Stromschnellen, die rechts und links von ihr schäumten.” (s.30)
“Dustfinger must have been waiting in the road beyond the wall. Meggie had picked her precarious way along the top of that wall hundreds of times, up to the rusty hinges of the gate and back again, eyes tightly closed so she could get a clearer view of the tiger she'd imagined waiting in the bamboo at the foot of the wall, his eyes yellow as amber, or foaming rapids to her right and her left.” (s.21)
“Toz Parmak, sokaktaki duvarın arkasında beklemiş olmalıydı. Meggie, bu duvarın üzerine çıkıp belki yüzlerce kez bir aşağı, bir yukarı yürümüştü. Duvarın başında, bambuların arasında onu pusuda bekleyen gözleri kehribar gibi sapsarı kaplanı ya da sağında ve solunda köpürerek hızla akan vahşi ırmağı gözündeki daha iyi canlandırabilmek için <u>gözlerini</u> sıkıca kapatırdı ve bu şekilde kapının paslanmış menteşelerine kadar gidip gelirdi.” (s.30)

Yukarıdaki k.d. Alm. ve e.d. İng. metinbirimler sözdizimsel düzlemde karşılaştırıldığında, her iki dilin yapısından kaynaklanan bir örtüşme görülmektedir. Şöyle ki, Alm. ve İng. çekimli diller sınıflamasına girmekte; temel tümce (*Hauptsatz/main clause*) ve yan tümce/ tümcecik (*Nebensatz/subordinate*) yapıları

benzeşmektedir. Çekimli dillerde sözdizimi, temel tümce ve onu anlam bakımından destekleyen yan tümceler biçimindedir. Temel tümce, bir öznesi ve yüklemi bulunan, anlam bakımından başka bir yapıya ihtiyaç duymayan tümce; yan tümce ise yine öznesi ve yüklemi (*filimsi*) bulunan, ancak tek başına bir anlam ifade etmeyen, anlam kazanmak için temel bir tümceye ihtiyacı olan tümce türüdür. Yan tümceler, temel tümceye birtakım bağlayıcı ya da belirtici öğelerle bağlanmaktadır. Oysa Türkçe'nin tümce yapısı ve sözdizimi tamamen farklıdır. Türkçe'de bir öznesi ve yüklemi olan basit temel bir tümce; onu anlam bakımından tamamlayan, batı dillerinden farklı olarak ortaç (*partizip*) ve ulaç (*gerund*) gibi yapılarla temel tümceye bağlanan yan tümceler bulunmaktadır. Yan tümcelerin temel tümcedeki yargıyı kimi zaman pekiştirmek, kimi zaman da açıklamak gibi işlevleri vardır. Tümceler, adlaştırma (*nominalization*), sıfatlaştırma (*adjectivalization*) ve belirteçleştirme (*adverbialization*) gibi işlemlerle bileşik, girişik türlerinde oluşmaktadır (Aksan, 1999: 15). K.d. ve e.d. Türkçe metinbirimler karşılaştırıldığında ise sözdiziminden kaynaklanan bir anlam bulanıklığı göze çarpmaktadır. Alm.'nın temel tümceye eklenen yan tümce yapısı, İng.'ye aktarımda soruna yol açmazken, Türkçe'de sorun oluşturmaktadır. “*Duvarın başında, bambuların arasında onu pusuda bekleyen gözleri kehribar gibi sapsarı kaplanı ya da sağında ve solunda köpürerek hızla akan vahşi ırmağı gözündeki daha iyi canlandırabilmek için gözlerini sıkıca kapatırdı ve bu şekilde kapının paslanmış menteşelerine kadar gidip gelirdi.*” bölümündeki anlatım bozukluğu, tümcenin, Türkçe'nin tümce yapısına ve sözdizimine aykırı düzenlenişinden kaynaklanmaktadır. Greenberg'in dilleri temel dizilişlerine göre yaptığı tipolojide Alm. ve İng. özne (Ö), yüklem (Y), nesne (N) olmak üzere ÖYN; Türkçe ise ÖNY grubunda yer almaktadır. Söz konusu tipoloji, dillerde tümcenin temel bir dizilişi olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bunun yanı sıra Türkçe'de niteleyenler, nitelenenlerden önce gelmekte, diğer bir ifadeyle yan bilgi temel bilgiden önce yer almaktadır. Alm ve İng.'de ise tamamen farklı olarak niteleyenler, nitelenenlerden sonra yer almaktadır (Çağlar, 1978: 57-58). Alm. ve İng.'den farklı olarak Türkçe'de sözdizimi konusunda bir esneklik ya da zenginlik olarak nitelendirilebilecek bir durum mevcuttur ancak bu zenginlik, kimi zaman diller arasındaki anlamsal örtüşmeyi engellemektedir. Yukarıda verilen Türkçe çeviri metindeki anlatım bozukluğu tam da bu konuyla ilgilidir. Yan bilginin temel bilgiden önce yer aldığı tümcedeki “...onu pusuda bekeleyen gözleri kehribar gibi sapsarı kaplanı ya da ...” ifadesinde, niteleyen ifadelerin art arda sıralanmakta;

metinden “kaplan” imgesinin pusuda beklediği, sapsarı olduğu, gözlerinin de kehribar gibi olduğu anlaşılmaktadır. Oysa k.d. ve e.d. İng. metinlerden sapsarı olanın kaplan değil, kaplanın gözleri olduğu anlaşılmaktadır. Türkçe metinde niteleyen ifadelerin art arda sıralanarak uzun bir tümce oluşturması, betimlemenin de yanlış anlaşılmasına yol açmaktadır. Metindeki anlatım bozukluğunu gidermek için “sapsarı” sözcüğünden sonra “olan” yardımcı fiilinin kullanılması bu bölümdeki anlamın netleşmesini sağlayacaktır.

Öte yandan kaynak metinde “*mit fest geschlossenen Augen*” ifadesi İng.’ye “*eyes tightly closed*” olarak her iki dilde bulunan ortaç (*partizip*) yapısıyla aktarılırken aynı ifade Türkçe’de “*gözlerini sıkıca kapattı*” biçiminde tek bir yargı bildirmektedir. K.d. metin tümcesi tek bir yargı içermesine karşılık Türkçe tümcede iki yargı bulunmakta; buna rağmen anlam bulanıklığı sürmektedir.

Çeviribilim dillerin ayrımından kaynaklanan durumlarda, çıkarma, ekleme, açıklama türündeki müdahaleleri kabul etmekte ancak biçimin korunmasına önem vermektedir. Hem tümcedeki anlamın netleşmesi hem de k.d. biçiminin korunması açısından metnin yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır.

“*Hundertmal und öfter war Meggie darauf hin-und herbalanciert, bis zu den rostigen Torangeln und wieder zurück, mit fest geschlossenen Augen, damit sie den Tiger deutlicher sehen konnte, der am Fusse der Mauer im Bambus lauerte, die Augen gelb wie Bernstein, oder die Stromschnellen, die rechts und links von ihr schäumten.*”

Öneri:

Duvarın başında, bambuların arasında onu pusuda bekleyen gözleri kehribar gibi sapsarı olan kaplanı; sağında ve solunda köpürerek hızla akan vahşi ırmağı gözünde daha iyi canlandırabilmek için gözleri sıkıca kapalı bir şekilde kapının paslanmış menteşelerine kadar gidip gelirdi.

Örnek 2

Meggie, ilginç yaratıkların da yer aldığı bir rüyada babasını görmüştür. Rüyanın anlatıldığı bölüm, ilginç benzetmelerle aşağıdaki biçimde anlatılmıştır.

“Sein Gesicht verfolgte Meggie in den Schlaf, als sie wieder einnickte. Es tauchte in ihren Träumen auf wie ein dunkler Mond. Er öffnete den Mund und heraus sprangen Gestalten, dicke, dünne, grosse, kleine, sie hüpfen in einer langen Reihe davon. <u>Auf der Nase des Mondes aber; kaum mehr als ein Schatten, tanzte die Gestalt einer Frau- und plötzlich begann der Mond zu lächeln.</u>” (s. 168)
“As Meggie felt herself drift off to sleep again, Mo’s face stayed with her in her slumber. It emerged in her dreams like a dark moon with figures leaping from its mouth, living creatures-fat, thin, large, small, they hopped out and ran away in a long line. <u>A woman, scarcely more than a shadow, was dancing on the moon’s nose- and suddenly the moon smiled.</u>” (s. 152)
“Tekrar uykuya daldığında, babasının yüzü hala gözünün önündeydi Meggie’nin. Düşünde karanlık bir Ay gibi ortaya çıkıyordu babası. Sonra ağzını açıyordu ve içinden yaratıklar çıkıyordu, şişman, zayıf, büyük, küçük, hepsi tek sıra halinde zıplayarak uzaklaşıyordu. <u>Ancak Ay’ın burnunun üstünde, hafif bir gölge şeklinde bir kadın silüeti dans ediyor ve Ay gülümsüyordu.</u>” (s. 161)

K.d. metninde Meggie rüyasında babasını bir ay silüetinde görmekte ve metinde babası Mo, aya benzetilmektedir. “*Auf der Nase des Mondes aber; kaum mehr als ein Schatten, tanzte die Gestalt einer Frau- und plötzlich begann der Mond zu lächeln.*” k.d. tümcesi e.d. İng.’ye “*A woman, scarcely more than a shadow, was dancing on the moon’s nose- and suddenly the moon smiled.*” biçiminde aktarılmış ve bu aktarımla anlam düzeyinde bir örtüşme sağlanmıştır. Alm. ve İng. dillerinin sözdizimi kurallarının benzer olmasına rağmen İng. metinde sözdizimi bağlamında farklı bir diziliş göze çarpmaktadır. Bunun sebebi, e.d. çevirmenin anlatımda akıcılığı

bozmamak ve anlatıma heyecan katmak amacıyla erek odaklı bir çeviri anlayışı benimsemiş olmasıdır.

Öte yandan “*Ancak Ay’ın burnunun üstünde, hafif bir gölge şeklinde bir kadın silüeti dans ediyor ve Ay gülümsüyordu.*” biçiminde Türkçe’ye aktarılan metinde ise bir anlam bulanıklığı dikkati çekmektedir. Kaynak metin tümcesindeki “aber” sözcüğüne karşılık İng.’de “scarcely”, Türkçe’de ise “ancak” sözcüğü kullanılmıştır. Kaynak metinde “aber” sözcüğünün pekiştirme amaçlı kullanımı (Ülkü, 1993: 3) göz önünde bulundurulursa, e.d. Türkçe metinde anlam düzleminde bir örtüşme sağlanamadığını belirtmek yerinde olacaktır. Anlam düzlemindeki sorunun yanı sıra “ancak” sözcüğünün sözdizimi bağlamında tümcedeki yeri de kaynak metindeki işlevini karşılamamaktadır. Çeviri sürecinde biçimi ön planda tutmak, metnin işlevine uygun olmayacağından “aber” sözcüğünü kaynak metin bağlamına uygun olarak “ise” biçiminde aktarmak hem anlamı hem de biçimi tamamlayacaktır.

Öneri:

Ay’ın burnunun üstünde ise, hafif bir gölge şeklinde bir kadın silüeti dans ediyordu; ay, birden gülümsedi.

Örnek 3

Kötü adam Capricorn, kilisede Mo ve Meggie ile konuşmaktadır. Kitabın dünyasına geri dönmek istemediğini anlattığı tümceler, yazarın ilginç anlatımıyla okura sunulmaktadır.

“Und was dieses Buch betrifft” -Capricorn betrachtete *Tintenherz* so missbilligend, als habe es ihn in die blassen Finger gebissen- “dieses überaus lästige, alberne und so masslos geschwätzige Buch, so kann ich dir versichern, dass ich nicht die Absicht habe, mich je wieder von seiner Geschichte fesseln zu lassen. All diese überflüssigen Wesen, diese Flatterfeen mit ihren zirpenden Stimmen, überall kribbelte und krabbelte es, stank nach Fell und Mist, auf dem Marktplatz stolperte man über die krummbeinigen Kobolde und auf der Jagd vertrieben einem die Reisen mit ihren plumpen Füßen das Wild.” (s. 178)

“And as for this book”, said Capricorn, looking at Inkheart with as much dislike as if it had bitten his pale fingers, “this extremely tedious, stupid, and extraordinarily long-winded book, I can assure you I have no intention of ever again letting myself be spellbound by its story. All those troublesome creatures, those fluttering fairies with their twittering voices, the swarming, scrabbling, stupid beatsts everywhere, the smell of fur and dung. All through this book you kept falling over bandy-legged goblins in the marketplace, and when you went hunting the giants scared the game away with the huge feet.” (s. 162)

“Şu kitaba gelince” Capricorn kitaba sanki soluk parmaklarını ısırması gibi tiksintiyle baktı. “Şu rahatsız edici, şımarık ve gereğinden fazla geveze kitap; sana şunu söyleyeyim, bir kez daha o kitabın içine hapsolmaya hiç niyetim yok. Tüm o gereksiz yaratıklar, şu uçuşan periler, tiz sesleriyle; her yerde yürüyen, tırmanan yaratıklar, her yer deri ve gübre kokuyordu, pazar yerinde adım başı çarpık bacaklı cinlere takılıyordu insanın ayakları, ava çıkınca da devlerin o hantal ayakları tüm avı kaçıyordu.” (s. 171)

Alm. kaynak metinde “*Capricorn betrachtete Tintenherz so missbilligend, als habe es ihn in die blassen Finger gebissen*” ifadesindeki gerçek dışı karşılaştırma (irreale Vergleichsätze) yapısı, İng. e.d.’de biçim özellikleri korunarak “as if” (Adverbial Clauses of Manner) yapısıyla “*looking at Inkheart with as much dislike as if it had bitten his pale fingers*” biçiminde aktarılmıştır. Türkçe metinde ise aynı ifade “*Capricorn kitaba sanki soluk parmaklarını ısırması gibi tiksintiyle baktı.*” biçiminde “-mış gibi” yapısıyla karşılanmıştır. İlgili ifadede dikkati çeken, biçim olarak kaynak metnin özellikleri korunmuş olmasına karşın, anlam düzlemindeki sorundur. Türkçe metinde Capricorn’un kitaba tiksinierek bakışı ve “soluk parmaklarını ısırması gibi” benzetmesi, çocuk okurun algılaması açısından sorun oluşturacak bir ifadedir. Söz konusu benzetme, buradaki bakışa atfedilen bir ifade gibi algılanmakta; anlam akışında bulanıklık meydana gelmektedir. Oysa metinde anlatılmak istenen, kötü adam Capricorn’un soluk parmaklarının kitap tarafından ısırılmış gibi algılanması ve kitabı hiç de hoş olmayan bakışlarla değerlendirmesidir. Yapı olarak incelendiğinde ise Alm.’da cansız varlıkların yerini tutan “es”, İng.’de “it” zamiri, Türkçe’nin yapı özelliklerinden dolayı kullanılmadığından anlamda berraklık oluşmamıştır. K.d.de hedefelenen anlamın, ya da k.d. metnin işlevinin e.d.de de meydana gelebilmesi için Türkçe metnin sözdiziminde yeni bir düzenleme ya da ekleme yapmak gerekmektedir.

Öneri:

Capricorn kitaba, sanki kitap, onun soluk parmaklarını ısırılmış gibi tiksintiyle baktı.

Örnek 4

Kitapların üzerine benzin döküldüğü bölümde Toz Parmak, etrafında olanları duymamakta, yalnızca kitapların benzinle nasıl yıkandığını izlemektedir.

“Staubfinger schien kein Wort von dem zu hören, was Capricorn zu ihm sagte. Er starrte nur auf das Benzin, das sich stinkend über die Bücher ergoss. <u>Die Seiten saugten es so gierig auf</u>, als hiessen sie ihr eigenes Ende willkommen.” (s.180)
“Dustfinger did not seem to hear a word of what Capricorn was saying. He just stared at the gasoline and smelled its fumes as it was poured over the books. <u>The pages sucked it up as greedily</u> as if they were welcoming their own end.” (s. 163)
“Toz Parmak, Capricorn'un ona anlattığı hiçbir şeyi duymuyordu bile. Yalnızca pis kokusuyla kitapların üstüne yayılan benzine bakıyordu. <u>Sayfalar benzini doymak bilmeven bir iştahla içine çekiyordu; sanki onlar da kendi sonlarını istiyordu.</u>”

Dillerin tümce yapısından kaynaklanan farklılıkları ve sözdizimi ile ilgili sorun oluşturan diğer bir bölüm de kaynak metinde “*Die Seiten saugten es so gierig auf, als hiessen sie ihr eigenes Ende willkommen*” biçiminde kaleme alınan tümcedir. K.d. tümcesinde toprağa özgü “aufsaugen” eylemi, “emmek, içine çekmek” (Ülkü, 1993: 78) anlamında “kitapların sayfalarına” atfedilmiştir. Buradaki “aufsaugen” eylemi, insana özgü “gierig” sıfatıyla birlikte eşdizimlendiğinde yazarın kişileştirme sanatıyla oluşturduğu biçim, dikkati çekmektedir. Yazınsal metinlerin en önemli bileşenlerinden biri olan biçimin çeviride de gözetilmesi gerektiğinden “aç gözlü, haris, doyumsuz”

(Ülkü, 1993: 420) anlamındaki “gierig” sözcüğünün e.d. İng.’deki kullanımını incelediğimizde, e.d. İng.’de yine insana özgü bir nitelik olan “greedly” sözcüğünün aynı anlam düzleminde (Cambridge, 2007: 559) seçildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla e.d. İng.’de biçim ve biçimsel özelliklerden biri olan biçimin sorunsuz aktarıldığı görülmektedir. Türkçe metni incelediğimizde söz konusu niteliklerin çeviride gözetilmeye çalışıldığı ancak dillerin ayrımından kaynaklanan kimi sorunlarla karşılaşıldığı dikkati çekmektedir. Özellikle belirtmeliyiz ki, Alm. ve İng. benzer sözdizimi yapısı, dillerin birbirine aktarımında büyük kolaylık sağlamaktadır. Türkçe çeviride ise çevirmenin biçimi yansıtmak adına sözdizimini kaynak dilde olduğu gibi doğrudan aktarması, metnin akışını bozmaktadır. Erek metnin, doğal bir metin olarak okunabilmesi için çeviride dikkat edilmesi gereken noktalardan bir de çevirmenin, her iki dilin yapısal özelliklerine hakim olmasıdır. Türkçe’de yan tümce yapısı diğer dillerden farklı olarak öncelikli konumlanmaktadır. Niteleyen yan tümcenin nitelenen temel tümceden önce yer alması gereken çeviri metinde “*Sayfalar benzini doymak bilmeyen bir iştahla içine çekiyordu; sanki onlar da kendi sonlarını istiyordu.*” biçiminde yer alan tümce, dilin kurallarına uygun biçimde sunulması gereken çocuk okurun okuma zevkini olumsuz etkileyebilecek bir bölümdür. Zira Türkçe’nin temel ve yan tümce yapısına aykırı olarak düzenlenmiş çeviri tümce, anlam akışının duraklamasına da sebep olmaktadır. Bu bölümle ilgili sonuç olarak diyebiliriz ki, “sanki onlar da kendi sonlarını istiyordu” yan tümcesinin konuma uygun olarak nitelenen temel tümceden önce yer alması, çeviride anlam akışının sağlanması bakımından uygun olacaktır.

Öneri:

Sayfalar, benzini kendi sonlarını hazırlarcasına, doymak bilmeyen bir iştahla içine çekiyordu/emiyordu.

Örnek 5

Meggie'nin babasının yüksek sesle okuma yeteneğini taklit denemesinin anlatıldığı bölüm aşağıdaki biçimde kaleme alınmıştır.

“Als sie ganz sicher war, dass niemand kam, holte sie tief Luft, räusperte sich- und begann. <u>Sie formte jedes Wort mit den Lippen, so wie es bei Mo gesehen hatte, fast zärtlich, als wäre jeder Buchstabe eine Note und jeder lieblos ausgesprochene ein Missklang in der Melodie.</u> Doch bald merkte sie, dass, wenn sie jedem Wort Aufmerksamkeit schenkte, der Satz nicht mehr klang und dass die Bilder dahinter verloren gingen, wenn sie nur auf den Klang und nicht auf den Sinn achtete. Es war schwer. So schwer. Und die Sonne machte sie schläfrig, bis sie das Buch schliesslich zuschlug und ihr Gesicht in die warmen Strahlen hielt. Es war ohnehin dumm, es zu versuchen. So dumm...” (s. 307)
“When she was perfectly sure no one was coming she took a deep breath, cleared her troath- and began. <u>She shaped every word with her lips the way she had seen Mo do it, almost tenderly, as if every letter were a musical note and any words spoken without love were a discord in the melody.</u> But she soon realized that if she paid too much attention to every seperate word the sentence didn't sound right anymore, and the pictures behind it were lost if she concentrated ont he sound alone and not the sense. It was difficult. So difficult. And the sun was making her drowsy, until at last she closed the book and held her face up to its warm rays. It was silly of her to try anyway. Very silly...” (s. 284)
“Hiç kimsenin gelmediğinden emin olduktan sonra derin bir nefes aldı, hafif öksürdü ve okumaya başladı. <u>Her sözcüğü Mo'nun yaptığı gibi dudaklarıyla şekillendirdi, neredeyse sefkatle, her harf bir notaymış, sevgisiz söylenen harf de çatlak bir sesmiş gibi.</u> Ancak kız, her sözcüğün anlamına değil, yalnızca tınısına dikkatini verdiğinde, cümlelerin bir bütün olarak ezgisinin kaybolduğunu ve arkasındaki resimlerin yitip gittiğini fark etti. Çok zordu. Gerçekten zor. Güneş de uykusunu getiriyordu. Sonunda kitabı kapatıp yüzünü güneşin sıcak ışıklarına tuttu. Zaten bunu denemek aptallıktı. Büyük bir aptallık...” (s. 292-293)

Babasının sesli ve hissederek okumasıyla olayları canlandırabilme yeteneğine gıpta eden Meggie'nin okuma denemesinin anlatıldığı bölüm k.d.de “*Sie formte jedes Wort mit den Lippen, so wie es bei Mo gesehen hatte, fast zärtlich, als wäre jeder Buchstabe eine Note und jeder lieblos ausgesprochene ein Missklang in der Melodie.*” anlatım bulurken, e.d. İng.’ye “*She shaped every word with her lips the way she had seen Mo do it, almost tenderly, as if every letter were a musical note and any words spoken without love were a discord in the melody.*” olarak aktarılmıştır. İlgili tümce, iki dilin tümce yapıları ve içeriği açısından kıyasladığında diyebiliriz ki, İng.’nin Alm.’ya morfolojik yakınlığı, dillerin birbirine aktarımını kolaylaştırmaktadır. Kaldı ki, çeviri örneklerinin çoğunda müşahade edeceğimiz üzere İng. ve Alm. dilleri arasında hem içerik hem de yapı olarak neredeyse birebir örtüşme görülmektedir. Zira, dillerin farklı düzlemlerde oluşu ve iki dil arasındaki kültürel uzaklık, kaynak metnin erek metne daha güç aktarılacağı konusunda bize bilgi vermektedir (Stolze, 1992: 206).

Öte yandan “*Her sözcüğü Mo’nun yaptığı gibi dudaklarıyla şekillendirdi, neredeyse şefkatle, her harf bir notaymış, sevgisiz söylenen harf de çatlak bir sesmiş gibi.*” biçimindeki Türkçe çeviri metne baktığımızda, yine k.d. yan tümce yapısına sadık kalınmaya çalışıldığı bir örneklem görmekteyiz. Daha önce de belirttiğimiz gibi Alm. ve İng., Türkçe’nin aksine niteleyenlerin nitelenenlerden sonra geldiği bir tümce yapısına sahiptir ve aktarımda bu yapı sorun oluşturmaktadır. Özellikle Alm. metinde “als wäre” (*irreale Vergleichsätze*) olarak kullanılan ve İng.’ye birebir “as if” yapısıyla aktarılabilen “mış gibi” yapısı, buna çok açık bir örnek teşkil etmektedir. Türkçe metinde de görüldüğü gibi ilgili tümce, çocuk okur bakımından doğal bir metin akışkanlığında okuma keyfi verecek bir metin olmaktan ötedir. Hemen belirtmeliyiz ki, niteleyenlerin Türkçe çeviri metinde nitelenenlerden sonra konumlandırılması, metnin akışını duraklatmaktadır. Buna bir de “gibi” anlamında kullanılan “wie” sözcüğünün geçtiği bölümün çevirisi eklendiğinde, sözdiziminden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu göze çarpmaktadır. Söz konusu anlatım bozukluğu, metnin Türkçe’nin yapısına uygun olarak niteleyenlerin önce konumlandırılması durumunda giderilebilecektir.

Sözcük bağlamında ise kaynak metinde “wie” benzetmesini karşılayan “neredeyse” sözcüğü, tümcenin diğer öğeleriyle yanlış eşdizimlenmektedir. “neredeyse her harf bir notaymış, sevgisiz söylenen harf de bir çatlak sesmiş gibi” biçimindeki

çeviri metinde, “gibi” ilgeci/edatı, “neredeyse” sözcüğüyle birlikte kullanıldığında tümcenin ritmini bozmaktadır. Sözcük düzleminde ifadeye daha çok yakışan ve tümcenin akışını duraklatmayan “sanki/adeta” sözcükleri bu bağlamda daha doğru tercih olacaktır kanaatindeyiz. Diğer taraftan ilgili tümcede okuma ve algı keyfine engel olabilecek sorunlardan biri de “her harf bir notaymış, sevgisiz söylenen harf de...” ifadesinde virgülden sonraki girişik tümcede “harf” sözcüğünün önüne “her” belgisiz sıfatının kullanılmamış olmasıdır.

Öneri:

Her sözcüğü, sanki her harf bir notaymış, sevgisiz söylenen her harf de çatlak bir sesmiş gibi şefkatle hissediyordu; her sözcüğe, Mo’nun yaptığı gibi dudaklarıyla şekil veriyordu.

Örnek 6

Aşağıdaki kaynak metinde ilginç bir doğa betimlemesi yer almaktadır.

“Es blieb heiss, als die Sonne untergegangen war. <u>Kein Wind regte sich in der Dunkelheit und die Glühwürmchen tanzten über dem verdorrten Gras, als Staubfinger sich wieder zu Capricorns Dorf schlich.</u>” (s. 377)
“It was still hot when the sun had gone down. <u>There was not a breath of wind in the darkness, and the glowworms were dancing above the dry grass as Dustfinger crept back to Capricorn’s village.</u>” (s. 353)
“Güneş battıktan sonra bile hava çok sıcaktı. <u>Karanlıkta tek bir yaprak kımıldamıyor, ateşböcekleri de kurumuş otların üstünde dans edip duruyordu. Toz Parmak Capricorn’un köyüne gitmek için yola koyulduğunda.</u>” (s. 361)

Doğayla ilgili bir betimlemenin yer aldığı “*Kein Wind regte sich in der Dunkelheit und die Glühwürmchen tanzten über dem verdorrten Gras, als Staubfinger sich wieder zu Capricorns Dorf schlich.*” k.d. tümcesi e.d. İng.’ye benzer sözdizimi ve yapı özellikleriyle “*There was not a breath of wind in the darkness, and the glowworms were dancing above the dry grass as Dustfinger crept back to Capricorn’s*

village.” olarak aktarılmıştır. Aktarımda ilk olarak dikkati çeken, “*kein Wind regte sich*” ifadesinin İng.’de “*not a breath of wind*” biçiminde sanatlı bir dil kullanımı ile karşılanmasıdır. Türkçe’de ise söz konusu bölüm, “*tek bir yaprak kımıldamıyor*” biçiminde aktarılmıştır ve bu ifade, günlük konuşma dilinde hava durumunu anlatmak için yaygın olarak kullanılan bir söylemdir. Çevirmen, bu aktarımıyla, hem k.d.in işlevini e.d.de yansıtmış, hem de çocuk okurun dil yetisinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Yapı olarak incelediğimizde görüyoruz ki, Alm.’da zaman belirtmede kullanılan “als” (*Temporalsatz*) yapısı, İng.’de “as” (*Temporal clause*) yapısıyla karşılanmıştır. Türkçe’de ise söz konusu bölüm “*Karanlıkta tek bir yaprak kımıldamıyor, ateşböcekleri de kurumuş otların üstünde dans edip duruyordu. Toz Parmak Capricorn’un köyüne gitmek için yola koyulduğunda.*” olarak iki ayrı tümce biçiminde aktarılmıştır. K.d.de yan tümce sözdizimine göre sonda konumlandırılan ifade, k.d. biçimsel özelliklerinin e.d.de korunması adına metnin sonunda yer almaktadır. Oysa metnin sonunda yer alan ifade, bütünüyle bağımsız bir bölüm gibi algılanmakta; metnin anlam akışını zorlamaktadır. Türkçe’nin sözdizimi konusunda diğer dillere göre esnek bir dil olması, çeviride kimi zaman bu tür sorunlara yol açmaktadır. Türkçe’de zarf tümleci görevindeki ulaç öbeğinin yüklem çekimine girmiş adla zaman ilişkisine girişini anlatan (Üstünoğlu, 2005: 12) tümcenin yan tümce yapısına uygun olarak dizimlenişi, anadili henüz gelişmekte olan erek okur açısından daha uygun bir aktarım olacaktır.

Öneri:

Toz Parmak Capricorn’un köyüne gitmek için yola koyulduğunda, karanlıkta tek bir yaprak kımıldamıyor, ateşböcekleri de kurumuş otların üstünde dans edip duruyordu.

Örnek 7

Aşağıdaki kaynak metinde Capricorn'un adamlarından biri olan ve Yassı Burun'la nöbet değişimi yapan kişi betimlenmektedir.

<u>“[...] Der Mann, der Flachnase abgelöst hatte, war ein kurzbeiniger Kerl mit abstehenden Ohren, der sich die Langeweile dadurch vertrieb, dass er mit einer Zeitung Motten totsclug, die sich ins Haus verirrt hatten. Mehr als ein Dutzend klebte schon an der weissen Wand, als er Meggie auf den Flur hinausliess.” (s. 383)</u>
<u>“[...] The man who had relieved Flatnose was a short-legged fellow with jug ears, who was amusing himself by swatting moths with a rolled-up newspaper. Over a dozen insects were already smeared on the white wall when he let Meggie out into the corridor.” (s. 359)</u>
<u>“[...] Yassı Burun'un yerine gelen nöbetçi, can sıkıntısını vanlışlıkla içeri giren minik kelebekleri elindeki bir gazete ile öldürerek geçiren kısa bacaklı, kepçe kulaklı bir adamdı. Meggie'yi koridora çıkardığında beyaz duvara bir düzine kadarını yapıştırmıştı bile.” (s. 367)</u>

Yukarıdaki metinbirimler sözdizimsel düzlemde karşılaştırıldığında, Alm. ve İng. dillerinin yapısından kaynaklanan bir örtüşme görülmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Alm. ve İng. çekimli diller sınıflamasına girmekte; temel tümce ve yan tümce yapıları benzeşmektedir. Ayrıca, Greenberg'in dilleri temel dizilişlerine göre yaptığı tipolojide Alm. ve İng. özne (Ö), yüklem (Y), nesne (N) olmak üzere ÖYN grubuna; Türkçe ise ÖNY girmektedir. Bunun yanı sıra Türkçe'de niteleyen söz öbekleri, nitelenen sözcük ya da söz öbeklerinden önce gelmekte, başka bir deyişle, yan bilgi temel bilgidan önce yer almaktadır. Alm ve İng.'de ise tamamen farklı olarak niteleyen söz öbeği, nitelenen söz öbeğinden sonra yer almaktadır (Çağlar, 1978: 57-58). Alm. ve İng.'den farklı olarak Türkçe'de sözdizimi konusundaki esneklik, çeviride kimi zaman anlamsal örtüşmeyi engellemektedir. Yukarıdaki metinbirimler karşılaştırıldığında tam da buna örnek oluşturabilecek sözdizimi örneklemeleri görmekteyiz. “*Der Mann, der Flachnase abgelöst hatte, war ein kurzbeiniger Kerl mit abstehenden Ohren, der sich die Langeweile dadurch vertrieb, dass er mit einer Zeitung Motten totsclug, die sich ins Haus verirrt hatten.*” biçimindeki kaynak metin,

e.d. İng.’de “*The man who had relieved Flatnose was a short-legged fellow with jug ears, who was amusing himself by swatting moths with a rolled-up newspaper.*” karşılık bulurken, Türkçe’ye “*Yassı Burun’un yerine gelen nöbetçi, can sıkıntısını yanlışlıkla içeri giren minik kelebekleri elindeki bir gazete ile öldürerek geçiren kısa bacaklı, kepçe kulaklı bir adamdı.*” Alm.’nın temel tümceye eklenen yan tümce yapısı, İng. çeviri metinde sorun oluşturmazken, Türkçe’de sorun oluşturmaktadır. Türkçe çeviri metinde, “*can sıkıntısını yanlışlıkla içeri giren minik kelebekleri elindeki bir gazete ile öldürerek geçiren kısa bacaklı, kepçe kulaklı bir adamdı.*” ifadesinde nitelenen sözcüğün tümcenin sonunda konumlandırılması, Türkçe’nin sözdizimi yapısına uygun olmakla birlikte, çok fazla niteleyen sözcüğün art arda sıralanması, anlatım bozukluğuna yol açmıştır. İfadede anlamın duru olmasını sağlamak adına söz diziminin değiştirilmesi ya da tümcenin uygun yerinde karşılıklıği önlemek için virgül kullanımı gerekmektedir.

Öneri:

Yassı Burun’un yerine gelen nöbetçi, can sıkıntısını, yanlışlıkla içeri giren minik kelebekleri elindeki bir gazete ile öldürerek geçiren kısa bacaklı, kepçe kulaklı bir adamdı. / Yassı Burun’un yerine gelen nöbetçi, kısa bacaklı, kepçe kulaklı bir adamdı ve can sıkıntısını gidermek için yanlışlıkla içeri giren minik kelebekleri elindeki bir gazete ile öldürüyordu.

Örnek 8

Aşağıdaki kaynak metinde çocuk yazının kurgusal karakterlerinden biri olan Tinker Bell adlı peri betimlenmektedir.

“Es war eine Fee. Nicht grösser als deine Hand, aber sie wuchs noch. Es war ein Mädchen, und sie hiess Tinker Bell, elegant gekleidet in ein geripptes Blatt.” (s. 389)
“It was a fairy, no longer than your hand, but still growing. It was a girl called Tinker Bell, exquisitely gowned in a skeleton leaf.” (s. 365)
“Bu bir periydi. Elinden daha büyük olmayan, ama daha büyüyordu. Bu bir kızdı, Tinker Bell’di, damarlı bir yapraktan giysi yakışmıştı ona.” (s. 373)

Meggie'nin çocuk yazınının önemli kurgusal karakterlerinden biri olan ve parmak kız olarak bilinen Tinker Bell ile karşılaşmasının anlatıldığı *“Es war eine Fee. Nicht grösser als deine Hand, aber sie wuchs noch. Es war ein Mädchen, und sie hiess Tinker Bell, elegant gekleidet in ein geripptes Blatt.”* biçimindeki kaynak metinde *“nicht grösser als deine Hand, aber sie wuchs noch”* ifadesi, e.d. İng.'de *“no longer than your hand, but still growing”* olarak iki dilde de bulunan karşılaştırma (comparative) yapısıyla aktarılmıştır. Bu örnekleme de görüldüğü üzere, hiç kuşkusuz, Alm. ve İng.'nin etimolojik ve morfolojik anlamdaki yakınlığı, metinbirimlerin birbirine aktarımını kolaylaştırmakta, çeviride anlam kayıpları, bozuklukları ve kaymalar meydana gelmemektedir. Öte yandan Türkçe'nin hem etimolojik ve morfolojik bağlamda hem de kültürel bağlamda Alm. ve İng.'ye uzaklığı, dillerin ve kültürlerin birbirine aktarımında sorun oluşturmaktadır. *“Bu bir periydi. Elinden daha büyük olmayan, ama daha büyüyordu. Bu bir kızdı, Tinker Bell'di, damarlı bir yapraktan giysi yakışmıştı ona.”* biçimindeki Türkçe çeviri metinde bunun örneğini görmekteyiz. Çevirmenin yapısal bağlamda k.d.e sadık kalma endişesi, tümcede anlam bulanıklığına yol açmıştır. Türkçe çeviri metin *“Bu bir periydi. Elinden daha büyük olmayan, ama daha büyüyordu”* ifadesinde “peri” sözcüğünü niteleyen *“elinden daha büyük olmayan”* söz öbeğinin konumu, nitelenen dilbirimlerin niteleyen dilbirimlerinden sonra yer aldığı Türkçe sözdizimine göre, doğru olmayan bir diziliştir. Alm. ve İng.'nin Türkçe sözdiziminin tam tersine, niteleyen dilbirimlerin nitelenen dilbirimlerinden sonra yer aldığı sözdizimi yapısı, Türkçe çeviri metinde gördüğümüz üzere olduğu gibi aktarılmıştır. Oysa, e.d.de aktarımın, dil yetisi geliştirmekte olan çocuk okura hitap ettiği göz önünde bulundurulursa, sözdiziminin Türkçe sözdizimi yapısına uygun hale getirilmesi gerekliliğini vurgulamak yerinde olacaktır.

Öneri:

El kadar bile olmayan ve hala büyümekte olan bir periydi bu. Adı Tinker Bell olan bu perinin, damarlı yapraktan yapılmış elbisesi, ona yakışmıştı.

Örnek 9

Tam bir kitap kurdu olan, kitapların büyüğü dünyasında yaşayan Meggie, her gece uyumadan önce mutlaka mum ışığında kitap okumaktadır. Bir gece yine kitap okurken dışarıdan gelen bir ses duyar. Yağmur sesi ile karışık ne olduğunu anlayamadığı sesi merak edip dışarı bakar. Dışarda yabancı birinin varlığını farkedene Meggie, korkar ve olduğu yerde kalakalır. Ne yapacağına karar veremeyen Meggie'nin duyguları, yazarın aşağıdaki ifadeleriyle betimlenmektedir:

“Aber sie blieb sitzen, mit <u>klopfendem Herzen</u>, und starrte weiter hinaus in die Nacht, <u>als hätte</u> der Fremde sie angesteckt mit seiner Reglosigkeit.”(s.6)
“But she stayed put, her <u>heart thudding</u>, and went on gazing out into the night <u>as if</u> the stranger's stillness had infected her.” (s.3)
“Ama yerinden kıpırdayamıyordu, <u>yüreği güm güm atarken</u> gecenin karanlığında camdan dışarı bakmaya devam etti. Yabancınn donukluğu ona da bulaşmıştı.” (s.6)

Yukarıdaki k.d. metnin Türkçe çevirisinde birçok düzlemde incelenebilecek anlatım bulanıklığı dikkati çekmektedir. Bunlardan biri olan sözdizimi, daha önce de belirttiğimiz ve örneklerde de müşahade ettiğimiz üzere Türkçe ile Alm. dilleri arasında gerçekleştirilen çeviri etkinliğinde en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Kaynak metin Alm.'da yer alan “*mit klopfendem Herzen*” ifadesi, İng. “*her heart thudding*” ortacı (*partizip*) ile aktarılırken Türkçe’de “*yüreği güm güm atarken*” biçiminde bir ikilemeyle sağlanmaya çalışılmıştır. Alm. ve İng.’de sözdizimi bakımından tümceler incelendiğinde, neredeyse birebir örtüşme görülmektedir. Sözdizimi düzleminde, Türkçe’de ise biçimsel örtüşme adına k.d.e öykünerek gerçekleştirilen aktarımda, devrik tümce kullanılmıştır ve bu da dil dizgesinin farklılığı nedeniyle anlam bulanıklığına yol açmıştır. “*Ama yerinden kıpırdayamıyordu, yüreği güm güm atarken gecenin karanlığında camdan dışarı bakmaya devam etti. Yabancınn donukluğu ona da bulaşmıştı.*” biçimindeki çeviri metinde, söz konusu anlatım bulanıklığının giderilmesi için ise sözdiziminin düzenlenmesi; içeriğin korunması için de metinde gerçekdışı karşılaştırma anlamı oluşturmak üzere “adeta/sanki”

sözcüklerinden birinin eklenmesi (bkz. Ekleme Örnek 1) gerekmektedir. Çevirmenin biçimi aktarmak için kullandığı devrik tümce yapısı değiştirilerek, sözkonusu anlatım bozukluğu giderilmeye çalışılacaktır.

Öneri:

Ama yüreği güm güm atarken öylece kalakalmıştı. Gecenin karanlığına dalıp gitmişti ve yabancının donukluğu adeta ona da bulaşmıştı.

10.2.6. Eşdizim (*Kollokation/Collocation*)Düzleminde Çeviri Sorunları

Örnek 1

Türkçe metinde eşdizim nedeniyle anlatım bozukluğunun olduğu diğer bölüm, Mo'nun Meggie'ye bütün olayların başlangıcını temsil eden karanlık geceyi anlattığı bölümdür. Sesli okuma sırasında Capricorn, Basta ve Toz Parmak'ın kitabın içinden çıkıp ete kemiğe büründüğü anı Mo, aşağıdaki biçimde betimlemektedir.

“Sie kamen heraus”, sagte er. “Plötzlich standen sie da, in der Tür zum Flur, als wären sie von Draussen hereingekommen. Es knisterte, als sie sich zu uns umdrehten- so als entfaltete jemand ein Stück Papier. Ich hatte ihre Nahmen noch auf den Lippen: Basta, Staubfinger, Capricorn. Basta hielt Staubfinger am Kragen gepackt wie einen jungen Hund, den man schüttelt, weil er etwas Verbotenes getan hat.”(s. 153)

“They came out”, he said. “There they were, all of a sudden, standing in the doorway to the coridor outside the room, as if they'd just come in from outdoors. There was crackling noise when they turned to us- like someone slowly unfolding a piece of paper. I still had their names on my lips: Basta, Dustfinger, Capricorn. Basta was holding Dustfinger by the collar, as if he were shaking a puppy for doing something forbidden.”(s.138)

“Kitabın içinden çıktılar”, dedi adam. “Birdenbire koridora açılan kapının önünde belirdiler, dışarıdan gelmiş gibi. Bize doğru döndüklerinde, sanki birisi katlanmış bir kağıdı açar gibi hıştırlar geldi. İsimleri hala dudaklarımdaydı: Basta, Toz Parmak, Capricorn. Basta, Toz Parmak’ı yasak bir şey yapmış köpek yavrusunu kucağında çeker gibi yakasından tutmuştu.” (s. 147)

K.d. Alm. “*Basta hielt Staubfinger am Kragen gepackt wie einen jungen Hund, den man schüttelt, weil er etwas Verbotenes getan hat.*” tümcesi, e.d. İng.’ye “*Basta was holding Dustfinger by the collar, as if he were shaking a puppy for doing something forbidden.*” biçiminde benzer sözdizimi ve yapı özellikleriyle aktarılmıştır. Biçimsel bağlamda Alm. ve İng. dilleri arasında göze çarpan, “wie einen Jungen Hund” benzetmesinin İng.’de “as if” yapısıyla karşılanmasıdır. İng.’de “wie” yapısının karşılığı olan “like” sözcüğünün kullanılmaması, çevirmenin anlatımı etkili kılmak olarak nitelendirilecek erek odaklı yaklaşımından kaynaklanmaktadır.

Öte yandan anlam düzleminde Alm. metindeki “*am Kragen gepackt*” ifadesi, hem e.d. İng.’de “*by the collar*” olarak, hem de Türkçe’de sözcük düzeyinde “*yakasından tutmak*” biçiminde doğrudan aktarılmıştır. Bu bölümde sorun olan “*Basta, Toz Parmak’ı yasak bir şey yapmış köpek yavrusunu kucağında çeker gibi yakasından tutmuştu.*” tümcesinde ilgili ifadenin yer aldığı anlam bulanıklığıdır. E.d. Türkçe’deki “*kucağında çeker gibi yakasından tutmuştu.*” söz öbeği, algılama düzeyi henüz gelişmekte olan ve okuma sırasında hayal gücünü kullanarak sahneleri canlandıran çocuk okurun zihninde karmaşıklığa yol açma olasılığı yüksek bir bölümdür. Bu karmaşıklığın sebeplerinden biri de “*kucağında çeker gibi*” benzetmesindeki “kucak” sözcüğünün kaynak metinde yer almamasına karşın, Türkçe metne gereksiz eklenmiş olmasıdır.

Sözcük bağlamında k.d. “*Basta hielt Staubfinger am Kragen gepackt wie einen jungen Hund, den man schüttelt, weil er etwas Verbotenes getan hat.*” tümcesinde “*schütteln*” eylemi “sarsmak, silkelemek, sallamak” (Ülkü, 1993: 952) anlamında kullanılırken e.d. İng.’de “*to shake*”, e.d. Türkçe’de ise “*çekmek*” eylemiyle karşılanmıştır. Oysa metinde “*schütteln*” eyleminin anlamı, “çekmek” değil, yasak bir

şey yapmış birini sallamak ya da sarsmaktır. Çocuk yazını çevirisi ile ilgili kuramsal verilerden hareket ederek, metindeki bu bölümün çocuk yazınında “çocuğa göre” ilkesine ters düştüğü görülmektedir. Zira, somutlaştırmada benzetmelerden yararlanan k.d. yazarı, metnin kendi dilinde ve okur kitlesinde bu anlamda doğal bir metin akışkanlığında okunmasını sağlarken, aynı şeyi Türkçe metin için söylemek mümkün değildir. Çocuk okurun metni ilk okuyuşta, zihnini yormasına gerek kalmadan anlaması ve metnin akıcılığının da bozulmaması için “schütteln” yerine, aynı anlamı karşılayan ve bir çeşit uyarlama olarak kabul edilebilecek “sarsmak” ya da “cezalandırmak” eylemlerinden birinin tercih edilmesinin, erek dilde metnin, doğal bir metin olarak okunmasını sağlayacağını belirtmek yerinde olacaktır.

Öneri:

Basta, Toz Parmak’ı yasak bir şey yapmış köpek yavrusunu cezalandırır gibi yakasından tutarak sarsıyordu.

Örnek 2

Toz Parmak’ın tek derdi, kitabın içinde kalan dünyasına geri dönmektedir. Bunun için Capricorn’un isteklerini yerine getirmekte, sevdiği insanlara bile ihanet etmektedir. Toz Parmak’ın kitabın içinde hapsolan eski dünyasına olan özlemini anlatan tümceleri Capricorn, aşağıdaki biçimde ifade etmektedir.

“Ich weiss, du verzehrst dich vor Sehnsucht nach den guten alten Zeiten und vermisst all deine zirpenden, flatternden Freunde, aber ich weiche alldem keine Träne nach. Diese Welt ist unendlich viel besser eingerichtet als die, mit der wir uns jahrelang begnügen mussten.” (s.180)

“I know you long for good old days, you miss all your chirping, fluttering friends, but I don’t shed a tear for any of that. This world is far better equipped than the one we had to be content with for so many long years.” (s. 163)

“Biliyorum, o eski günlere hasretinden için içini yiyor ve tüm o fısıldayan, uçuşan dostlarını özlüyorsun ama ben hiçbirini için gözyaşı dökmüyorum. Bu dünya, yıllardır katlanmak zorunda kaldığımız dünyadan çok daha rahat.” (s. 172)

Alm. kaynak metin “*Ich weiss, du verzehrst dich vor Sehnsucht nach den guten alten Zeiten und vermisst all deine zirpenden, flatternden Freunde, aber ich weiche alldem keine Träne nach. Diese Welt ist unendlich viel besser eingerichtet als die, mit der wir uns jahrelang begnügen mussten.*” tümcesinde yer alan “sich vor Sehnsucht verzehren” ifadesi, kaynak metinde “hasretinden yanıp tutuşmak” (Ülkü, 1993: 1233) anlamında kullanılırken İng.de aynı bölüm, “*I know you long for good old days, you miss all your chirping, fluttering friends, but I don’t shed a tear for any of that. This world is far better equipped than the one we had to be content with for so many long years.*” tümcesinde görüldüğü üzere, “özlemek” anlamındaki “to miss” eylemiyle düz anlamda aktarılmıştır. Anlam düzleminde kaynak metnin içeriğini e.d.de karşılamak için yapılması gereken, k.d. işlevine uygun bir deyim kullanmaktır. Çeviride önemli olan, sözcüklerin kaynak metindeki işlevlerine ilişkin anlamları ile aktarılmasıdır.

Türkçe metinde ise “*o eski günlere hasretinden için içini yiyor*” biçiminde yer alan “hasretinden için içini yemek” ifadesi, bir dilde sözcüklerin birlikte nasıl kullanılacağı konusundaki sınırlılıkları inceleyen eşdizim bağlamında sorun oluşturmaktadır. İfadenin eşdizim bağlamında doğru sözcüklerle kullanılması, dil yetisi geliştirmekte olan çocuk okur açısından önemlidir. Zira çocuk, okuduğu yazın ürünleri yoluyla dil yetisini zenginleştirecek ve sözcük dağarcığına yenilerini ekleyecektir. Yanlış eşdizimlenen sözcükler, bunun oluşmasına engel olacağından çocuğa doğru ürünler ve doğru aktarılmış ürünler sunmak önemlidir. Bunun için kaynak metindeki “sich vor Sehnsucht verzehren” deyiminin yerine, yine bir deyim olan ve doğru eşdizimlenen “hasretinden yanıp tutuşmak” ya da “hasretinden kendini yiyip bitirmek” ifadelerinden birinin kullanılması uygun olacaktır.

Öneri:

Biliyorum o eski günlere/günler için hasretinden yanıp tutuşuyorsun.

Örnek 3

Meggie, Toz Parmak ve Mo'nun yer aldığı bölümde duyguların yüze yansımaları ile ilgili betimlemeler yer almaktadır.

“Warum? Weswegen konnte Zuberzunge ein schlechtes Gewissen haben? Staubfinger sah sich misstrauisch um, ohne zu wissen, wonach er Ausschau hielt. Zauberzunge trug seine Gefühle stets auf dem Gesicht spazieren, er war ein ewig aufgeschlagenes Buch, in dessen Seiten jeder Fremde lesen konnte. Seine Tochter war da schon anders. Was in ihr vorging, war nicht so leicht zu entziffern. Aber als sie jetzt auf ihn zukam, glaubte Staubfinger so etwas wie Sorge in ihren Augen zu entdecken, vielleicht war es sogar Mitleid. Galt das etwa ihm? Was hatte dieser Schreibling erzählt, dass das Mädchen ihn so ansah?” (s. 289)

“Why? What could have made Silvertongue look so guilty? Dustfinger glanced suspiciously around without knowing quite what he was looking for. Silvertongue's face always showed his feelings; he was an open book, which any stranger could read. His daughter was different. It wasn't so easy to make out what was going on in her mind. But now, as she came toward him, Dustfinger thought he saw something like concern in her eyes, perhaps even pity... What had that writer fellow said to make the girl look at him like that?” (s. 267-268)

“Niçin? Büyülü Dil niçin suçluluk duyuyordu? Toz Parmak, neyi aradığını bilmeden kuşkuyla etrafına bakındı. Büyülü Dil tüm duygularını yüzüne taşırdı, tıpkı açık bir kitap gibiydi, yabancıların bile sayfalarını okuyabildiği bir kitap. Kızı öyle değildi. İçinde olup bitenler yüzünden pek okunmuyordu. Oysa şimdi, ona doğru ilerlediğinde Toz Parmak kızın gözlerinde üzgün bir hava seziyordu, belki de acıma duygusuydu bu. Bunlar kendisi için miydi yoksa? Şu yazar kıza kendisi hakkında neler anlatmıştı ki ona bu şekilde bakıyordu?” (s. 276)

Meggie'nin üzgün yüz ifadesinin betimlendiği bölüm k.d.de *“Zauberzunge trug seine Gefühle stets auf dem Gesicht spazieren, er war ein ewig aufgeschlagenes Buch, in dessen Seiten jeder Fremde lesen konnte. Seine Tochter war da schon anders. Was in ihr vorging, war nicht so leicht zu entziffern. Aber als sie jetzt auf ihn zukam, glaubte Staubfinger so etwas wie Sorge in ihren Augen zu entdecken, vielleicht war es sogar Mitleid. Galt das etwa ihm? Was hatte dieser Schreibling erzählt, dass das Mädchen ihn so ansah?”* biçiminde kaleme alınmıştır. İlgili bölümde *“Zauberzunge trug seine Gefühle stets auf dem Gesicht spazieren”* biçimindeki dil oyunu, e.d. İng'de *“Silvertongue's face always showed his feelings”* düz bir anlatımla karşılık bulmuştur. Alm.'da kullanılan *“die Gefühle auf dem Gesicht spazieren tragen”* eylem öbeği, İng.'de *“to show the feelings”* olarak aktarılırken, aynı ifade Türkçe'de *“duygularını yüzüne taşımak/taşımak”* olarak İng.'de olduğu gibi bir anlatımla karşılanmıştır. K.d.deki dil oyununun karşılık bulmadığı çeviri metinde aynı zamanda yanlış eşdizimlenen ifadede sorun, *“duygu”* sözcüğünün *“yüzüne taşımak/taşımak”* eylem öbeğiyle birlikte kullanılmasıdır (bkz. Dil Oyunları Örnek 15).

İlgili paragrafta eşdizimle ilgili diğer bir sorun dikkati çekmektedir. K.d. *“glaubte Staubfinger so etwas wie Sorge in ihren Augen zu entdecken, vielleicht war es sogar Mitleid.”* tümcesi, İng.'ye *“Dustfinger thought he saw something like concern in her eyes, perhaps even pity...”* biçiminde sorunsuz aktarılırken Türkçe metinde *“Toz Parmak kızın gözlerinde üzgün bir hava seziyordu, belki de acıma duygusuydu bu”* biçiminde yer alan *“gözlerinde üzgün bir hava sezmek”* ifadesi, yanlış eşdizimlenmiştir. Eşdizim sorunları, erek çocuk okurun geliştirmekte olan dil yetisinin yanlış edinilmesine sebep olmakta; onların algı zevkine de zarar vermektedir. *“gözlerindeki hüznü sezmek”* olarak tercih edilebilecek ifade, bu tercihle çocuk okurun metni kolay alımlamasını sağlayacağından daha uygun bir aktarım olacaktır.

Öneri:

Toz Parmak kızın gözlerindeki hüznü seziyordu, belki de acıma duygusuydu bu.

Örnek 4

Aşağıdaki metinbirimlerde Capricorn Basta'ya bir emir vermektedir. Ancak Basta, Capricorna kırgındır ve ağırdan almaktadır.

“Basta!”, rief er und winkte ihn zu sich. Basta schlenderte betont langsam herbei. <u>Er blickte immer noch beleidigt drein.</u> “Bring den Alten in das Zimmer, in das wir früher Darius gesperrt haben!”, befahl Capricorn ihm.” Und postier eine Wache vor der Tür.” (s. 366)
“Basta!” he called, beckoning him, Basta strolled over deliberately slowly. <u>He was still looking sulky.</u> “Take the old man to the room where we once locked Darius”, Capricorn ordered. “And post a guard outside the door.” (s. 341)
“Basta!” diye bağırdı onu eliyle çağırarak. Basta ağırdan alarak geldi. <u>Hala kırılmış görünüyordu.</u> “İhtiyarı daha önce Darius’u hapsedtiğimiz odaya götür!” diye emretti Capricorn. “Kapının önüne de bir nöbetçi dik.” (s. 350-351)

İlgili bölümde söz konusu tümceyi takip eden “*Er blickte immer noch beleidigt drein.*” tümcesi e.d. İng.’ye “*He was still looking sulky.*” olarak aktarılacak biçimsel ve içeriksel örtüşme sağlanmıştır. Öte yandan Türkçe’ye “*Hala kırılmış görünüyordu.*” biçiminde aktarılan tümce, k.d. ve e.d İng. metinleri ile kıyaslandığında, k.d. içeriğinde bir anlam bulanıklığı dikkati çekmektedir. K.d.de “kırılmış, incinmiş” anlamını taşıyan (Ülkü, 1995: 130) “beleidigt” sözcüğü, İng.’de aynı anlam içeriği olan “sulky” (Cambridge, 2007: 1301) sözcüğü ile karşılanırken, Türkçe’de “kırılmış” sözcüğü tercih edilmiştir. “Hala kırılmış görünüyordu.” tümcesinde süreklilik ifade eden “hala” sözcüğünün zarf-fiil “kırılmış” sözcüğüyle eşdizimlenmesi, anlam bulanıklığına yol açmaktadır. Oysa Türkçe’de “görünmek” eylemini nitelemek için kullanılması gereken ek, “-mış” yerine fiil köklerinin sonuna getirilen, zarf ya da sıfat görevinde kullanılan “-gın” eki olmalıdır (Banguoğlu, 2007: 243). Bu ek, söz konusu tümcede zarf görevinde kullanılarak bir taraftan anlam bulanıklığını önlemekte, diğer taraftan uygun bir eşdizimlenme örneği oluşturmaktadır.

Öneri: Hala kırgın görünüyordu.

Örnek 5

Aşağıdaki metinbirimlerde Meggie'nin Capricorn karşısında korkmasına rağmen korkusuz görünmeye çalışması ve boğazına düğümlenen ağlama isteği anlatılmaktadır.

“Meggie versuchte ihre Stimme fest und unerschrocken klingen zu lassen, doch es gelang ihr nicht. <u>Das Schluchzen, das ihr in der Kehle steckte liess nur ein Flüstern vorbei.</u>” (s.397)
“Meggie tried to make her voice sound bold and unafraid, but she didn’t succeed. <u>The sobs in her throat would only let a whisper emerge.</u>” (s. 371)
“Meggie, kararlı ve korkusuz bir sesle konuşmaya çalıştı ama bunu başaramadı. <u>Gırtlığına yerleşen ağlama isteği, yalnızca bir fısıldamaya izin veriyordu.</u>” (s. 379)

Meggie'nin duygusal durumunun betimlendiği k.d. “*Meggie versuchte ihre Stimme fest und unerschrocken klingen zu lassen, doch es gelang ihr nicht. Das Schluchzen, das ihr in der Kehle steckte liess nur ein Flüstern vorbei.*” metninde “in der Kehle stecken” söz öbeği ile “hüngür hüngür ağlamak” anlamındaki “Schluchzen” (Ülkü, 1993: 934) sözcüğü eşdizimlenerek ağlamak eyleminin herhangi bir nedenle boğazda tıkanıklık biçiminde kendini göstermesi anlatılmaktadır. Aynı anlam, e.d. İng.’ye “*The sobs in her throat would only let a whisper emerge.*” tümcesinde “sobs in the throat” ifadesiyle karşılanmıştır. İng. çeviri metninde anlamın duru olduğunu vurguladıktan sonra, “*Gırtlığına yerleşen ağlama isteği, yalnızca bir fısıldamaya izin veriyordu.*” biçimindeki Türkçe çevirisini incelediğimizde ise anlamın, İng. metinde olduğu kadar açık ve anlaşılır olmadığını görmekteyiz. Türkçe metinde “ağlama isteğinin gırtlığına yerleşmesi” ifadesinde eşdizimlenen sözcükler, metnin anlam akışını zorlamakta; bu yönüyle dil yetisini çocuk yazını ürünleriyle geliştiren çocuk okur açısından da sorun oluşturmaktadır. Çocuğa sunulan ürünün, çocuğun içine doğduğu anadilin kurallarına uygun biçimde kaleme alınması; çeviri ürünlerinde ise doğal bir metin akışkanlığında okunabilmesi, çocuk yazınında oldukça önem taşımaktadır. Buradan hareketle çeviri metinde “ağlama isteği” söz öbeğinin “gırtlığın düğümlenmesi” eylem öbeğiyle yanlış eşdizimlendiğini belirtmeliyiz. Aktarımda

“Kehle” sözcüğünün “boğaz, gırtlak” anlamlarına (Ülkü, 1993: 548) dayanarak Türkçe’de k.d. metnin işlevine uygun olarak kullanılabilecek “boğazın düğümlenmesi” deyiminin tercih edilmesi, çocuk okurun ifadeyi doğru algılaması ve doğal bir metin okuyor izlenimi edinmesi bakımından yerinde olacaktır.

Öneri:

Meggie, kararlı ve korkusuz bir sesle konuşmaya çalıştı ama bunu başaramadı. Boğazında düğümlenen ağlama isteği, yalnızca bir fısıldamaya izin veriyordu.

Örnek 6

“Mit welcher Bewunderung er jedes Mal zusah, wenn Staubfinger mit ein paar dünnen Zweigen Feuer machte! Sämtliche Finger hatte der Junge sich schon verbrannt mit seinen Flammenspielchen. In die Nase und die Lippen hatte ihn das Feuer gebissen, und trotzdem ertappte Staubfinger ihn wieder dabei, wie er sich Fackeln drehte, aus Watte und dünnen Zweigen, oder mit den Streichhölzern herumspielte.” (s. 333)

“Above all he loved to watch with wonder and admiration whenever Dustfinger took a few little sticks and lit a fire. The boy had already burnt his fingers playing games with matches. The flames had bitten his nose and lips, yet Dustfinger kept finding him making torches of cotton wool and thin twigs.” (s. 309)

“Toz Parmak bir iki ince dal ile ateş yakarken çocuk onu büyük bir hayranlıkla izliyordu! Çocuk ateşle oynarken bütün parmaklarını yakmıştı. Burnunu ve dudaklarını da ısırmıştı ateş ama Toz Parmak onu sürekli pamuk ve ince dallardan meşale yaparken ya da kibrit ile oynarken yakalıyordu.” (s. 318)

Ateşle dans eden Toz Parmak'ın ateş gösterisini hayranlıkla izleyen Farid'in, Toz Parmak gibi ateşle oynamaya ve onu kontrol etmeye çalışmasının anlatıldığı kaynak metinde *“Sämtliche Finger hatte der Junge sich schon verbrannt mit seinen Flammenspielchen. In die Nase und die Lippen hatte ihn das Feuer gebissen, und trotzdem ertappte Staubfinger ihn wieder dabei, wie er sich Fackeln drehte, aus Watte und dünnen Zweigen, oder mit den Streichhölzern herumspielte.”* biçiminde anlatım bulan ifade, e.d. İng.'ye *“The boy had already burnt his fingers playing games with matches. The flames had bitten his nose and lips, yet Dustfinger kept finding him making torches of cotton wool and thin twigs.”* olarak neredeyse birebir yapı ve içerik nitelikleriyle aktarılmıştır. Kaynak metinde insanlara ya da hayvanlara özgü bir eylem olan “beissen”, “yakmak” yan (*denotatif*) anlamıyla (Ülkü, 1997: 127) “Feuer” sözcüğü ile eşdizimlenmiştir. İng. erek metinde de aynı biçimde “fire” sözcüğüyle eşdizimlenerek kullanılan “to bite” eylemi, aynı yan anlam bağlamında aktarılmıştır (www.ingilizcesozlukorg). Türkçe metni incelediğimizde ise, söz konusu eylemin *“Burnunu ve dudaklarını da ısırmıştı ateş ama Toz Parmak onu sürekli pamuk ve ince dallardan meşale yaparken ya da kibrit ile oynarken yakalıyordu.”* biçiminde k.d. temel anlamıyla aktarıldığını görmekteyiz. Oysa “yakmak” anlamında kullanılan “ısırmak” eyleminin Türkçe’de bu anlamda ateş sözcüğüyle eşdizimlenmesi söz konusu değildir. Çeviri kuramlarının da öngördüğü üzere kaynak metinde bir göstergenin hangi anlamda kullanıldığı çok önemlidir ve k.d.de metnin işlevi neyse e.d.de de aynı işlevin korunması beklenmektedir.

Öneri:

Burnunu ve dudaklarını da yakmıştı ateş ama Toz Parmak onu sürekli pamuk ve ince dallardan meşale yaparken ya da kibrit ile oynarken yakalıyordu.

Örnek 7

Öykünün ilginç karakterlerinden biri olan Toz Parmak'ın işi ateşle gösteri yapmaktır.

“Staubfinger spuckte noch einen letzten Feuerluft in die Luft, desen Grösse selbst die mutigsten Zuschauer zurückstolpern liess, dann legte er die Faackeln weg und griff nach seinen Bällen. Er warf sie so hoch, dass die Leute den Kopf in den Nacken legten, fing sie auf und stiess sie mit dem Knie wieder in die Höhe. Die Arme rollten sie ihm hinauf wie von unsichtbaren Fädengezogen, tauchten hinter seinem Rücken auf, als hätte er sie aus der leeren Luft gepflückt, sprangen ihm gegen die Stirn, gegen sein Kinn, so leicht, so schwerelos, tanzende kleine Dinge... alles schien leicht zu werden, ohne Gewicht, nur ein schönes Spiel- wenn da nicht Staubfingers Gesicht gewesen wäre. Es blieb ernst hinter den wirbelnden Bällen, als hätten es nichts mit ihrer Kunstfertigkeit, nichts mit ihrer sorglosen Leichtigkeit.” (s. 259-260)

“Dustfinger spat out one last fireball into the air- its size made even the bravest in the audience step back- then put down the torches and picked up his juggling balls. He threw right back to watch, then caught them knocked them up in the air again with his knee. They rolled along his arms as if pulled by invisible threads, emerged from behind his back as if he had plucked them out of empty air, bounced off his forehead, his chin, such light, weightless, dancing little things... it would all have seemed easy, cheerful, just a pretty game, if it hadn't been for Dustfinger's face. That remained deadly serious behind the whirling balls, as if had nothing to do with dancing hands, nothing to do with their skill, nothing to do with their carefree lightness.” (s. 238)

“Toz Parmak, son bir kez, büyüklüğü en cesur izleyicilerin bile geri kaçmasına neden olan ateş topunu havaya tükürdü; sonra meşaleleri kaldırıp topları aldı. Topları o kadar yükseğe fırlatıyordu ki insanlar onları görebilmek için başlarını sonuna kadar kaldırmak zorunda kalıyorlardı; sonra onları tekrar yakalayıp bu kez diziyle yükseğe fırlatıyordu. Toplar, kollarından gizli iplerle çekiliyormuş gibi yukarıya doğru yuvarlanıyor, sanki onları havadan toplamış gibi sırtında beliriyor, alnında çenesinde zıplayıyordu. Adeta yer çekimi yokmuşçasına dans eden topların hiç ağırlığı yok gibiydi. Aksini anımsatan Toz Parmak'ın yüzü olmasa, her şey güzel bir oyundu. Dans eden topların arkasında yüzü ciddiyetini hep koruyordu, yüzünün dans eden ellerle, o ellerin becerisiyle, o her şeyi hafife almışlığı ile hiçbir ilgisi yoktu.” (s. 247- 248)

Öykünün ilginç karakterlerinden biri olan Toz Parmak'ın ateş gösterilerinden birinin anlatıldığı *“Staubfinger spuckte noch einen letzten Feuerluft in die Luft, desen Grösse selbst die mutigsten Zuschauer zurückstolpern liess, dann legte er die Faackeln weg und griff nach seinen Bällen.”* tümcesinde “tükürmek, püskürmek” anlamında (Ülkü, 1993: 1008) kullanılan “spucken” eylemi, e.d. İng.’ye “spit out” kalıbıyla aktarılmıştır. E.d. İng.’de “püskürmek” anlamında “blow out” (Cambridge, 2007: 128) gibi bir eylem kullanılabilecekken “spit out” eyleminin tercih edilmesinin sebebi eşdizimdir. Türkçe’de ise bunun yerine “tükürmek” eyleminin tercih edilmesi, eşdizim bağlamında çocuk okur için sorun oluşturmaktadır. Oysa, hemen belirtmeliyiz ki, sözcüklerin birbiriyle ilişkileri ve kullanımları dikkate alındığında ateşle ilgili söz öbekleri, çoğunlukla “püskürmek” eylemiyle eşdizimlenmektedir. Bu nedenle “tükürmek” yerine “püskürmek” eyleminin kullanılması, dilini, okuduğu ürünler yoluyla geliştirmekte olan çocuk okur bakımından daha yerinde bir tercih olacaktır.

Öneri:

Toz Parmak, son bir kez, büyüklüğü en cesur izleyicilerin bile geri kaçmasına neden olan ateş topunu havaya püskürdü.

10.2.7. Sözcük-Anlam (Semantik) Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek 1

Tam bir kitap kurdu olan, kitapların büyülü dünyasında yaşayan Meggie, uyumadan önce mutlaka mum ışığında kitap okumaktadır. Bir gece yine kitap okurken dışarıdan gelen bir ses duyar. Yağmur sesi ile karışık ne olduğunu anlayamadığı sesi merak edip dışarı bakar. Dışarda yabancı birinin varlığını fark eden Meggie, korkar ve olduğu yerde kalakalır. Korkmuş ve tedirgin olarak donup kalan ve ne yapacağına karar veremeyen Meggie’nin duyguları aşağıdaki biçimde anlatılmaktadır.

“Aber sie <u>blieb sitzen</u>, mit klopfendem Herzen, und <u>starrte</u> weiter hinaus in die Nacht, als hätte der Fremde sie angesteckt mit seiner Reglosigkeit.”(s.6)
“But she <u>stayed put</u>, her hearth thudding, and went on <u>gazing out</u> into the night as if the stranger’s stillness had infected her.” (s.3)
“Ama yerinden <u>kıpırdamıyordu</u>, yüreği güm güm atarken gecenin karanlığında camdan dışarı <u>bakmaya</u> devam etti. Yabancınn donukluğu ona da bulaşmıştı.” (s.6)

Meggie’nin duygularının betimlendiği k.d. ve e.d. metinbirimlerini incelediğimizde sözcük düzeyinde birtakım sorunlar görmekteyiz. Şöyle ki, “*Aber sie blieb sitzen, mit klopfendem Herzen, und starrte weiter hinaus in die Nacht, als hätte der Fremde sie angesteckt mit seiner Reglosigkeit.*” olarak kaleme alınan k.d. tümcesinde yer alan “sitzenbleiben” eyleminin, “sınıfta kalmak, yerinden kalkmamak, evde kalmak” (Ülkü, 1993: 980) biçiminde anlam yelpazesi geniş olup kaynak metinde “olduğu yerde öylece kalakalmak” anlamında kullanılmıştır. E.d. İng.’ye “*stay put*” (kalakalmak) kalıbı/deyimi/frazı kullanılarak çok fazla değişiklik yapmaya gerek kalmadan ve k.d. yazarının biçimi korunarak gerçekleştirilen aktarım, Türkçe’de ise “*Ama yerinden kıpırdamıyordu*” biçiminde “kıpırdamamak” eylemiyle karşılanmıştır. Çevirmenin bu tercihi, k.d.de olduğu gibi eylemin düz anlamda kullanılmaması nedeniyle k.d. biçimini korumaya yetmemiştir.

Sözcük düzeyinde bunun yanı sıra “starren” eylemi, Alm.’da “*dik dik bakmak, dalıp gitmek, donakalmak*” anlamında kullanılırken erek metin İng.’de aynı anlam (dalıp gitmek) , “to gaze out” (Cambridge, 2007: 527) kalıbıyla karşılanmış, ifadede herhangi bir anlatım bozukluğu oluşmamıştır. Erek metin Türkçe’de ise ilgili bölüm, “*bakmaya devam etti*” olarak “bakmak” eyleminin düz anlamda kullanılmasıyla ve “devam” sözcüğü ile anlam pekişmesi hedeflenerek aktarılmıştır. Kaynak metinde düz anlamda kullanılabilecek “schauen, sehen” eylemleri yerine “starren” eyleminin tercih edilmesi, hemen belirtmeliyiz ki, çeviri kuramlarının da öngördüğü üzere, çevirmeni de e.d.de aynı işleve uygun sözcük arayışına yöneltmelidir. Kaldı ki, çocuk yazını çevirisinde metnin işlevi oldukça önemlidir çünkü çocuk okurun dil yetisi henüz gelişmektedir. Metne dönersek, çevirmenin bu nedenle e.d.de aynı işleve sahip bir sözcük tercih etmesi gerekmektedir.

Öneri:

Ama yüreği güm güm atarken öylece kalakalmıştı. Gecenin karanlığına dalgıp gitmişti ve yabancının donukluğu adeta ona da bulaşmıştı.

Örnek 2

Mo, kızı Meggie'ye kitaplarla ilgili garip söylemlerde bulunmaktadır. Bu konuşmaların birinde Mo, bir insanın herhangi bir yolculuğa çıkarken yanına aldığı kitaplarla ilgili Meggie'ye aşağıdaki ifadeleri fısıldamaktadır.

"Wenn du ein Buch auf eine Reise mitnimmst", hatte Mo gesagt, als er ihr das erste in die Kiste gelegt hatte, "dann geschieht etwas Seltsames: Das Buch wird anfangen, deine Erinnerungen zu sammeln. Du wirst es später nur aufschlagen müssen und schon wirst du wieder dort sein, wo du zuerst darin gelesen hast. Schon mit den ersten Wörtern wird alles zurückkommen: die Bilder, die Gerüche, das Eis, das du beim Lesen gegessen hast ... Glaub mir, Bücher sind wie Fliegenpapier. An nichts haften Erinnerungen so gut wie an bedruckten Seiten."

"If you take a book with you on a journey," Mo had said when he put the first one in her box, "an odd thing happens: The book begins collecting your memories. And forever after you have only to open that book to be back where you first read it. It will all come into your mind with the first words: the sights you saw in that place, what it smelled like, the ice-cream you ate while you were reading it... yes, books are like flypaper- memories cling to the printed page better than anything else.

"Yolculukta yanına bir kitap alırsan" demişti babası sandığına ilk kitabı koyarken. "Çok garip bir şey olur. Kitap, yaşadığın her şeyi içine çekmeye başlar. Kitabı daha sonraları yalnızca açman yeterli olacak, bir anda seni, o kitabı okuduğun yere götürecektir. Okuduğun ilk sözcüklerle her şey geri dönecek: Görüntüler, kokular, kitabı okurken yediğin dondurmanın tadı ... İnan bana, kitaplar sineklerin yapıştığı kağıt gibidir. Anılar kitaplardan başka hiçbir şeye bu kadar kolay yapışmaz."

K.d. Alm.'da herhangi bir gezi/seyahat sırasında bir kişinin yanında taşıdığı kitapların, söz konusu kişinin yaşadıklarına tanıklık etmesini anlatmak için “*Das Buch wird anfangen, deine Erinnerungen zu sammeln.*” ifadesi kullanılmıştır. Aynı ifade “*The book begins collecting your memories.*” biçiminde e.d. İng.’de aynı anlama gelen sözcüklerle, aynı anlam yakalanarak aktarılmıştır. E.d. Türkçe’de ise söz konusu bölüm, “*Kitap, yaşadığın her şeyi içine çekmeye başlar.*” olarak karşılık bulmuş ancak bu aktarım k.d. yazarının biçimini yansıtamamıştır. Zira, İng.de seçilen sözcükler aynı anlamı vermeye yeterliyken, e.d. Türkçe’de çevirmen, dil ve kültür yapılarının farklılığından dolayı sözcük düzeyinde temel anlamları kullanmak yerine değişik sözcüklerle başka bir anlatım yolu tercih etmiştir. E.d. Türkçe’deki ifade anlamın aktarılması olarak ele alındığında kabul edilebilir olmakla birlikte kaynak metne sözcük düzeyinde uygun düşmemektedir. “*Erinnerung*” sözcüğü Türkçe’de “Anı” sözcüğüne, “*sammeln*” eylemi ise “biriktirmek, toplamak” eylemine karşılık gelmektedir. E.d.e aktarılırken çevirmen, kaynak metinde “*anılarının toplanması*” biçiminde aktarılabilecek ifadeyi “*içine çekmek*” olarak mecazi bir anlatımla aktarma yoluna gitmiştir (Aktaş ve Oğuz, 2010: 70). Böylelikle k.d.in biçimi e.d.de karşılık bulamamıştır.

Öneri:

"Yolculukta yanına bir kitap alırsan" demişti babası sandığına ilk kitabı koyarken. "Çok garip bir şey olur. Kitap, anılarını biriktirmeye/toplamaya başlar. Kitabı daha sonraları yalnızca açman yeterli olacak, bir anda seni, o kitabı okuduğun yere götürecektir. Okuduğun ilk sözcüklerle her şey geri dönecek: Görüntüler, kokular, kitabı okurken yediğin dondurmanın tadı ... İnan bana, kitaplar sineklerin yapıştığı kağıt gibidir. Anılar kitaplardan başka hiçbir şeye bu kadar kolay yapışmaz."

Örnek 3

Sözcük düzleminde bir sorunun göze çarptığı başka bir bölümde Elinor, Meggie ve Toz Parmak arasında geçen konuşmada kötü kalpli Capricorn'un istediğini elde etmek için adamlarını kullanarak uyguladığı yöntemlerden bahsedilmektedir.

“Natürlich”, antwortete Staubfinger und blickte sie nachdenklich an. “Glaub mir, keiner schläft gut, wenn Capricorns Männer vor seiner Tür stehen und nächtelang zu seinem Fenster <u>hochstarren</u>- oder zu dem seiner Kinder. Meist bekommt er nach spätestens zwei Tagen, was er will.” (s.118)
“Of course”, he replied Dustfinger, looking at her thoughtfully. “Believe me, no one sleeps soundly with Capricorn’s men standing outside the door <u>looking up</u> at their window- or their children’s window. Capricorn usually gets what he wants within a couple of days, maximum.” (s.105)
“Elbette”, diye yanıtladı Toz Parmak, düşünceli bir şekilde kızın yüzüne bakarak. “İnan bana, Capricorn’un adamları gece boyunca insanın penceresinden ya da çocuklarının odasından <u>bakarsa</u> hiç kimse rahat uyuyamaz. Çoğu zaman iki gün sonra istediğini elde eder.” (s.114)

İlgili bölüm sözcük düzleminde incelendiğinde “*Glaub mir, keiner schläft gut, wenn Capricorns Männer vor seiner Tür stehen und nächtelang zu seinem Fenster hochstarren- oder zu dem seiner Kinder. Meist bekommt er nach spätestens zwei Tagen, was er will*” k.d. tümcesinde “dik dik bakmak” anlamında kullanılan “*hochstarren*” eylemi, İng.’ye erek metinde “*Believe me, no one sleeps soundly with Capricorn’s men standing outside the door looking up at their window- or their children’s window.*” görüldüğü üzere “looking up” fiiliyle akarılmıştır. Türkçe erek metinde ise aynı anlamda kullanılması gereken “*hochstarren*” eylemi, “bakmak” eylemiyle karşılanmıştır. “*İnan bana, Capricorn’un adamları gece boyunca insanın penceresinden ya da çocuklarının odasından bakarsa hiç kimse rahat uyuyamaz.*” Türkçe erek metin tümcesinde “bakmak” eylemi düz anlamda kullanılmıştır. Oysa k.d. yazarının kullandığı “*hochstarren*” eylemi, “starren” eylemine dayanarak açıklayacak

olursak “dik dik bakmak (Ülkü, 1993: 1016)/ alacaklı gibi bakmak/ gözünü dikmek” anlamlarını içermektedir. Bunların arasından aşağıda da öneride bulunacağımız “gözünü dikmek” eylem öbeğinin kullanılması, sözcüğün k.d. bağlamındaki anlamını karşılayarak aynı zamanda biçimin e.d.de karşılanmasına yardımcı olacaktır.

Öneri:

İnan bana, Capricorn’un adamları gece boyunca insanın penceresine ya da çocuklarının odasına gözünü dikerse hiç kimse rahat uyuyamaz.

Örnek 4

Kötü kalpli Capricorn, kötülüklerini sürdürebilmek için birçok köyü gasp edip boşaltmıştır. Bunlardan birisiyle ilgili betimlemelerin yer aldığı metinbirimler aşağıdaki biçimde kaleme alınmıştır.

“Auf der anderen Seite des Dorfes gab es Gassen, die vor mehr als hundert Jahren von dem Erdbeben, das auch die letzten Einwohner vertrieben hatte, so gründlich zerstört worden waren, dass Capricorn sie nicht wieder hatte instand setzen lassen. Diese Gassen waren blockiert vom Schutt eingestürzter Mauern, es war nicht ungefährlich, dort herumzuklettern. Immer wieder stürzte etwas ein, auch nach all den Jahren noch, und Capricorns Männer mieden diesen Teil des Dorfes, wo hinter verrotteten Haustüren auf so manchem Tisch noch das schmutzige Geschirr längst verschwundener Bewohner stand. Hier gab es keine Scheinwerfer, und selbst die Posten verirrten sich selten her.” (s. 377)

“The streets at the far end of the village had been so utterly destroyed by the earthquake which drove out the last villagers that Capricorn had not had them rebuilt. These streets were still blocked by the rubble of ruined walls, and it wasn’t very safe to walk there. Even after so many years, loose stones might fall. So Capricorn’s men avoided that part of the village, where dirty dishes left by its long-gone inhabitants still stood on many tables behind dilapidated front doors. There were no floodlights here, and even the guards seldom came this way.” (s. 353-354)

“Köyün karşı tarafında, yüz yıl önce meydana gelen ve köyün en son sakinlerini de göç etmeye zorlayan depremden tümüyle yok olmuş sokaklar vardı. Büyük hasar gördüklerinden, Capricorn bunları tekrar temizleme zahmetine girişmemişti. Yıkılan duvarların molozları yolları tıkamıştı ve oralarda dolaşmak çok da tehlikesiz sayılmazdı. Aradan yıllar geçmiş olsa bile hala ara sıra bir şeyler çöküyor, yıkılıyordu. Yıkılan bazı evlerin içindeki masalarda, çoktan gitmiş olan köylülerden kalan eşyalar kalmıştı ve Capricorn’un adamları bu bölgeye ayak basmıyordu. Burada projektörler yoktu, nöbetçi de pek uğramıyordu.” (s. 361)

Capricorn’un gasp ettiği köyün betimlendiği *“Auf der anderen Seite des Dorfes gab es Gassen, die vor mehr als hundert Jahren von dem Erdbeben, das auch die letzten Einwohner vertrieben hatte, so gründlich zerstört worden waren, dass Capricorn sie nicht wieder hatte instand setzen lassen. Diese Gassen waren blockiert vom Schutt eingestürzter Mauern, es war nicht ungefährlich, dort herumzuklettern. Immer wieder stürzte etwas ein, auch nach all den Jahren noch, und Capricorns Männer mieden diesen Teil des Dorfes, wo hinter verrotteten Haustüren auf so manchem Tisch noch das schmutzige Geschirr längst verschwundener Bewohner stand. Hier gab es keine Scheinwerfer, und selbst die Posten verirrten sich selten her.”* k.d. bölümünde terk edilen evleri anlatan son tümce, e.d. İng.’de *“Even after so many years, loose stones might fall. So Capricorn’s men avoided that part of the village, where dirty dishes left by its long-gone inhabitants still stood on many tables behind dilapidated front doors. There were no floodlights here, and even the quards seldom came this way.”* olarak karşılık bulmuştur. “yıkılmak, çökmek” anlamındaki (Ülkü, 1995: 261) “einstürzen” eylemi, “to fall” eylemiyle karşılanmıştır. İçeriksel örtüşmeyi sağlamak adına ise “fall” eylemi, “tam olarak yerinde durmayan, dökük taşlar” anlamındaki “loose stones” (Cambridge, 2007: 751) söz öbeği ile eşdizimlenmiştir. Burada dikkati çeken, çevirmenin İng.’de “etwas” sözcüğü yerine erek odaklı bir yaklaşımla “stone” sözcüğünü tercih etmesidir. Türkçe metni incelediğimizde ise, söz konusu ifadenin *“Aradan yıllar geçmiş olsa bile hala ara sıra bir şeyler çöküyor, yıkılıyordu.”* biçiminde aktarıldığını görmekteyiz. Kaynak metinde yapısal bağlamda “hala, tekrar” anlamında “immer wieder/ noch auch” yapısı, İng.’de “even after”,

Türkçe’de de “-sa bile/ hala, ara sıra” yapısıyla aktarılmıştır. İng. metnin erek odaklı bir yaklaşımla aktarıldığı için tam anlamıyla eşdeğer içerik ve yapı nitelikleri gözetilmediğini vurgulayarak Türkçe metinde “*Yıkılan bazı evlerin içindeki masalarda, çoktan gitmiş olan köylülerden kalan eşyalar kalmıştı ve Capricorn’un adamları bu bölgeye ayak basmıyordu. Burada projektörler yoktu, nöbetçi de pek uğramıyordu.*” biçiminde sözcük tekrarından kaynaklanan anlatım bozukluğunu incelemek istiyoruz. Köyü terk eden köylülerin kalan eşyalarından bahsedilen bölümde “köylülerden kalan eşyalar kalmıştı” olarak aktarılan tümcede “kal-” eylem kökü, “-en/-an” eki alarak (Banguoğlu, 2007: 234) hem sıfat görevinde, hem de “-mıştı” dolaylı geçmiş zaman kipinde çekimlenerek eylem görevinde kullanılmıştır. Türkçe’de aynı sözcüğün tümcede farklı görevlerde olsa bile tekrarlanması, çoğunlukla anlatım bozukluğuna yol açmaktadır. Söz konusu anlatım bozukluğunun giderilmesi için çevirmenin k.d.e bağlı kalma endişesinden kurtulması gerekmektedir.

Öneri:

Yıkılan bazı evlerin içindeki masalarda, köyü çoktan terk etmiş olan köylülerin eşyaları kalmıştı ve Capricorn’un adamları bu bölgeye ayak basmıyordu. Burada projektörler yoktu, nöbetçi de pek uğramıyordu.

Örnek 5

Elinor’un duygularını kontrol etmekte zorlandığı bir sahne aşağıdaki gibi betimlenmektedir.

“Jetzt kamen die Tränen doch, <u>sosehr Elinor auch versuchte, sie hinterzuschlucken.</u> Ärgerlich fuhr sie sich mit dem Handrücken über die Augen.” (s. 208)
“And now the tears did come, <u>hard as Elinor tried to keep them back.</u> Angrily, she rubbed her eyes with the back of her hand.” (s. 189)
“Elinor <u>her ne kadar bastırmaya çalışsa da sonunda gözyaşları yine de kendini gösterdi.</u> Kendine sinirlenerek elinin tersiyle gözlerini sildi.” (s. 199)

Elinor'un kendini zor tutup ağlamamaya çalıştığı, ancak yaşların gözlerinden aşağı süzülmesine engel olamadığı anın anlatıldığı kaynak metin "*Jetzt kamen die Tränen doch, sosehr Elinor auch versuchte, sie hinterzuschlucken.*" tümcesi e.d. İng.'ye içeriksel ve biçimsel örtüşme sağlanarak "*And now the tears did come, hard as Elinor tried to keep them back.*" biçimde aktarılmıştır. "*Elinor her ne kadar bastırmaya çalışsa da sonunda gözyaşları yine de kendini gösterdi.*" olarak e.d. Türkçe'ye aktarılan bölümde ise, hemen belirtmek gerekir ki, Alm. ve İng. dilleri arasındaki aktarımda kolay ulaşılan örtüşme, Türkçe'ye aktarımda söz konusu değildir. Alm.'da "-se bile" anlamındaki "sosehr" biçimbirimi, İng.'de "hard as" ifadesiyle karşılık bulurken, Türkçe'de aynı tümcede aynı anlamda "çalışsa da" ve "yine de" biçimbirimleri tekrarlanarak aktarılmıştır. Söz konusu aktarımda aynı anlamı ifade eden biçimbirimlerin farklı yapıda bile olsa tekrar edilmesi, anlatım bozukluğuna yol açmaktadır.

İlgili tümcede bunun yanı sıra kaynak metin "*Jetzt kamen die Tränen doch*" tümcesi, e.d. İng.'ye "*And now the tears did come*" olarak biçimsel ve içeriksel örtüşme sağlanarak karşılanırken Türkçe'de "*gözyaşları kendini gösterdi*" ifadesi tercih edilmiştir. Bu ifadenin kullanımı açısından herhangi bir sorun olmamakla birlikte bunun yerine, dilde hangi sözcüklerin hangileriyle kullanıldığı konusunu araştıran eşdizim doğrultusunda söyleyebiliriz ki, "gözyaşlarını tutmak" ifadesi çocuk okurun dil ve algılama yetisine yönelik daha doğru bir kullanımdır. Kaldı ki, gözyaşını tutmaya çalışmak sırasında boğazın düğümlenmesini tanımlayan bu anlatım biçimi, kaynak metin yan tümcesinde geçen "hinterschlucken" eyleminin anlam eksenini de desteklemektedir (hinunterschlucken: seine Arger überwinden/ üzüntüyü bastırmaya çalışmak) (Wahrig: 1997: 646) .

Öneri:

Elinor bastırmaya çalışsa da gözyaşlarını tutamadı.

Örnek 6

Toz Parmak'ın ateş gösterilerinden birinin betimlendiği bölüm, aşağıdaki biçimde kaleme alınmıştır.

“Staubfinger spuckte noch einen letzten Feuerluft in die Luft, desen Grösse selbst die mutigsten Zuschauer zurückstolpern liess, dann legte er die Faackeln weg und griff nach seinen Bällen. Er warf sie so hoch, dass die Leute den Kopf in den Nacken legten, fing sie auf und stiess sie mit dem Knie wieder in die Höhe. Die Arme rollten sie ihm hinauf wie von unsichtbaren Fädengezogen, tauchten hinter seinem Rücken auf, als hätte er sie aus der leeren Luft gepflückt, sprangen ihm gegen die Stirn, gegen sein Kinn, so leicht, so schwerlos, tanzende kleine Dinge... alles schien leicht zu werden, ohne Gewicht, nur ein schönes Spiel- wenn da nicht Staubfingers Gesicht gewesen wäre. Es blieb ernst hinter den wirbelnden Bällen, als hätten es nichts mit ihrer Kunstfertigkeit, nichts mit ihrer sorglosen Leichtigkeit.” (s. 259-260)

“Dustfinger spat out one last fireball into the air- its size made even the bravest in the audience step back- then put down the torches and picked up his juggling balls. He threw right back to watch, then caught them knocked them up in the air again with his knee. They rolled along his arms as if pulled by invisible threads, emerged from behind his back as if he had plucked them out of empty air, bounced off his forehead, his chin, such light, weightless, dancing little things... it would all have seemed easy, cheerful, just a pretty game, if it hadn't been for Dustfinger's face. That remained deadly serious behind the whirling balls, as if had nothing to do with dancing hands, nothing to do with their skill, nothing to do with their carefree lightness.” (s. 238)

“Toz Parmak, son bir kez, büyüklüğü en cesur izleyicilerin bile geri kaçmasına neden olan ateş topunu havaya tükürdü; sonra meşaleleri kaldırıp topları aldı. Topları o kadar yükseğe fırlatıyordu ki insanlar onları görebilmek için başlarını sonuna kadar kaldırmak zorunda kalıyorlardı; sonra onları tekrar yakalayıp bu kez diziyle yükseğe fırlatıyordu. Toplar, kollarından gizli iplerle çekiliyormuş gibi yukarıya doğru yuvarlanıyor, sanki onları havadan toplamış gibi sırtında beliriyor, alnında çenesinde zıplıyordu. Adeta yer çekimi yokmuşçasına dans eden topların hiç ağırlığı yok gibiydi. Aksini anımsatan Toz Parmak'ın yüzü olmasa, her şey güzel bir oyundu. Dans eden topların arkasında yüzü ciddiyetini hep koruyordu, yüzünün dans eden ellerle, o ellerin becerisiyle, o her şeyi hafife almışlığı ile hiçbir ilgisi yoktu.” (s. 247- 248)

Toz Parmak'ın ateş gösterisinin anlatıldığı k.d. *“Die Arme rollten sie ihm hinauf wie von unsichtbaren Fädengezogen, tauchten hinter seinem Rücken auf, als hätte er sie aus der leeren Luft gepflückt, sprangen ihm gegen die Stirn, gegen sein Kinn, so leicht, so schwerlos, tanzende kleine Dinger...”* tümcesinde “als hätte” yapısı e.d. İng.'de eşdeğeri olan “as if” yapısıyla karşılanırken, dil dizgesi farklı olan Türkçe'de *“Toplar, kollarından gizli iplerle çekiliyormuş gibi yukarıya doğru yuvarlanıyor, sanki onları havadan toplamış gibi sırtında beliriyor, alnında çenesinde zıplıyordu. Adeta yer çekimi yokmuşçasına dans eden topların hiç ağırlığı yok gibiydi.”* tümcesinde görüldüğü üzere “adeta” ve “-mışçasına” metinbirimleri kullanılmıştır. İçeriksel göndergenin söz konusu metinbirimlerle karşılanmasını onaylarken, şunu hemen belirtmeliyiz ki, bir tümcede aynı anlama gelen metinbirimlerin birden fazla tekrar edilmesi, anlam bulanıklığına yol açmakta, anlam akışını bozmaktadır.

Öneri:

Yerçekimi yokmuşçasına dans eden topların hiç ağırlığı yok gibiydi. / Toplar yerçekimi yokmuşçasına dans ediyordu ve sanki hiç ağırlıkları yok gibiydi.

İlgili paragrafta “als hätte” yapısının görüldüğü diğer k.d. *“Es blieb ernst hinter den wirbelnden Bällen, als hätten es nichts mit ihrer Kunstfertigkeit, nichts mit ihrer sorglosen Leichtigkeit.”* tümcesinde söz konusu yapının, İng.'ye içeriksel ve biçimsel örtüşme sağlayan “as if” yapısıyla aktarılmasına karşın *“Dans eden topların arkasında yüzü ciddiyetini hep koruyordu, yüzünün dans eden ellerle, o ellerin becerisiyle, o her şeyi hafife almışlığı ile hiçbir ilgisi yoktu.”* biçiminde aktarılmış Türkçe metinde aynı yapıyı sağlayacak bir metinbirime rastlanamamaktadır. Burada da yine biçimi ve içeriği korumak adına “adeta/sanki” metinbirimlerinden birinin eklenmesi, yerinde bir aktarım olacaktır.

Öneri:

Dans eden topların arkasında yüzü ciddiyetini hep koruyordu; sanki dans eden o değildi; yüzünün dans eden ellerle, o ellerin becerisiyle, o her şeyi hafife almışlığıyla hiçbir ilgisi yoktu.

Örnek 7

Meggie ve Mo, bir süredir yaşadıkları evlerini mecburen terk etmek zorunda kalmışlardır. Gece yarısı birden ortaya çıkan yabancıya ve ardından yaşananlara bir anlam veremeyen Meggie'nin evi terk ederken evin bulunduğu yerle ilgili düşünceleri kaynak dilde ilginç bir anlatımla betimlenmektedir.

“Sie wohnten erst seit knapp einem Jahr auf dem alten Hof. Meggie mochte den Ausblick auf die umliegenden Hügel, die Schwalbennester unterm Dach, den ausgetrockneten Brunnen, der einen so schwarz angähnte, als reichte er geradewegs bis hinunter ins Herz der Erde.” (s.27)

“They had been living in the old farmhouse for just under a year. Meggie liked the view of the surrounding hills, the swallows nests under the roof, the dried-up well that yawned darkly as if it went straight down to the earth's core.”(s.18)

“Bu eski köy evinde henüz bir yıldır oturuyorlardı. Meggie, etraftaki tepelerin manzarasını, çatının altındaki kırlangıç yuvalarını, sanki yeryüzünün kalbine kadar iniyormuşcasına insana simsiyah sırttan suyu çekilmiş kuyuyu seviyordu.” (s.27)

Kaynak metin sözcük düzeyinde ele alındığında kaynak metinde yer alan “*Hof*” sözcüğünün Türkçe çeviri metinde sorun oluşturduğunu görmekteyiz. “*Hof*” sözcüğünün, sözlük anlamı “1. Avlu, 2. Çiftlik, 3. Saray” (Ülkü, 1993: 493) olup, k.d.’de “çiftik evi” anlamında kullanılmıştır. İlgili sözcük, e.d. İng.’de “*farmhouse*” olarak karşılanmıştır. Alm. ve İng. dilleri arasında sözcüğün bağlama kattığı anlam bakımından bir örtüşme söz konusudur ancak e.d. Türkçe’de “*köy evi*” biçimindeki çeviri, k.d. bağlamındaki anlamı taşımamaktadır. Gerçek şu ki, “*köy evi*”, “*Hof*” sözcüğünün yan anlamlarından biridir ancak k.d. bağlamında bu sözcük “*çiftlik evi*” anlamını taşımaktadır ve e.d. Türkçe’de aynı biçimde aktarılması, sözcük düzeyindeki örtüşmenin ve k.d. biçiminin korunması adına bir gerekliliktir.

10.2.8. Deyimler, Dil Oyunları ve Örtük İletiler Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek 1

Toz Parmak, Meggie'den "Tintenherz" adlı kitabı bir şekilde almak istemektedir. Amacı kitabı Capricorn'a götürmektir. Bunun için gizlice odasına girmiştir. Elinor onun bu hamlesini tahmin ettiği için kapıya kilit takmıştır. Elinor'un aldığı bu önlem işe yaramaz ve Toz Parmak kapıyı kolaylıkla açar. Meggie'nin uyuduğundan emin olmak adına biraz bekleyen Toz Parmak, aynı zamanda Meggie'nin güvenini sarsacağı için vicdan azabı çekmektedir. Toz Parmak'ın söz konusu duygu ve düşünceleri k.d de aşağıdaki biçimde kaleme alınmıştır.

"Nachdenklich blieb er neben dem Bett stehen und betrachtete das schlafende Mädchen. Ihren Vater an Capricorn zu verraten war nicht weiter schwer gefallen, bei ihr würde das schon anderes, auch wenn auf dem Kindergesicht noch kein Kummer dunkle Schatten hinterlassen hatte." (s. 110)

"He stood thoughtfully beside the bed, looking at the sleeping girl. Betraying her father to Capricorn had not been particularly difficult, but with her it would be different. Her face reminded Dustfinger of another one, although no grief had yet left dark shadows on Meggie's childish features." (s. 97)

"Düşünceli bir şekilde yatağın yanında durarak uyuyan kızı izledi. Onun babasına hiç düşünmeden ihanet etmiş, Capricorn'a yerini söylemişti ama kıza gelince iş değişiyordu. Kızın kederin karanlık izlerini henüz bırakmadığı çocuk yüzü Toz Parmak'a başka birini anımsatıyordu." (s. 106)

Daha önce ekleme bağlamında değerlendirdiğimiz kaynak metin *"Ihren Vater an Capricorn zu verraten war nicht weiter schwer gefallen, bei ihr würde das schon anderes, auch wenn auf dem Kindergesicht noch kein Kummer dunkle Schatten hinterlassen hatte."* tümcesindeki dil oyunu, e.d. İng.'ye *"Her face reminded Dustfinger of another one, although no grief had yet left dark shadows on Meggie's childish features."* olarak aktarılırken Türkçe metinde birçok düzlemde incelenebilecek bir anlatım bulanıklığı dikkati çekmektedir. *"Onun babasına hiç düşünmeden ihanet*

etmiş, Capricorn'a yerini söylemişti ama kıza gelince iş değişiyordu. Kızın kederin karanlık izlerini henüz bırakmadığı çocuk yüzü Toz Parmak'a başka birini anımsatıyordu." biçiminde aktarılan e.d. tümcesindeki anlatım bulanıklığının sebebi, ad soylu sözcüklerin art arda sıralanmış olmasıdır. İng. ve Alm.'dan oldukça farklı sözdizimi ve yazım kurallarına sahip olan Türkçe metin, belirtmeliyiz ki, k.d. biçim özelliklerine öykünerek gerçekleştirilmiş bir aktarım örneğidir. Özellikle, dil oyunları, deyimler gibi mecazlı anlatımların çevirisinde, devreye diller arası yapı ve kültür farklılıkları da girdiğinde çevirmenin işi iyice zorlaşmaktadır. İng. ile Alm. dillerinde olduğu gibi diller arası yakınlığın artması durumunda ise çevirinin daha kolay olacağı, meydana gelen anlam sapmalarının daha kolay çözümlenebileceği belirtilmektedir (Stolze, 1992: 206).

Öneri:

Meggie'nin yüzü, kederin hüznü izlerini taşımasa da, ona başka birini anımsatıyordu.

Keder, Meggie'nin çocuksu yüzüne henüz karanlık izler bırakmamış olsa da ona başka birini anımsatıyordu.

Örnek 2

Meggie ve Mo, bir süredir yaşadıkları evlerini mecburen terk etmek zorunda kalmışlardır. Gece yarısı birden ortaya çıkan yabancıya ve ardından yaşananlara bir anlam veremeyen Meggie'nin evi terk ederken evin bulunduğu yerle ilgili düşünceleri kaynak dilde ilginç bir anlatımla betimlenmektedir.

“Sie wohnten erst seit knapp einem Jahr auf dem alten Hof. Meggie mochte den Ausblick auf die umliegenden Hügel, die Schwalbennester unterm Dach, den ausgetrockneten Brunnen, der einen so schwarz angähnte, als reichte er geradewegs bis hinunter ins Herz der Erde.”(s.27)

“They had been living in the old farmhouse for just under a year. Meggie liked the view of the surrounding hills, the swallows nests under the roof, the dried-up well that yawned darkly as if it went straight down to the earth's core.”(s.18)

“Bu eski köy evinde henüz bir yıldır oturuyorlardı. Meggie, etraftaki tepelerin manzarasını, çatının altındaki kırlangıç yuvalarını, sanki yeryüzünün kalbine kadar iniyormuşcasına insana simsiyah sırtan suyu çekilmiş kuyuyu seviyordu.”(s.27)

K.d. yazarının biçiminin belirgin olarak ön plana çıktığı Alm. “...den ausgetrockneten Brunnen, der einen so schwarz *angähnte*, ...” ifadesinde kuyunun kuruması, ilginç bir betimleme ile anlatılmaktadır. İfadede yer alan “*angähnen*” eyleminin temel anlamı “*birine karşı esnemek*” (Ülkü, 1993: 42) olup, olumsuz bir anlamda kişileştirme (*personifikation*) söz sanatıyla kullanılmıştır. Olumsuzluğun sebebi metinde geçen kuyunun kurumuş ve yeryüzünün derinliklerine kadar uzanıyor olmasıdır. İng.’de de “*angähnen*” eylemi, aynı anlama gelen “*to yawn at*” eylemiyle aktarılmıştır. Türkçe erek metinde ise “*angähnen*” eylemi, kişileştirme söz sanatıyla, ancak “*sırtmak*” eylemi tercih edilerek aktarılmıştır. Böylelikle kişileştirme söz sanatıyla yazarın biçimi korunmuş, ancak k.d. anlam ekseninden uzaklaşmıştır.

İlgili paragrafın devamında kuyudan söz ederken “...als reichte er geradewegs bis hinunter ins Herz der Erde.” biçiminde kaleme alınan metinde kurumuş kuyunun yeryüzünün derinliklerine hatta adeta merkezine kadar uzandığı “*Herz der Erde*” tamlamasıyla ifade edilmiştir. “*Herz*” sözcüğü, temel anlamı ile değil “merkez” yan anlamıyla kullanılmıştır (Ülkü, 1993: 481). Kaynak metinde anlatımı etkili kılmak adına tercih edilen “*Herz der Erde*” tamlamasının e.d. İng.’de “*earth’s core*” biçiminde aktarıldığını ve anlamsal düzlemde örtüşmenin sağlandığını görmekteyiz. Türkçe metinde ise aynı ifade “*yeryüzünün kalbi*” olarak aktarılmış, “kalp” sözcüğü Türkçe’deki “merkez” yan anlamıyla kullanılmıştır. Söz konusu söylemin kaynak metin biçimini koruduğunu belirtmekle birlikte, çocuk okur açısından sorun oluşturabileceğini de vurgulamalıyız. Böyle durumlarda çevirisi gerçekleştirilecek bölümle ilgili kararı çevirmen vermektedir ve çevirmenin bu kararı vermesinde hitap edeceği okurun okuma alışkanlıkları önem arz etmektedir.

Bunun yanı sıra kaynak metinde kuyunun yeryüzünün derinliklerine kadar uzanmasını anlatmak için kullanılan “*reichen*” eylemi (Ülkü, 1993: 856) yerine İng.’de aynı anlamı yaklayan “*went down*” (Cambridge, 2007: 545) eylem öbeği tercih edilirken Türkçe’de “*inmek*” eylemi kullanılmıştır. Metnin bu bölümünde “*inmek*”

yerine, k.d. anlam eksenine daha uygun olan “uzanmak” eylemini tercih etmek, çocuk okuru göz önünde bulunduracak olursak metni daha anlaşılır kılacaktır.

Öneri:

Meggie, etraftaki tepelerin manzarasını, çatının altındaki kırlangıç yuvalarını, yeryüzünün kalbine/merkezine kadar uzanıyormuşcasına insana esneyen, simsiyah, suyu çekilmiş kuyuyu seviyordu

Örnek 3

Aşağıda verilen kaynak metin örneğinde, öykünün kahramanı Meggie’nin Toz Parmak’a kaybolan annesiyle ilgili bir soru sormak için sabırsızlandığı, ancak bu arada babasıyla konuşmak zorunda kaldığı bölüm, kaynak metin yazarı tarafından bir deyim ve dil oyunuyla şöyle ifade edilmiştir.

“Sie konnte an nichts anderes denken, während Mo ihr das Zimmer zeigte und ihr erzählte, dass nun alles in Ordnung sei, dass er nur an die Frage denken, die sie Staubfinger stellen wollte. Sie brannte ihr so auf den Lippen, dass sie sich wunderte, dass Mo sie nicht dort sitzen sah. Mitten auf ihrem Mund.”(s.59)

“That was all she could think of while Mo was showing her the room and telling her that everything was all right now; he just had to do his bookbinding work, then they’d go home. Meggie nodded and pretended to be listening, but her mind was full of the question she wanted to ask Dustfinger. It burned on her lips so fiercely she was suprised Mo didn’t see it there.” (s. 49)

“Başka bir şey düşünemiyordu babası ona odasını gösterip artık her şeyin yolunda olduğunu, işini bitirir bitirmez onu eve götüreceğini anlatırken. Meggie onu dinliyor gibi yapıp başını salladı; oysa o Toz Parmak’a soracağı sorudan başka bir şey düşünemiyordu. Bu soru kızın dudaklarını o kadar yakıyordu ki Meggie, babasının, bu soruyu nasıl olup da dudaklarından okuyamadığına şaşırırdı.”(s.58)

Kaynak metinde “*jemandem auf die Zunge brennen*” (www.redensarten-index.de) deyimini, yazar tarafından dille oynanarak “*jemandem auf den Lippen brennen*” biçiminde kullanılmıştır. Metinde bu deyimle, Meggie’nin soracağı soru için sabırsızlandığı, dilini tutmaya ve bunu belli etmemeye çalıştığı, babasının bunu nasıl olup da anlayamadığı anlatılmaktadır (Aktaş ve Oğuz, 2010: 71). E.d. İng.’de söz konusu deyim, “*to burn on the lips*” biçiminde bir dil oyunu ile karşılanarak hem anlam düzleminde hem de biçimsel anlamda bir örtüşme sağlanmıştır. Dil oyunları yazınsal metinlerin biçimsel özelliklerinden olup, çocuk yazını ürünlerinde çocuğun sezgisel ve yaratıcı yönüne hitap ederek okuma alışkanlığı gelişimine katkıda bulunmaktadır. Dil oyunlarının çevirisi söz konusu olduğunda ise en önemli nokta, dil oyununun k.d. okurunda sebep olduğu etkinin e.d. okurunda da oluşmasıdır. Bunun için çevirmenin, dil dizgesinin izin verdiği ölçüde aktarımı, yine bir dil oyunu ile gerçekleştirmesi gerekmektedir (bkz. 5.2.2.1. Dil Oyunları).

E.d. Türkçe’de ise ilgili bölüm, çevirmenin kaynak metnin biçimini koruma anlayışıyla “*Bu soru kızın dudaklarını o kadar yakıyordu ki Meggie, babasının, bu soruyu nasıl olup da dudaklarından okuyamadığına şaşırıldı.*” olarak aktarılmıştır. Çocuk okurun henüz gelişmemiş dil yetisi düşünüldüğünde ve Türkçe’deki göstergelerin kullanımının Alman ve İngiliz kültüründeki kullanımından farklı olduğu göz önüne alındığında, çeviri bölüm çocuk okurun anlaşılabilirlik sınırlarını zorlamaktadır. Zira Alm.’da “*Lippe*” göstergesinin “*jemandem auf die Zunge brennen*” deyimindeki “*Zunge*” göstergesiyle yer değiştirmesi, “*brennen*” fiiliyle kullanıldığında okurun çağrışımsal alanını harekete geçirmekte ve okur, kültürde zaten var olan bir deyimden yola çıkarak anlama kolaylıkla ulaşmaktadır. Türkçe metindeki dil oyununu irdelediğimizde ise, dilin anlatım olanakları zorlanmasına rağmen okur, metni aynı kolaylıkta anlamakta zorlanmaktadır. Bunun sebeplerinden biri, k.d.de “*jemandem auf den Lippen brennen*” olarak kullanılan dil oyununun Türkçe çevirisinde çevirmenin, Türk kültüründe aynı anlamı çağrıştıracak bir deyim kullanmayışıdır. Dil oyununun kaynak dilde sağladığı etkinin erek dilde de oluşturulması adına, içerik ve yapı özelliklerinin değiştirilebilirliği, çocuk yazını ürünlerinde eşdeğerlik ölçütünün yerine yeterli ölçütünün (Ingeborg, 1995: 112) dikkate alınması gerektiğinin önemli bir işaretidir. Bunların yanı sıra dil oyunlarının aktarımında en önemli nokta, dil oyunun

çocuk okura sezdirilmesi ve çocuk okurun bunu algılayıp henüz tam gelişmemiş dil yetisini geliştirme olanağı bulmasıdır.

Örnek 4

Kitap doktoru Mo, Meggie ve Elinor’la konuşmakta, kitaplarla ilgili yorum yapmaktadır. Kitapların içindeki dünyaya ve kitaplarda anlatılan öykülere atıfta bulunarak onların arkasında aslında başka bir dünya olduğunu savunmaktadır.

“Vielleicht hat sich alles geändert. Vielleicht gibt es hinter der gedruckten Geschichte, eine andere, viel grössere Geschichte, die sich ebenso wandert, wie unsere Welt es tut? Und die Buchstaben verraten uns darüber gerade so viel wie ein Blick durch ein Schlüsselloch. Vielleicht sind sie nicht mehr als der Deckel zu einem Topf, der viel mehr enthält als wir lesen können.” (s.163)

“Perhaps things have changed there after all. Perhaps there’s another, much larger story behind the printed one, a story that changes just as our own world does. And the letters on the page tell us only as much as we’d see peering through the keyhole. Perhaps the story in the book is just the lid on a pan: It always stays the same but underneath there’s a whole world that goes on- developing and changing like our own world.” (s.147)

“Belki de her şey değişmiştir. Belki de basılı olan öykünün ardında başka, çok daha büyük, dünyamız gibi sürekli değişen bir öykü vardır? Harfler de bize yalnızca anahtar deliğinden görebileceğimiz kadarını gösteriyordur. Belki bu harfler, okuyabildiğimizden fazlasını içeren bir tencerenin kapağından başka bir şey değildir.” (s.157)

Alm. k.d. *“Vielleicht sind sie nicht mehr als der Deckel zu einem Topf, der viel mehr enthält als wir lesen können.”* tümcesinde kitaplardaki öyküleri meydana getiren harflerin, aslında görünenden farklı olarak çok daha fazla anlam içermeleri anlatılmaktadır. Burada harflerin sadece bir görüngü oluşturduğu; aslında durağan olmadığı; ancak içine girildiğinde/okunduğunda çok daha fazlasının olduğu, tencere kapak benzetmesiyle okura sunulmaktadır. Kaynak metinde kitaplardaki öyküler

tencerenin kapağı gibidir ve kapak kaldırıldığında içinde devingen/ sürekli değişen kocaman bir dünya çıkmaktadır.

E.d. İng. çeviri metni incelediğimizde çevirmenin, diğer bağlamlardan çok anlam bağlamında bir örtüşme hedeflediği ve erek odaklı bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. “*Vielleicht sind sie nicht mehr als der Deckel zu einem Topf, der viel mehr enthält als wir lesen können.*” tümcesi, e.d. İng.’ye oldukça farklı yapı özellikleriyle “*Perhaps the story in the book is just the lid on a pan: It always stays the same but underneath there’s a whole world that goes on- developing and changing like our own world.*” görüldüğü üzere birkaç tümceyle ekleme yapılarak aktarılmıştır. Bunun sebebi, İng.’nin Alm.’ya ne kadar yakın olursa olsun, çevirmenin kısmen de olsa erek odaklı bir yaklaşım benimsemiş olmasıdır. Böylelikle metinde okur zihninde herhangi bir karışıklığa sebep olmayacak anlam açıklığı ve akıcılığı hedeflenmiştir.

Türkçe metin incelendiğinde ise, ilgili tümcedeki aktarımın k.d. Alm.’ya “*Belki bu harfler, okuyabildiğimizden fazlasını içeren bir tencerenin kapağından başka bir şey değildir.*” biçiminde oldukça benzer yapı nitelikleriyle gerçekleştirildiğini ancak, okurun metni anlamak için birkaç kez okuması gerektiğini belirtebiliriz. Söz konusu okur kitlesinin çocuk olduğu düşünülürse metinde harflerin bir tencerenin kapağına benzetilmesi, bir taraftan okurun zihninde bir hareketliliği hedeflerken, diğer taraftan tümcenin karışıklığı algılamayı zorlaştırmaktadır. Yazınsal metinlere özgü biçimsel unsurlardan olan benzetme, metne estetik bir nitelik kazandırırken, çeviri metinde aynı ifade metnin sanatsal niteliğine gölge düşürmektedir. Çocuk yazını çevirisinde buna benzer durumlarda içeriğin biçime tercih edilebileceği görüşü (bkz. 5.2. Çocuk Yazını Çevirisi), çevirmene yol göstermektedir. Çocuk yazını çevirisi ile ilgili kuramsal çalışmalar, çocuk okurun algılama sorunu yaşaması muhtemel bölümlerde eklemelerin olabileceğini savunmakta; bununla kaynak metnin işlevinin e.d.de aynı etkiyi göstermesi hedeflenmektedir. Öneride görüleceği üzere benzetmenin biçimini bozmamak adına yinelenmesi; bunun yanı sıra anlaşılabilirlik ve netlik açısından bir tümcenin eklenmesi, anlam bulanıklığının giderilmesine yardımcı olmaktadır.

Öneri:

Belki de okuyabildiğimizden çok daha fazlasını içeren bu harfler, bir tencerenin kapağı gibidir yalnızca. Öyle görüldüğüne bakma, kapağı kaldırdığında altından başka bir dünya çıkmaktadır.

Örnek 5

Mo, Elinor ve Meggie sesli okuma sonrasında yerlerine götürülürken gördükleri manzara ve köy manzarası, yazarın ifadeleriyle betimlenmektedir.

“Die Kirche warf ihren Schatten auf den Platz zwischen den Häusern. Es roch nach Sommer und <u>die Sonne schien vom wolkenlos blauen Himmel</u>, als wäre nichts geschehen.” (s. 205)
“Outside, beyond the shadow of the church on the village square, <u>the sun shone down from a cloudless blue sky</u>, and the air was filled with scents of summer. It was as if nothing unusual had happened.” (s. 186)
“Kilisenin gölgesi evlerin arasındaki meydana düşmüştü. Ortalık yaz kokuyordu ve <u>güneş hiçbir şey olmamış gibi bulutsuz gökyüzünden aşağı bakıyordu</u>.” (s. 196)

Türk dilini diğer dillerden biraz daha fazla olarak somut aktarıma yönelmesi bakımından farklı kılan anlatım özellikleri, yukarıdaki çeviri metinde de dikkati çekmektedir. Alm. kaynak metin “[...] *die Sonne schien vom wolkenlos blauen Himmel*, [...]” ifadesinde geçen “scheinen” eylemi, güneşin yansımaya özgü bir kullanımdır (Ülkü, 1993: 919). E.d İng.’ye “[...] *the sun shone down from a cloudless blue sky*, [...]” biçiminde aktarılan tümcede de “to shine” eylemi tercih edilen aktarımda, biçimsel ve içeriksel düzlemde tam bir örtüşme sağlanmaktadır. Öte yandan, Türkçe metni incelediğimizde, ilgili tümcenin “[...] *güneş hiçbir şey olmamış gibi bulutsuz gökyüzünden aşağı bakıyordu*” biçiminde bir benzetmeyle aktarıldığını görüyoruz. Hiç kuşkusuz, Türkçe’ye aktarılan metnin kişileştirmeye bezenmiş anlatım gücü, kendi koşulları içinde değerlendirildiğinde yeterli niteliktedir ancak, çevirmen, yalnızca kaynak metnin anlatım özelliklerini ve yazarın biçimini

yansıtmakla yükümlüdür. Metni daha etkili sunmak ya da kendi biçimini işin içine katmak gibi bir özgürlüğü yoktur. Şunu da hemen belirtmeliyiz ki, kaynak metinde yer almayan biçimsel unsurların, e.d. metnin anlaşılabilirliğini etkilemedikçe erek metinde de kullanımına gerek yoktur. Bu durumda güneşin aşağı bakması biçimindeki kişileştirme yerine aşağıdaki gibi tamamen k.d. kullanımıyla örtüşen “yansımak” eyleminin tercih edilmesi, metnin k.d.in biçimsel niteliğini koruması bakımından uygun olacaktır.

Öneri:

Kilisenin gölgesi evlerin arasındaki meydana düşmüştü. Ortalık yaz kokuyordu ve güneş, hiçbir şey olmamış gibi gökyüzünden aşağıya doğru vansıyordu.

Örnek 6

Aşağıdaki metinbirimlerde kadının, korkudan dizlerinin titremesi bir deyimle anlatılmaktadır.

“Wie du mir da in der Kirche geholfen hast”, sagte sie und zupfte ihren Rocksäum über die Knie, “Das war wirklich nett. <u>Meine Knie waren noch wie Gummi</u>, solche Angst hatte ich.” (s. 208)
“Meggie, that was very kind of you to help me back there in the church.” she said, pulling her skirt down over her knees. “<u>My knees were like jelly</u>, I was so scared.” (s. 189)
“Bana kilisede öyle yardım etmen”, dedi kadın eteğini dizinin üstüne çekerken, “Çok güzeldi gerçekten. <u>Dizlerimin bağı çözülmüştü</u> öyle korkuyordum ki.” (s. 199)

Kaynak dilde “*meine Knie waren noch wie Gummi*” tümcesinde bir benzetmenin deyimleştigi ifade, e.d. İng.’de de aynı biçimsel niteliklerle “*My knees were like jelly*” olarak aktarılmıştır. Çocuk yazınında dilin inceliklerini sezdirmek adına bol miktarda kullanılması gereken deyimlerden birinin yer aldığı bölümde, aktarımın çocuk yazını nitelikleri göz önünde tutularak yine bir deyimle gerçekleştirilmesi, çeviri kuramlarının da öngördüğü bir yöntemdir. Öte yandan, kaynak metindeki ifadenin deyimden çok bir benzetme olduğu dikkate alınırsa, hemen belirtmeliyiz ki, söz konusu aktarımın metnin bağlamına çok uygun bir deyimle aktarılmış olması, çeviri eleştirisi düzleminde doğru aktarım olarak kabul edilmemektedir. Zira, çeviri etkinliğinde metnin biçimsel unsurlarının, içeriği de koruyarak erek dilde karşılık bulması hedeflenmektedir.

Kaynak metinde dizlerin “lastik” (Ülkü, 1993: 443) anlamına gelen “gummi” sözcüğüne benzetilmesi, dizlerin korkudan titremesini anlatmaktadır. İng.’de aynı gösterge “jelly” sözcüğüyle karşılık bularak yine bir benzetme ile biçimsel örtüşme sağlanmıştır. Söz konusu benzetmeyle çocuk okurun zihinsel tasarımı harekete geçirilmeye çalışılmış, anlatıma hoş bir mizah da eklenmiştir. Kaldı ki, hem Alm.’da “die Knie begann zu schlottern” biçiminde, hem de İng.’de “to weak in the knees” biçiminde “dizlerin korkudan titremesi”ni anlatan deyimler bulunmaktadır. Kaynak dil yazarının biçimsel unsurlardan biri olan deyim kullanmak yerine “gummi” göstergesiyle bir benzetmeyi tercih etmesi, e.d. çevirmenin de aynı biçimde aktarımı bir benzetmeyle gerçekleştirmesini gerekli kılmaktadır.

Öneri:

Dizlerim jöle gibiydi, titriyordu.

Örnek 7

Aşağıdaki metinbirimlerde Mürekkep Yürek kitabının öyküdeki yazarı Fenoglio ve Mo arasında kitapla ilgili Meggie'nin şahitliğinde bir konuşma anlatılmaktadır.

“Es geht um ein bestimmtes Buch”, fuhr Mo fort. “Tintenherz. Sie haben es vor langer Zeit geschrieben und man kann es leider nirgendwo mehr kaufen.” Meggie konnte sich nur wundern, dass Mo <u>die Worte nicht an den Lippen kleben bleiben</u> unter dem finsternen Blick, der immer noch auf ihm ruhte.” (s. 273)
“A very particular book”, Mo went on. “Inkheart. You wrote it quite a long time ago, and unfortunately I can’t buy a copy anywhere now”. With the man’s icy stare still resting on her father, Meggie could only marvel that <u>the words didn’t freeze on Mo’s lips.</u>” (s. 251)
“Söz konusu olan çok özel bir kitap, diye devam etti Mo. “Mürekkep Yürek. Çok uzun süre önce yazmıştınız; artık ne yazık ki hiçbir yerde satılmıyor.” Meggie, adamın kötü bakışları altında <u>Mo’nun damağının hala birbirine yapışmamasına</u> çok şaşırıyordu.” (s. 260)

“Tintenherz” adlı kitabın yazarı Fenoglio ile Mo arasında Meggie şahitliğinde geçen konuşmanın anlatıldığı k.d. metninde, Mo’nun Fenoglio’nun ürkütücü bakışlarına rağmen kitabın çok önceden yazıldığı ve artık piyasada bulunmadığını söyleme cesaretini göstermesine Meggie’nin gösterdiği şaşkınlık anlatılmaktadır. Bunu anlatmak için “*Meggie konnte sich nur wundern, dass Mo die Worte nicht an den Lippen kleben bleiben unter dem finsternen Blick, der immer noch auf ihm ruhte.*” biçiminde kaynak metinde yer alan tümcede “die Worte an dem Lippen kleben bleiben” deyimini, e.d. İng.’de “the words freeze on the lips” biçiminde bir deyimle aktarılmıştır. Çocuk yazınında dilin inceliklerini sezdirmek adına bol miktarda yararlanılması gereken deyimler ile dilin anlatım olanaklarını zorlayan, aynı zamanda okurun sezgisel ve yaratıcı yönüne hitap ederek okuma alışkanlıklarını gelişimine katkı sağlayan dil oyunları, çeviri etkinliğinde en çok zorlanan alanlardan biri olmakla beraber, kültürler arasında yakınlık varsa, yüzey yapıda farklı, derin yapıda aynı anlamın yakalanması nispeten kolaydır. Ancak diller arasında kültür farklı olduğunda, deyimler, atasözleri ve dil oyunlarının çevirisi daha zorlaşmaktadır. Burada psikolojik

baskı altında bir kişinin ifade etmek istediği sözcükleri ifade etmekte zorlanmasını, hatta bu durumda “dudaklarının yapışması”nı anlatan örnekten yola çıkarak belirtebiliriz ki, çevirmen, “*Meggie, adamın kötü bakışları altında Mo’nun damağının hala birbirine yapışmamasına çok şaşırıyordu.*” biçimindeki tercihiyle erek okurda istenilen etkiye ulaşamayacaktır. Kaldı ki, “dilini damağın yapışması” deyimini susuzluğu anlatmak için kullanılan (TDK, Türkçe Sözlük, 2009: 527) bir deyim olup, çocuk okurun anlamdan sapmasına ya da söz konusu deyimden içeriğini anlamamasına yol açmaktadır. K.d. metnin işlevi, e.d.de ancak benzer bir dil oyunuyla oluşturulabilecektir.

Öneri:

Meggie, adamın kötü bakışlarına rağmen Mo’nun dilinin dudağının tutukluk yapmamasına çok şaşırıyordu. / Meggie, adamın kötü bakışlarına rağmen, sözcüklerin, Mo’nun diline yapışıp kalmamasına çok şaşırıyordu.

Örnek 8

Aşağıdaki metinbirimlerde Mo, Fenoglio ve Meggie arasında geçen bir konuşmada, zamanla ilgili bir betimleme, ilginç bir dil oyunu ile kaleme alınmıştır.

“Der Sekundenzeiger von Fenoglios Küchenuhr schnitt die Zeit in schmerzhaft feine Scheiben, bis Mo endlich antwortete. “Ich verspreche es dir”, sagte er.” (s. 285)
“The second hand on Fenoglio’s kitchen clock was dividing time into painfully small segments. At last Mo answered. “I promise”, he said.” (s. 263)
“Mo sonunda bir karşılık verene kadar, Fenoglio’nun mutfak saatinin tıktısı ince ince dilimlere keserek zamana işkence ediyordu. “Tamam, sana söz veriyorum,” dedi.” (s. 272)

Mo, Fenoglio ve Meggie arasında geçen bir konuşma sırasında k.d. yazarının konuşma dilinin incelikleri ile yazın dilinin anlatım inceliklerini harmanladığı, kişileştirme yoluyla dil oyunu yaparak biçimini yansıttığı bölüm, k.d.de “*Der Sekundenzeiger von Fenoglios Küchenuhr schnitt die Zeit in schmerzhaft feine*

Scheiben, bis Mo endlich antwortete. "Ich verspreche es dir", sagte er." tümcesiyle dile getirilmiştir. Tümcede "die Zeit in schmerzhaft feine Scheiben schneiden" söz öbeğinin yansıttığı biçem, e.d. İng.'de sözcüksel, biçimsel ve biçemsel bağlamda bir örtüşme ile "to dive the time into painfully small segments" biçiminde aktarılmıştır. Söz konusu dil oyununun açılımını yapacak olursak, mutfak saatinin saniyeleri sayan çubuğu ile zamanı küçük birimlere ayırması, başka bir deyişle, zamanın ilerlemesi, mecazi bir anlatımla okura sunulmuştur. Bunun için de kişileştirmeye başvurularak sanki mutfak saatinin elinde doğrayıcı, dilimleyici bir alet varmış da zamanı dilim dilim kesiyormuş izlenimi verilmektedir. Buradaki mecazi anlatım, hiç kuşku yoktur ki, k.d. okur kitlesinde zihinsel bir tasarım uyandıracaktır. İçeriksel düzlemde anlatılmak istenen ise zamanın çabucak geçtiğidir/ bir türlü geçmek bilmemesidir. Göstergelerin benzerleriyle aktarıldığı e.d. Türkçe tümcede ise aynı içerik dillerin farklılığından kaynaklanan bir söz dizimi ile "*Fenoglio'nun mutfak saatinin tıktırtı ince ince dilimlere keserek zamana işkence ediyordu.*" biçiminde dile getirilmiştir. Hemen belirtmeliyiz ki, Türkçe metin okunduğunda, k.d. okurunun zihninde canlanan tasarımdan oldukça farklı bir tasarım belirmekte; söz diziminden ve seçilen sözcüklerin göndergelerinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu göze çarpmaktadır. "ekmek dilimi" (Ülkü, 1993: 9191) anlamındaki "scheiben" eyleminin burada "zaman"a uyarlanması, yazarın bir dil oyunu olarak dikkati çekmekler beraber Türkçe metindeki sözdizimi, anlatım bozukluğuna yol açarak dil oyunun e.d'de anlaşılmasını engellemektedir.

Bunun yanı sıra ilgili metinde "schmerzhaft" zarfı yerine tercih edilen "işkence" sözcüğü, Türkçe metinde zarf görevinde değil, "zamana işkence etmek" biçiminde farklı bir dil oyunuyla okura sunulmuştur. Biçimin, dil oyununun aktarılması adına göz ardı edilebileceği doğru bir yaklaşımdır ancak bu, yalnızca dillerin sözcük türü anlamında karşılığı olmadığında, başka bir deyişle, işin içinden çıkılamadığında başvuru bir yöntem olmalıdır.

Metindeki dil oyunun anlaşılması adına ekleme bağlamında çevirmenin ilgili metne eklediği "tıktırtı" sözcüğünü, okurun algılamasını kolaylaştırmak için seçilmiş bir sözcük konumunda değerlendirmekteyiz.

Öte yandan eşdizim bağlamında ise “kesmek, dilimlemek” anlamındaki (Ülkü, 1993: 940) “schneiden” eyleminin yerine Türkçe metinde “zaman” sözcüğüyle anlam ilişkisi kurduğunda gerçekten “zamanı dilimlere kesmek” değil, zamanın saniye sayacıyla küçük dilimlere ayrılması anlatılmaktadır. Bunun için de “kesmek” eylemi yerine “zaman” sözcüğüyle daha iyi bir eşdizimlenme örneği sunan “ayırarak” eyleminin çeviride kullanılması, dilini geliştirme aşamasındaki çocuk okurun metni bir taraftan doğal bir metin akışkanlığında keyifle okuyabilesi, diğer taraftan da dilin inceliklerini sezme yetisinin geliştirilmesi bakımından daha doğru tercihler gibi görünmektedir. Kaldı ki, bu bölümde çocuğun dil oyununu algılamasını kolaylaştırmak amacıyla, söz konusu tümceden önce açıklayıcı bir söz öbeği kullanmak, çocuğun zihnini dil oyuna hazırlayacaktır.

Öneri:

Zaman bir türlü geçmek bilmiyordu. Fenoglio’nun mutfak saati, zamanı, sancılı bir biçimde ince dilimlere ayırıyordu.

Örnek 9

Aşağıdaki metinbirimlerde doğa ile ilgili bir betimleme yer almaktadır.

“Den Jungen hatte es zuerst beunruhigt, wie nah beim Dorf das Versteck lag, das Staubfinger ausgewählt hatte, doch er hatte ihm erklärt, warum es nirgendwo auf den umliegenden Hügeln einen sichereren Platz für sie gab. Die verkohlten mauern waren kaum noch zu entdecken. Wolfsmilch, Gingster und wilder Thymian hatten sich in die russschwarzen Steine gekrallt, mit grünen Zweigen Schmerz und Unglück zugedeckt.”
(s. 331)

“The boy had been uneasy when he saw how close Dustfinger’s chosen hiding place was to the village, but Dustfinger had explained why there couldn’t be anywhere safer to lie low among the surrounding hills. The charred walls were hardly visible, camouflaged as they were by the spurge, brambles, and wild thyme that had taken root among the soot-blackened stones.” (s. 307-308)

“Farid, saklanmak için Toz Parmak’ın seçtiği yerin köye bu kadar yakın olmasından ilk önce rahatsız olmuştu. Toz Parmak çocuğa, etraftaki tepeler de dahil, burasının niçin her yerden daha güvenli bir yer olduğunu anlatmıştı. Kömürleşmiş duvarlar artık pek görünmüyordu. Sütleglenler, katırtırnakları ve dağ kekiği isten kararmış duvarların aralarına turnaklarını geçirip yeşil dallarıyla tüm bu acıları ve felaketi örtmüştü.” (s. 316)

Toz Parmak ve Binbir Gece Masalları’ndan ete kemiğe bürünüp gelen Farid’in bir süre gizlenmek için Capricorn’un köyüne yakın bir yerde zaman geçirmesinin anlatıldığı bölümde dikkati çeken betimleme k.d.de *“Die verkohlten mauern waren kaum noch zu entdecken. Wolfsmilch, Gingster und wilder Thymian hatten sich in die russchwarzen Steine gekrallt, mit grünen Zweigen Schmerz und Unglück zugedeckt.”* biçiminde anlatım bulurken e.d. İng.’ye *“The charred walls were hardly visible, camouflaged as they were by the spurge, brambles, and wild thyme that had taken root among the soot-blackened stones.”* olarak aktarılmıştır. Bu aktarımda dikkati çeken, İng. metinde yer alan ve benzetmede kullanılan “as” yapısının Alm. kaynak metinde yer almamasıdır. K.d. yazarının dili genel kullanımının dışına çıkan anlatımlarını içeren biçiminin belirgin biçimde öne çıktığı tümcenin aktarılması sırasında dikkat edilmesi gereken nokta, aynı biçimin e.d. dilbirimlerini özenle seçerek e.d.de de oluşturmaya çalışmaktır. Bu anlamda İng. metnin k.d. öğelerini içerdiğini ancak yapı olarak farklı biçimbirimler tercih ettiğini görmekteyiz. Sözelimi, kaynak metinde kişileştirmenin göze çarptığı “birşeyi pençelerle tutmak, bir şeye sıkı sıkı yapışmak” (Ülkü, 1993: 599) anlamındaki “sich an etwas krallen” eylem öbeği, aynı anlamda İng.’de “to take root” (Cambridge, 2007: 1105) kalıbıyla karşılanmıştır.

Türkçe’de ise *“Kömürleşmiş duvarlar artık pek görünmüyordu. Sütleglenler, katırtırnakları ve dağ kekiği isten kararmış duvarların aralarına turnaklarını geçirip yeşil dallarıyla tüm bu acıları ve felaketi örtmüştü.”* biçiminde aktarılan tümce, tüm k.d. biçimbirimlerini içermesine karşın, anlatım k.d. etkinliğini yansıtmamaktadır. İlgili metinde *“Sütleglenler, katırtırnakları ve dağ kekiği isten kararmış.....”* ifadesinde ad türünde sıralanan sözcükler çoğulken “dağ kekiği” sözcüğünün tekil kullanılması, tümcede metnin akışını ve ritmini bozmaktadır. Tümcenin ritmini yakalamak adına

“dağ kekiği” sözcüğünün çoğul kullanılması, buradaki sorunun giderilmesine yardımcı olacaktır.

Bunun dışında ilgili ifadede kişileştirme söz sanatı yoluyla yapılan betimelemede “tırnaklarını geçirip” ifadesi ulaş görevinde sonraki yargıya bağlanmaktadır. “-ip” zarf-fiili (Banguoğlu, 2007: 317) biçiminde tümcede ulaş görevinde kullanılan “geçirip” sözcüğü, tümcenin anlam akışını bozmaktadır. Söz konusu sözcüğün tümcede “-mış” dolaylı geçmiş zaman kipiyle ikinci tümceye ulaş görevinde bağlanmak yerine, yargı belirtecek biçimde eylem görevinde kullanılması, hem tümcenin anlam akışını sağlayarak benzetmenin doğru biçimde anlaşılmasına yardım edecek hem de çocuk okurun algı zevkine zarar vermeyecektir.

Öneri:

Kömürleşmiş duvarlar artık pek görünmüyordu. Sütleglenler, katırtırnakları ve dağ kekikleri, isten kararmış duvarların aralarına tırnaklarını geçirmiş; yeşil dallarıyla tüm bu acıları ve felaketi örtmüştü.

Örnek 10

Aşağıdaki metinbirimlerde doğayla ilgili bir betimleme yer almaktadır.

“Staubfinger brach auf, als die Nacht nicht mehr dunkler werden konnte. Der Himmel war immer noch bewölkt, nicht ein einziger Stern war zu sehen. Nur der Mond tauchte ab und zu zwischen den Wolken auf, schwindsüchtig dünn, wie ein Scheibchen Zitrone in einem Meer von Tinte.” (s. 347)
“Dustfinger set out when the night could grow no darker. The sky was overcast with not a single star shining. Only the moon showed occasionally between the clouds, as thin as a slice of lemon.” (s. 323)
“Gece, artık en kara halini aldıktan sonra yola çıktı Toz Parmak. Gökyüzü hala bulutluydu ve tek bir yıldız bile görünmüyordu. Yalnızca Ay bulutların arasından ara sıra yüzünü gösteriyordu, adeta mürekkep denizinde ince bir dilim limon gibi.” (s. 332)

Gecenin karanlığının ve karanlık gecede ayın bulutların arasındaki görüntüsünün betimlendiği kaynak metinde yazar, geceyi bir mürekkep denizine; ayı da mürekkep denizinde yüzen ince bir dilim limona benzetmektedir. Benzetmenin yer aldığı “*Nur der Mond tauchte ab und zu zwischen den Wolken auf, schwindsüchtig dünn, wie ein Scheibchen Zitrone in einem Meer von Tinte.*” k.d. tümcesi, yapısal bağlamda benzer özellikler göstererek e.d. İng.’de “*Only the moon showed occasionally between the clouds, as thin as a slice of lemon.*” biçiminde anlatım bulmuştur. İng. çeviri metinde dikkati çeken, İng. ve Alm.’nın benzer yapı ve anlatım olanakları bulunmasına rağmen, çeviri sırasında metinden bazı bölümlerin çıkarılmış olmasıdır. Sözelimi, k.d.de yer alan “*...schwindsüchtig dünn, wie ein Scheibchen Zitrone in einem Meer von Tinte.*” tümcesindeki “*einem Meer von Tinte*” benzetmesi, çeviri metnin ilgili bölümünde yer almamaktadır. Kaynak metne yazınsal nitelik katan benzetmelerin çevirilerde de mümkün olduğunca ve erek dilin izin verdiği ölçüde yansıtılması gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, hemen belirtmeliyiz ki, söz konusu bölümün çıkarılmasını yersiz bir uygulama olarak değerlendirmekteyiz.

Türkçe çeviri metinde ise “*Yalnızca Ay bulutların arasından ara sıra yüzünü gösteriyordu, adeta mürekkep denizinde ince bir dilim limon gibi.*” görüldüğü üzere herhangi bir çıkarma ya da ekleme söz konusu değildir. Yazınsal nitelik taşıyan benzetmelerin de konumlandığı ifadede, biçimsel k.d. yapısının birebir aktarılması nedeniyle oluşan bir anlatım bozukluğu dikkati çekmektedir. Alm. ile Türkçe’nin farklı sözdizimi nitelikleri olduğu gerçeğinden hareket edersek, çevirmenin özellikle çocuk yazını çevirisinde metnin ritmini bozmamak adına bir takım değişiklikler yapma yetkisine sahip olduğunu vurgulayabiliriz. Kaldı ki, farklı morfolojik ve sözdizimi özelliklerine sahip dillerin birbirine aktarımında, k.d.’e özgü niteliklerin birebir aktarımı söz konusu değildir. Önemli olan, dil yetisi gelişmekte olan çocuğa, kendi dilinde doğal bir metin sunmaktır. Bunun için de çeviride öncelik olarak k.d. yapısı ve sözdizimi dikkate alınmalı, gerekli olduğunda eklemeler, çıkarmalar yapılmalıdır.

Öneri:

Karanlık gecede yalnızca ay, mürekkep denizinde ince bir dilim limonun dalgaların arasında yüzmesi gibi ara sıra görünüyordu.

Örnek 11

Aşağıdaki metinbirimlerde Capricorn’a dargın olan Basta’nın, Capricorn’un emrine karşın durumu ağırdan alması anlatılmaktadır.

“Basta!”, rief er und winkte ihn zu sich. Basta <u>schlenderte betont langsam herbei</u>. Er blickte immer noch beleidigt drein. “Bring den Alten in das Zimmer, in das wir früher Darius gesperrt haben!”, befahl Capricorn ihm.” Und postier eine Wache vor der Tür.” (s. 366)
“Basta!” he called, beckoning him, <u>Basta strolled over deliberately slowly</u>. He was still looking sulky. “Take the old man to the room where we once locked Darius”, Capricorn ordered. “And post a guard outside the door.” (s. 341)
“Basta!” diye bağırdı onu eliyle çağırarak. <u>Basta ağırdan alarak geldi</u>. Hala kırılmış görünüyordu. “İhtiyarı daha önce Darius’u hapsettiğimiz odaya götür!” diye emretti Capricorn. “Kapının önüne de bir nöbetçi dik.” (s. 350-351)

Kötü adam Capricorn’un adamlarından biri olan Basta’ya seslenip ve emir verdiği *“Basta!”, rief er und winkte ihn zu sich. Basta schlenderte betont langsam herbei. Er blickte immer noch beleidigt drein. “Bring den Alten in das Zimmer, in das wir früher Darius gesperrt haben!”, befahl Capricorn ihm.” Und postier eine Wache vor der Tür.*” tümcesinde “yavaş yavaş yürümek” anlamındaki (Ülkü, 1995: 932) “schlendern” eylemi, e.d. İng’ye *“Basta!” he called, beckoning him, Basta strolled over deliberately slowly. He was still looking sulky. “Take the old man to the room where we once locked Darius”, Capricorn ordered. “And post a guard outside the door.”* tümcesinde görüldüğü üzere aynı anlamı karşılayan “stroll” (Cambridge, 2007: 1207) eylemiyle aktarılmıştır. Alm.’da “özellikle, kasıtlı” anlamında (Wahrig, 1997: 279) “betont”; İng’de aynı anlamda “deliberately” (Cambridge, 2007: 327) zarfıyla vurgulanan ve ilişkilendirilen “schlendern” eylemi, Türkçe’de *“Basta ağırdan alarak geldi. Hala kırılmış görünüyordu. “İhtiyarı daha önce Darius’u hapsettiğimiz odaya götür!” diye emretti Capricorn. “Kapının önüne de bir nöbetçi dik.”* biçiminde görüldüğü üzere “ağırdan almak” deyimiyile karşılanmıştır. Erek metinde bir deyim kullanılması, ancak kaynak metin koşullarında bir deyim kullanılması halinde söz konusudur. Buradan hareketle, söyleyebiliriz ki, e.d. Türkçe’de “bir işi yapmakta acele

etmemek, isteksiz görünmek, yavaş davranmak” (TDK, Türkçe Sözlük, 2009: 31) anlamındaki deyim kullanılması, ancak kaynak metinde bu anlamda bir deyim kullanılması durumunda, diğer bir ifadeyle, biçimsel örtüşme bağlamında önemlidir. Kaldı ki, “betont” sözcüğü ile “ağırdan almak” deyimini yakın anlam gibi görünse de metinde “kasıtlı” vurgusu yapılmaktadır. Buna göre metinde söz konusu deyim kullanılsa bile, “özellikle” vurgusunun yapılması gerekmektedir çünkü “ağırdan almak” (TDK, Türkçe Sözlük, 2009: 32) deyiminde bir isteksizlik söz konusudur. Bunun yanı sıra kaynak metin işlevini sağlayacak başka bir ifadenin tercih edilmesi de, uygulanabilecek diğer bir yoldur.

Öneri:

“Basta!” diye bağırdı onu eliyle çağırarak. Basta özellikle yavaş yavaş/ağırdan alarak geldi. Hala kırılmış görünüyordu. “İhtiyarı daha önce Darius’u hapsettiğimiz odaya götür!” diye emretti Capricorn. “Kapının önüne de bir nöbetçi dik.

Örnek 12

Aşağıdaki metinbirimlerde saklanan Meggie ve diğerlerinin terkedilmiş köylerden birinden geçerken karşılaştıkları durumlar anlatılmaktadır.

“Auf dem Rückweg zu ihrem Versteck begegneten sie niemandem, nur einem Fuchs, der mit hungrigen Augen davonhuschte. Zwischen den Mauern des niedergebrannten Hauses hockte Gwin und verschlang einen Vogel. Die Federn leuchteten hell in der Dunkelheit.” (s. 355)
“They met no one on the way back to their hiding place, only a fox who slunk away with hunger in his eyes. Gwin was eating a bird inside the walls of the burnt-out cottage. Its feathers were shadows in the darkness.” (s. 330)
“Saklandıkları yerden dönerken kimseyle karşılaşmadılar, önlerinden yalnızca ağırdan gözlerinin feri sönmüş bir tilki geçti. Yakılmış evin duvarlarının arasında da Gwin oturmuş bir kuşu yiyordu. Karanlıkta kuşun tüyleri ışıltılıydı.” (s. 340)

Kaynak metinde Meggie ve diğerlerinin önlerinden geçen bir tilkinin açlık derecesini anlatmak için “hungrige Augen” olarak tanımlanan durum e.d. İng.’de “hunger in eyes” biçiminde aktarılmıştır. Kaynak metinde “sessizce ve aceleyle koşup geçmek” anlamındaki (Ülkü, 1995: 500) “huschen” eylemi, İng.’de “to slunk” (Cambridge, 2007:1208) eylemi ile karşılanmıştır. Türkçe metni incelediğimizde ise söz konusu ifadenin “gözünün feri sönmek” biçiminde bir deyimle aktarıldığını görmekteyiz. Daha önce de bahsettiğimiz gibi çeviri kuramlarının öngördüğü üzere kaynak metnin biçemi, e.d.in mümkün kıldığı ölçüde aktarılmalıdır. Buradan hareketle hemen belirtmeliyiz ki, dil oyunun dil oyunuyla, deyimle deyimle, atasözünün atasözü ile aktarımı, kaynak metnin biçiminin e.d.de korunmasına yardımcı olacaktır. Çevirmen, ancak dillerin ve kültürlerin farklılığından kaynaklanan özel durumlarda erek okurun algılamasını kolaylaştırmak için birtakım değişiklikler yapma özgürlüğüne sahiptir. Bunun dışında yazınsal metinlerin önemli bir bileşeni olan biçem, e.d.de mutlaka korunmalıdır.

Öneri:

Saklandıkları yerden dönerken kimseyle karşılaşmadılar; önlerinden yalnızca açlığı gözünden okunan bir tilki aceleyle geçti. Yakılmış evin duvarlarının arasında da Gwin oturmuş bir kuşu yiyordu. Karanlıkta kuşun tüyleri ıslı ıslıdı.

Örnek 13

Aşağıdaki metinbirimlerde kötü kalpli Capricorn’un gasp ettiği köylerde insanları tehdit etmesi ve terk etmeye zorlaması anlatılmaktadır.

“Es hatte andere Orte gegeben, einsam gelegene Dörfer wie dieses, Häuser, verlassene Gehöfte, einmal sogar eine Burg. Aber irgendwann kam immer der Tag, an dem das Netz aus Angst, das Capricorn so geübt zu spinnen verstand, riss und die Polizei aufmerksam wurde. Irdendwann würde es auch hier passieren.” (s.378)

“There had been other places, remote villages like this one, houses, abandoned farms, even a fortified castle once. But a day had always come when the web of fear, so expertly spun by Capricorn, tore and the attention of the police was drawn to his men and what they were up to. Eventually the same thing would happen here.” (s. 354)

“Burası gibi terk edilmiş köyler, evler, çiftliklerde; hatta bir kez de bir şatoda yaşamışlardı. Ama günün birinde öyle bir an geliyordu ki Capricorn’un ustaca ördüğü korku ağı kopuyor ve tüm olanlar polisin dikkatini çekmeye başlıyordu. Bir gün yine öyle olacaktı.” (s. 362)

Mürekkep yürekli Capricorn’un şimdiye kadar yaşadığı yerlerde, insanları yıldırarak ve tehdit ederek istediğini elde etmeye çalışmasını ve korkutmasını anlatan “*Aber irgendwann kam immer der Tag, an dem das Netz aus Angst, das Capricorn so geübt zu spinnen verstand, riss und die Polizei aufmerksam wurde. Irdendwann würde es auch hier passieren.*” k.d. tümcesinde, “Netz aus Angst” ifadesi e.d. İng.’de “web of fear”, Türkçe’de ise “korku ağı” olarak sorunsuz aktarılmıştır. Metinde söz konusu tamlama, Alm.’da “şiddet kullanmak” anlamındaki “(Gewalt) üben” (Ülkü, 1995: 1114) eylem öbeği ile eşdizimlenerek, yazınsal metinlerde düşünceyle biçim arasındaki ilişkiyi gösteren ve yazarın kişisel anlatımını yansıtan bir dil oyunu biçiminde verilmiştir. İlgili tümcede “kurmak” anlamındaki “spinnen” (Ülkü, 1995: 999) eylemi, “verstehen” ve “reißen” (Ülkü, 1995: 859) sözcükleriyle eşdizimlenerek Capricorn ve adamlarının insanlar üzerinde kurdukları baskının etkisi anlatılmaktadır. İng.’de aynı etki, “parçalanmak, bölünmek” anlamındaki “tear” (Cambridge, 2007: 1331-1332) eylemi ile karşılanmıştır. Türkçe metinde ise “korku ağının kopması” biçiminde aktarılan ifadede kullanılan “kopmak” eyleminin, eşdizim bağlamında çocuk okurun tam olarak gelişmemiş dil yetisine yönelik doğru bir tercih olmadığını belirtmek, yanlış olmayacaktır.

Öneri:

Burası gibi terk edilmiş köylerde, evlerde, çiftliklerde; hatta bir kez de bir şatoda yaşamışlardı. Ama her seferinde Capricorn’un ustaca ördüğü korku ağı yırtılmıştı ve olup biten herşey polisin dikkatini çekmeye başlamıştı. Gün gelecek, yine öyle olacaktı.

Örnek 14

Kitapların üzerine benzin döküldüğü bölümde Toz Parmak, etrafında olanları duymamakta, yalnızca kitapların benzinle nasıl yıkandığını izlemektedir.

“Staubfinger schien kein Wort von dem zu hören, was Capricorn zu ihm sagte. Er starrte nur auf das Benzin, das sich stinkend über die Bücher ergoss. <u>Die Seiten saugten es so gierig auf</u>, als hiessen sie ihr eigenes Ende willkommen.” (s.180)
“Dustfinger did not seem to hear a word of what Capricorn was saying. He just stared at the gasoline and smelled its fumes as it was poured over the books. <u>The pages sucked it up as greedily</u> as if they were welcoming their own end.” (s. 163)
“Toz Parmak, Capricorn'un ona anlattığı hiçbir şeyi duymuyordu bile. Yalnızca pis kokusuyla kitapların üstüne yayılan benzine bakıyordu. <u>Sayfalar benzini doymak bilmeyen bir iştahla içine çekiyordu; sanki onlar da kendi sonlarını istiyordu.</u>”

Sözdizimi ile ilgili anlatımı etkileyen metinlerin incelendiği bölümde ayrıca incelediğimiz kaynak metin “*Die Seiten saugten es so gierig auf, als hiessen sie ihr eigenes Ende willkommen*” tümcesinde yazarın biçiminin ön plana çıktığı görülmektedir. K.d. tümcesinde toprağa özgü “aufsaugen” eylemi, “emmek, içine çekmek” (Ülkü, 1993: 78) anlamında “kitapların sayfalarına” aktarılmıştır. Buradaki “aufsaugen” eylemi, insana özgü “gierig” sıfatıyla birlikte eşdizimlendiğinde yazarın kişileştirme sanatıyla oluşturduğu biçim, dikkati çekmektedir. Yazınsal metinlerin en önemli bileşenlerinden biri olan biçimin aktarımında gözetilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda “aç gözlü, haris, doyumsuz” (Ülkü, 1993: 420) anlamındaki “gierig” sözcüğünün e.d. İng.’deki kullanımını incelediğimizde, e.d. İng.’de yine insana özgü bir nitelik olan “greedily” sözcüğü ile aynı anlam düzleminde (Cambridge, 2007: 559) seçildiğini ve “to suck up” eylemi ile eşdizimlendiğini görmekteyiz. Sonuç olarak “*The pages sucked it up as greedily as if they were welcoming their own end.*” biçiminde aktarılan e.d. İng. metinde biçimin sorunsuz aktarıldığı görülmektedir. “*Sayfalar benzini doymak bilmeyen bir iştahla içine çekiyordu; sanki onlar da kendi sonlarını istiyordu.*” biçimindeki Türkçe metni incelediğimizde, öncelikle sözdiziminde bir düzenleme gerektiğini belirtmeliyiz. Bunun yanı sıra ilgili biçimi değerlendirdiğimizde, tümcede yer alan “sonunu istemek” eylem öbeğinin, eşdizim

anlamında k.d. anlam ekseniiyle örtüşmediğini belirtmeliyiz. Kaynak metinde “birini selamlamak, karşılamak” (Ülkü, 1993: 1309) anlamındaki “willkommen heissen” eylem öbeği, İng.’de aynı anlamda “to welcome” eylemi ile karşılık bulırken, Türkçe metne “sonunu istemek” olarak aktarılmıştır. Türkçe metinde yer alan “sonunu istemek” eylem öbeği, günlük konuşma dilinde “sonunu hazırlamak” biçiminde kullanıldığından ve daha doğru bir eşdizim olduğundan aktarımda, yaygın olan ve çocuğun kolay algılayacağı ifadeyi tercih etmek gerektir.

Öneri:

Sayfalar, benzini kendi sonlarını hazırlarcasına doymak bilmeyen bir iştahla içine çekiyordu/ emiyordu.

Örnek 15

Toz Parmak’ın tek derdi, kitaptaki dünyasına geri dönmektedir. Bunun için Capricorn’un isteklerini yerine getirmekte, sevdiği insanlara bile ihanet etmektedir. Toz Parmak’ın kitabın içinde hapsolan eski dünyasına olan özlemini anlatan tümceleri Capricorn, aşağıdaki biçimde ifade etmektedir.

“Ich weiss, <u>du verzehrst dich vor Sehnsucht</u> nach den guten alten Zeiten und vermisst all deine zirpenden, flatternden Freunde, aber ich weiche alldem keine Träne nach. Diese Welt ist unendlich viel besser eingerichtet als die, mit der wir uns jahrelang begnügen mussten.” (s.180)
“I know you long for good old days, <u>you miss all your chirping</u>, fluttering friends, but I don’t shed a tear for any of that. This world is far better equipped than the one we had to be content with for so many long years.” (s. 163)
“<u>Biliyorum, o eski günlere hasretinden için için yiyor</u> ve tüm o fısıldayan, uçuşan dostlarını özölüyorşun ama ben hiçbirini için gözyaşı dökmüyorum. Bu dünya, yıllardır katlanmak zorunda kaldığımız dünyadan çok daha rahat.” (s. 172)

Eşdizim düzleminde de incelediğimiz metinde yer alan “sich vor Sehnsucht verzehren” ifadesi, “hasretinden yanıp tutuşmak” (Ülkü, 1993: 1233) anlamında kullanılırken İng.de aynı ifade, “özlemek” (Cambridge, 2007: 809) anlamındaki “to miss” eylemiyle “*you miss all your chirping...*” biçiminde aktarılmıştır. Anlam düzleminde kaynak metin içeriğini e.d.de karşılamak için yapılması gereken, k.d. işlevine uygun bir deyim kullanmaktır ancak e.d. çevirmeni, deyim düz bir eylemle aktararak k.d. biçimini gözetmemiştir. Türkçe metni bu anlamda incelediğimizde ise, kaynak metinde yüzey yapıda farklı, derin yapıda benzer anlam özellikleri içeren bir deyim görmekteyiz. Çevirmenin bu aktarımıyla, kaynak metin biçimi e.d.de karşılanmıştır ancak “hasretinden için için yemek” biçiminde Türkçe metinde yer alan deyim, eşdizim bağlamında sorun oluşturmaktadır. İfadenin eşdizim bağlamında doğru sözcüklerle kullanılması, dil yetisi gelişmekte olan çocuk okur açısından önemlidir. Bu bağlamda, kaynak metindeki “sich vor Sehnsucht verzehren” deyiminin yerine, yine bir deyim olan ve doğru eşdizimlenen “hasretinden yanıp tutuşmak” ya da “hasretinden kendini yiyip bitirmek” ifadelerinden birinin kullanılması uygun olacaktır.

Öneri:

Biliyorum o eski günlere/günler için hasretinden yanıp tutuşuyorsun.

Örnek 16

Meggie, Toz Parmak ve Mo’nun yer aldığı bölümde duyguların yüze yansımaları ile ilgili betimlemeler yer almaktadır.

“Warum? Weswegen konnte Zuberzunge ein schlechtes Gewissen haben? Staubfinger sah sich misstrauisch um, ohne zu wissen, wonach er Ausschau hielt. Zauberzunge trug seine Gefühle stets auf dem Gesicht spazieren, er war ein ewig aufgeschlagenes Buch, in dessen Seiten jeder Fremde lesen konnte. Seine Tochter war da schon anders. Was in ihr vorging, war nicht so leicht zu entziffern. Aber als sie jetzt auf ihn zukam, glaubte Staubfinger so etwas wie Sorge in ihren Augen zu entdecken, vielleicht war es sogar Mitleid. Galt das etwa ihm? Was hatte dieser Schreibling erzählt, dass das Mädchen ihn so ansah?” (s. 289)

“Why? What could have made Silvertongue look so guilty? Dustfinger glanced suspiciously around without knowing quite what he was looking for. Silvertongue’s face always showed his feelings; he was an open book, which any stranger could read. His daughter was different. It wasn’t so easy to make out what was going on in her mind. But now, as she came toward him, Dustfinger thought he saw something like concern in her eyes, perhaps even pity... What had that writer fellow said to make the girl look at him like that?” (s. 267-268)

“Niçin? Büyülü Dil niçin suçluluk duyuyordu? Toz Parmak, neyi aradığını bilmeden kuşkuyla etrafına bakındı. Büyülü Dil tüm duygularını yüzüne taşırdı, tıpkı açık bir kitap gibiydi, yabancıların bile sayfalarını okuyabildiği bir kitap. Kızı öyle değildi. İçinde olup bitenler yüzünden pek okunmuyordu. Oysa şimdi, ona doğru ilerlediğinde Toz Parmak kızın gözlerinde üzgün bir hava seziyordu, belki de acıma duygusuydu bu. Bunlar kendisi için miydi yoksa? Şu yazar kıza kendisi hakkında neler anlatmıştı ki ona bu şekilde bakıyordu?” (s. 276)

Daha önce eşdizim bağlamında incelediğimiz metinbirimlerde, Meggie’nin üzgün yüz ifadesinin betimlendiği bölümün, k.d.de “*Zauberzunge trug seine Gefühle stets auf dem Gesicht spazieren, er war ein ewig aufgeschlagenes Buch, in dessen Seiten jeder Fremde lesen konnte. Seine Tochter war da schon anders. Was in ihr vorging, war nicht so leicht zu entziffern. Aber als sie jetzt auf ihn zukam, glaubte Staubfinger so etwas wie Sorge in ihren Augen zu entdecken, vielleicht war es sogar Mitleid. Galt das etwa ihm? Was hatte dieser Schreibling erzählt, dass das Mädchen ihn so ansah?*” biçiminde yer alırken, ilgili bölümde “*Zauberzunge trug seine Gefühle stets auf dem Gesicht spazieren*” biçimindeki dil oyununun, e.d. İng’de “*Silvertongue’s face always showed his feelings*” düz bir anlatımla karşılık bulduğunu görmekteyiz. Kaynak metinde kullanılan “die Gefühle auf dem Gesicht spazieren tragen” eylem öbeği, İng.’de “to show the feelings” olarak aktarılırken, aynı ifade Türkçe’de “duygularını yüzüne taşımak” olarak İng.’de olduğu gibi düz bir anlatımla karşılanmıştır. Ayrıca dikkati çeken başka bir nokta, “stets” geniş zaman ifadesinin İng’de “always” olarak karşılanmasına karşın, Türkçe’de yer almaması ve metnin geniş zaman kipiyle aktarımıdır. Bunun yanı sıra “*yüzüne taşırdı*” biçimindeki ifadede

kullanılan kip ve zaman da çok açık ve anlaşılır değildir. Okur, eylem kökünün açık olarak anlaşılmadığı ifadede “taşmak” ve “taşımak” eylemlerinden hangisinin kullanıldığı konusunda çelişkiye düşmektedir. Burada yapılması gereken, çeviri metne kaynak metin bileşenlerini içerecek biçimde geniş zaman ifadesi içeren bir sözcüğün konumlandırılmasıdır.

K.d.deki dil oyununun erek dillerde karşılık bulmadığı metnin Türkçe çevirisinde aynı zamanda yanlış eşdizimlenen ifadede sorun, “duygu” sözcüğünün “yüzüne taşımak/taşımak” eylem öbeğiyle birlikte kullanılmasıdır. Birçok kez ifade ettiğimiz gibi, kaynak metinde yazarın biçimini oluşturan en önemli unsurlardan biri olan dil oyunlarının, biçimi yansıtmak adına mutlaka aktarılması gerekmektedir. Biçimsel nitelikler, ancak e.d. anlatım olanakları zorlandığında, e.d. kültürü ve dolayısıyla okuru açısından sorun oluşturacak bölümlerde göz ardı edilebilmektedir.

Öneri:

Büyülü Dil’in tüm duyguları, hep/her zaman yüzüne yansır.

Büyülü Dil, tüm duygularını hep /her zaman yüzüne taşırdı.

10.2.9. Kültür Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek 1

Mo, kızı Meggie’ye kitaplarla ilgili enteresan söylemlerde bulunmaktadır. Bunlardan birinde Mo, insanın herhangi bir yolculuğa çıkarken yanına aldığı kitaplarla ilgili Meggie’ye bir şeyle fısıldamaktadır. Kültürem sayılabilecek bir ifadenin yer aldığı kaynak metinde, Alm. ve İng. okur kitlesi için işlevsel olabilecek, ancak erek metin Türkçe’de okur açısından algılanma olasılığı düşük bir aktarım görülmektedir.

"Wenn du ein Buch auf eine Reise mitnimmst", hatte Mo gesagt, als er ihr das erste in die Kiste gelegt hatte, "dann geschieht etwas Seltsames: Das Buch wird anfangen, deine Erinnerungen zu sammeln. Du wirst es später nur aufschlagen müssen und schon wirst du wieder dort sein, wo du zuerst darin gelesen hast. Schon mit den ersten Wörtern wird alles zurückkommen: die Bilder, die Gerüche, das Eis, das du beim Lesen gegessen hast ... Glaub mir, Bücher sind wie Fliegenpapier. An nichts haften Erinnerungen so gut wie an bedruckten Seiten."

"If you take a book with you on a journey," Mo had said when he put the first one in her box, "an odd thing happens: The book begins collecting your memories. And forever after you have only to open that book to be back where you first read it. It will all come into your mind with the first words: the sights you saw in that place, what it smelled like, the ice-cream you ate while you were reading it... yes, books are like flypaper- memories cling to the printed page beter than anything else.

"Yolculukta yanına bir kitap alırsan" demişti babası sandığına ilk kitabı koyarken. "Çok garip bir şey olur. Kitap, yaşadığın her şeyi içine çekmeye başlar. Kitabı daha sonraları yalnızca açman yeterli olacak, bir anda seni, o kitabı okuduğun yere götürecektir. Okuduğun ilk sözcüklerle her şey geri dönecek: Görüntüler, kokular, kitabı okurken yediğin dondurmanın tadı ... İnan bana, kitaplar sineklerin yapıştığı kağıt gibidir. Anılar kitaplardan başka hiçbir şeye bu kadar kolay yapışmaz."

Kaynak metinde kullanılan "*Fliegenpapier*" sözcüğü, İng.'ye aynı anlamdaki sözcüklerle/göstergelerle "*flypaper*" olarak aktarılmıştır. Her iki kültürde de "*flypaper*" sözcüğü okura yabancı değildir. Zira, bu kültürlerde sineklerden korunmak amacıyla bir tür kimyasal madde içerikli kağıt, yaygın olarak kullanılmaktadır. Erek metinde aynı sözcük, Türkçe'ye "*sineklerin yapıştığı kağıt*" olarak aktarılmıştır. Bu bölümde e.d. Türkçe okuru, kendi kültürel alanını harekete geçirecek ve metnin anlatmak istediği anlamın dışında anlamlar üretmeye başlayacaktır. Sineklerin yapışması için kaynak metinde adı geçen ve kullanılan kağıt, Türkçe okur kitlesi için henüz çok bilinmeyen ya da tamamen yabancı bir objedir. Çevirinin, çocuk için yabancı dünyaya açılan bir pencere olması ve çocuk için çok önemli bir boyutunun da bu yolla edinilen yabancı dünya deneyimi (Kurultay, 1994: 198) olması nedeniyle çevirmenin, "*Fliegenpapier*" sözcüğünü çocuk yazını çevirisi bölümünde açıkladığımız üzere (bkz.

5.2. Çocuk Yazını Çevirisi), sayfanın altında dipnot biçiminde açıklaması ya da tümcede açıklayıcı çeviri yapması; kaynak metnin, kendi hedef kitlesinde oluşturmayı amaçladığı anlamı, erek metnin, kendi hedef kitlesinde de oluşturmasını sağlayacaktır.

Örnek 2

Anlamın, metinde çocuğa göre açık, kolay anlaşılır ve net olmadığı başka bir örnek de kötü adam Capricorn'un kilisesinde geçen bölümdür. Kaynak metin yazarı, kiliseye vardıklarında karşılaştıkları manzarayı Meggie'nin ağzından aşağıdaki biçimde betimlemektedir.

“Nicht nur die Bänke fehlten in Capricorn’s Kirche, auch der <u>Altar</u> war verschwunden. Mann konnte noch erkennen, wo er gestanden hatte. Stattdessen stand nun ein Stuhl am Ende der Treppe, die früher zum Altar hinaufgeführt hatte, ein wuchtiges Teil [...]” (s.174)
“Not only were the pews missing from Capricorn’s church, but the <u>altar</u> had gone, too. In its place there now stood a massive chair, up holstered in red and white designs carved thickly into its legs and arms.” (s.158)
“Capricorn’un kilisesinde eksik olan yalnızca sıralar değildi, <u>sunak</u> da kaldırılmıştı. Yeri hala belliydi. Sunağa götüren basamakların bitiminde onun yerinde bir koltuk vardı.” (s.167)

Kaynak metinde çeşitli dinlerde tapınaklarda üzerinde kurban kesilen, etrafında tütsü yakılan veya Hristiyan kültüründe kiliselerde önünde kutsal törenler düzenlenen masa anlamına gelen ve kiliseye ait dinsel bir objeyi (Ülkü, 1993: 32) ifade etmekte kullanılan “*Altar*” sözcüğü, İng.’de de aynı şekilde kullanılmıştır. Hristiyan kültürünün Alm. ve İng.’de ortak olması, her iki dilde aynı sözcüğün kullanımını olağan kılmıştır. Sözcük bağlamında incelendiğinde Türkçe’ye “*sunak*” olarak aktarıldığı görülmektedir. Çevirmen, sözcük düzeyinde bir eşdeğerlik sağlamaya çalışırken erek metin okuyucu kitlesi için anlaşılabilir bir sözcük tercih etmiştir; zira “*sunak*”, erek metin kültüründe pek yaygın olmayan bir objedir. Oysa çevirmen, çocuk yazını ürünlerinin çevirisinde, hem söz konusu sözcüğü anlaşılır kılmak için dipnot biçiminde açıklama yapma ve

böylece kaynak kültüre özgü kültürleri tanıtmaya, hem de uyarlamaya yapma yetkisine sahiptir. Ingeborg (1995: 85), Bamberger'den yaptığı bir alıntıyla, çevirmenin çeviriye karşı amaca yönelik bilinçli bir tutum içinde olması gerektiğini belirtirken, çeviride özgürlüğü, sadece bu amaçlar doğrultusunda uygun görmektedir. Sözü edilen amaçlardan birisi de kültürspesifik öğeler yani kültürlerdir. Bunun yanı sıra çevirmen “sunak” sözcüğünün okuyucu kitlesinde genel kültür bilgisi olarak zaten yer alması gerektiğini düşünerek açıklama yapma yoluna gitmemişse de çocukların yaşam deneyimi ve genel kültürü henüz gelişmemiş olduğundan (Reiss, 1982: 8) söz konusu bölümde açıklamanın gerekli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Örnek 3

Meggie ile babası arasında kitapların ciltlenmesi ile ilgili bir konuşmanın yapıldığı bölümde, geçmişte özellikle değerli kitapların ciltlenmesi gerekçesiyle doğmamış danaların derilerinin kullanılması eleştirilmektedir. Bu bölümde kullanılan yabancı bir söz öbeği, okuru zorlamaktadır.

“Vor vielen hundert Jahren, hatte er Meggie mal erzählt, machte man die Einbände für besonders wertvolle Bücher aus der Haut ungeborener Kälber: *Charta virginea non nata*, ein wunderschön klingender Name für ein furchtbares Ding. “Und in diesen Büchern”, hatte Mo gesagt, “standen dann so viele kluge Worte über Liebe und Güte und Barmherzigkeit.” (s.93)

“Many hundreds of years ago, he had once told Meggie, people made bindings for particularly valuable books from the skin of unborn calves, *Charta virginea non nata*, a pretty name for a terrible thing. “And those books”, Mo had told her, “were full of the most wonderfull words about love and kindness and mercy.” (s.81)

“Meggie’ye, birkaç yüzyıl önce değerli kitapların ciltlerinin doğmamış danaların derisinden yapıldığını anlatmıştı: *Charta virginea non nata*, korkunç bir şey için çok güzel bir isim. “üstelik bu kitaplarda da aşk, sevgi ve merhametten söz edilmekte”. (s.91)

Kaynak metin “*Vor vielen hundert Jahren, hatte er Meggie mal erzählt, machte man die Einbände für besonders wertvolle Bücher aus der Haut ungeborener Kälber: Charta virginea non nata, ein wunderschön klingender Name für ein furchtbares Ding. “Und in diesen Büchern”, hatte Mo gesagt, “standen dann so viele kluge Worte über Liebe und Güte und Barmherzigkeit.”* tümcesinde yer alan “*Charta virginea non nata*” Latince söyleminin e.d. İngilizce ve Türkçe metinlerde de herhangi bir açıklama yapılmadan kaynak metinde olduğu gibi doğrudan aktarıldığı görülmektedir.

İlgili bölümün kaynak metin Alm.’da Latince olması, k.d. ve e.d. İng. açısından Türkçe’de olduğu kadar sorun oluşturmayacaktır. Bunun sebebi, Latince’nin Alm. ve İng. dillerine etimolojik ve morfolojik anlamda yakınlığıdır. Söylemin doğrudan aktarılması, Türkçe’nin morfolojik ve etimolojik anlamda Latince’ye uzaklığı düşünülürse, çocuk okur için anlaşılmas bir bölüm olmaktan öteye gitmeyecektir.

Örnek 4

Hristiyan kültürünün ibadethanesi olan kilisenin anlatıldığı bölümde, yine okuru zorlayacak ve algılamasını engelleyecek bir kültürün yer aldığı ifade, aşağıdaki biçimde kaleme alınmıştır.

“Die Gruft unter der Kirche war ein feuchter, kalter Ort, selbst wenn die Sonne draussen, wie an diesem Tag, die Dachziegel von den Häusern schmolz. Es roch nach Schimmel und Mäusedreck in den Eingeweiden der alten Kirche und nach Dingen, deren Namen Staubfinger gar nicht wissen wollte. Capricorn hatte die engen Kammern, in den längst vergessene Priester in steinernen Sarkophagen schliefen, schon kurz nach seiner Ankunft in dem verlassenen Dorf mit Gittern versehen lassen.” (s. 428)

“The crypt below the church was a damp, cold place even on days like this, when the sun was practically melting the tiles on the houses outside. It smelled of mold and mouse droppings and other things Dustfinger didn’t want to think about. Soon after arriving in the deserted village Capricorn had had gratings fitted over the narrow niches where long-dead priests slept in their stone tombs.” (s. 401)

“Kilisenin altındaki mahzen, güneş çatılardaki kiremitleri eritecek kadar sıcak olmasına rağmen nemli ve soğuk bir yerdi. Eski bir kilisenin karnını andıran bu yer, küf fare pisliği ve Toz Parmak’ın hiç bilmek istemediği şeyler kokuyordu. Bu terk edilmiş köye yerleşir yerleşmez, Capricorn, çoktan unutulmuş papazların taştan lahitlerde uyuduğu küçük bölmelerin önüne demir parmaklıklar yaptırmıştı.” (s. 409)

Kilisenin betimlendiği k.d. *“Die Gruft unter der Kirche war ein feuchter, kalter Ort, selbst wenn die Sonne draussen, wie an diesem Tag, die Dachziegel von den Häusern schmolz. Es roch nach Schimmel und Mäusedreck in den Eingeweiden der alten Kirche und nach Dingen, deren Namen Staubfinger gar nicht wissen wollte. Capricorn hatte die engen Kammern, in den längst vergessene Priester in steinernen Sarkophagen schliefen, schon kurz nach seiner Ankunft in dem verlassenen Dorf mit Gittern versehen lassen.”* bölümünde yer alan “Sarkophage” sözcüğü, hristiyan kültürüne özgü bir sözcük olup “oyma mezar” anlamına (Ülkü, 1993: 904) gelmektedir. Hristiyan kültürünün egemen olduğu İng.’de de söz konusu sözcük, k.d.deki işleviyle birebir örtüşen “tomb” sözcüğüyle karşılanmıştır (Cambridge, 2007: 1365). Türkçe metni incelediğimizde “lahit” olarak aktarıldığını gördüğümüz sözcük Türkçe’de “1. Duvarları taş veya tuğladan, üstü taş bir kapakla örtülü mezar. 2. Taş veya mermerden oyma mezar.” anlamında (TDK, Türkçe Sözlük, 2009: 1294) tanımlanmaktadır. Sözlükteki tanımından hareketle söz konusu sözcüğün Türkçe’de yetişkin okur kitlesine dahi yabancı olduğunu belirtebiliriz. Kaldı ki, “lahit” sözcüğü, neredeyse bütünüyle müslüman kültürün egemen olduğu Türk toplumunda kullanılmayan ve yaygın olmayan bir anlam içermektedir. İlgili açıklamaların ardından hemen belirtmeliyiz ki, “lahit” sözcüğü yerine e.d. Türkçe’de çocuk okur için işlevsel olabilecek “oyma mezar” söz öbeğinin kullanılması ya da kültürün aktarımı hedefleniyorsa metnin içinde bir açıklama yapılması, çeviri kuramlarının da bu durumda öngördüğü yöntemlerdendir.

Örnek 5

Anlaşılabilirliği bakımından sorunlu başka bir bölüm de kaynak metin yazarının kendi okur kitlesi için algılanmasında problem olmayacağını düşündüğü eski savaş bilgisi içeren bir bölümdür. Söz konusu bölüm, romanın kahramanı Meggie ile Elinor arasında geçmektedir. İkili, romanda kötü adam Capricorn'un bu kadar çok önem verdiği ve içinden ete kemiğe bürünerek çıkıp geldiği "Tintenherz" adlı kitap hakkında fikir yürütmektedirler. Bu sırada eskiden savaşlarda bilgileri gizlemek için kullanılan yöntemlerle ilgili bir yorum yaparlar ve kitabın bu tür bir gizemi olup olmayacağı konusunda tartışırlar.

“ “Ach, du meinst so etwas wie unsichtbare Botschaften, mit Zitronensaft geschrieben, oder eine Schatzkarte, die sich in einem der Bilder verbirgt.” Elinor’s Stimme klang so spöttisch, dass Meggie ihr am liebsten den kurzen Hals umgedreht hätte.” (s.101)
“ “You mean something like invisible messages written in lemon juice or a map hidden in one of the pictures showing where to find treasure?” Elinor sounded so sarcastic that Meggie felt like wringing her short neck.” (s.88)
“ “Yani limon suyuyla filan yazılan şu gizli mesajlardan ya da içindeki resimlerde saklı bir hazine haritasından söz ediyorsun.” Elinor’un sesi o kadar alaycıydı ki Meggie’nin içinden onu boğmak geldi. ” (s.98)

Yukarıdaki kaynak metinde *“unsichtbare Botschaften, mit Zitronensaft geschrieben”* biçiminde kaleme alınan ve herhangi bir açıklama içermeyen bölüm, e.d. İng.’ye aynı biçimde *“invisible messages written in lemon juice”* olarak aktarılmıştır. Kültürlerin benzeşmesi, sözdizimi, sözcük ve anlam düzleminde bu bölümün hem çevirisini hem de e.d. okuru tarafından algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Türkçe metni incelediğimizde ise söz konusu bölümün birebir *“limon suyuyla filan yazılan şu gizli mesajlardan”* biçiminde aktarıldığını görmekteyiz. Burada kaynak metinle erek metin arasında birçok anlamda örtüşme sağlanmış olmasına rağmen erek metin yetişkin okur kitlesinde dahi anlaşılması zor bir ifadeye rastlanmaktadır. *“unsichtbar”* sözcüğü, sözcük düzeyinde ele alındığında *“gizli”* olarak aktarılmış ve bu aktarım anlaşılabilirliği zorlamıştır. Metnin bu bölümünde *“gizli”* yerine *“görünmeyen”* sözcüğünün

kullanılması ya da çevirmene çocuk yazını ürünlerinin çevirisinde özgürlük tanınan uygulamalardan biri olan ve açıklama içeren bir eklemenin yapılması anlaşılabilirlik bakımından önemlidir. Metne “eskiden savaşlarda gizli haberleşme için kullanılan” gibi bir ekleme, ya da sayfanın altında yer alan “görünmeyen mürekkep: limon suyuyla yazılıp yakıldığında görünür hale gelen yazı” gibi bir açıklama, çocuk okurun metnin bu bölümünü algılaması bakımından yerinde olacaktır (Aktaş ve Oğuz, 2010: 71).

Öneri:

Limon suyuyla yazılan yazı, yakıldığında görünür hale gelmektedir. Bu yazı, eskiden savaşlarda haberleşme için kullanılmaktaydı.

10.2.10. Kip- Zaman Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek 1

Mo, kızı Meggie’ye kitaplarla ilgili garip söylemlerde bulunmaktadır. Bu konuşmaların birinde Mo, bir insanın herhangi bir yolculuğa çıkarken yanına aldığı kitaplarla ilgili Meggie’ye aşağıdaki ifadeleri fısıldamaktadır.

"Wenn du ein Buch auf eine Reise mitnimmst", hatte Mo gesagt, als er ihr das erste in die Kiste gelegt hatte, "dann geschieht etwas Seltsames: Das Buch wird anfangen, deine Erinnerungen zu sammeln. Du wirst es später nur aufschlagen müssen und schon wirst du wieder dort sein, wo du zuerst darin gelesen hast. Schon mit den ersten Wörtern wird alles zurückkommen: die Bilder, die Gerüche, das Eis, das du beim Lesen gegessen hast ... Glaub mir, Bücher sind wie Fliegenpapier. An nichts haften Erinnerungen so gut wie an bedruckten Seiten."

"If you take a book with you on a journey," Mo had said when he put the first one in her box, "an odd thing happens: The book begins collecting your memories. And forever after you have only to open that book to be back where you first read it. It will all come into your mind with the first words: the sights you saw in that place, what it smelled like, the ice-cream you ate while you were reading it... yes, books are like flypaper- memories cling to the printed page better than anything else."

“Yolculukta yanına bir kitap alırsan” demişti babası sandığına ilk kitabı koyarken. “Çok garip bir şey olur. Kitap, yaşadığın her şeyi içine çekmeye başlar. Kitabı daha sonraları yalnızca açman yeterli olacak, bir anda seni, o kitabı okuduğun yere götürecektir. Okuduğun ilk sözcüklerle her şey geri dönecek: Görüntüler, kokular, kitabı okurken yediğin dondurmanın tadı ... İnan bana, kitaplar sineklerin yapıştığı kağıt gibidir. Anılar kitaplardan başka hiçbir şeye bu kadar kolay yapışmaz.”

İlgili bölüm, tümcelerde kullanılan kip-zaman açısından incelendiğinde Alm.’dan İng.’ye aktarımda biçimsel anlamda bir değişiklik göze çarpmaktadır. Alm. “*Das Buch wird anfangen, deine Erinnerungen zu sammeln. Du wirst es später nur aufschlagen müssen...*” k.d. tümcesinde gelecek zaman kipi, İng.’de “*The book begins collecting your memories. And forever after you have only to open that book...*” biçiminde geniş zaman kipiyle aktarılmıştır.

“*Kitap, yaşadığın her şeyi içine çekmeye başlar. Kitabı daha sonraları yalnızca açman yeterli olacak, bir anda seni, o kitabı okuduğun yere götürecektir. Okuduğun ilk sözcüklerle her şey geri dönecek...*” biçimindeki, e.d. Türkçe çevirisi incelendiğinde ise, biçimsel düzlemde eşdeğerlik sağlama adına k.d.deki gelecek zaman kipine karşılık, yine gelecek zaman kipi kullanılarak aktarımın gerçekleştiği görülmektedir. Bu haliyle söz konusu aktarımın Türkçe metnin anlam akışında bir duraklamaya sebep olduğu görülmektedir. Kaynak metinde sözü edilen bölümde, gelecek zaman kipi (Futur I) e.d. İng.’de de geniş zaman kipinde çekimlenirken e.d. Türkçe’deki gelecek zaman kipi, “*Çok garip bir şey olur. Kitap, yaşadığın her şeyi içine çekmeye başlar. Kitabı daha sonraları yalnızca açman yeterli olacak, bir anda seni, o kitabı okuduğun yere götürecektir. Okuduğun ilk sözcüklerle her şey geri dönecek: Görüntüler, kokular, kitabı okurken yediğin dondurmanın tadı ... İnan bana, kitaplar sineklerin yapıştığı kağıt gibidir.*” biçiminde görüldüğü üzere geniş zaman kipinden sonra gelecek zaman kipine geçerek aktarılmıştır.

İng. metni kip-zaman kullanımı açısından bütün olarak değerlendirdiğimizde, hemen belirtmeliyiz ki, e.d. çevirmeni, bu örnekte de görüldüğü üzere kimi zaman erek odaklı bir yaklaşım sergilemektedir. Çocuğa sunulan eserin, çocuğun içine doğduğu anadilin kurallarına uygun bir anlatımla yazılmış ya da çevrilmiş olmasının (Uzun,

2006) öneminden hareketle, erek odaklı kuramlarda biçimsel örtüşmenin çocuk yazını çevirisinde çocuğun algı zevkinin bozulmaması adına göz ardı edilebileceğini (Aktaş ve Oğuz, 2010: 70) bu noktada ayrıca vurgulamalıyız.

Örnek 2

Kaynak metinde söz sanatlarının kullanıldığı bir başka bölüm de Meggie’nin rüyasının anlatıldığı bölümdür. Kaynak metin yazarı, Meggie’nin babası ile ilgili bir rüyasını ilginç benzetmelerle betimlenmektedir.

“Sein Gesicht verfolgte Meggie in den Schlaf, als sie wieder einnickte. Es tauchte in ihren Träumen auf wie ein dunkler Mond. Er öffnete den Mund und heraus sprangen Gestalten, dicke, dünne, grosse, kleine, sie hüpfen in einer langen Reihe davon. Auf der Nase des Mondes aber; kaum mehr als ein Schatten, tanzte die Gestalt einer Frau- und plötzlich begann der Mond zu lächeln.” (s. 168)
“As Meggie felt herself drift off to sleep again, Mo’s face stayed with her in her slumber. It emerged in her dreams like a dark moon with figures leaping from its mouth, living creatures-fat, thin, large, small, they hopped out and ran away in a long line. A woman, scarcely more than a shadow, was dancing on the moon’s nose- and suddenly the moon smiled.” (s. 152)
“Tekrar uykuya daldığında, babasının yüzü hala gözünün önündeydi Meggie’nin. Düşünde karanlık bir Ay gibi ortaya çıkıyordu babası. Sonra ağzını açıyordu ve içinden yaratıklar çıkıyordu, şişman, zayıf, büyük, küçük, hepsi tek sıra halinde zıplayarak uzaklaşıyordu. Ancak Ay’ın burnunun üstünde, hafif bir gölge şeklinde bir kadın silüeti dans ediyor ve Ay gülümsüyordu.” (s. 161)

İlgili bölüm, kip-zaman düzleminde incelendiğinde kaynak metinde “-miş’li geçmiş zaman” dışındaki geçmiş zaman kullanımlarını kapsayan geçmiş zaman (*Präteritum*) kipi kullanıldığını görmekteyiz. Anlatımda söz konusu bir rüya olduğundan seçilen kip, e.d. İng.’de de geçmiş zamanın hikayesi (*Past Continious*) ve geçmiş zaman (*Past Tense*) kipiyle aktarılmıştır. İng. metinde kipi kullanımından

kaynaklanan bir sorun görünmezken, Türkçe metinde bir durağanlık söz konusudur. İlgili tümce, kaynak metne uygun bir biçimde geçmiş zamanın hikayesi ile aktarılmış ancak tümcenin sonundaki örtüşmezlik anlatımı duraklatmaktadır. Türkçe’de kip ve zaman geçişlerinin çok hızlı olmaması, hızlı olduğunda anlam kaymalarının ortaya çıkması, çeviride bu nitelikleri dikkate almayı gerektirmektedir. Kaynak metin “*plötzlich begann der Mond zu lächeln*” ifadesindeki “*plötzlich*” sözcüğü, İng’de “*suddenly*” olarak aktarılırken kip-zaman uyumsuzluğu nedeniyle Türkçe metinden çıkarılmıştır. “*Ay gülümsüyordu.*” ifadesinde k.d.’deki “*plötzlich*” sözcüğünü karşılayan bir sözcüğün bulunmaması, kaynak metindeki içeriğin korunmadığını göstermektedir.

Öneri:

Ay’ın burnunun üstünde ise, hafif bir gölge şeklinde bir kadın silüeti dans ediyordu; ay, birden gülümsedi.

Örnek 3

Aşağıdaki metinbirimlerde simgesel bir anlatımla kötü kalpli Capricorn ve adamlarının insanların yüreğine saldıkları korku betimlenmektedir.

“Capricorns Männer stiegen aus dem Wagen. Der kleinere von ihnen hatte zwei prall gefüllte Plastiktüten dabei, der andere zerrte die Ziegen von der Ladefläche. “Der rote Hahn ist das Feuer, das Feuer, das sie ihnen in die Ställe legen oder an ihre Olivenbäume. Manchmal kräht der Hahn auch unterm Dach oder, wenn jemand besonders verstockt war, im Kinderzimmer. Fast jeder Mensch besitzt etwas, an dem sein Herz hängt.” (s. 336)

“Capricorn’s men were getting out of the truck. The smaller of them was carrying two plastic bags filled to bursting; the other was hauling the goats off the loading platform. “The red rooster means fire, the fire they’ll light in the farmer’s outhouses or olive groves. And sometimes the rooster crows in the attic of the house or, if a farmer has been particularly stubborn, in his children’s bedroom. We almost all have something we love dearly.” (s. 312)

“Capricorn’un adamları arabadan indi. Daha kısa olanın elinde tıka basa dolu iki naylon torba vardı, diğeri ise keçileri indiriyordu. “Kırmızı horoz ateşi simgeler, ahırlara, zeytin ağaçlarına saldıkları ateşi. Bazen de bu horoz evin çatısında ya da çok inatçı kişilere denk gelince çocuk odalarında öterdi. Her insanın yürekten bağlı olduğu bir şey vardır.” (s. 321)

Capricorn’un kötü adamlarının “kırmızı horoz” simgesini kullanarak *“Der rote Hahn ist das Feuer, das Feuer, das sie ihnen in die Ställe legen oder an ihre Olivenbäume. Manchmal kräht der Hahn auch unterm Dach oder, wenn jemand besonders verstockt war, im Kinderzimmer. Fast jeder Mensch besitzt etwas, an dem sein Herz hängt.”* biçiminde tehdit savurduğu bölüm, İng.’ye *“The red rooster means fire, the fire they’ll light in the farmer’s outhouses or olive groves. And sometimes the rooster crows in the attic of the house or, if a farmer has been particularly stubborn, in his children’s bedroom. We almost all have something we love dearly.”* olarak aktarılmıştır. Alm. ve İng. metinler değerlendirildiğinde herhangi bir anlatım bozukluğu olmamakla beraber birkaç değişiklik ve ekleme göze çarpmaktadır. Diller ve kültürler ne kadar yakın olursa olsun çocuk yazını çevirisinde bu tür değişiklikler kimi zaman gerekli olmaktadır. Sözelimi, “wenn” yapısıyla ifade edilen kaynak metin, İng.’de “if” yapısıyla karşılık bulmuştur. Diğer taraftan sözcük bağlamında e.d.de “jemand” yerine “farmer” sözcüğü yer almıştır. İkinci tümcede “and” sözcüğü eklenmiştir. Ancak bunların hiçbirisi metnin biçimini ve biçimini bozmaya yetmemiştir.

Türkçe çeviri metin incelendiğinde ise, hemen belirtmeliyiz ki, çeviri metin yalnızca yapı olarak k.d. metnini karşılayabilmektedir. *“Kırmızı horoz ateşi simgeler, ahırlara, zeytin ağaçlarına saldıkları ateşi. Bazen de bu horoz evin çatısında ya da çok inatçı kişilere denk gelince çocuk odalarında öterdi. Her insanın yürekten bağlı olduğu bir şey vardır.”* biçiminde aktarılan bölümde ilk dikkate çarpan, metnin doğal bir metin akışkanlığında okunamayışdır. Bunun en önemli sebeplerinden biri tümcedeki zaman ve kiplerin bağlama uygun kullanılmamış olmasıdır. *“Kırmızı horoz ateşi simgeler, ahırlara, zeytin ağaçlarına saldıkları ateşi.”* biçimindeki ilk tümcede eylem, geniş zamanda (*Präsens*) çekimlenirken ardından gelen *“Bazen de bu horoz evin çatısında*

ya da çok inatçı kişilere denk gelince çocuk odalarında öterdi.” biçimindeki tümce, geniş zamanın hikayesiyle (*Präteritum*) çekimlenmiştir. Ne tuhaftır ki, bunu takip eden “*Her insanın yürekten bağlı olduğu bir şey vardır.*” üçüncü tümcede eylem yine geniş zamanda çekimlenmiştir. İki geniş zaman kipi arasında geçmiş zaman içeren bir eylemin kullanılması e.d. Türkçe’de doğal olarak metnin akışını duraklatmaktadır. Kaynak metne döndüğümüzde bu sorunun çeviride kaynak metne yapı bağlamında sadık kalma yaklaşımından kaynaklandığını görmekteyiz. Kaynak metinde “*Der rote Hahn ist das Feuer, das Feuer, das sie ihnen in die Ställe legen oder an ihre Olivenbäume. Manchmal kräht der Hahn auch unterm Dach oder, wenn jemand besonders verstockt war, im Kinderzimmer. Fast jeder Mensch besitzt etwas, an dem sein Herz hängt.*” görüldüğü üzere birinci tümce geniş zaman; ikinci ana tümce geniş zaman, yan tümce geçmiş zaman; üçüncü tümce de geniş zaman kipleri kullanılmıştır. “*The red rooster means fire, the fire they’ll light in the farmer’s outhouses or olive groves. And sometimes the rooster crows in the attic of the house or, if a farmer has been particularly stubborn, in his children’s bedroom. We almost all have something we love dearly.*” biçimindeki İng. çeviri metni kip-zaman açısından incelediğimizde Alm. ile aynı yapısal nitelikleri taşıdığı ortaya çıkmaktadır. İlk tümce geniş zaman, ikinci ana tümce geniş zaman, yan tümce geçmiş zaman (*Perfect*); üçüncü tümce ise yine geniş zaman kipiyle aktarılmıştır. Alm. ve İng.’de özellikle yan tümceler, kimi durumlarda açıklayıcı bir işleve sahip olduklarından bunlarda kullanılan zaman, ana tümce ile örtüşmeksizin ve herhangi bir anlatım bozukluğuna yol açmaksızın değişebilmektedir. Burada bunun örneğini görmekteyiz. Ancak aynı durum, Türkçe’ye aktarıldığında anlam akışını etkilemiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Alm. ve İng. yapısal nitelikleriyle oldukça farklı bir düzlemedir ve çeviride bu durum yukarıda açıkladığımız üzere sorunlara yol açmaktadır.

Öneri:

Kırmızı horoz ateşi simgeler; ahırlara, zeytin ağaçlarına saldıkları ateşi. Bazen de bu horoz evin çatısında ya da çok inatçı kişilerin çocuklarının odalarında öter. Her insanın yürekten bağlı olduğu bir şey vardır.

Örnek 4

Aşağıdaki metinbirimlerde, Capricorn'un yerleştiği köylerde, bir süre sonra polisin dikkatini çektiği için ayrılmak zorunda kalması anlatılmaktadır.

“Es hatte andere Orte gegeben, einsam gelegene Dörfer wie dieses, Häuser, verlassene Gehöfte, einmal sogar eine Burg. Aber irgendwann kam immer der Tag, an dem das Netz aus Angst, das Capricorn so geübt zu spinnen verstand, riss und die Polizei aufmerksam wurde. Irdendwann würde es auch hier passieren.” (s.378)
“There had been other places, remote villages like this one, houses, abandoned farms, even a fortified castle once. But a day had always come when the web of fear, so expertly spun by Capricorn, tore and the attention of the police was drawn to his men and what they were up to. Eventually the same thing would happen here.” (s. 354)
“Burası gibi terk edilmiş köyler, evler, çiftliklerde; hatta bir kez de bir şatoda yaşamışlardı. Ama günün birinde öyle bir an geliyordu ki Capricorn'un ustaca ördüğü korku ağı kopuyor ve tüm olanlar polisin dikkatini çekmeye başlıyordu. Bir gün yine öyle olacaktı.” (s. 362)

Kötü kalpli Capricorn'un şimdiye kadar birçok yerde yaşadığını, yaşadığı yerlerde de bir şekilde polisin dikkatini çekip yer değiştirmek zorunda kaldığını anlatan k.d. *“Aber irgendwann kam immer der Tag, an dem das Netz aus Angst, das Capricorn so geübt zu spinnen verstand, riss und die Polizei aufmerksam wurde. Irdendwann würde es auch hier passieren.”* tümcesi, yakın gelecek anlatımını geçmiş planına aktararak (Banguoğlu, 2007: 464) olayın öykülenmesiyle (*Präteritum*) kaleme alınmıştır. E.d. İng.'ye *“But a day had always come when the web of fear, so expertly spun by Capricorn, tore and the attention of the police was drawn to his men and what they were up to. Eventually the same thing would happen here.”* biçiminde “-mişli geçmiş zamanın hikayesi” (*Past Perfect Tense*) kullanılarak aktarılan tümcede metnin akışını bozan bir sorun görünmemektedir.

Türkçe'de ise ilgili bölüm, k.d.e yapı anlamında bağlı kalma kaygısıyla *“Ama günün birinde öyle bir an geliyordu ki Capricorn'un ustaca ördüğü korku ağı kopuyor ve tüm olanlar polisin dikkatini çekmeye başlıyordu. Bir gün yine öyle olacaktı.”*

biçiminde “-yordu” şimdiki zamanın hikayesi kipiyle aktarılmıştır. Türkçe metinde söz konusu kip-zaman kullanımını incelediğimizde, anlatımın çocuk okur açısından sorun oluşturduğunu görmekteyiz. Geçmiş zamanda tekrar eden olayların anlatımında kullanılan şimdiki zamanın hikayesi, yerine geniş zamanın hikayesi ya da geçmiş zamanın hikayesi kiplerinden birinin kullanımı, metnin akışına ve k.d. işlevine uygun bir aktarım olacaktır.

Öneri:

Burası gibi terk edilmiş köyler, evler, çiftiklerde; hatta bir kez de bir şatoda yaşamışlardı. Ama her seferinde Capricorn’un ustaca ördüğü korku ağı yırtılmıştı ve olup biten herşey polisin dikkatini çekmeye başlamıştı. Gün gelecek, yine öyle olacaktı.

Örnek 5

Meggie’nin annesinin anlatıldığı metinbirimler, çevirisi nedeniyle anlam akışının duraklamasıyla dikkati çekmektedir.

“Capricorn stieß einen tiefen Seufzer aus. “Ach, es ist wirklich eine Schande!”, sagte er zu Staubfinger gewandt. “Musstest du dir ausgerechnet sie aussuchen? Hättest du nicht irgendeine andere überreden können, für dich herumzuznüffeln? Ich hatte wirklich eine Schwäche für sie, seit Darius, dieser Stümper, sie mir hergelesen hat. Es hat mich nie gestört, dass sie dabei ihre Stimme eingebüsst hat. Nein, wirklich nicht, dummerweise nahm ich an, ich könne ihr deshalb besonders vertrauen. Wusstest du, dass ihr Haar früher wie gesponnenes Gold aussah?” (s. 400)

“Capricorn sighed heavily. “It really is a shame”, he said, turning to Dustfinger. “Why did you have to pick on her, of all people? Couldn’t you have persuaded one of the others to go nosing around for you? I really have had weakness for her, ever since that useless Darius read out of the book for me. It never bothered me that she lost her voice in the process. No, far from it, I stupidly assumed that meant I could trust her more. Did you know her hair used to look like spun gold?” (s. 374)

“Capricorn derin bir iç çekti. “Gerçekten büyük yazık!” dedi Toz Parmak’a dönerek. “İlle de onu mu seçmen gerekiyordu? Senin için orayı burayı karıştırmayı için kızlardan başka birini ikna edemez miydin? Şu beceriksiz Darius onu kitaptan buraya getirdiğinden beri ona karşı bir tutkum vardı. Hatta buraya gelmesinin sesine mal olması da beni hiç rahatsız etmemişti. Hayır, gerçekten etmemişti, aptallık bu ya, ona bu yüzden daha da güvenebileceğimi sanmıştım. Saçlarının eskiden altın renginde olduğunu biliyor musun?” (s. 382)

Kip-zaman bakımından Alm. ve İng.’de sorun olmayıp Türkçe çevirisinde anlam ritmini etkileyen diğer bir bölüm de kaynak metinde Capricorn ile Toz Parmak arasında geçen konuşmada, tutsak edilen ve sesini kaybeden Meggie’nin annesi anlatılmaktadır. “Capricorn stieß einen tiefen Seufzer aus. “Ach, es ist wirklich eine Schande!”, sagte er zu Staubfinger gewandt. “Musstest du dir ausgerechnet sie aussuchen? Hättest du nicht irgendeine andere überreden können, für dich herumzuschnüffeln? Ich hatte wirklich eine Schwäche für sie, seit Darius, dieser Stümper, sie mir hergelesen hat. Es hat mich nie gestört, dass sie dabei ihre Stimme eingebüsst hat. Nein, wirklich nicht, dummerweise nahm ich an, ich könne ihr deshalb besonders vertrauen. Wusstest du, dass ihr Haar früher wie gesponnenes Gold aussah?” biçimindeki kaynak metin, e.d. İng.’ye “Capricorn sighed heavily. “It really is a shame”, he said, turning to Dustfinger. “Why did you have to pick on her, of all people? Couldn’t you have persuaded one of the others to go nosing around for you? I really have had weakness for her, ever since that useless Darius read out of the book for me. It never bothered me that she lost her voice in the process. No, far from it, I stupidly assumed that meant I could trust her more. Did you know her hair used to look like spun gold?” biçiminde birebir zaman ve kip örtüşmesiyle aktarılmıştır.

Öte yandan “Capricorn derin bir iç çekti. “Gerçekten büyük yazık!” dedi Toz Parmak’a dönerek. “İlle de onu mu seçmen gerekiyordu? Senin için orayı burayı karıştırmayı için kızlardan başka birini ikna edemez miydin? Şu beceriksiz Darius onu kitaptan buraya getirdiğinden beri ona karşı bir tutkum vardı. Hatta buraya gelmesinin sesine mal olması da beni hiç rahatsız etmemişti. Hayır, gerçekten etmemişti, aptallık bu ya, ona bu yüzden daha da güvenebileceğimi sanmıştım. Saçlarının eskiden altın renginde olduğunu biliyor musun?” olarak aktarılan Türkçe metni incelediğimizde, kip-

zaman kullanımının son tümceye kadar örtüştüğünü görmekteyiz. Çeviri metinde sorun olan, dolaylı geçmiş kiplerinin (Banguoğlu, 2007: 460) karışık kullanımı söz konusuyken son tümcede “biliyor musun?” olarak şimdiki zaman kipinin (a.g.e.: 464) yer alması ve bu nedenle metnin akışının bozulmasıdır. İlgili bölümde geçmişle ilgili dolaylı bir anlatım söz konusuyken, son tümcede Capricorn’un o anda dönüp Toz Parmak’a bir soru sorması, çevirmeni de şimdiki zaman kullanımına yönlendirmiş olmalı diye düşünmekteyiz. Çeviri metin soru tümcesinde kip olarak dolaylı geçmiş zaman kullanımı devam etse de, sorunun o anda sorulduğu anlaşıldığından, kipi değiştirmeye gerek olmadığı belirtebiliriz.

Öneri:

“[...] Hayır, gerçekten etmemişti, aptallık bu ya, ona bu yüzden daha da güvenebileceğimi sanmıştım. Saçlarının eskiden altın renginde olduğunu biliyor muydun?”

Örnek 6

Aşağıdaki k.d. örneğinde Meggie’nin duygusal durumu ile ilgili bir betimleme yer almaktadır.

“Staubfinger musste hinter der Mauer an der Strasse gewartet haben. Hundertmal und öfter war Meggie darauf hin-und herbalanciert, bis zu den rostigen Torangeln und wieder zurück, mit fest geschlossenen Augen, damit sie den Tiger deutlicher sehen konnte, der am Fusse der Mauer im Bambus lauerte, die Augen gelb wie Bernstein, oder die Stromschnellen, die rechts und links von ihr schäumten.” (s.30)

“Dustfinger must have been waiting in the road beyond the wall. Meggie had picked her precarious way along the top of that wall hundreds of times, up to the rusty hinges of the gate and back again, eyes tightly closed so she could get a clearer view of the tiger she’d imagined waiting in the bamboo at the foot of the wall, his eyes yellow as amber, or foaming rapids to her right and her left.” (s.21)

“Toz Parmak, sokaktaki duvarın arkasında beklemiş olmalıydı. Meggie, bu duvarın üzerine çıkıp belki yüzlerce kez bir aşağı, bir yukarı yürümüştü. Duvarın başında, bambuların arasında onu pusuda bekleyen gözleri kehribar gibi sapsarı kaplanı ya da sağında ve solunda köpürerek hızla akan vahşi ırmağı gözünde daha iyi canlandırabilmek için gözlerini sıkıca kapatırdı ve bu şekilde kapının paslanmış menteşelerine kadar gidip gelirdi.” (s.30)

Sözdizimi bölümünde de incelediğimiz metinde sözdiziminin yanı sıra kaynak metin bağlamından farklı bir kip-zaman kullanımı dikkati çekmektedir. Söz konusu kullanım, kaynak metin kip kullanım biçimine öykünerek gerçekleştirilmiş bir aktarım olup hem anlam akışını etkilemekte hem de kaynak metin anlam bağlamından uzaklaşmış bir örnek olarak göze çarpmaktadır. Kaynak metin “*Staubfinger musste hinter der Mauer an der Strasse gewartet haben.*” tümcesinde Toz Parmak’ın Meggie’yi duvarın arkasında beklediği tahmin edilmektedir ve bekleme eylemi, Meggie’nin zihninde o anla ilgili kuvvetli bir ihtimali ifade etmektedir. E.d. İng.’ye “*Dustfinger must have been waiting in the road beyond the wall.*” biçiminde aktarılan metinde söz konusu zamanın, aynı anlamda, geçmişte başlamış etkisi hala süren eylem biçimi (*Present Perfect Continuous Tense*) olarak aktarıldığını görmekteyiz. Türkçe metni incelediğimizde ise söz konusu anlamın “*Toz Parmak, sokaktaki duvarın arkasında beklemiş olmalıydı.*” biçiminde “-mış olmalıydı” bileşik zamanlı eylemiyle aktarıldığını görmekteyiz. Bekleme eyleminin hala devam etmekte olduğu göz önünde bulundurulduğunda “-mış” isim fiil eki yerine, “-yor” şimdiki zaman kipinin kullanılması, kaynak metin anlam bağlamını yakalayacaktır.

Öneri:

Toz Parmak, sokaktaki duvarın arkasında bekliyor olmalıydı. Meggie, bu duvarın üzerine çıkıp belki yüzlerce kez bir aşağı, bir yukarı yürümüştü. Duvarın başında, bambuların arasında onu pusuda bekleyen gözleri kehribar gibi sapsarı kaplanı ya da sağında ve solunda köpürerek hızla akan vahşi ırmağı gözünde daha iyi canlandırabilmek için gözlerini sıkıca kapatırdı ve bu şekilde kapının paslanmış menteşelerine kadar gidip gelirdi.

10.2.11. Yazım Kuralları-Noktalama İşaretleri Bağlamında Çeviri Sorunları

Örnek 1

Aşağıdaki metinbirimlerde kilise betimlenmektedir.

“In der Kirche war es nicht halb so hell. Capricorns Staube blickte blass aus der Dunkelheit herab, halb verschluckt vo den Schatten, und zwischen den Säulen war es so finster, als hätte die Nacht sich vor dem Scheinwerferlicht hierher geflüchtet.” (s. 393)
“It was not so bright inside the church. Capricorn’s statue, lookind down on them in the gloom, was pale and half swallowed up by the shadows. Between the columns it was as dark as if night had fled there to escape the floodlights.” (s. 368)
“Kilisenin içi o kadar aydınlık değildi. Capricorn’un heykeli karanlığın içinden soluk bir şekilde sırtıyordu, gölgeler onu yutmuştu sanki. Sütunların arası da o kadar karanlıktı ki, sanki gece projektörlerden kaçmış buraya saklanmıştı.” (s. 376)

Bir metnin doğru biçimde okunup anlaşılmasına yardımcı olan; kimi zaman anlamı pekiştiren, kimi zaman da açıklığa kavuşturan; yanlış kullanıldığında ya da uygun yerde kullanılmadığında anlatım bulanıklığına yol açan noktalama işaretleri, duygu ve düşüncelerin doğru ve amaca uygun biçimde aktarılması yönüyle yazarın sorumluluğunu artırmakta; bu duygu ve düşüncelerin doğru ve eksiksiz biçimde anlaşılması (Bayram ve Erdemir, 2006: 13) yönüyle de okuru etkilemektedir. Yukarıdaki bölümde noktalama işaretlerinin kullanımına örnek oluşturacak bir çeviri metin görmekteyiz. *“In der Kirche war es nicht halb so hell. Capricorns Staube blickte blass aus der Dunkelheit herab, halb verschluckt vo den Schatten, und zwischen den Säulen war es so finster, als hätte die Nacht sich vor dem Scheinwerferlicht hierher geflüchtet.”* biçiminde kaleme alınan k.d. metni, e.d. İng.’ye *“It was not so bright inside the church. Capricorn’s statue, lookind down on them in the gloom, was pale and half swallowed up by the shadows. Between the columns it was as dark as if night had fled there to escape the floodlights.”* olarak tümce yapılarının benzeşmesi nedeniyle sorunsuz aktarılmıştır.

“Kilisenin içi o kadar aydınlık değildi. Capricorn’un heykeli karanlığın içinden soluk bir şekilde sırtıyordu, gölgeler onu yutmuştu sanki. Sütunların arası da o kadar karanlıktı ki, sanki gece projektörlerden kaçmış buraya saklanmıştı.” biçiminde Türkçe’ye aktarılan çeviri metinde ise, noktalama işaretlerinin yerinde kullanılmamasından ve yapısal düzlemde k.d.e bağlı kalma endişesinden kaynaklanan bir anlam bulanıklığı göze çarpmaktadır. Alm. k.d. metninde “als hätte” yapısı, İng.’de hem anlam hem de yan tümce yapısı tam olarak örtüşen “as if” ile karşılanırken, Türkçe metin, “sanki” edatı ile k.d. yan tümce yapısına uygun olarak aktarılmıştır. Söz konusu aktarımda, “sanki” sözcüğünü takip eden ve tümcenin devamında nitelenen “gece” sözcüğünden sonra virgöl gerekmesine karşın kullanılmamış; bu durum, metnin anlam akışında duraklamaya neden olmuştur.

Öneri:

Kilisenin içi o kadar aydınlık değildi. Capricorn’un heykeli karanlığın içinden soluk bir şekilde sırtıyordu, gölgeler onu yutmuştu sanki. Sütunların arası da o kadar karanlıktı ki, sanki gece, projektörlerden kaçmış, buraya saklanmıştı.

Örnek 2

Mo’nun duygularının betimlendiği bölüm, aşağıdaki biçimde kaleme alınmıştır.

“Warum? Weswegen konnte Zuberzunge ein schlechtes Gewissen haben? Staubfinger sah sich misstrauisch um, ohne zu wissen, wonach er Ausschau hielt. Zaubertzunge trug seine Gefühle stets auf dem Gesicht spazieren, er war ein ewig aufgeschlagenes Buch, in dessen Seiten jeder Fremde lesen konnte. Seine Tochter war da schon anders. Was in ihr vorging, war nicht so leicht zu entziffern. Aber als sie jetzt auf ihn zukam, glaubte Staubfinger so etwas wie Sorge in ihren Augen zu entdecken, vielleicht war es sogar Mitleid. Galt das etwa ihm? Was hatte dieser Schreibling erzählt, dass das Mädchen ihn so ansah?” (s. 289)

“Why? What could have made Silvertongue look so guilty? Dustfinger glanced suspiciously around without knowing quite what he was looking for. Silvertongue’s face always showed his feelings; he was an open book, which any stranger could read. His daughter was different. It wasn’t so easy to make out what was going on in her mind. But now, as she came toward him, Dustfinger thought he saw something like concern in her eyes, perhaps even pity... What had that writer fellow said to maket he girl look at him like that?” (s. 267-268)

“Niçin? Büyülü Dil niçin suçluluk duyuyordu? Toz Parmak, neyi aradığını bilmeden kuşkuyla etrafına bakındı. Büyülü Dil tüm duygularını yüzüne taşırdı, tıpkı açık bir kitap gibiydi, yabancıların bile sayfalarını okuyabildiği bir kitap. Kızı öyle değildi. İçinde olup bitenler yüzünden pek okunmuyordu. Oysa şimdi, ona doğru ilerlediğinde Toz Parmak kızın gözlerinde üzgün bir hava seziyordu, belki de acıma duygusuydu bu. Bunlar kendisi için miydi yoksa? Şu yazar kıza kendisi hakkında neler anlatmıştı ki ona bu şekilde bakıyordu?” (s. 276)

Yapısal anlamda k.d. biçimsel özelliklerinin e.d. Türkçe’ye aktarıldığı, ancak anlatımın duru olmadığı bölüm, Alm.’da “*Was hatte dieser Schreibling erzählt, dass das Mädchen ihn so ansah?*” biçiminde ifade edilen tümcedir. Söz konusu tümce İng.’ye herhangi bir anlatım bozukluğuna yol açmaksızın, eşdeğer sözdizimi ve yapısal niteliklerle aktarılmıştır. Öte yandan “*Şu yazar kıza kendisi hakkında neler anlatmıştı ki ona bu şekilde bakıyordu?*” olarak Türkçe’de ifade edilen bölümde noktalama işaretlerinin yerinde kullanılmamasından kaynaklanan bir anlam bulanıklığı dikkati çekmektedir. İlgili bölümde, “yazar” sözcüğü “kız” sözcüğünü niteleyen bir konumdadır. Diğer bir ifadeyle, kızın yazar mı olduğu yoksa yazarın mı kıza bir şeyler anlattığı yeterince açık değildir. K.d.’de anlatılmak istenen “Schreibling” sözcüğüyle anlıyoruz ki, yazar, Meggie’ye kendisi hakkında bir şeyler anlatmaktadır. Tümcede kullanılan zamirler de anlatım bozukluğunun sebeplerinden biri olarak gösterilebilecekken, asıl sorun, “yazar” sözcüğünden sonra virgül kullanımıyla kısmen giderilebilmektedir.

Öneri:

Şu yazar, kıza kendisi hakkında neler anlatmıştı ki, ona bu şekilde bakıyordu.

Örnek 3

Aşağıdaki metinbirimlerde çocuk yazınının önemli kurgusal karakterlerinden biri olan Peter Pan ve periler anlatılmaktadır.

“Es gab prächtige Bilder von Zwergen und Feen, und die Geschichten erzählten von mächtigen Geschöpfen, riesengross, bärenstark, unsterblich sogar, doch alle waren heimtückisch: Die Riesen frassen Menschen, die Zwerge gierten nach Gold und die Feen waren boshaft und nachtragend. Nein. Meggie richtete die Taschenlampe auf das letzte Buch. Peter Pan.” (s. 386)
“There were wonderfull illustrations of dwarves and fairies, and the stories told tales of mighty beings tall as giants, strong as bears, even immortal, but they were all malignant: The giants ate human beings, the dwarves were greedy for gold, the fairies were malicious and bore a grudge. No. Meggie turned the light on the last book. Peter Pan.” (s. 362)
“Kitabın içinde perilerin, cücelerin görkemli resimleri vardı, öyküler ise büyük güçlere sahip devasa, hatta ölümsüz kahramanlardan söz ediyordu ama hepsi de sinsi yaratıklardı. Devler insanları yiyor, cüceler altına doymuyor, periler de kötü yürekli ve kinciydi. Hayır. Meggie, el fenerini son kitaba tuttu. Peter Pan.” (s. 370)

Çeviride noktalama işaretlerinin anlamı etkilediği başka bir bölüm de kaynak metinde perilerin, devlerin, cücelerin anlatıldığı *“Es gab prächtige Bilder von Zwergen und Feen, und die Geschichten erzählten von mächtigen Geschöpfen, riesengross, bärenstark, unsterblich sogar, doch alle waren heimtückisch: Die Riesen frassen Menschen, die Zwerge gierten nach Gold und die Feen waren boshaft und nachtragend. Nein. Meggie richtete die Taschenlampe auf das letzte Buch. Peter Pan.”* bölümdür. Söz konusu bölüm, yapı, kip, zaman, içerik ve biçim düzlemlerinde herhangi bir soruna yol açmaksızın e.d. İng’ye *“There were wonderfull illustrations of dwarves and fairies, and the stories told tales of mighty beings tall as giants, strong as*

bears, even immortal, but they were all malignant: The giants ate human beings, the dwarves were greedy for gold, the fairies were malicious and bore a grudge. No. Meggie turned the light on the last book. *Peter Pan.*” biçiminde aktarılmıştır. Öte yandan, “Kitabın içinde perilerin, cücelerin görkemli resimleri vardı, öyküler ise büyük güçlere sahip devasa, hatta ölümsüz kahramanlardan söz ediyordu ama hepsi de sinsi yaratıklardı. Devler insanları yiyor, cüceler altına doymuyor, periler de kötü yürekli ve kinciydi. Hayır. Meggie, el fenerini son kitaba tuttu. *Peter Pan.*” olarak aktarılan Türkçe metni incelediğimizde “sahip” sözcüğünden sonra “devasa” sıfatının yer alması ve arkasından niteleyen ifadelerin sıralanması, tümcenin anlam akışında ve ritminde bir bulanıklığa yol açmaktadır. Söz konusu sorunu çözmek için “devasa” sözcüğünden sonra virgül kullanılması, anadilin kurallarına uygun ürünlerle karşılaştırmak zorunda olduğumuz çocuk okur açısından uygun bir müdahale olacaktır.

Öneri:

Kitabın içinde perilerin, cücelerin görkemli resimleri vardı, öyküler ise büyük güçlere sahip, devasa, hatta ölümsüz kahramanlardan söz ediyordu ama hepsi de sinsi yaratıklardı. Devler insanları yiyor, cüceler altına doymuyor, periler de kötü yürekli ve kinciydi. Hayır. Meggie, el fenerini son kitaba tuttu. *Peter Pan.*

Örnek 4

Mo ve Meggie’nin, Capricorn’dan kurtulmak ve Teresa’yı kurtarmak için “Mürekkep Yürek” adlı kitaba ihtiyaçları vardır ve bir çare aramaktadırlar. Capricorn “Mürekkep Yürek” kitabının tüm kopyalarını elinde bulundurmaktadır. Mo ve Meggie, son çare olarak kitabın öyküdeki gerçek yazarı Fenoglio’yu bulmuş, ondan yardım istemektedirler. Fenoglio onları önce içeri davet etmiştir.

“Gut, dann kommen Sie mal rein”, sagte Fenoglio. Ohne ein weiteres Wort winkte er Mo und Meggie ins Haus, ging ihnen durch einen engen dunklen Flur voran, humpelnd, weil ihm der Junge immer noch wie ein Äffchen am Bein hing, und stieß die Tür zur Küche auf, wo auf dem Tisch die Ruine eines Kuchens stand. Die braune Kruste war löchrig wie der Einband eines Buches, an dem seit Jahren Bücherwürmer nagen.” (s. 275)

“Well, you’d better come in”, said Fenoglio. Without another word he showed Mo and Meggie into the house, went down a dark, narrow hallway ahead of them, limping because the little boy was still clinging to his leg like a monkey, and pushed open the door to the kitchen, where the ruins of a cake stood on the table. Its brown icing was as full of holes as the binding of a book when bookworms have been gnawing at it for years.” (s. 253)

“Peki, o zaman, içeri girin”, dedi Fenoglio. Başka bir söz söylemeden Mo ile Meggie’yi el işaretleriyle içeri davet etti. Onları dar, karanlık bir koridordan geçirdi, topallayarak çünkü küçük oğlan hala minik bir maymun gibi bacağına yapışmıştı. Sonra mutfağın kapısını açtı; masada kek kalıntıları vardı. Kekin üstü yıllarca kitap kurtlarının saldırısına uğramış bir kitap gibi delik deşikti.” (s. 262)

Mo ve Meggie’nin Fenoglio’nun evine girmesini anlatan k.d. *“Gut, dann kommen Sie mal rein”, sagte Fenoglio. Ohne ein weiteres Wort winkte er Mo und Meggie ins Haus, ging ihnen durch einen engen dunklen Flur voran, humpelnd, weil ihm der Junge immer noch wie ein Äffchen am Bein hing, und stiess die Tür zur Küche auf, wo auf dem Tisch die Ruine eines Kuchens stand. Die braune Kruste war löchrig wie der Einband eines Buches, an dem seit Jahren Bücherwürmer nagen.”* tümcesinde Fenoglio’nun bacağına sarılan küçük oğlan çocuğunun *“humpelnd, wie ein Äffchen”* şeklinde betimlendiği bölüm, e.d. İng.’ye *“Without another word he showed Mo and Meggie into the house, went down a dark, narrow hallway ahead of them, limping because the little boy was still clinging to his leg like a monkey, and pushed open the door to the kitchen, where the ruins of a cake stood on the table.”* olarak aktarılırken, aynı bölüm Türkçe’de *“Başka bir söz söylemeden Mo ile Meggie’yi el işaretleriyle içeri davet etti. Onları dar, karanlık bir koridordan geçirdi, topallayarak çünkü küçük oğlan hala minik bir maymun gibi bacağına yapışmıştı.”* biçiminde karşılık bulmuştur. Türkçe tümce incelendiğinde, tümcede hem noktalamadan hem de sözdiziminden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu dikkati çekmektedir. Tümcede “topallayarak” zarf-fiilinin eylemden önce kullanılması gerekirken sonra yer alması; “geçirdi” eyleminden sonra noktalı virgül gerekirken virgül kullanılması ve ardından zarf-fiilin konumlandırılması, metinde göze çarpan anlatım bozuklukluğunun sebeplerindendir.

Öte yandan sözdiziminin yanı sıra tümcede “hala” zarfının “yapışmıştı” eylemiyle birlikte kullanılması da anlatım bozukluğunun sebeplerinden biridir. Öğrenilen/Dolaylı geçmiş zamanın hikayesi (Banguoğlu; 2007: 444) biçiminde çekimlenerek “-mış” ve “-di” zaman eklerinden oluşturulan bileşik zamanlı eylem, tümcede “hala” zarfıyla birlikte anlatımın ritmini bozmaktadır. Hiç kuşku yoktur ki, algılama ve dil yetisi henüz gelişmekte olan çocuk okura sunulan metnin, bu tür duraklamalardan uzak, akıcı ve duru olması beklenmektedir. Bu nedenle “yapışmıştı” bileşik zamanlı eylemin yerine, anlam akışını sağlayacak “yapışık” ya da “hângen” eylemini sözcük düzeyinde tam karşılayarak “asılıydı” biçiminde basit zamanlı bir eylem kullanılması, yerinde bir tercih olacaktır kanaatindeyiz.

Öneri:

Başka bir söz söylemeden Mo ile Meggie’yi el işaretiyle içeri davet etti. Onları dar, karanlık bir koridordan topallayarak geçirdi; çünkü küçük oğlan hala minik bir maymun gibi bacağına yapışık/asılıydı.

Örnek 5

Aşağıdaki kaynak metinde Elinor, Basta’yı içi boşaltılmış boş bir cesede benzetmektedir.

“Aber Basta senkte nur erneut den Kopf und starrte auf den Boden zwischen seinen Stiefeln. Wie eine Auster kam er Elinor vor, der man das Fleisch und das Leben herausgesaugt hatte.” (s. 526)
“But Basta only bowed his head and stared at the floor beneath his boots. Elinor thought he looked like an oyster with the flesh and life sucked out of it.” (s. 495)
“Ama Basta tekrar başını öne eğip yere baktı. Elinor onu içindeki tüm organları ve yaşamı çıkarılmış boş bir vücuda benzetti.” (s. 503)

E.d.de noktalama işaretleri kullanımının anlamı olumsuz etkilediği diğer bir bölüm k.d. *“Aber Basta senkte nur erneut den Kopf und starrte auf den Boden zwischen seinen Stiefeln. Wie eine Auster kam er Elinor vor, der man das Fleisch und das Leben herausgesaugt hatte.”* tümcesinin Türkçe aktarımında göze çarpmaktadır. E.d. İng’ye *“But Basta only bowed his head and stared at the floor beneath his boots. Elinor thought he looked like an oyster with the flesh and life sucked out of it.”* biçiminde sorun olmaksızın aktarılan metin, Türkçe’de ise *“Ama Basta tekrar başını öne eğip yere baktı. Elinor onu içindeki tüm organları ve yaşamı çıkarılmış boş bir vücuda benzetti.”* ifadeleriyle karşılık bulmuştur. Metni incelediğimizde *“Elinor onu içindeki tüm organları ve yaşamı çıkarılmış boş bir vücuda benzetti.”* bölümünde “Elinor” sözcüğünden sonra kullanılmayan virgül nedeniyle bir anlam bulanıklığı dikkati çekmektedir. Söz konusu ifadede “Elinor” sözcüğünden sonra “onu” adılının kullanılması, ardından da *“içindeki tüm organları ve yaşamı çıkarılmış boş bir vücuda”* ifadesinin yer alması ve dikkat edilirse söz konusu ifadelerin tümünün tümcede, öznenin yaptığı işten etkilenen ögesi olan belirtili nesne (Banguoğlu, 2007: 527) konumunda olması, bunun sebepleridir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, erek okur, çocuk olduğu ve dil yetisi gelişmediği için metni doğal bir metin akışkanlığında zihnini yormadan okumalıdır. Bu gereklilikten hareketle, tümcede öznenin ve “onu” sözcüğünden sonra iki ayrı virgölün kullanılması, hem özneyi belirleyecek hem de öznenin yaptığı işten etkilenen nesnenin anlaşılmasına yardım edecektir.

Öneri:

Ama Basta tekrar başını öne eğip yere baktı. Elinor, onu, içindeki tüm organları ve yaşamı çıkarılmış boş bir vücuda benzetti.

Örnek 6

Aşağıdaki metinbirimlerde Farid, Mo ve Meggie’nin yer aldığı bir bölüm anlatılmaktadır. Atmosferin gergin olduğu bölümde Mo, kızına sarılmak için sabırsızlanıyordur. Anlamın yeterince açık olmadığı Türkçe çeviri metinde, noktalama işaretlerinin doğru yerde kullanılmaması nedeniyle tümcenin öğeleri anlaşılmamaktadır.

“Farid spürte, wie Zauberzunge neben ihm jeden Muskel anspannte- als wollte er loslaufen, hin zu seiner Tochter, die fast so blass war wie ihr Kleid.” (s. 518)

“Farid felt Silvertongue tensing every muscle- as if he wanted to run to his daughter, who looked almost as pale as her dress.” (s. 488)

“Farid, yanında duran Büyülü Dil’in tüm kaslarının gerildiğini gördü. Her an yüzü elbisesi kadar bembeyaz olmuş kızının yanına koşacak gibiydi.” (s. 496)

Türkçe çeviri metinde *“Farid, yanında duran Büyülü Dil’in tüm kaslarının gerildiğini gördü. Her an yüzü elbisesi kadar bembeyaz olmuş kızının yanına koşacak gibiydi.”* tümcesinin karşılığı olan Alm. ve İng. metinbirimlerinde bu anlamda bir sorun bulunmamaktadır. Bu metinlerde anlam bulanıklığının olmamasının sebebi, Alm. ve İng.’nin morfolojik anlamda yakınlığıdır. Türkçe bütünüyle farklı bir dil grubunda yer aldığından ve tümce yapısı, diğer dillerden birçok yönden ayrıldığından k.d.e bu anlamda öykünerek gerçekleştirilen aktarımlarda, yukarıdaki metinbirimlerde görüldüğü üzere anlam kargaşası yaşanmaktadır. Tümcenin zaman zarfıyla başladığı *“Her an yüzü elbisesi kadar bembeyaz olmuş kızının yanına koşacak gibiydi.”* Türkçe metinde “yüzü” ve “elbisesi” sözcükleri arasında bir virgülün kullanılması ve zaman zarfının sözdizimi bağlamında yer değiştirmesi, tümcenin doğru algılanmasına yardımcı olacaktır. Zaman zarfı için ise, tümcede en uygun konum, tümcenin eyleminden hemen önceki konumdur. Böylelikle tümcedeki anlam bulanıklığı da önlenmiş olacaktır.

Öneri:

Farid, yanında duran Büyülü Dil’in tüm kaslarının gerildiğini gördü. Yüzü, elbisesi kadar bembeyaz olan kızının yanına her an koşacak gibiydi.

10.3. Olumlu Örneklem Bağlamında Çeviri Örnekleri

Örnek 1

Mo, Capricorn'un isteği üzerine Binbir Gece Masalları'nı yüksek sesle okur; okumanın amacı hazineler getirmektir ve getirir de. Bunun yanı sıra sürpriz olarak öyküden biri canlanıp çıkıverir kitabın içinden. Farid adlı bu genç Meggie'den yaşça biraz büyüktür ve ilginç bir kılığı vardır. Sahnenin betimlendiği bölüm, aşağıdaki biçimde kaleme alınmıştır.

“Der Junge war vielleicht drei oder vier Jahre älter als Meggie. Der Turban um seinen Kopf war schmutzig, die Augen in dem braunen Gesicht dunkel vor Angst. Er fuhr sich mit der Hand darüber, als könnte er es fortwischen, das falsche Bild, den falschen Ort.” (s. 199)
“The boy was some three or four years older than Meggie. The turban around his head was dirty, his eyes dark with fear in his brown face. He blinked and rubbed them as if he could wipe it all away- the wrong Picture, wrong place.” (s. 180-81)
“Çocuk, Meggie'den belki üç dört yaş büyüktü. Başındaki sarık kirliydi, esmer yüzündeki kara gözleri korkudan daha da koyulaşmıştı. Çocuk elleriyle gözlerini ovuşturdu, bu yanlış görüntüyü, bu yanlış yeri silmek ister gibi.

Kaynak metinde Binbir Gece Masalları'ndaki karakterlerden Farid'in betimlendiği bölümde geçen “Turban” sözcüğü, genç çocuğun geldiği döneme ait kültürel bir obje olup, e.d. İng.'ye de doğrudan aktarılmıştır. Aslında “Turban” günümüzde de başörtüsü anlamında (Ülkü, 1993: 1110) kullanılan ve Türkçe'de de işlevsel/güncel bir sözcüktür ancak e.d. Türkçe'deki kullanımına baktığımızda çevirmenin bunun yerine, k.d. metnindeki işlevine daha yakın olan “sarık” sözcüğünü tercih ettiğini görmekteyiz. Çevirmenin tercihinin yerinde olduğunu vurguladıktan sonra ilgili bölümde kültürlerarası aktarımda sorun olabilecek başka bir örnekleme dikkat çekmek istiyoruz. K.d. *“die Augen in dem braunen Gesicht, dunkel vor Angst”* betimlemesinde esmer anlamındaki “dem braunen Gesicht” ifadesi, e.d. İng.'de *“brown face”* biçiminde karşılık bulmuştur. Her iki kültürde esmer anlamında

kullanılan “kahverengi”, sözüğü Türkçe’de renk olarak kullanılmaktadır. Çevirmen ise söz konusu aktarımı “esmer” sözcüğünü kullanarak gerçekleştirmiştir. Bu durumda çevirmenin birebir çeviri yapmaması, çeviri kuramlarının da belirttiği üzere metnin işlevinin karşılık bulması gerekliliğinden hareketle yerinde bir tercihtir (Aksan, 2000: 129).

Betimlemenin yer aldığı ilgili bölümde Türkçe metinde “*esmer yüzündeki kara gözleri korkudan daha da koyulaşmıştı*” biçiminde bir ekleme göze çarpmaktadır. Kaynak metindeki “*die Augen in dem braunen Gesicht, dunkel vor Angst*” ifadesinde gencin gözlerinin korkudan koyulaşmış olduğu, somut benzetmelerle anlatım bulmuş; e.d. İng.’ye de “*his eyes dark with fair in his brown face*” olarak aynı biçimde aktarılmıştır. İki dilin aktarımından farklı olarak Türkçe metinde gözlerin betimlenmesinde kullanılan “kara” sıfatı, anlatımı etkili kılmak adına yapılmış bir eklemedir. Hemen belirtmek gerekir ki, çeviri etkinliğinde hedeflenen, erek dilde kaynak metnin etkinliği ölçüsünde bir örtüşme yakalamaktır. Yalnızca e.d. okurunu öncelik alarak gerçekleştirilmiş çeviri etkinliği, çeviri kuramları doğrultusunda haddini aşacağı gerekçesiyle kabul görmemektedir. Öte yandan belirtmek gerekir ki, çocuk yazını çevirisinde de bu tür eklemeler ancak e.d. bağlamının gerektirdiği durumlarda ve belli gerekçelerle “çocuğa göre” ilkesine gösterilmesi gereken özenden kaynaklanmalıdır.

Örnek 2

Aşağıdaki kaynak metinde doğayla ilgili bir betimeleme yer almaktadır.

“Mo war wach. Er sass da, den Rücken gegen einen Baum gelehnt, und sah zu, wie über den umliegenden Hügeln der Morgen die Nacht vertrieb.” (s. 237)
“Mo was awake, sitting with his back against a tree, watching the morning light drive the night from the sky above the surrounding hills.” (s. 216)
“Mo uyanıktı. Sırtını bir ağaca dayamış, karşıdaki tepelerde sabahın geceyi nasıl kovduğunu izliyordu” (s. 227)

Yazınsal metinlerin önemli niteliklerinden olan söz sanatlarının ve dil oyunlarının kullanıldığı bölüm, Mo'nun sırtını bir ağaca yaslayıp doğayı seyrettiği anın betimlenmesidir. K.d. *“Mo war wach. Er sass da, den Rücken gegen einen Baum gelehnt, und sah zu, wie über den umliegenden Hügeln der Morgen die Nacht vertrieb.”* tümcesinde kişileştirme sanatlı kullanımının dil oyunuyla sentezlendiği *“...sah zu, wie über den umliegenden Hügel der Morgen die Nacht vertrieb”* ifadesi, e.d. İng'ye aynı biçimsel özelliklerle ve içeriksel örtüşme de sağlanarak *“Mo was awake, sitting with his back against a tree, watching the morning light drive the night from the sky above the surrounding hills.”* biçiminde aktarılmıştır. Türkçe'de ise *“Mo uyanıktı. Sırtını bir ağaca dayamış, karşıdaki tepelerde sabahın geceyi nasıl kovduğunu izliyordu”* biçiminde aktarılan tümcede, metnin k.d. okurunda uyandırdığı etkinin, e.d. okurunda da oluşması beklenmektedir.

Örnek 3

Aşağıdaki metinbirimlerde doğayla ilgili bir betimleme yer almaktadır.

“Draussen war es immer noch dunkel. Der Mond hing genau vor ihrem Fenster. Eine Wolke trieb an ihm vorbei wie ein zerfetztes Kleid.” (s. 404)
“Outside, it was still dark. The moon hung in the sky in front of their window, with a cloud drifting past it like a tattered dress.” (s. 378)
“Dışarısı hala karanlıktı. Ay, tam pencelerin önünde idi. Ay'ın önünden yırtık pırtık bir elbiseye benzeyen bir bulut geçti aceleyle.” (s. 386)

Olumlu eleştiri örneklerinden biri olarak değerlendirilebilecek bir diğer ifade de, kaynak metinde kişileştirme (*Personification*) ve benzetme (*Simile/ Vergleich*) sanatlı kullanımlarıyla ilginç bir betimlemenin yer aldığı *“Draussen war es immer noch dunkel. Der Mond hing genau vor ihrem Fenster. Eine Wolke trieb an ihm vorbei wie ein zerfetztes Kleid.”* biçimindeki bölümdür. Karanlık gecede ayın ve bulutların *“Wolke, wie ein zerfetztes Kleid”* benzetmesiyle betimlenmesi, e.d. İng'de *“Outside, it was still dark. The moon hung in the sky in front of their window, with a cloud drifting*

past it like a tattered dress.” olarak karşılık bulmuştur. Alm.’da “wie” karşılaştırma bağlacı/ulacı, İng.’de “like” karşılaştırma bağlacıyla biçimsel ve içeriksel örtüşmenin sağlanmasıyla aktarılmıştır. Türkçe metni incelediğimizde ise, “*Ay’ın önünden yırtık pırtık bir elbiseye benzeyen bir bulut geçti aceleyle.*” biçimindeki tümcenin de devrik olmasının dışında k.d. metnin işleviyle örtüştüğünü söyleyebiliriz.

Öte yandan, sözcük bağlamında değerlendirdiğimizde de “parça parça” anlamındaki (Ülkü, 1993: 1340) “zerfetzt” sıfatının, İng.’de aynı anlamdaki “tattered” (Cambridge, 2007: 1330) sıfatıyla, Türkçe’de “yırtık pırtık” ikilemesiyle karşılandığını görmekteyiz. Benzetmenin anlatılmasında sözcük türünde Alm. ve İng.’de tek bir sıfat kullanılırken, Türkçe’de oldukça farklı olarak bir ikilemenin tercih edilmesi, çevirmenin, aktarımı bütünüyle kaynak metin işlevine uygun gerçekleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Zira, çocuk yazını çevirinde daha önce de belirttiğimiz üzere, kaynak metne sadık kalma endişesi ile aktarım yapılmasından daha önemli olan nokta, metnin, k.d.deki işlevinin e.d.de de amacına uygun olarak gerçekleştirilmesidir.

Örnek 4

Mürekkep Yürek adlı kitabın öyküdeki yazarı olan Fenoglio’nun etrafında gördüğü garip yaratıkları hayretle izlemesinin anlatıldığı bölüm, aşağıdaki biçimde anlatılmıştır.

“Fenoglio starrte das flirrende Ding mit schlafverquollenen Augen an. “Was ist das?”, fragte er mit heiserer Stimme. “Ein mutiertes Glühwürmchen?” (s. 388)
“Fenoglio stared at the shining little creature, his eyes heavy with sleep. “What is it?” he asked hoarsely. “A mutated glowworm?” (s. 364)
“Fenoglio, uyku mahmuru gözleriyle uçuşan şeye baktı. “Bu nedir?” diye sordu boğuk bir sesle. “Mutasyona uğramış bir ateşböceği mi?” (s. 372)

Yukarıdaki k.d. örneğinde “*Fenoglio starrte das flirrende Ding mit schlafverquollenen Augen an. “Was ist das?”, fragte er mit heiserer Stimme. “Ein mutiertes Glühwürmchen?”*” biçiminde uyku ağırlığının gözlere yansımaları anlatan

(Ülkü, 1993: 1210) “schlafverquollene Augen” ifadesi, e.d. İng.’de “*eyes heavy with sleep*” olarak aktarılmıştır. Türkçe çeviri metinde ise “gözlerin, uykunun etkisiyle şişmesini anlatan “uyku mahmuru” deyimini (TDK, Türkçe Sözlük, 2009: 1327) tercih etmesiyle çevirmen, kaynak metindeki dilsel öğelerin erek dildeki işlevini, iletişim değerini, kısaca e.d. kültürünü ön planda tuttuğunu göstermektedir (Aktaş, 2001: 39). Yazınsal metinlerin biçimsel niteliklerinden olan bu tür ifadeler, hiç kuşkusuz e.d. okurunu daha çok etkilemektedir. Okurun zihninde farklı tasarımların canlanmasına yol açan deyimler, dil oyunları ve örtük iletiler, e.d. aktarımında özenle seçilmeli, söz konusu ifadelerin k.d.deki işlevi e.d.de de yansıtılmalıdır (Koller, 1987: 189).

Örnek 5

Aşağıdaki kaynak metinde Meggie’nin heyecanı, ilginç bir dil oyunuyla anlatılmaktadır.

“Meggie nickte. Sie hatte die Schrift sofort erkannt, obwohl sie nicht so gleichmässig war wie sonst. Das Herz begann ihr in der Brust zu tanzen. Sie folgte den Buchstaben so sehnsüchtig mit den Augen, als wären sie ein Weg, an dessen Ende Mo auf sie wartete.” (s. 424)
“Meggie nodded. She had recognized the writing at once, although it wasn’t as steady as usual. Her heart began dancing inside her. She traced the letters with her eyes as longingly as if they were a path with Mo waiting for her at the and of it.” (s.397)
“Meggie başını salladı. Yazıyı hemen tanımişti, her zamanki gibi düzgün yazılmamış olsa da. Kalbi göğüs kafesinin içinde dans etmeye başlamıştı. Büyük bir özlemle gözleriyle harfleri izledi, sanki bu harflerin sonunda Mo onu bekliyordu.” (s. 405)

Olumlu çeviri örneklerinden bir diğeri, kaynak metinde Meggie’nin heyecanını anlatan “*Meggie nickte. Sie hatte die Schrift sofort erkannt, obwohl sie nicht so gleichmässig war wie sonst. Das Herz begann ihr in der Brust zu tanzen. Sie folgte den Buchstaben so sehnsüchtig mit den Augen, als wären sie ein Weg, an dessen Ende Mo auf sie wartete.*” bölümünde yer alan “*Das Herz begann ihr in der Brust zu tanzen*” ifadesidir. K.d. metinbirimlerinin ilginç bir dil oyunuyla betimlendiği ifade, e.d. İng’de

aynı biçimsel ve biçimsel niteliklerle “*Meggie nodded. She had recognized the writing at once, although it wasn’t as steady as usual. Her heart began dancing inside her. She traced the letters with her eyes as longingly as if they were a path with Mo waiting for her at the end of it.*” olarak aktarılmıştır.

Burada e.d.e aktarılışıyla çevirmeni takdir ettiğimiz bölümlerden biri olarak değerlendirebileceğimiz “*Meggie başını salladı. Yazıyı hemen tanıdı, her zamanki gibi düzgün yazılmamış olsa da. Kalbi göğüs kafesinin içinde dans etmeye başlamıştı. Büyük bir özlemle gözleriyle harfleri izledi, sanki bu harflerin sonunda Mo onu bekliyordu.*” biçimindeki Türkçe çeviri metin, hem içerik ve biçim hem de işlev bakımından k.d. öğeleri ile örtüşmektedir.

Örnek 6

Aşağıdaki metinbirimlerde Resa’nın ölümle ilgili duyguları betimlenmektedir.

“Resa schien die Nähe der Toten keine Angst einzuflossen.

Staubfinger ging das anders. Er hatte keine Angst vor Geistern und Weissen Frauen wie Basta. Wäre eine erschienen, er hätte sie mit allem Anstand begrüsst. Nein. Er hatte Angst vor dem Tod. Er glaubte ihn atmen zu hören hier unten, so tief, dass für ihn selbst keine Luft mehr übrig blieb. Seine Brust fühlte sich an, als sässe ein grosses hässliches Tier darauf.” (s. 411)

“It didn’t seem to frighten Resa to be near the dead. Dustfinger felt differently. He was not afraid of ghosts and White ladies like Basta. If a White lady had appeared he would have passed the time of day with her. No- he was afraid of death. He thought he heard death itself breathing down here, breathing so deeply that no air was left for anyone else. His chest felt as if a huge and ugly animal were sitting on it.” (s. 403)

“Resa’yı ölümlere bu kadar yakın olmak pek rahatsız etmiş benzemiyordu. Toz Parmak için öyle değildi. Basta gibi hayaletlerden ya da Hayalet Kadınlardan korkmuyordu. Onlardan biri gelse saygıyla selamlardı onu. Hayır. O yalnızca ölümden korkuyordu. Ölümün nefes alışını duyuyordu burada, ölüm öyle derin nefes alıyordu ki ona hava kalmıyordu. Göğsünde kocaman çirkin bir hayvan oturuyormuş gibi hissediyordu.” (s. 411)

Ölümle ilgili düşüncelerin yer aldığı k.d. *“Er hatte Angst vor dem Tod. Er glaubte ihn atmen zu hören hier unten, so tief, dass für ihn selbst keine Luft mehr übrig blieb. Seine Brust fühlte sich an, als sässe ein grosses hässliches Tier darauf.”* bölümünde yer alan *“Er glaubte ihn atmen zu hören hier unten, so tief, dass für ihn selbst keine Luft mehr übrig blieb.”* tümcelerde ölüm olgusu, kişileştirme yoluyla betimlenmektedir. Söz konusu bölüm e.d İng’de *“No- he was afraid of death. He thought he heard death itself breathing down here, breathing so deeply that no air was left for anyone else.”* biçiminde anlatım bulmuştur. İçerik ve biçim olarak örtüştüğünü belirtbileceğimiz metin, Türkçe’de *“O yalnızca ölümden korkuyordu. Ölümün nefes alışını duyuyordu burada, ölüm öyle derin nefes alıyordu ki ona hava kalmıyordu.”* ifadeleriyle aktarılmıştır. Metni incelediğimizde k.d. yazarının hem biçiminin hem de içeriğinin kaynak metin işlevine uygun olarak e.d. Türkçe’de yansıtıldığını görmekteyiz.

Örnek 7

Aşağıdaki kaynak metinde Mo, dışarda bir süredir bekleyen Toz Parmak’ı eve çağırmaktadır.

“Komm rein, du wirst dir noch <u>den Tod holen.</u>” (s.13)
“Come in, you’ll <u>catch</u> your <u>death.</u>” (s.5)
“İçeri gir <u>şifayı kapacaksın</u> yoksa.” (s.13)

Emir cümleleriyle başlayan örnekte k.d.deki tümce yapısının erek dillere de aynı biçimde aktarıldığı görülmektedir. Alm. ve İng.’de emir cümleleri bir eylemle başlamakta, Türkçe’de biçimi korumak adına benzer bir kullanım göze çarpmaktadır. Bunun dışında k.d. yazarının biçimini yansıtan bir deyim kullanılmıştır. Çeviribilimsel açıdan çocuk yazını ürünlerinin çevirisinde daha önce belirtildiği üzere en önemli noktalardan biri k.d. okurunda oluşan etkinin e.d. okurunda da oluşmasıdır. Dil oyunlarının, örtük iletilerin ve deyimlerin çevirisinde etkinin her iki dilde de oluşabilmesi için yazarın biçiminin korunması esastır. K.d.e öykünerek gerçekleştirilen

birebir çeviri, anlam bozukluğuna yol açacağı gibi k.d. yazarının dil ve anlatım özellikleri olarak nitelendirilen biçimin korunması söz konusu olamayacaktır.

Yukarıdaki Alm. örnek tümcede k.d. yazarının, dil yetisi henüz gelişmekte olan çocuk okura dilin anlatım olanaklarını sunmak adına “*sich den Tod holen*” deyimini kullandığını görüyoruz. Aynı ifadenin e.d. İng.de benzer sözcükler seçilerek “*catch death*” biçiminde kullanılması, Alm. ve İng.’nin kültürel yakınlıklarının bir sonucudur. Öte yandan Türkçe, hem yapı hem de kültür olarak Alm. ve İng. dillerinden bütünüyle ayrı bir konumda olduğundan aynı anlamdaki deyim “*şifayı kapmak*” olarak farklı sözcüklerle karşılanmaktadır. K.d. yazarının dilin anlatım özelliklerini çocuk okura sezdirme çabası, her iki e.d. de deyimini yine aynı şekilde deyimle aktarılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Metinler arasındaki sözdizimine bakıldığında, Alm. ve İng. dil yapılarının benzerliği nedeniyle tamamen örtüşmektedir. Türkçe’de, dil dizgesinin mümkün kıldığı ölçüde bir örtüşme sağlandığı görülmektedir. Zira, Toury’ye göre (1980: 47) “[...] çeviriler üzerinde yapılan incelemelerde sorulması gereken soru [...] iki metnin birbirinin eşdeğeri olup olmadığı değil, bu metinlerin ne tür ve ne derecede eşdeğerlik gösterdikleridir (Aktaş ve Oğuz, 2010: 67). Türkçe metinde k.d. de olduğu gibi anlamı bütünleyen bir deyim kullanılması ve dolayısıyla işlevle birlikte kaynak metnin biçiminin korunması, bu metnin de olumlu çeviri örneklerinden biri olarak gösterilmesinin sebebidir.

11. SONUÇ VE ÖNERİLER

11.1. Sonuç

Bu çalışmada, dili, birbiriyle değeri lenip anlam kazanan birimlerden oluşan ve en önemli işlevi iletişim olan bir olgu olarak ele alıp dil olgusunun kültürler arası iletişimdeki işlevinden hareket ettik.

Çalışmamız, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, genel olarak çeviri olgusundan, çeviri kuramlarından, çeviri ile ilgili önemli çalışmalardan, çeviribilimin kullandığı çeviri ürünlerinden ve bu ürünlerin tipolojik ayrımından (metin türü sınıflaması), bu ayırmadan yola çıkarak dilin temel işlevlerinin bileşimini oluşturmaları, insan gerçekliğinin deneyimlerini etkin bir biçimde duygu, düşünce ve hayal gücüne hitap ederek anlatmaları yönüyle sanatsal bir üretim olarak ele aldığımız yazınsal metinlerden, erken çocukluk döneminden başlayarak ergenlik dönemini kapsayan, yaşam evresinde çocukların dil gelişimi ve algılama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren ve yazın bütününe önemli bir alanı olan çocuk yazını ürünlerinden, bu ürünlerin farklı dil ve kültürlerle aktarılması sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlardan, aktarımın çocuk yazını ürünleri genel ilkelerine uygun anlamda gerçekleştirilmesi için göz önünde bulundurulması gereken öğelerden bahsettik. İkinci bölümde, çalışmamızın evrenini oluşturan “Tintenherz” adlı kaynak metnin özeti, kaynak metin yazarı Cornelia Funke’nin kimliği, çalışmaları, dil ve anlatım özelliklerini içeren biyografisi, erek kültür çevirmenleri Anthea Bell ve Nazife Mertoğlu’nun çalışmalarını içeren biyografileri yer aldı. Üçüncü bölümde ise yapıtın başında sonuna kadar kaynak ve erek metinbirimlerinden özenle seçtiğimiz somut metinbirimler, betimlemeli bir çalışmayla karşılaştırıldı ve somut önerilerde bulunuldu.

Kültürler arası iletişimi sağlayan çeviri olgusu, bir taraftan farklı bir kültürün özgün kültüre taşınmasıyla kültürel iletişimi doğal olarak sağlarken, diğer taraftan toplumlara kendi kültürlerinde sanat ve düşünce anlamında yeni ufuklar açmaktadır. Çevirinin kültürler arası iletişim işlevi, ancak özgün metne erek dilin mümkün kıldığı ölçüde ve her düzlemde eşdeğer/ özdeş bir aktarım olduğunda sözkonusudur.

Biz çalışmamızda kültürler arası iletişimi özellikle en çok gerçekleştiren, toplumların ve kültürlerin kendine özgü değerlerini içeren ve bu yönüyle insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen; dokusunda söz sanatları, dil oyunları, örtük iletiler bulunan ve devingen anlam katmanlarıyla diğer metin türlerinden oldukça farklı bir konumda olan yazınsal metinleri ele aldık.

Yazınsal metinlerin çevirisi, farklı dil ve kültür dizgelerinde yazılmış olmaları ait oldukları topluma özgü deyimler, mecazlı ve çağrışımsal anlatımlar, örtük iletiler gibi öğeler içermeleri bakımından kimi zaman çevirmeni zorlamakta; yapıt, sanatsal niteliğini kaybetmektedir. Her dilin kendine özgü bir metin geleneği, düşünme ve algılama biçiminin, başka bir deyişle, toplumların kendilerine özgü paradigmalarının olması ve yazınsal metinlerin bu koşulların bir ürünü olması, diller arası etimolojik ve morfolojik ayırmadan ileri gelmektedir. Çeviri etkinliğinde hedeflenen en önemli nokta, sözü edilen diller arası farklılığa karşın, özgün metnin okuma sürecinde kendi okuyucusunda oluşturduğu etkinin, çeviri ürünü yoluyla erek okurda da oluşturulabilmesidir.

Çeviri edimi yoluyla sağlanabilecek söz konusu etkinin en etkin biçimde sağlanabilmesi, çeviri tarihi boyunca tartışma konusu olmuştur. İnsan olgusuyla yakından ilgili olan çeviri kavramı, kuram ve uygulamanın bir araya gelmesi sonucu anlam kazanmaktadır. Çeviri etkinliğinin yaratıcı bir eylem olmasından hareketle, her bilim dalında olduğu gibi çeviribilimde de iyi bir çevirinin nasıl olması gerektiği konusunda pek çok fikir atılmıştır ortaya. Biz de çalışmamızda bunlara yer verdik. Çeviriyi tarihsel bir olgu/fenomen/görüngü olarak ele aldığımızda görüyoruz ki, yazın metinleri çevisinde önce iki ayrı uç olarak nitelendirilebilecek iki anlayış benimsenmiştir. Bunlardan ilki, kaynak metin normlarına bağlı kalınması biçimindeki birebir (*ut interpre*) çeviri, diğeri de erek kültür normlarına öncelik verip erek kültür normlarını dikkate alan erek odaklı (*ut orator*) çeviri anlayışıdır. Çeviribilimin tarihsel gelişim sürecinde zamanla, çeviri etkinliğine ve yöntemine ilişkin fikirler ve yaklaşımlar bilimsel bir nitelik kazanmıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar çeviri kuramlarında, dönemin dilbilimsel çalışmaların etkisinde olması, dolayısıyla metinlerin biçimsel niteliklerinin ön planda olması, metinlerin biçimsel niteliklerini oluşturan sanatlı kullanımların erek

dilde yinelenemezliği görüşünün hakim olması nedeniyle kaynak metin odaklı dilbilimsel yaklaşımlar benimsenmiştir. Kaynak metin odaklı yaklaşımlardan olan Dilbilimsel Yaklaşım'ın, bu dönemde kaynak metni çözümlemeyi kolaylaştıran dilbilgisel birimleri nesnel ölçüt olarak ele aldığını görmekteyiz. Söz konusu ölçütlerle çeviri olgusu, yalnızca 'eşdeğerlik' bağlamında değerlendirilmektedir. Çeviri etkinliği, kaynak metin göstergelerinin başka bir dildeki karşılığını bulmak olarak değerlendirilen işlemsel ve aktarımsal bir süreç olarak kabul edildiğinden çeviri, sözcüklerin düz ve yan anlamlarından oluşan bir metnin, farklı bir dilsel dizgeye doğrudan aktarımı olarak tanımlanmaktadır. Çevirinin değerlendirilmesinde ise durağan ve sabit bir ölçü olarak kabul edilen eşdeğerlik türleri dikkate alınmaktadır. Çalışmamızda bağımsız bir bölüm olarak yer verdiğimiz eşdeğerlik türleri, sözcüklerin temel anlamlarını esas alan Denotatif Eşdeğerlik, sözcüklerin yan anlamlarını ölçüt alan Konotatif Eşdeğerlik, Metin Türü ile ilgili Eşdeğerlik, Dil-kullanımsal Eşdeğerlik, Biçimsel Eşdeğerlik, Biçimsel Eşdeğerlik ve farklı okuyucu tipleri için dahi farklı çevirilerin yapılması gerektiğini savunan Devingen Eşdeğerlik'tir. Dilbilimi ve eşdeğerlik türlerini dikkate alan çeviri anlayışının temelini oluşturan Saussure ve Chomsky, dönemin önemli dilbilimcileri, Nida, Wills, Levy, Klopfer ve Apel de onlardan etkilenen kuramcılardır. Özetleyecek olursak bu dönemde çeviri, dilsel bir işlem olmaktan öte giderek kültürel, iletişimsel ve metinsel bir boyut kazanmaya başlamıştır. Metinlerin sınıflandırılması süreci de, bu gelişmelerin bir sonucudur. Metinlerin sınıflanmaya başlanmasıyla çeviride farklı görüşler de ileri sürülmüş, metinlerin işlev ve iletişim yönü ön plana çıkmıştır.

Kaynak metni odak alan çeviri yaklaşımlarından olan İşlevsel-İşlemsel yaklaşımlar, doğal iletişim modeline dayanmaktadır. İletişimde çıkış noktasını oluşturan kaynak dil yazarı, bilgiyi, kaynak dil normlarını kullanarak şifrelemekte ve böylelikle kaynak metin ortaya çıkmaktadır. Kaynak dil okuru, bu şifreyi çözmektedir. İletişimin diğer aşamasını oluşturan yazar konumundaki çevirmen, kaynak metni erek dilde yeniden kodlayarak üretmektedir. Alıcı olarak kabul edilen erek dil okuru ise gönderilen iletiyi, kendi bilgi birikimini ve içinde bulunduğu kültürü kullanarak alımlamaya çalışmaktadır. İletişimsel-İşlevsel çeviri anlayışını benimseyen ve temel alan önemli isimler, Nord, Vermeer ve Reiss'tır. Metin türüne göre gerçekleştirilecek çeviride ve işlevsel yaklaşımlar, kaynak metnin erek metni belirlemesi, ona ölçüt

olması ve çevirmenin çeviri sürecinde metinden farklı olarak alacağı kararların dikkate alınmaması yönleriyle kaynak metin odaklı kuramlar tarafındadır. Ancak Vermeer ve Reiss'ın daha sonraki çalışmalarında, metin dışı etmenleri hesaba kattıklarını, bu süreçte çevirmen kararlarının önemine işaret ederek erek odaklı kuramlar tarafında yer aldıklarını görmekteyiz. Vermeer'in bu düşünceleri temel alarak geliştirdiği erek odaklı kuram, çevirinin dilsel bir olgu olmaktan çok erek dilin koşullarına göre belli bir amaçla gerçekleştirilen kültürel bir aktarım olarak değerlendirildiği Skopos Kuramı'dır. Genel bir çeviri yaklaşımı sunan kuram, çeviride metinden çok, çevirmenin ve yayınevinin amacı, çeviriyi belirleyen farklı etmenler, erek dil okurunun beklentileri gibi metin dışı etmenlerin önemli rol oynadığını savunmaktadır. Bu kuramda çevirmen, kaynak metindeki bilgileri erek kültür açısından değerlendirip hangi bilgilerin aktarılması gerektiğine karar veren ve kültürler arası iletişimi gerçekleştiren kişi konumundadır. Kısaca, Skopos kuramı, erek metni kaynağına öykünme zorunluluğundan kurtararak dikkati, çeviri edimine yöneltmektedir.

Erek odaklı kuramlardan bir diğeri, Zohar'ın geliştirdiği, çeviride önsel bir kavram olarak algılanan kaynak dilden hareket etmeye karşı çıkan Çoğuldizge Kuramı'dır. Bu bakış açısı, salt aktarılmış metinleri temel almayı gerektirmekte, kaynak metinle erek metin arasında doğrudan bir karşılaştırma yapılamayacağı anlamına gelmektedir. Çevrilmiş metin, erek dizgede var olan somut etmenler ışığında ele alınmakta, çeviri ürünü kaynak kültürden çok erek kültür ürünü olarak kabul edilmektedir. Zira çoğuldizge, birbirine bağlı unsurların oluşturduğu ve bu unsurların birbirleriyle iletişimleri sırasında devinerek/değişerek yeni şekillere bürünen katmanlı bir bütünlük anlamına gelmektedir. Dilbilimsel kuramların çoğu metinleri tarihsel süreçten ayrı tutarak toplumsal evrim bağlamından ayırmaktayken, Çoğuldizge Kuramı'nda yazınsal metinlerin önemi tarihsel bağlamda değerlendirilerek vurgulanmaktadır. Genel bir değerlendirme yapıldığında bu kuram, çeviribilim açısından kendisinden sonra ileri sürülen yaklaşımlara birçok noktada ışık tutmuştur. Bunlar, betimleyici çalışmalara olan ilginin artması, çeviribilim incelemelerinin kaynak ekin/kültür ve kaynak metinden erek ekin ve erek metne kayması, çeviribilim çalışmalarının devingen bir sistem içinde ele alınmaya başlanması ve en önemlisi, çeviribilime “sistem” kavramını kazandırarak onun genel kuram olması yolunda ilk adımı atmış olmasıdır.

Betimleyici çalışmaların bu dönemde hız kazanmasıyla erek odaklı kuramlar geliştirilmeye devam etmiştir. Bunlardan bir diğeri de Toury'nin erek odaklı kuramıdır. Ona göre erek kültür, çeviri etkinliğine başlama kararını ve çeviri sürecini başlatmaktadır. Bu bağlamda çeviri olgusu, amaca yönelik bir etkinlik olup, onunla ilgili olgular sadece erek dizgede gerçeklik kazanmaktadır. Bu kuramda, çeviri ürünlerinin erek kültür ürünü olduğu varsayımından hareket edilmekte, çevirilerin erek kültürde bir işlevi ve konumu olduğu vurgulanmaktadır. Çevirilerin değerlendirilmesinde erek kültür normları birincil derecede önem arz etmekte, betimleyici ve açıklayıcı yöntemler öne çıkmakta; çeviri, süreç ve ürün olarak ele alınmaktadır.

Çalışmamızda kaynak metin odaklı ve erek metin odaklı olmak üzere çeviri kuramlarını detaylı olarak ele aldıktan sonra çeviri ürünlerinin ana malzemesi olan yazınsal metinlerin özelliklerine değindik.

Yazınsal metinler, insan gerçekliğinin tüm bileşimlerinin etkin bir biçimde dil öğeleriyle anlatılması sonucunda ortaya çıkmakta; yazının bilgi aktarma, gerçekliği yansıtır ve imgeselliği içermek nitelikleriyle sanat yapıtları olarak değerlendirilmektedir. Yazın ürünleri, iletilerinin çok yönlülüğü, kurmaca ancak aynı zamanda gerçeğe uygun olmaları, metinler arası iletişim gibi kimi özellikleriyle diğer metin türlerinden çok ayrı bir konumdadır. Onları diğerlerinden ayıran en önemli özellik, metinlerin anlam örgüsünde anlamı pekiştirmek, abartmak, kolaylaştırmak ve etkin sunmak adına dile ve kültüre özgü hiciv, yergi, benzetme, kişileştirme gibi söz sanatlarının, dil oyunlarının, örtük iletilerin, mecazlı anlatımların ve metaforların kullanılmasıdır. Yazınsal metinlerin sözü edilen nitelikleri, metin analizleri doğrultusunda içerik ve biçim olarak iki ana başlık altında incelenmektedir. İçerik ve biçim, metin bütünlüğü bakımından da yazın metinlerinin birbirinden ayrılmaz iki unsurudur. Şöyle ki, içerikteki anlam, bizzat biçim aracılığıyla verilmekte, biçim değiştiğinde anlam da değişmektedir. Biraz daha açacak olursak, içerik, metnin muhtevasını, derin yapısını ve metnin dilsel yapısının arkasında yatan anlamı; biçim ise, yazarın iletisini ulaştırmak için oluşturduğu metnin yüzeysel yapısını, dil kullanımını ve üslubunu/ biçimini ifade etmektedir.

İçeriğiyle ve biçimiyle sanatsal bir üretim olan yazınsal metinlerin çevirisine geldiğimizde ise, hiç kuşkusuz belirtebiliriz ki, bu kadar özel bir dokuda oluşturulmuş ürünlerin, sözü edilen niteliklerinin, birinin diğerine tercih etmeden aktarılması oldukça güçtür. Yazın çevirisinin güçlüğü, kaynak metni oluşturan dilsel öğelerin ve bu öğelerin oluşturduğu anlamın çözümlenerek, erek kültürde yeniden oluşturulması sürecinde, kaynak metnin kendine özgülüğünün erek dilde de oluşturulmaya çalışılmasında yatmaktadır. Çeviriye tarihsel bir olgu olarak baktığımızda da, söz konusu güçlüğün ve en doğru yazın çevirisinin nasıl olması gerektiği konusunun hep tartışılacağına görmekteyiz. Biz de çalışmada ele aldığımız yazın çevirisi yöntemlerinden söz edelim.

Yazın çevirmeni, çeviri yaparken, kaynak ve erek dildeki metin geleneklerinin tümünden yararlanmak durumundadır. Çeviri sürecinde çevirmen, metni, zihninde kaynak dile ait oluşan tasarımları, sezgilerini devre dışı bırakarak, öznel çağrışımlardan uzak durarak erek dil sözcükleriyle somutlaştırmalıdır. Bu arada anlam ve işlev merkezli bir yaklaşım sergilemek, sözcüklerin potansiyel anlamlarını ve potansiyel anlamlarını sınırlayan ve etkin hale getiren bağlam içindeki durumunu dikkate almak, çevirmen açısından unutulmaması gereken noktalardır. Metnin işlevi her iki dilde de özdeş olmalıdır. Çeviri sürecinde metin, yazınsal ve biçimsel yönden bir sanat yapıtı olarak algılanmalı; metnin temelindeki anlam ve iletisi tespit edilmeli; metin, yapısal ve biçimsel nitelikler gözetilerek ve karşılıklı bir uygunluk gözetilerek sanatsal biçimde yeniden üretilmelidir. Bunun yanı sıra yazın çevirisinde çevirmen, metni erek dilde yeniden oluştururken, hem kaynak hem de erek kültürü dikkate almak durumundadır. Bunu yaparken de yazın metinlerinin doğasında olan belirsizlikleri yorumlamamaya özen göstermelidir.

Yazın çevirilerinin değerlendirilmesi konusunda ise kaynak metin odaklı yaklaşımlarda birçok düzlemde hedeflenen çeviri eşdeğerliği, betimlemeli çalışmalarda iki dil dizgesi arasındaki etimolojik ilişkilere bakılmaksızın, iki ileti arasında belli bir ilişkinin var olması olarak kabul edilmektedir. Betimleyici çalışmalara göre eşdeğerlik, görgül, değişken ve soyut bir olgudur ve bu olgunun *kabul edilebilirlik* ve *yeterlik* olmak üzere iki kutbu bulunmaktadır. Çeviri eşdeğerliğini yönlendiren temel etken, çeviride kaynak dizge ya da erek dizge normlarının esas alınması konusudur. Çeviri, kaynak dil normlarına yakın özellikler taşıdığına yeterli olarak nitelendirilmekte, erek

dil normlarına yakın olduğunda ise kabul edilebilir çeviri olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, çeviri ürününün kaynak metnin eşdeğeri olup olmadığı değildir tartışılan, kaynak ve erek metin arasındaki ilişkinin türü ve derecesidir.

Çalışmamızda yazın çevirisinden ve çevirilerin değerlendirilmesinden söz ettikten sonra konuyla ilgili olarak çeviri eleştirisiyle ilgili bir bölüm oluşturduk.

Bilimsel bir çeviri eleştirisi, kaynak metnin diğer metinlerle olan bağlantısını, kaynak metin okuru ile erek metin okuru arasındaki ilişkiyi betimlemektedir. Çeviri eleştirisinde kaynak metin, kaynak kültür alımlanma koşullarında; erek metin, erek kültür alımlanma koşullarında irdelenmekte ve bu yolla bilimselliğin önemli bir ölçütü olan nesnellik ön plana çıkmaktadır. Çeviri metninin kaynak metinle nesnel bir biçimde karşılaştırılması çeviri incelemelerinde önemli bir yer tutsa da her karşılaştırma eleştiri sayılmamaktadır. Yazın çevirisi eleştirilerinde, çevirmenin kişiliği, metni alımlama koşulları, dilbilimsel etkenler göz önünde bulundurulmakta; çevirinin, çevirmenin bireysel yorumundan ve biçiminden izler taşıyıp taşımadığı değerlendirilmektedir. Eleştiri, yanlış avcılığı olarak da düşünülmemelidir. Yazın eleştirisinde amaç, çeviri sürecini, yapıtların olumlu ve olumsuz yönlerini, dilsel ve sanatsal niteliklerini betimleyici bir yöntemle değerlendirmek ve bunu yaparken nesnel ölçütlerden yararlanmaktır. Kurgusal niteliği ön planda olan yazın metnlerinin çevirisinde uygulanan eleştiriler, yazın metnlerinin göreceli algılanması nedeniyle nesnel bir ölçütün oluşmasına engel olmuştur. Tarihsel bir süreç olarak ele aldığımızda görüyoruz ki, çeviri eleştirisinde neyin nasıl eleştirileceği konusu, benimsenen kuramsal yaklaşıma göre değişmiştir.

Kaynak dili esas alan çeviri yaklaşımlarıyla paralel olarak kaynak dili esas alan çeviri eleştirisinde, kaynak metin çözümlemesinden yola çıkılmakta, metin dışı etmenler gözatılmemekte, çevirmenin kaynak metinden hangi oranda saptığı nesnel bir biçimde ortaya konmaktadır. Bu yaklaşımla gerçekleştirilmiş çeviri eleştirisi, çevirmenin dilsel tercihleri ve her iki dildeki yetkinliği konusunda bilgi vermektedir. Kaynak metin çözümlemesinde metnin dilsel işlevi, içeriksel ve biçimsel özellikleri çözümlendikten sonra belirlenen eşdeğerlik türleri bağlamında metinler karşılaştırılmaktadır.

Erek odaklı kuramlarla birlikte ise çeviri eleştirisi, kuralcılıktan, nesnel gibi görünen ancak öznel olarak belirlenen ölçütlerden sıyrılarak bilimselliğe doğru bir adım atmıştır. Erek odaklı kuramların temelinde, daha önce eleştirilerde ölçüt alınan kaynak dil normları yerine erek metni etkileyen normlar bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, çeviri ürününün kaynak metne göre farklılığı değil, bu farklılığa yol açan sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik gibi metin dışı etmenler incelenmektedir. Kaynak metin odaklı çeviri eleştirilerinde kullanılan doğru, yanlış gibi yargılar, yerini çeviri normlarına, çeviri eğerliğine, kabul edilebilir ve yeterli çeviri kavramlarına bırakmıştır. Erek odaklı çeviri eleştirilerinde buna göre çevirmenin kaynak dizge normlarına önem vererek gerçekleştirdiği çeviri yeterli; çevirmenin erek dizge normlarına öncelik vererek gerçekleştirdiği çeviri ise kabul edilebilir çeviri ürünü olarak değerlendirilmektedir. Erek odaklı çeviri kuramlarında çevirilerin erek dilde belli bir işlevi olması ve bu işlevlerin erek kültür koşullarına ve çeviri amacına göre değişebilmesi, çeviri eleştirisinde ölçüt alınan değerlerin de göreceli bir nitelik kazanmasına yol açmış, bu durum kaynak metin odaklı çeviri eleştirisini savunanalar tarafından eleştirilmiştir. Daha sonra farklı yaklaşımlarda yola çıkarak çeviri eleştirisi, çeviri ürünlerinin hem kaynak metni hem erek metni kapsayan kaynak metnin çözümlenmesi, çevirinin işlevindeki etkisi değerlendirilerek hata çözümlemesi, metin türünün dikkate alınması, çeviri amacının belirlenmesi gibi bazı aşamaları göz önünde bulundurarak değerlendirilmesini gerekli kılmıştır.

Bu çalışmada amacımız, çeviri eleştirisi bağlamında doğru-yanlış çözümlemeleri yapmak değil, kaynak metin “Tintenherz” ile erek metinler “Inkheart” ve “Mürekkep Yürek” arasında ayrımsal ve karşılaştırmalı bir çalışma yaparak benzer türdeki doğruların, yanlışların, sapmaların, kaymaların, ekleme ve çıkarmaların nedenlerini belirlemek ve yapıcı bir eleştiri örneği sunmaktır.

Çalışmamızın evrenini oluşturan kaynak dil “Tintenherz”, erek dil “Inkheart” ile “Mürekkep Yürek” adlı yapıtlar, yazınsal metinlerin alt alanı olan çocuk yazını ürünleri olduğundan, çalışmamızda çeviri eleştirisinden sonra çocuk yazını ürünleri ve çevirisi ile ilgili de bilgi verdik.

Çocuk yazını, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini kapsayan yaşam evresinde, çocukların dil, zihin ve algılama düzeylerine uygun olarak

duygu ve düşünce dünyalarını dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren ve sanatsal niteliği olan ürünler olarak tanımlanmaktadır. Roman, öykü, şiir biçiminde oluşturan çocuk yazını ürünleri, çağdaş toplumun duyarlı ve etkin bireyleri olmaya aday olan çocukların insan ve yaşam gerçekliğini kavramasına olanak sağlamakta, dil ürünü olmaları yönüyle de dil bilincinin gelişmesine katkıda bulunarak yazın dünyasına adım atmalarını sağlamaktadır. Böylelikle doğru yazın ürünleriyle karşılaşan çocuklar, kendilerine sunulan ürünlerle anlam evrenlerini genişletmekte; düş, düşünce ve imgeleme yetileri yoluyla okuma eyleminin etkin bireyleri durumuna gelmektedir. Bunun yanı sıra okuma sevgisini, kültürünü ve dil bilincini geliştiren çocuk yazını ürünleri, pedagoji, çocuk ve eğitim psikolojisi alanındaki yönelimlerle ele alınarak çocuklarda evrensel ve ahlaki değerlerin gelişimini desteklemektedir.

Çocuk yazını ürünlerinin niteliklerine gelince, hiç kuşkusuz belirtebiliriz ki, bu ürünler, yazınsal öğeler taşımaktadır. Yazınsal değer taşıyan öğelerin, çocuğun hayal gücüne hitap edecek, duygu ve düşüncelerini geliştirecek, gelişim düzeyine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun biçimde kaleme alınması, çocukların okuma zevkinin beslenmesi bakımından oldukça önemlidir. Kaldı ki çocukların dil yetisi tam gelişmemiştir ve bu ürünler yoluyla gelişecektir. Bu bağlamda, çocuğun dil evrenine uygun olmayan ürünler, çocukta dil yetisinin gelişimine zarar vereceği gibi, okuma zevkini de engelleyecektir. Söz konusu tüm nitelikler, çocuk yazını ürünlerinde “çocuğa göre” ilkesinin oluşmasını sağlamıştır. Çocuğa göre ilkesi kısaca, bu ürünlerin başat olarak çocuğun içine doğduğu anadilin kurallarına uygun bir anlatımla ve kolay algılanabilecek biçimde yazılmış olmasını gerektirmektedir. Bunun yanı sıra çocuk yazını ürünlerinin çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını içerecek öğeler taşıması; çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerine yardımcı olacak bir kurguyla kaleme alınması; ilgi duyacağı konuları işlemesi; kitap ve okuma sevgisini kazandırmaya çalışması bakımından özenle hazırlanmış olması gerektirmektedir.

Çocuk yazını ürünlerinin çevirisine gelince şunu unutmamak gerekir ki, çocuğun ilgi, ihtiyaç ve hayal gücü göz önünde bulundurularak çocuğun kolay algılayabileceği bir dilde yazılması gereken ve bu yönüyle yazın bütününe özel bir alanı olan çocuk yazını ürünlerinin çevirisinde çevirmen, en az kaynak dil yazarı kadar sorumluluk taşımaktadır. Zira, bu ürünler çeviri yoluyla anadil ve kültürün gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda çevirmen, erek dilde yeniden

oluşturacağı metni, çocuk yazını ilkelerini dikkate alarak, erek dilde doğal bir metin akışkanlığında yazınsal bütünlüğe önem vererek oluşturmalıdır.

Çocuk yazını çevirisi ile ilgili söz etmeye değer araştırmacılar, bu alanda serbest çeviriyi reddeden Bamberger; çocuk yazını çevirisinin karışık ve kapsamlı bir alan olduğuna değinen Cary; çeviri dilinin kolay ve anlaşılır olması gerektiğini vurgulayan Levy; çocuk yazını çevirisinin özel bir alan olduğuna işaret eden Koller; kültürel farklılıkların çeviride uyarlamaları, eklemeleri ve çıkarmaları kabul edilebilir kıldığını savunan Klingberg'dir. Bu araştırmacılar çocuk yazını çevirisinin kendine özgü olması gerektiğini belirten Reiss, çeviri sürecinin bakışsımsızlığı, toplum-eğitimbilimsel baskı ve çocukların okuma alışkanlıklarının yetersizliği nedeniyle çocuk yazını çevirisinde çok hassas olmak gerektiğini ileri sürmüştür. Bu konudaki araştırmacılar bir diğeri de dillere özgü etimolojik ve morfolojik farklılıklara dikkat çeken O'Sullivan'dır. Ingeborg, söz konusu araştırmacıları çocuk yazını çevirisinin özel bir yöntemi olup olmadığını sorguladığı ayrıntılı çalışmasında ele almıştır.

Araştırmamızda bu konuda ülkemizde yapılan çalışmalara da yer verdik. Bunlardan biri, çocuk yazını çevirisine, çevirmenin aktarım sürecindeki sorumluluğu bağlamında yaklaşan, kaynak metnin erek dizgede doğal bir metin olarak okunabilmesi ve özgün yapının içerdiği yazınsal değerleri içermesi açısından bakan Kurultay'dır. Ona göre çevirmen, çocuğa yabancı bir dünya deneyimi sunmaktadır. Kurultay, çevirmenin bu konudaki sorumluluğunu ise çözümleyicilik ve duyarlılık olarak belirlemektedir.

Ülkemizdeki diğer araştırmacılar olan Neydim, çevirinin erek odaklı kuramları temel alarak ve yazınsal bütünlüğü koruyarak gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun yanı sıra Neydim, çeviride farklı kültür katmanlarının önemli rol oynadığını ve aktarımda bu katmanlardan kaynaklanan kültürel farkların göz önünde bulundurulması gerekliliğini vurgulamaktadır. Benzer görüşlere katılan Zivtçi de çevirmenin sorumluluğuna, bir dili diğerine aktarırken aynı zamanda çocuğa yabancı bir kültürün kapılarını açmak olarak yaklaşmaktadır.

Çocuk yazını çevirisinde, yazınsal bütünlüğü korumak ve yazınsal kaliteyi artırmak için özetle, kaynak metnin içerik ve biçim niteliklerinin erek metinde erek dilim mümkün kıldığı ölçüde gözetilmesi, okurun algılama sorunu yaşayabileceği bölümlerde en az seviyede tutmak üzere ekleme, uyarlama ve çıkarmalara

başvurulması, uzun betimlemelerin kısaltılması ve gereksiz tekrarların atlanması önerilmektedir.

Çalışmamızda söz konusu araştırmacıların görüşlerinden yola çıkarak çocuk yazını çevirisiyle ilgili ayrıntılı bir çalışma disiplini/yöntem tipolojisi ortaya koyduk. Çeviribilimsel verilere dayanarak bu konuda çalışmada yer alan kimi teknik ve yöntemlerden söz edebiliriz. Şöyle ki, özel adlar, doğaya özgü terimler, ölçü adları, kurum ve kuruluş adları, yemek adları, geleneksel iletiler, oyunlar, yergi ve mizah içeren söylemler gibi kültürlerin aktarımı çeviribilimde konum itibarıyla oldukça farklı bir yere sahiptir. Bunların aktarımında, çocuk okurun henüz gelişimini tamamlamamış dilsel ve deneyimsel gelişim düzeyini dikkate almak en önemli noktadır. Aktarım sırasında kültürün algılanmasını sağlayacak bir açıklama yapmak koşuluyla kültüremi kullanmak; kültüre özgü terimi ya da söylemi kullanmadan erek dilde onu karşılayacak bir ifade kullanmak; açıklayıcı çeviri yapmak ve erek kültürde anlaşılması zor bölümleri atlamak gibi çeviri yöntemleri tercih edilmelidir. Sözgelimi kaynak dilde yer alan özel adlar, doğrudan aktarıldığında kimi zaman erek dil okurunun metni algılaması açısından sorun oluşturmaktadır. Oysa, erek dil okuruna sıcak ve tanıdık gelen adlar, algılamayı da kolaylaştıracağından genel olarak aktarımda, çevirmenin kaynak dile bağlı kalma endişesinden bağımsız olarak uyarlama, açıklama gibi yöntemler kullanması, olağan kabul edilmektedir. Bu yöntemlerden hangisinin tercih edilmesi gerektiği konusu ise, adların yapısal ve anlamsal niteliğine bağlıdır ve çevirmenin bu noktayı aktarım sürecinde göz önünde bulundurması, çeviribilimsel bir sorumluluktur.

Dil oyunları, deyim, örtük ileti gibi biçimsel unsurların aktarımı konusunda ise yine çeviribilimsel verilerden yararlanarak belirtmeliyiz ki, biçimsel unsurların erek dilde yansıtılması, diğer yapısal unsurlardan daha ön planda olduğundan çevirmen, gerekirse kimi değişiklikler yapmalı, kaynak dile mümkün olabildiği kadar yakın bir kullanımla biçimi aktarmalıdır. Toparlayacak olursak, çocuk yazını çevirisinde görüyoruz ki, yazınsal metinlerin çevirisinde kolay kolay kabul edilmeyen birçok yöntem, kaynak dil okurunun kaynak metinle aldığı tadın, erek dil okurunun da alması adına olağan kabul edilmektedir. Bunda okurun algılama ve gelişim düzeyinin evrimini tamamlamamış olmasının da önemli bir rolü vardır.

Araştırmamızın birinci bölümünde kuramsal verilerden ve bunların sentezlenmesinden oluşan bir altyapı oluşturduktan sonra ikinci bölümde, çalışmanın enstrümanları olan kaynak metin “Tintenherz” adlı yapıtın özeti, yazarı Cornelia Funke’nin biyografisi, dil ve anlatım nitelikleri ile erek dil çevirmenleri Anthea Bell ve Nazife Mertoğlu’nun kimlikleri yer aldı.

Üniversite eğitimini pedagoji alanında tamamlayan 1958 Almanya doğumlu Funke, son yılların güncel yazın türü olan kurgusal çocuk yazını ürünleri alanında dünyaca kabul görmüş bir yazardır. Yapıtları otuz yedi dile çevrilen Funke, Zürich Çocuk Kitapları Ödülü, İsviçre Genç Edebiyatı Ödülü, İngiltere Çocuk Edebiyatı Ödülü ve Amerika’da Yılın Kitabı olmak üzere birçok ödül aldı. 2005 yılında ‘Time’ dergisi tarafından seçilen, dünyayı en çok etkileyen yüz kişi arasında yer aldı. Yapıtlarından biri olan ve kurgusuyla yapımcıların dahi dikkatini çekerek sinema filmi olarak çekilen “Tintenherz”, trilojisinin ilki olup en çok ses getiren yapıtlarındandır.

Yapıtlarında, olayları üstün bir hayal gücü, ilginç ve güçlü betimlemelerle kurgulayan yazar, akıcı bir dil kullanmakta, yapıtın başından sonuna kadar ilgiyi canlı tutmaktadır. Konuşma dili ile yazın dilinin inceliklerini ustaca harmanlayan yazarın anlatımı, duru, açık, gereksiz sözcüklerden uzak, kolay anlaşılırdır. Gerçekdışı kurgu ile gerçek dünyayı etkili, inandırıcılığı yüksek bir dil kullanarak anlatan yazar, yapıtlarında çocukların yaşamlarında şiddetle baş edebilmelerini, iyi kötü ayrımı yapabilmelerini sağlayacak biçimde evrensel değerleri temel almaktadır.

Funke’nin anlatım nitelikleri incelenecek olursa, hemen belirtmeliyiz ki, yapıtlarında çocuğun anlamını bilmediği ancak çağrışım yoluyla anlamlandırabileceği az miktarda yabancı sözcük kullanmakta, betimlemelerinde kişileştirme, benzetme gibi söz sanatlarından, dil oyunlarından ve örtük iletilerden faydalanmaktadır. Sözgelimi çalışmamızda kaynak metinde Latince birkaç söyleme rastladık ve bu Latince söylemlerin bağlam içinde okurun anlamlandırabileceği biçimde konumlandırıldığını gözlemledik. Yapıtlarında, olaylar tamamlanmadan yeni bir bölüme geçilmekte ve bu, televizyon izleme alışkanlığıyla paralel olarak çocuğun zihninde, görsel bir yapıtta olduğu gibi sahne değişimi etkisi oluşturarak okuma alışkanlığını televizyon izleme alışkanlığına alternatif bir etkinlik konumuna getirmektedir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Cornelia Funke'nin yanı sıra erek dil çevirmenleri Anthea Bell ve Nazife Mertoğlu'nun kimliklerinden söz ettik. “Tintenherz” adlı yapıtı İngilizce'ye aktaran Anthea Bell, eğitimini Oxford Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Fransızca, Lehçe ve Danimarka dillerinden sayısız çeviri gerçekleştiren çevirmen, özellikle Almanca üzerinde yoğunlaşmıştır. Çocuk yazını ürünlerini tercih etmekte ve bunlardan keyif aldığını belirtmektedir. Hala İngiltere'de yaşamını sürdüren Bell, çeviri alanında dünyada hatırı sayılır ödüllere layık görülmüştür.

Erek dil Türkçe çevirmeni Nazife Mertoğlu ise, ilk ve orta öğrenimini Almanya'da tamamlamıştır. Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olan Mertoğlu, Almanca ve İngilizce dillerinden serbest çevirmenlik yapmaktadır.

Çevirmenlerin kimliklerinden sonra çalışmamızda çevirisini değerlendirdiğimiz “Tintenherz” adlı yapıtın içeriğini sunduk. Tintenherz, “kötü kalpli” anlamında bir metafordur ve aynı zamanda yapıtın kötü kahramanı Capricorn'a işaret etmektedir. Öykü, gerçekten kitap ve okuma sevgisi ile dolu bir baba-kızın hayatlarını konu almaktadır. Öyküde iyi-kötü arasındaki mücadele, çocuğun bundan çıkarımlar yapmasını sağlayacak biçimde kaleme alınmıştır. Sürprizli bir hikaye örgüsüyle kurgulanan öykü, adeta çocuğu hayatta karşılaşacağı tehlikelere karşı hazırlamakta ve kişilik gelişimini desteklemektedir.

On iki yaşındaki Meggie ile kitap doktoru olarak bilinen babası Mo, birlikte yaşamaktadır. Mo ve Meggie'nin ilginç bir yeteneği vardır. Yüksek sesle kitap okudukları zaman, kitabın içindeki karakterler canlanıp ete kemiğe bürünmekte, o sırada ortamda bulunan kişiler de kitabın içindeki dünyaya giderek kaybolmaktadır. Başka bir ifadeyle bir çeşit yer değiştirme meydana gelmektedir. Meggie'nin küçüklüğünde Mo, bir gece eşine Tintenherz adlı kitaptan yüksek sesle okuma yaptığı sırada birden kitaptaki karakterler canlanmış, eşi Teresa ise ortadan kaybolmuştur. Bunun üzerine Mo, bir daha asla yüksek sesle kitap okumaz ancak söz konusu kitabı karısına ulaşma ümidiyle saklar. Kitaptan fırlayıp canlanan Capricorn ve adamları köylere yerleşerek kötülüklerine devam etmektedir. Kitaptan çıkan karakterlerden bir diğeri olan Toz Parmak ise, kendi dünyasına geri dönmek istemektedir. Öte yandan

Capricorn, Mo ve Meggie'yi kullanarak kitaplardan hazineler getirtmek istemekte, bunun için de Toz Parmak'ı kendi dünyasına gönderme vaadiyle aldatarak kullanmaktadır. Akıcı bir dille oluşturulmuş öykü, Meggie'nin annesine kavuşmasıyla ve kötü karakterlerin kötülüklerine gömülmeleriyle son bulmaktadır.

Çalışmamızın evrenini oluşturan “Tintenherz” adlı yapıtın özetinin de sunulduğu ikinci bölümden sonra üçüncü bölümde kaynak dil Almanca, erek dil İngilizce ve Türkçe'den seçtiğimiz metinbirimleri karşılaştırmalı ve betimlemeli bir yöntemle değerlendirerek nesnel bir eleştiri örneği sunduk. Bunu yaparken kaynak metnin kültürü, etimolojik ve morfolojik tipolojideki konumu ile erek metnin yapı, kültür niteliklerini göz önünde bulundurduk. Değerlendirmeye yapıtın tipografik niteliklerinden başladık. Üç yapıtı dış yapı bakımından karşılaştırdığımızda kaynak metin ile erek metin Türkçe'nin kapak tasarımının oldukça benzeştiği, buna karşılık İngilizce yapıtın kaynak dilden farklı bir görsel sunumla basıldığı görülmektedir. Her üç yapıtın arka kapak, iç kapak, içerik bilgileri benzeşmekle birlikte kaynak metinde 565 olan sayfa sayısı, İngilizce'de 548, Türkçe'de ise 550; bölüm sayısı 59 olarak görülmektedir. Türkçe çeviri yapıt dış ölçüleri ve puntosu bakımından benzerlik gösterirken, sayfa sayısının tam olarak örtüşmediğini görmekteyiz. İngilizce çeviri yapıt değerlendirildiğinde ise, dış ölçülerinin ve puntosunun kaynak metinden küçük olması, sayfa sayısını örtüşmemesi bakımından olağan kabul edilmektedir. Tipografik niteliklerin, yayınevinin ticari kaygıları nedeniyle farklılık arz etmesi de, betimlemeli kuramlarca olağan kabul edilmektedir. Hemen belirtmeliyiz ki, tipografik nitelikler, çevirmenlerin benimsediği çeviri yaklaşımları hakkında bir önizlenim vermektedir. Çalışmada kaynak dil ve erek metinler bu anlamda kıyaslandığında İngilizce erek dil çevirmeninin erek odaklı bir tutumla, Türkçe kaynak dil çevirmenin ise kaynak odaklı bir tutumla tipografik nitelikleri aktardığını ileri sürebiliriz.

Sayfa sayılarının çevirilerde örtüşmemesi, aktarım sürecinde atlamaların, çıkarmaların olabileceği yönünde bir izlenim vermekle birlikte, çalışmamızın sonucunda bir çıkarım olarak belirtebiliriz ki, hem İngilizce hem de Türkçe çeviri metinde zaman zaman atlamalar ve çıkarmalar yapılmıştır. Bunları metinbirimlerin karşılaştırıldığı bölümde ayrıntılı olarak ele aldık.

Çalışmamızda tipografik niteliklerden sonra metnin kayıt düzgüsü olarak adlandırdığımız bölüme yer verdik. Bu bölümde önce sözcük düzeyinde yapının adını, öyküde geçen karakterlerin adlarını, sonra da birçok düzlemde metinbirimleri değerlendirdik. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Çıkarma/Atlama (*Auslassung/Reduction*)

Ekleme (*Hinzufügung/Amplifikation*)

Sözdizimi (*Syntax*)

Eşdizim (*Kollokation/Collocation*)

Sözcük ve Anlam (*Semantik*)

Kültürem

Kip-Zaman Kullanımı

Yazım kuralları ve Noktalama İşaretleri

Bunların dışında çevirmenin, aktarımını yazınsal bütünlüğü koruyarak gerçekleştirdiğini düşündüğümüz olumlu örneklemeleri de sunduk.

Çıkarmaların uygulandığı metinbirimleri alt bir bölüm olarak ele aldık ve değerlendirmemizi çocuk yazını çevirisinde bu konudaki kuramsal verilerden hareket ederek gerçekleştirdik. Çıkarmalar ya da atlamalar konusunda önemli olan, geleneksel dilbilimsel yaklaşımlarda olduğu gibi çıkarılmış ifadeleri tespit edip, kaynak dile eşdeğer ya da değil biçiminde bir yargıya varmak değil, metindeki çıkarma uygulamalarının sebeplerini değerlendirmektir. Biz de bu çalışmada bu anlayışla kaynak dil Almanca ile İngilizce ve Türkçe çeviri metinlerden seçtiğimiz yedi metinbirimi, bu konuda inceledik ve birtakım sonuçlar çıkardık. Şöyle ki, erek dil İngilizce metinbirimlerinde çevirmenin çıkardığı bölümler, onun erek dil odaklı çeviri anlayışından kaynaklanmaktadır ve çeviri metinde herhangi bir anlatım bulanıklığına yol açmamıştır. Türkçe çeviri metinde çevirmenin uyguladığı çıkarmalar ise, kültür ve yapı farklılığının gerekli kıldığı uygulamalardan çok anlamın ve işlevin aktarımını etkilemeyen, erek dil kültür bağlamının gerektirmediği uygulamalar olarak karşımıza çıktı. Oysa, hemen belirtmeliyiz ki, Çıkarma (*Deletion/ Auslassung*), yazarın içerik ve biçimini erek dilde koruma gerekçesiyle, yalnızca erek dilde eşdeğeri bulunmayan ya da anlaşılmayan metinbirimler için söz konusu olmaktadır.

Aşağıdaki tabloda örnek olarak incelediğimiz metinbirimlerin İngilizce ve Türkçe çevirilerinde uygulanan çıkarmaları değerlendirdik. İngilizce’de söz konusu metinbirimlerde iki, Türkçe’de ise altı çıkarma uygulanmıştır. Çıkarmaların Türkçe’de daha çok uygulanmasının sebebi, Almanca ve Türkçe arasındaki yapısal ve kültürel uzaklık; İngilizce’de uygulanan çıkarmaların az olmasının sebebi ise, bu dillerin birbirine her anlamda yakınlığıdır.

Kaynak Dil Almanca	ÇIKARMALAR	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Yok
Örnek 3	Var	Yok
Örnek 4	Yok	Var
Örnek 5	Var	Yok
Örnek 6	Var	Yok
Örnek 7	Yok	Var
Toplam	6	2

Tablo-1

Çıkarmaların uygulandığı metinlerin yanı sıra çalışmamızın üçüncü bölümünde eklemelerin uygulandığı ya da uygulanmasının gerekli olduğu metinbirimleri de tespit ettik. Çıkarmalarda olduğu gibi eklemelerde de söz konusu uygulamaların nedenleri üzerinde durduk ve bu anlayışla her üç dilde yedi metinbirimi inceledik. Kaynak metin Almanca ile erek metin İngilizce arasında sorun olmayıp Türkçe çeviride anlam akışını duraklatan bölümleri, dillerin morfolojik ayrımından kaynaklanan nedenlere bağlı olarak değerlendirdik, çevirmenin Türkçe metindeki eklemelerini inceledik ve gerekli bölümlere eklemeler yaparak somut çözüm önerileri sunduk. Dillerin farklı düzlemlerde oluşu, çevirmene bu tür uygulamalar konusunda bir özgürlük tanımaktadır ancak değerlendirmemiz sonucunda, erek metinde çevirmenin uyguladığı eklemelerin diller arasında morfolojik ayrımın gerektirdiği uygulamalar olmadığı belirtmek yerinde olacaktır. Bunun yanı sıra çözüm önerilerinde uyguladığımız eklemelerin de erek metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak ve kaynak metin niteliklerini korumak adına gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Özetleyecek olursak, eklemeler de çıkarmalar gibi

yalnızca kaynak metnin içerik ve biçimini erek dilde korumak adına uygulanan bir çeviri yöntemidir.

Aşağıdaki tabloda gördüğümüz üzere İngilizce çeviri metinlerde iki ekleme, Türkçe metinbirimlerde ise sekiz ekleme uygulanmıştır.

Kaynak Dil Almanca	EKLEMELER	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Var
Örnek 3	Var (Gerekli)	Yok
Örnek 4	Var	Yok
Örnek 5	Var (Gerekli)	Yok
Örnek 6	Var	Yok
Örnek 7	Var (2)	Var
Toplam	8	2

Tablo-2

Kaynak dil ve erek dil metinbirimlerin sözdizimi ve tümce yapısı bağlamında karşılaştırılıp değerlendirildiği bölümde ise, çalışmamızın başında da belirttiğimiz diller arası morfolojik ayrımı dikkate alarak kaynak metinden ve çeviri metinlerden dokuz metinbirimi inceledik. Diller arasındaki morfolojik ayrıma göre Alm. ve İng. çekimli diller tipolojisinde yer almakta; temel ve yan tümce (*Nebensatz/ subordinate*) yapıları birkaç ayırım dışında benzeşmektedir. Çekimli dillerde sözdizimi, temel tümce ve onu anlam bakımından destekleyen yan tümceler biçimindedir ancak eklemeli dillerden farklı sözdizimi özellikleri bulunmaktadır. Greenberg'in dilleri temel dizilişlerine göre yaptığı tipolojide Almanca ve İngilizce özne (Ö), yüklem (Y), nesne (N) olmak üzere ÖYN; Türkçe ise ÖNY grubunda yer almaktadır. Söz konusu tipoloji, dillerde tümcenin temel bir dizilişi olduğu varsayımına dayanmaktadır. Türkçe'de yan bilgi temel bilgiden önce yer almakta; Almaca ve İngilizce'de ise tamamen farklı olarak niteleyen ifadeler, nitelenlerden sonra yer almaktadır. Almanca ve İngilizce'den farklı olarak Türkçe'de sözdizimi konusunda bir esneklik ya da zenginlik olarak nitelendirilebilecek bir durum mevcuttur ancak bu zenginlik, çalışmamızın metinbirimlerinde somut bir biçimde gördüğümüz üzere diller arasındaki anlamsal örtüşmeyi engellemektedir. Erek dil İngilizce'nin sözdizimi ve tümce yapısının kaynak

dil Almanca ile örtüşmesi, aşağıdaki tablo da da göreceğimiz üzere bu anlamda neredeyse hiçbir soruna yol açmamıştır. Türkçe metinlerde ise morfolojik ayrımın etkileri hissedilmekte, kimi zaman metinbirimlerde anlam bulanıklıklarına ve anlam duraklamalarına rastlanmaktadır. Çevirmenin diller arası morfolojik ayrımı göz ardı ederek ve kaynak dile öykünerek gerçekleştirdiği çeviri etkinliği, söz konusu anlatım bozukluklarının sebeplerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Kaynak Dil Almanca	SÖZDİZİMİ	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Yok
Örnek 3	Var	Yok
Örnek 4	Var	Yok
Örnek 5	Var	Yok
Örnek 6	Var	Yok
Örnek 7	Var	Yok
Örnek 8	Var	Yok
Örnek 9	Var	Yok
Toplam	9	-

Tablo-3

Bir dilde sözcüklerin birlikte nasıl kullanılacağı konusundaki sınırlılıkları inceleyen eşdizim bağlamında her üç dilde yedi metinbirimi incelediğimiz bölümde, çevirmenin eşdizim anlamında zorlandığını gözlemledik. Aşağıdaki tabloda da gördüğümüz üzere, eşdizim düzleminde çevirmenin zorlandığı ve bu nedenle anlam bulanıklıklarının olduğu metinbirimlerin İngilizce'si incelendiğinde, yalnızca bir örnekte örtüşmezlik söz konusudur. Söz konusu örtüşmezlik de doğrudan eşdizim ile değil, biçimin aktarımı ile ilgilidir. Bu bağlamda eşdizim ile ilgili çeviri sorunları, çevirmenin dil yetisinin ve çeviri deneyiminin yetersizliği ile iki kültüre hakim olmayışı gibi nedenlerle açıklanmaktadır. Bir ifadenin eşdizim bağlamında doğru sözcüklerle oluşturulması, dil yetisi gelişmekte olan çocuk okur açısından önemlidir çünkü çocuk, okuduğu yazın ürünleri yoluyla dil yetisini zenginleştirecek ve sözcük dağarcığına yenilerini ekleyecektir.

Kaynak Dil Almanca	EŞDİZİM	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Var
Örnek 3	Var	Yok
Örnek 4	Var	Yok
Örnek 5	Var	Yok
Örnek 6	Var	Yok
Örnek 7	Var	Yok
Toplam	7	1

Tablo-4

Her üç dilde somut metinbirimler seçerek karşılaştırdığımız ve incelediğimiz bölümlerden birisi de sözcük düzeyidir. Sözcük ve anlam düzeyinde her üç dilde yedi metinbirimi incelediğimiz bölümde, sözcüklerin kaynak metinde kullanıldığı anlam bağlamında kullanılmamasının, diğer bir ifadeyle kaynak metnin yan anlam-temel anlam (*semantik*) boyutunun çevirmen tarafından tam olarak çözümlenememesinin çeviride anlam kayıplarının ya da kaymalarının en önemli sebebi olduğunu gördük. Aşağıdaki tabloda gördüğümüz üzere erek dil Türkçe’de incelediğimiz yedi metinbirimde, sözcük düzeyi çeviri sorununa karşılık, İngilizce’de yalnızca bir metinde örtüşmezlik söz konusudur. Bu da bize, dillerin yakınlığının, birbirine çevirisinde sorunları azalttığını bir kez daha göstermektedir.

Kaynak metinde temel anlamda kullanılmış bir sözcüğün, erek metinde de kaynağa öykünerek temel anlamda kullanılması, çeviri metinde okuru zorlamaktadır. İncelediğimiz metinlerin çocuk yazını olmasını da göz önünde bulundurarak belirtmeliyiz ki, çevirmen, sözcükleri kaynak metnin anlam eksenine uygun olarak aktarmalıdır, aksi takdirde çocuk okur anlaşılabilir bir ürünle karşı karşıya kalacaktır.

Kaynak Dil Almanca	SÖZCÜK VE ANLAM	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Var
Örnek 3	Var	Yok
Örnek 4	Var	Yok
Örnek 5	Var	Yok
Örnek 6	Var	Yok
Örnek 7	Var	Yok
Toplam	7	1

Tablo-5

Erek metin Türkçe’de anlatım bozukluklarının en çok ortaya çıktığı bağlamın, aşağıdaki tabloda gösterdiğimiz örnek sayısından yola çıkarak deyimler, dil oyunları ve örtük iletiler olduğunu ileri sürebiliriz. Dilin genel kullanımının dışına çıkan anlatımlarını içeren ve biçimin belirgin biçimde öne çıktığı deyimler, dil oyunları ve örtük iletiler içeren onaltı metnibirimi incelediğimiz bölümde, kaynak metin bileşenlerinin çoğunlukla erek dilde de oluşturulmaya çalışıldığını ancak kimi zaman kaynak metin işlevinin erek metinde korunamadığını gözlemledik. Tabloda gördüğümüz üzere, bu düzlemde incelediğimiz metinlerde karşılaştığımız sorunlar, İngilizce’de, Türkçe’yle karşılaştırdığımızda dörtte bir oranında kalmaktadır. Bu oran, bize diller arası farklılığın çeviride ne kadar etkin olduğunu göstermektedir. Dil oyununun dil oyunuyla, deyimle deyimle, atasözünün atasözü ile aktarımı, kaynak metnin biçiminin erek dilde korunmasına yardımcı olacaktır ve aktarım sırasında dikkat edilmesi gereken nokta, kaynak dil biçiminin erek dilde de oluşturmaya çalışmaktır. Çevirmenin, yalnızca dillerin ve kültürlerin farklılığından kaynaklanan özel durumlarda erek okurun algılamasını kolaylaştırmak için birtakım değişiklikler yapma özgürlüğü vardır. Bunun dışında yazınsal metinlerin önemli bir bileşeni olan biçim, erek dilde mutlaka korunmalıdır ki, yapıt estetik değerini yitirmesin. Bu bakış açısıyla, çevirmenin iki dile ve kültüre hakim olmasının yanı sıra metindilbilim konusunda yeterli bilgiye sahip olması gerektiğini belirtmeliyiz.

Kaynak Dil Almanca	DEYİMLER- DİL OYUNLARI- ÖRTÜK İLETİLER	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Yok
Örnek 3	Var	Yok
Örnek 4	Var	Var
Örnek 5	Var	Yok
Örnek 6	Var	Yok
Örnek 7	Var	Yok
Örnek 8	Var	Yok
Örnek 9	Var	Yok
Örnek 10	Var	Var
Örnek 11	Var	Yok
Örnek 12	Var	Yok
Örnek 13	Var	Yok
Örnek 14	Var	Yok
Örnek 15	Var	Var
Örnek 16	Var	Var
Toplam	16	4

Tablo-6

Dil oyunları, deyimler ve örtük iletilerin incelendiği bölümden sonra kültürlere özgü objeler ya da durumları anlatan kültüremlerin yer aldığı metinbirimleri inceledik. Kaynak metinde yer alan ve Hristiyan kültürünün Almanca ve İngilizce’de ortak olması nedeniyle bu dillerin birbirine çevirisinde sorun olmayan beş metinbirimin, Türkçe’deki doğrudan/birebir çevirileri nedeniyle çocuk okur için işlevsel olamayacağını saptadık. Çevirmenin kültüre özgü sözcükleri birebir aktarmasının, erek metnin algılanmasını zorlaştırdığını gördük. Çocuk okur, metinde karşılaştığı kültüremleri algılamak için kendi kültürel alanından hareket edeceğinden çevirmen, çocuk yazını ürünlerinin çevirisinde, hem söz konusu sözcüğü anlaşılır kılmak için dipnot biçiminde ya da bağlam içinde açıklama yapma ve böylece kaynak kültüre özgü kültüremleri tanıtmak, hem de uyarılama yapma yetkisine sahiptir. Bu bakış açısıyla, çevirmenin kültüremlerin algılanmasını sağlamak için söz konusu yöntemlerden birini uygulaması gerekmektedir. Bu uygulamaları gerçekleştirebilmek için ise çevirmenin kesinlikle kaynak kültüre hakim olması beklenmektedir.

Kaynak Dil Almanca	KÜLTÜREMLER	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Yok
Örnek 3	Var	Var
Örnek 4	Var	Yok
Örnek 5	Var	Yok
Toplam	5	1

Tablo-7

Kip-zaman açısından her üç dilde altı metinbirimi değerlendirdiğimiz bölümde ise, İngilizce aktarımda bir sorun olmazken, Türkçe çeviri metinde aktarımın anlam akışında duraklamaya neden olduğunu gördük. Bunun sebebi, yukarıda da açıkladığımız üzere, Almanca ve İngilizce'nin dil tipolojisinde aynı dil grubunda yer alması, bu nedenle de yapısal niteliklerinin büyük ölçüde benzerlik göstermesidir. Almanca'da zamanların İngilizce ile örtüşmesinin yanı sıra kip-zaman konusunda en önemli benzerlik, Almanca ve İngilizce'de özellikle yan tümcelerde kullanılan zamanın, ana tümce ile örtüşmeksizin ve herhangi bir anlatım bozukluğuna yol açmaksızın değişebilmesidir. İnclediğimiz metinbiriimlere gelince, çevirmen, Türkçe aktarımda kaynak metne biçimsel anlamda bağlı kalmak adına kip-zaman kullanımında kaynak metni tekrar etmiştir. Çevirmenin bu yaklaşımı, kimi bölümlerde metnin çeviri kokmasına yol açmış, doğal bir metin akışkanlığında okunmasını engellemiştir.

Kaynak Dil Almanca	KİP-ZAMAN KULLANIMI	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Yok
Örnek 3	Var	Yok
Örnek 4	Var	Yok
Örnek 5	Var	Yok
Örnek 6	Var	Yok
Toplam	6	-

Tablo-8

Bir metnin doğru biçimde okunup anlaşılmasına yardımcı olan, yanlış kullanıldığında ya da uygun yerde kullanılmadığında anlam akışını etkileyen noktalama işaretlerinin kullanımını incelediğimiz bölümde, her üç dilde altı metnibirimi inceledik. Almanca ve İngilizce dillerinde noktalama işaretlerinin kullanımı konusunda da yapısal benzerlikten kaynaklanan koşutluklar bulunmaktadır. Söz konusu benzerlik, bu dillerin birbirine çevirisinde noktalama işaretleri bakımından da bir sorun oluşturmamaktadır. Türkçe çeviri metni incelediğimizde ise kaynak metni erek dizgede yeniden oluşturan çevirmen, Türkçe'nin anlatım koşullarını ve dilbilgisel olanaklarını kullanarak çeviri metni mümkün olduğu kadar anlaşılır kılmaya çalışmıştır ancak kimi bölümlerde, kaynak metin ile erek metin Türkçe arasında yapısal ayırmadan kaynaklanan anlam bulanıklıklarına rastlanmaktadır.

Kaynak Dil Almanca	YAZIM KURALLARI-NOKTALAMA İŞARETLERİ	
	Türkçe	İngilizce
Örnek 1	Var	Yok
Örnek 2	Var	Yok
Örnek 3	Var	Yok
Örnek 4	Var	Yok
Örnek 5	Var	Yok
Örnek 6	Var	Yok
Toplam	6	-

Tablo-9

Çalışmamızda çeşitli düzlemlerde metnibirimleri inceledikten sonra çevirmenin hem kaynak metnin içeriğine hem de biçimine uygun olarak aktardığı olumlu örneklemeleri de sunduk. Kaldı ki, çalışmamızda amacımız hata avcılığı yapmak değil, anlaşılabilirliği bakımından sorun olan ifadelerde, diller arası etimolojik ve morfolojik ayırmadan kaynaklanan sebepleri değerlendirmektir.

Aşağıdaki tabloda Türkçe çeviri metin çeviri sorunlarından yola çıkarak toplamda incelediğimiz yetmiş metnibirimin Türkçe ve İngilizce çevirilerinde karşılaşılan anlatım bozukluklarının oranını gösterdik. Buna göre Türkçe'de sorun olan toplam yetmiş metne karşılık İngilizce'de yalnızca onbir metinde çeviri sorunu görülmektedir ve bu sorunların çoğu da İngilizce'de çevirmenin çocuk yazını

çevirisinde metni “çocuğa göre” ilkesine dayanarak düzenlemesinden ve kimi zaman erek odaklı bir anlayışla hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra çeviride en çok sorun olan düzlemin dil oyunları, deyimler ve örtük iletiler olarak adlandırdığımız yazarın biçemi olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

ANLATIM BOZUKLUKLARI	Türkçe		İngilizce	
	n	%	n	%
Çıkarma	6	8.69	2	18.18
Ekleme	7	10.12	2	18.18
Sözdizimi	9	12.98	0	00.00
Eşdizim	7	10.12	1	9.09
Sözcük-Anlam	7	10.12	1	9.09
Kültürem	5	7.27	1	9.09
Kip zaman	6	8.69	0	00.00
Yazım kuralları	6	8.69	0	00.00
Deyimler	16	23.41	4	36.37
TOPLAM	70	100	11	100

Tablo-10

Birçok düzlemde metinbirimi inceledikten ve değerlendirip somut çözüm önerileri sunduktan sonra erek dil çevirmenleri hakkında bir sonuca vardık. Şöyle ki, erek dil İngilizce çevirmeni, Almanca ve İngilizce dillerinin birbirine hem kültürel hem de yapısal anlamda yakınlığına karşın, çeviride erek odaklı bir yaklaşım benimsemiş, kimi zaman çocuk yazını çevirisinde içeriğin biçime tercih edilebileceği görüşüne uygun bir aktarım gerçekleştirmiştir. Başka bir ifadeyle çevirmen, çeviride kuralcı, normativ yaklaşım yerine betimleyici, çeviri ürününü ve erek kültürü esas alan bir yaklaşım sergilemiştir.

Türkçe metnin çevirmenine gelince, genel olarak değerlendirdiğimizde çevirmenin, aktarımda kaynak metnin bileşenlerini içermeye özen gösterdiğini, bu nedenle de kimi zaman diller arası ayrımı dikkate almaksızın kaynak metin özelliklerine öncelik verdiğini gözlemledik. Çevirmen, metnin genelinde bir örgünün, bir anlam bütünlüğünün oluşması yönünde bir çaba göstermiş, bunun yanı sıra kaynak metindeki duygu ve düşüncelerin doğru ve eksiksiz biçimde anlaşılması yönüyle okuru

kimi zaman olumsuz etkileyecek anlatım örnekleri sunmuştur. Söz konusu anlatım bulanıklıklarına neden olan ve çevirmeni aktarımda zorlayan etkenleri dillerin farklı düzlemlerde oluşuna, diller arasındaki kültürel uzaklığa bağlayarak ayrıca şunu da eklemeliyiz, çeviri doğası gereği farklı düzlemlerdeki diller arasında yapılmaktadır. Bu noktada çeviri değerlendirmelerinde karşımıza çıkan olumsuzlukları olağan kabul etmek yerine, çevirmenin yetkin olması gereken alanları ve sorumluluklarını hatırlatmak üzere öneriler bölümüne geçelim.

11.2. Öneriler

Çeviribilimin son yıllarda üzerinde en çok durduğu nokta, özgün metnin okuma sürecinde kendi okuyucusunda oluşturduğu etkinin, çeviri ürünü yoluyla erek okurda da oluşturulabilmesidir. Çeviri edimiyle gerçekleştirilebilecek etkinin en etkin biçimde sağlanabilmesi ve iyi bir çevirinin nasıl olması gerektiği konusundaki tartışmalar, yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar okur ve çevirmen etkenlerini hesaba katmayan yönelimlerden oluşmaktadır. Çeviribilimin tarihsel gelişim süreciyle ve bu konudaki tartışmaların bilimsel bir nitelik kazanmasıyla çeviri etkinliği, kaynak metin göstergelerinin başka bir dildeki karşılığını bulmak olarak değerlendirilen aktarımsal bir süreç olmaktan çıkıp başka bir boyutta ele alınmaya başlanmıştır. Çeviri ediminde aktarımın yalnızca dilsel olmadığı, dil dışı birçok etmenin de anlamda etkili olduğunun fark edilmesinden sonra çeviri, çok karmaşık bir olgu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Özellikle sanatsal dil kullanımıyla diğer metin türlerinden ayrı bir konumu olan, içerik ve biçim nitelikleriyle birbirinden ayrılmaz bir dokuya sahip olan, yorumlanmasında, kişiye ve toplumlara özgü paradigmaların ağır bastığı yazınsal metinlerin çevirisi söz konusu olduğunda, çeviri olgusunun çok yönlü ve karmaşık bir işlem olduğu gerçeğini kabul etmek kaçınılmazdır. Bu bağlamda hemen belirtmeliyiz ki, çeviri ediminin karmaşık bir işlem olmasından hareketle günümüzde yazınsal metinlerin çevirisi ile ilgili kabul edilen genel bir yaklaşım bulunmamaktadır.

Çalışmamızda ortaya koyduğumuz kuramsal verilerden yola çıkarak yazınsal metinlerin önemli bir alanı olan çocuk yazını ürünleri çevirisine gelince, çocuk yazını

çevirisinin diğer yazın türlerine göre ayrı bir konumda olduğunu ileri sürebiliriz. Çocukların dilsel ve deneyimsel gelişimleri henüz evrimini tamamlamamıştır. Bu nedenle çocuk okurun dil ve gelişim düzeyine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun, hayal gücüne hitap edecek biçimde kaleme alınması gereken çocuk yazını ürünlerinin çevirisi de çocuğun okuma zevkinin bozulmaması adına aynı hassasiyetle gerçekleştirilmelidir. Kaldı ki, çocuk yazını ürünleri, çocukların okuma alışkanlıklarının ve anadilin gelişimi bakımından da kuşkusuz çok önemlidir. Bu nedenle çocuk yazını alanında sunulan eserin de, çocuğun içine doğduğu anadilin kurallarına uygun bir anlatımla yazılmış/aktarılmış olması gerekmektedir. Bu bağlamda hemen belirtmeliyiz ki, bir dili diğerine aktarırken aynı zamanda çocuğa yabancı bir kültürün kapılarını açan çevirmen, çocuk yazını ürünlerinin çeviri sürecinde büyük bir sorumluluk taşımaktadır. Çevirmen, bütün bu gereklilikleri göz önünde bulundurarak erek dilde yeniden oluşturacağı metni, çocuk yazını ilkelerini dikkate alarak, erek dilde doğal bir metin akışkanlığında yazınsal bütünlüğe önem vererek oluşturmalıdır.

Çocuk yazını çevirisinde bunların yanı sıra önemli olan, çeviri dilinin kolay ve anlaşılır olması, kaynak metnin erek dizgede doğal bir metin olarak okunabilmesi ve özgün yapının içerdiği yazınsal değerleri içermesidir. Çevirinin farklı diller ve kültürler arasında gerçekleştiği gerçeğinden hareketle, çeviri sürecinde dillere özgü etimolojik ve morfolojik ayrımları, farklı kültür katmanlarının önemli rol oynadığını ve aktarımda bu katmanlardan kaynaklanan kültürel farkların göz önünde bulundurulması gerekliliğini unutmamak lazımdır.

Söz konusu ayrımları göz önünde bulundurduğumuzda çocuk yazını çevirisinde diğer yazın türlerinde kabul görmeyen kimi uygulamaların olağan kabul edildiğini söyleyebiliriz. Yazınsal metinlerin çevirisinde olduğu gibi kaynak metnin içerik ve biçim niteliklerinin çocuk yazını çevirisinde de erek dilin mümkün kıldığı ölçüde gözetilmesi gerektiğini hatırlattıktan sonra söz konusu uygulamalardan söz edebiliriz. Bunlar, çocuk okurun algılama sorunu yaşayabileceği bölümlerde ekleme, çıkarma, uyarlama ve açıklamalara başvurulması, uzun betimlemelerin kısaltılması ve gereksiz tekrarların atlanması gibi uygulamalardır.

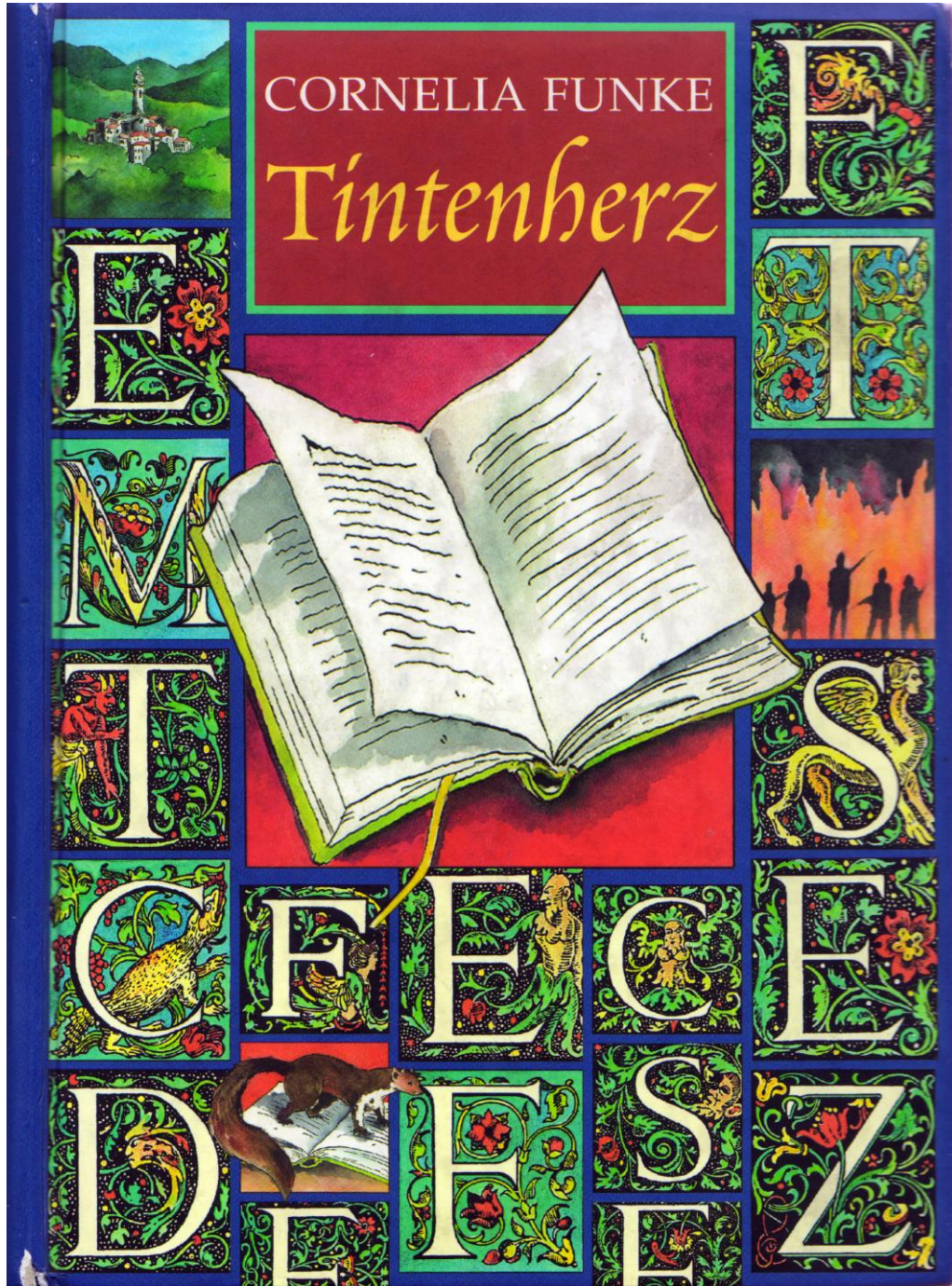
Kaynak metnin içeriksel ve biçimsel özelliklerinin erek dilde korunması konusunda çevirmenin unutmaması gereken noktalardan biri de, kaynak metnin içerik

ve biçim niteliklerinin erek dilde korunamaması durumunda, diller arası morfolojik ayrımlardan kaynaklanan gerekçelere dayanarak biçimsel örtüşmeyi göz ardı edebileceğidir. Zira, çocuk yazını alanında daha önce de birçok kez belirtildiği üzere çocuğun dil koduna uygun olarak aktarılmış ürünlerin, çocuğun algı zevkini bozmaması beklenmektedir. Kaynak metne öykünme tutumuyla çevirisi yapılmış, biçimsel anlamda örtüşme sağlamak uğruna anlam akışı ve ritmi bozulan bir metin, yalnızca dilsel ve içeriksel anlamda aktarılmış bir metin olmaktan öte gitmeyecektir.

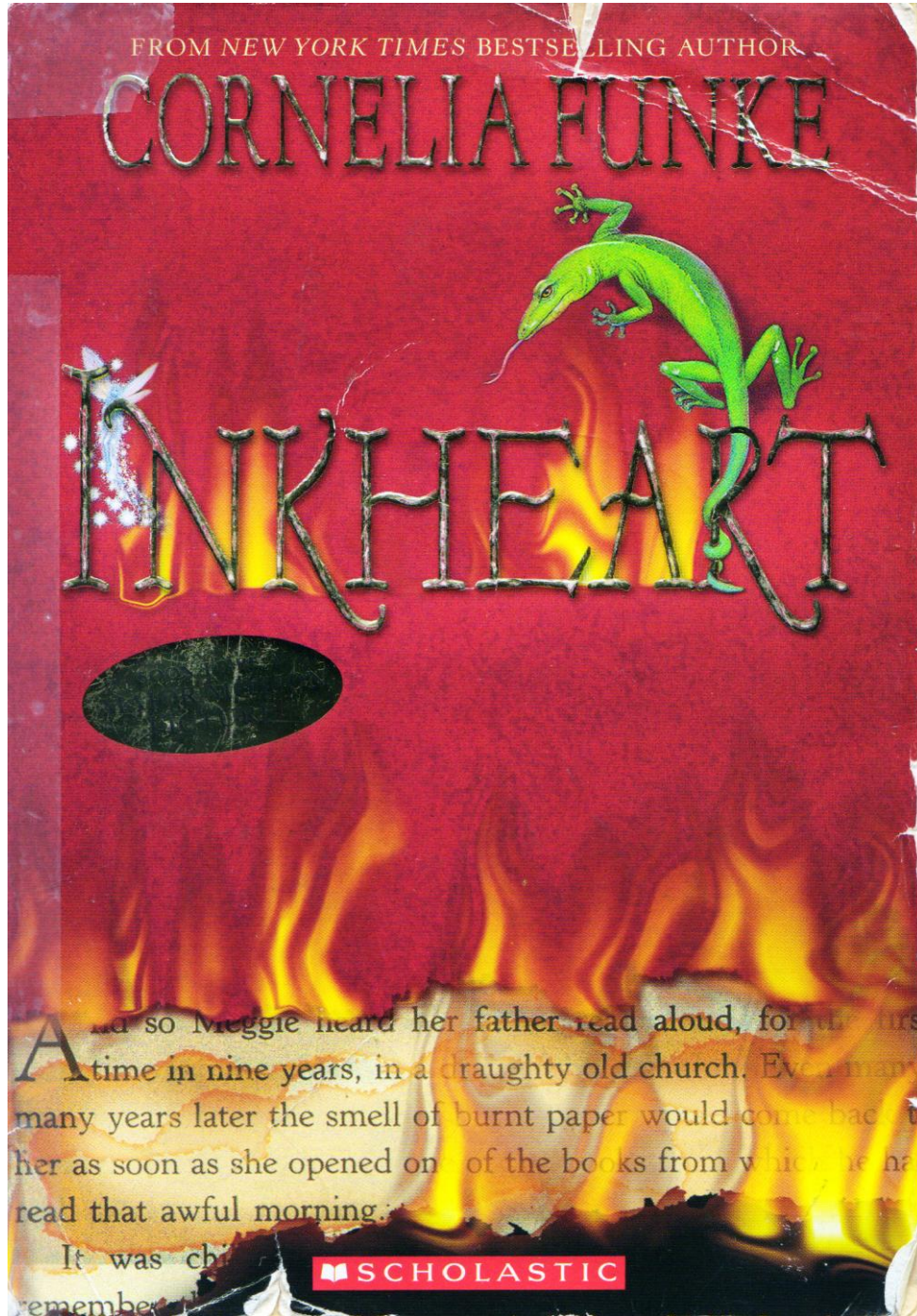
Çevirmen, çeviri sürecinde toparlayacak olursak, öncelikle kaynak metni bütün yazınsal ve metin dışı bağlamlarıyla çözümlemeli; yeni bir metin oluşturacağının bilincinde ve çevirinin hitap edeceği kitlenin, kitleye özgü niteliklerin farkında, kaynak metne birebir öykünmekten uzak bir tutum içinde olmalıdır. Çevirmenin kaynak metne öykünmekten uzak bir tutum içinde olması demek, elbette aktarımın, serbest çeviri anlayışıyla gerçekleştirilmesi anlamına gelmemektedir. Çevirmen, çocuğa yabancı bir dünyanın kapısını açarken, bir taraftan metnin erek dilde doğal bir metin olarak okunmasını sağlamalı, diğer taraftan çevirinin yabancı bir kültüre ait olduğunu çocuk okura sezdirmelidir ki, bu yolla amaçlanan kültürler arası iletişim gerçekleşsin. Burada devreye, yöntem olarak yukarıda da sözü edilen açıklamalar girmektedir. Çevirmen, erek metinde kültürel ayrım nedeniyle okurun algılayamayacağını düşündüğü ifadeleri ve söylemleri atlamak/çıkarmak yerine, açıklama tekniklerinden biriyle yabancı bir kültürün varlığını hissettirmelidir.

Çocuk yazını çevirisinin kendine özgü bir alan olduğunu vurguladıktan ve bu alana özgü söz konusu uygulamalardan söz ettikten sonra doğru bir çeviri ürünü ile ilgili olarak belirtmemiz gereken önemli bir etken de çevirmenin kişisel donanımıdır. Konuya çevirmenin kültürler arasında köprü olma konumundan yaklaşırsak, bu denli önemli misyonu olan birinin, konumunun gereği olarak öncelikle çeviribilim ve çeviri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olması zorunluluğunu vurgulamak yanlış olmayacaktır. Mesleki yeterliğin yanı sıra, çevirmenin deneyimi, her iki kültüre ve dile hakimiyeti, kültürler arası yetisi, yaptığı işin eğitimine ve kültürel donanımına sahip biri olması gibi etkenler de çeviri eylemini etkileyen hatırı sayılır faktörlerdir.

EK-1 ALMANCA KİTAP KAPAĞI



EK-2 İNGİLİZCE KİTAP KAPAĞI



EK-3 TÜRKÇE KİTAP KAPAĞI



EK-4 ÜÇ YAPITIN GÖRÜNTÜSÜ

KAYNAKÇA

AKSOY, Berrin (2002) “*Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*”, İmge Yayınları, İstanbul.

AKSAN, Doğan (1999) “*Türkçenin Gücü*”, Bilgi Yayınevi İstanbul.

AKSAN, Doğan (2000) “*Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*”, Türk Dil Kurumu Yayınları: 439, Ankara.

AKTAŞ, Tahsin (1996) “*Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış*”, Orsen Matbaacılık, Ankara.

AKTAŞ, Tahsin (1999) “*Yazın Çevirisi, İşlevi ve Özellikleri*”, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(13).

AKTAŞ, Tahsin (2001) “*Kafka’nın ‘Die Verwandlung’ adlı Öyküsünün Çevirisi Üzerine Bir İnceleme*”, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 1.

AKTAŞ, Tahsin (2007) “*Übersetzungskritische Untersuchung des Romans ‘An diesem Dienstag’ Wolfgang Borcherts*”, G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, Ankara.

ANAMUR, Hasan (1994) “*Tiyatro Çevirisi Sorunsalı Üzerine*”, Hacettepe Üni. Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, sayı: 4.

AYTAÇ, Gürsel (1990) “*Edebiyat Yazıları I*”, Gündoğan Yayınları, Ankara.

BANGUOĞLU, Tahsin (2007) , “*Türkçenin Grameri*”, Türk Dil Kurumu Yayınları: 528, Ankara.

BARTHES, Roland (1967) “*Elements of Semiology*”, Hill and Wang, New York.

BAYKAN, Ali (1996) “*Sosyal ve Kültürel Farklılıkların Çevirideki Rolü*”, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

BAYRAM, Yavuz ve ERDEMİR, Avni (2006) “*Amasya’daki İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin İmla Kurallarını Kullanma Düzeyleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, MEB Yayınları, S: 171, 140-155.

BENGİ-ÖNER, Işın (1992) “*Çeviribilimde Dilbilimden Yararlanabilir miyiz? Çeviride Yöntem Önerileri İçin Bir Ön Çalışma*” Sahneler ve Çerçeveler, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı 3, Ankara, ss. 351-364.

BENGİ-ÖNER, Işın (1995) “*Çeviribilimde Bireysel Kuramlardan Geniş Ölçekli Bir Bakış Açısına Doğru, içinde: Çeviri ve Çeviri Kuramı Üstüne Söylemler*”, haz. Mehmet Rifat, Düzlem Yayınları, 9-33, İstanbul.

BENGİ-ÖNER, Işın (1999) “*Çeviri Eleştirisi Bağlamında Eleştirel Bilincin Oluşması ve Eleştiri, Üst-Eleştiri, Çeviribilim İlişkisi*”, Çeviri Bir Süreçtir... Ya Çeviribilim?, Çeviribilimsel Forum 2, Sel Yayıncılık, İstanbul.

BERK, Özlem (2005) “*Çeviribilim Terimcesi*”, Multilingual yayınları, İstanbul.

BEUCHTAT, C. ve VALDIVIESO, C. (1992) “*Translation in Children’s Literature*”, Inter- Cultural Communication, In: Bookbird.

BEUAGRANDE, R. de (1978) “*Factors in a Theory of Poetic Translation. Theory and Practice*”, Van Corcum, Amsterdam.

BİLGE, Uğur (2007) “*Ayla Çınaroğlu’nun Öykü ve Romanlarında Konuşma Dili Öğeleri*”, III. Ulusal Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyumu Dizisi, Eskişehir.

BOZTAŞ, İsmail (1992) “*Çeviri, Çeviride Eşdeğerlilik ve Dilbilim*”, Hacettepe Üniversitesi Dergisi, 20. Yıl Yazıları, Karaca Dil Kursu Yayınları, Ankara.

CAMBRIDGE (2007) “*Advanced Learner’s Dictionary*”, Second Edition, Cambridge University Press, UK.

CARY, Edmond (1956) “*La traduction dans le monde moderne*”, Geneva: Georg& Cie.

ÇAĞLAR, Güray (1978) “*Türkçe’de Sözcük Dizilişi ve Dil Tipolojisi*”, Genel Dilbilim Dergisi, Cilt 1, Sayı 1.

CEMAL, Ahmet (1979) “*Bilim Öncesi Çeviri Kuramları ve Çeviribilimin Gelişme Süreci*”, Bağlam, İst. Üniv. Yabancı Diller Yüksek Okulu Almanca Bölüm Dergisi, İstanbul.

CENGİZ, Gülsüm (2006) “*Çocuk ve Gençlik Kitapları*”, <http://izedebiyat.com>.

ÇAVUŞ, Gülkan (2005) “*Kaynak-Odaklı ve Erek-Odaklı Çeviri Yaklaşımlarında Eşdeğerlik Sorunu*”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviri Ana Bilim Dalı.

ÇETİN, Nurullah (2006) “*Roman Çözümleme Yöntemi*”, 6. Baskı Öncü Kitap Yay., Ankara.

DEMİRTÜRK, Lale (1993) “*Betimleyici Model Açısından Bir İnceleme: Ernest Hemingway’in ‘Başka Bir Ülkede’ Öyküsünün Çeviri Eleştirisi*”, Gündoğan Edebiyat, Sayı 5, Ankara.

DEMİRTÜRK, Lale (1994) “*Çeviri Eleştirisinde Kuramsal ve Uygulamalı Yaklaşım: Toni Morrison’ın Süleyman’ın Şarkısı Romanı*”, Uludağ Üni., Eğt. Fak. Dergisi.

DİLİDÜZGÜN, Selahattin (1996) “*Çağdaş Çocuk Yazını*”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

DİLİDÜZGÜN, Selahattin (2000) “*Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik*”, I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu- Sorunlar ve Çözüm Yolları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

DURUSOY, Gertrude (1988) “*Inwiefern geht Kultur bei literarischen Übersetzungen verloren?*”, In: Übersetzer- Workshop, Ankara.

DURUSOY, Gertrude (1989) “*Interkulturelle Aspekte beim Übersetzungsunterricht*”, In: Ankaraner Beiträge zur Germanistik, Ankara.

ERUZ, Sakine (2000) “*Çeviride ve Çeviri Eğitiminde Koşut Metinler. Studie zur deutschen Sprache und Literatur*”, İstanbul Üniversitesi, Rektörlük Yayın No: 4248, İstanbul.

ERUZ, Sakine (2003) “*Çeviriden Çeviribilime*”, Multilingual Yayınları, İstanbul.

EVEN-ZOHAR, Itamar (1978) “*The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem*”, James Holmes (der.) *Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies*. ACCO, Leuven.

EVEN-ZOHAR, Itamar (1990) “*The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem*”, in *Polysystem Studies*, Duck University Press, A Special issue of Poetics Today.

EVEN-ZOHAR, Itamar (2002) “*The Making of Culture Repertoire and the Role of Transfer*”, S. Paker ed., *Translations: (Re)shaping of Literature and Culture*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

EVEN-ZOHAR, Itamar (2004) “*Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu*” (çev. S. Paker), *Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı*. (yay.) Mehmet Rıfat, Dünya Yayıncılık, ss. 191-200, İstanbul.

FUNKE, Cornelia (2003) “*Tintenherz*”, Cecilie Dressler Verlag, Hamburg.

FUNKE, Cornelia (2005) “*Inkheart*”, Çev. Anthea Bell, Scholastic Publishing, New York.

FUNKE, Cornelia (2005) “*Mürekkep Yürek*”, Çev. Nazife Mertoğlu, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

GENTZLER, Edwin (1993) “*Contemporary Translation Theories*”, Routledge, Londra.

GÖKTÜRK, Akşit (1986) “*Çeviri: Dillerin Dili*”, Çağdaş Yayınları, İstanbul.

GÖKTÜRK, Akşit (2002) “*Çeviri: Dillerin Dili*”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

GÜNDOĞDU, Mehmet (1999) “*İkinci bir Dil Üzerinden Yapılan Çeviriler Özgün bir Metinle ne kadar Eşdeğerdir?*”, Sempozyum Bildirileri, Ankara Üniversitesi

HOLMES, James (1972) “*The Name and Nature of translation Studies*”, Papers on Literary Translation and Translation Studies, Amsterdam.

HOUSE, Juliane (2002) “*Möglichkeiten der Übersetzungskritik*”, (yay.) J.Best/ K. Sylvia.

HÖNIG ve KUSSMAUL (1982) “*Strategie der Übersetzung, Ein Lehr und Arbeitsbuch*”, Tübingen: Narr.

HUMBOLDT, W. (1973) “*Einleitung zu Agememnon (1816): Das Problem der Übersetzens*”, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.

INGEBORG, R. Gerwing (1995) “*Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens?*”, Untersuchungen zu Anspruch und Realität bei der literarischen Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern, Peter Lang GmbH, Frankfurt.

ISER, Wolfgang (1990) “*Der Akt des Lesens: Theorie ästhetischer Wirkung*”, Wilhelm Fink Verlag, München.

JÄGER, Gerhart (1975) “*Translation und Translationlinguistik*”, Halle (Saale)

KIBRIS, İbrahim (2000) “*Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*”, Eylül Yayınevi, Ankara.

KIRAN, A. ve Z. (2001) “*Dilbilimine Giriş*”, 1. Baskı Seçkin Yayınevi, Ankara.

KLINGBERG, Göte (1977) “*Att oversätta barn- och ungdomsböcker- empiriska studier och rekommendationer*”, Schweden.

KLINGBERG, Göte (1986) “*Children’s Fiction in the Hands of the Translators*”, Lund: CWK Gleerup.

KLINGBERG, Göte (1973) “*Kinder- und Jugendliteraturforschung: Eine Einführung*” Wien, Köln, Graz: Böhlau.

KLOEPFER, Rolf (1967) *“Die Theorie der literarischen Übersetzung”*, Romanisch- Deutscher Sprachbereich, München.

KOLLER, Werner (1972) *“Grundprobleme der Übersetzungstheorie”*, Unter besonderer Berücksichtigung schwedisch-deutscher Übersetzungsfälle, Bern-München.

KOLLER, Werner (1979) *“Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Quelle Mayer Verlag, Heidelberg.

KOLLER, Werner (1997) *“Einführung in die Übersetzungswissenschaft”*, (4. geliştirilmiş baskı), Quelle Mayer Verlag, Heidelberg.

KONAR, A.H. ve AKBULUT, A.N. (2007) *“Çeviride Skopos Kuramı”*, Hans J. Vermeer, Türkiye İş Bankası, Kültür Yay.

KÖKSAL, Dinçay (1995) *“Çeviri Kuramları”*, Neyir Yayıncılık Ankara.

KÖKSAL, Dinçay (2008) *“Çeviri Eğitimi: Kuram ve Uygulama”*, 2. Baskı Nobel Yay. Ve Dağıtım.

KÖNIG, Wolf (1993) *“Kültürlerarası İletişimde Mütercimin Rolü”*, Çağdaş Çeviri Kuramları ve Uygulamaları, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

KUPSCH ve LOSEREIT, S. (1986) *“Scheint eine schöne Sonne”? oder Was ist ein Übersetzungsfehler”*, Lebende Sprachen 1.

KURAN, Nedret (1991) *“Kültürlerarası İletişim Aracı olarak Çeviri”* , Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

KURAN, Nedret (1995) *“Çağdaş Alman Çeviribilimcilerin Yaklaşımları”*, Çeviri ve Çeviri Kuramları Üzerine Söylemler, (yay.) Mehmet Rıfat, Düzlem Yayınları 23, Söylem Dizisi 1, İstanbul.

KURULTAY, Turgay (1985) *“Çeviri Yöntemi Üzerine Düşünceleriyle F. Schleiermacher”*, Dün ve Bugün Çeviri, İstanbul.

KURULTAY, Turgay (1986) *“Çeviri ve Sorunları”*, Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi, Hürriyet Ofset Yay., İstanbul.

KURULTAY, Turgay (1994) *“Probleme und Strategien bei der kinderliterarischen Übersetzung im Rahmen der interkulturellen Kommunikation”*, Ewers H.H./ Lehnert G./ O’Sullivan E. (yay. haz.), Kinderliteratur im interkulturellen Prozess, Metzler Verlag München.

KURULTAY, Turgay (1995) *“Çevirmen, Çevireceği Metni Nasıl Okursa Okumuş Olur? Ya Da Çeviri Sürecinde Bir Ön Aşama Olarak Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi Var Mıdır?”*, Çeviribilim I, haz. Işın Bengi Öner, Tömer.

KURULTAY, Turgay (1997) *“Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz”*, Türkiye’de Çeviri Eğitimi, Nereden Nereye? , İstanbul.

KURULTAY, T. ve NEYDİM, N. (1998) *“Çocuk ve Gençlik Edebiyatımızın Oluşumunda Çevirilerin Yeri ve Çeviri Çocuk Edebiyatının Durumu Üzerine”*, Binbir Kitap, Cilt:1 Sayı: 2, İstanbul.

KURUYAZICI, Nilüfer (1986) *“Çeviri Sorunları”*, Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi, Hürriyet Ofset Yayınları, İstanbul.

KUSSMAUL, Paul (1994) *“Übersetzen und Entscheidungsprozess. Die Rolle der Fehleranalyse in der Übersetzungsdidaktik”*, in: Hornby-Mary Snell (hersg.) Übersetzungswissenschaft. Eine Neuorientierung, Tübingen.

LEFEVERE, Andre (1992) *“Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame”*, Routledge: London.

LEFEVERE, Andre (1992) *“Translation, History & Culture”* A Sourcebook, Routledge: London.

LEVY, Jiri (1969) *“Die literarische Übersetzung, Theorie einer Kunstgattung”* Frankfurt am Main-Boon.

MICHEL, Georg (1988) *“Zum stilistischen Aspekt von Texten”*, Neuphilologische Mitteilungen, Helsinki 39(1988), s: 547-558.

MOUNIN, Georges (1967) *“Die Übersetzung”*, Nymphenburger Verlag-Shandlung GmbH, München.

NEUMANN, Gerda (1979) “*Probleme beim Übersetzung von Kinder- und Jugendliteratur*”, In: Gorschenek, Margareta und Annemaria Rucktäschel, München.

NEYDİM, Necdet (2003) “*80 Sonrası Paradigma Değişimi Açısından Çeviri Çocuk Edebiyatı*”, Bu Yayınları, İstanbul.

NEYDİM, Necdet (2006) “*Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Çevirisi Üzerine*”, Çeviribilim Dergisi, (ceviribilim.com).

NEYDİM, Necdet (2006) “*Küçük Prens Çevirilerindeki Çevirmen Kararları*”, Çeviribilim Dergisi, (ceviribilim.com).

NEWMARK, P. (1981) “*Approaches to Translation*”, New York and Toronto, Pergamenn Press.

NIDA, Eugene A. (1959) “*Principles of Translation as Exemplified by Bible Translating*”, R.A. Brower, On Translation, Oxford University Press, New York.

NIDA, Eugene A. (1964) “*Toward a Science of Translating, with Special Reference to Principles and Procedures involved in Bible Translating*”, Leiden.

NIDA, E. ve TABER C. (1969) “*Theorie und Praxis des Übersetzens*”, Leiden: E.J. Brill.

NIDA, Eugene A. (1976) “*A Framework for the Analysis and Evolution of Theories of Translation*”, W. Brislin.

NIDA, Eugene A. (1981) “*Das Wesen des Übersetzens*” *Übersetzungswissenschaft*. (yay.) Wolfram Wilss, Darmstadt: Francke Verlag, ss. 123-147.

NORD, Christiane (1988-1995) “*Textanalyse und Übersetzen*”, Heidelberg: Julius Gross Verlag.

NORTON, D.E. (1999) “*Through the Eyes of a Child: An Introduction to Children’s Literature*”, New Jersey, Schuster / A Viacom Company.

O’SULLIVAN, Emer (1991) “Bausteine für ein Seminar zum kinderliterarischen Übersetzen”, In: Mitteilungen des Instituts für Jugendbuchforschung.

O’SULLIVAN, Emer (1991- 1992) “Kinderliterarisches Übersetzen”, In: Fundefogel.

POPOVIC, Anton (1981) “Çeviri Çözümlemesinde ‘Değiş Kaydırma Kavramı’” çev. Yurdanur Salman, Yazko Çeviri.

POPOVIC, Anton (1973) “Zum Status der Übersetzungskritik”, In Babels.

POPOVIC, Anton (1987) “Yazın Terimleri Sözlüğü” Haz. Suat Karantay-Yurdanur Salman Metis Yayınları, İstanbul.

REISS, Katharina (1971) “Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik”, Max Hueber, Münih.

REISS, Katharina (1982) “Zur Übersetzung von Kinder- und Jugendbüchern, Theorie und Praxis. In: Lebende Sprachen.

REISS, K.- VERMEER, H. (1984) “Grundlegung einer allgemeinen Trnlationstheorie”, Max Niemeyer Verlag, Tübingen.

REISS, Katharina (1986) “Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen”, München: Max Hueber Verlag.

REISS, K. ve VERMEER, H. (1989) “Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie”, Max Niemeyer Verlag, Tübingen.

REISS, Katharina (1995) “Textyp und Übersetzen” Grundlegungen der Überetzungswissenschaft, Wiener Vorlesungen, (yay.) M. Snell-Hornby/ M. Kadric, Viyana.

REISS, Katharina (2000) “Type, Kind and Individuality of Text”, The Translation Studies Reader, Lawrence Venuti, London- Newyork: Routledge.

RICOEUR, Paul (2008) “Çeviri Üzerine”, Yapı Kredi Yayınları, 2701 Edebiyat-288, İstanbul, Çeviri: Sündüs Öztürk Kasar.

RIFAT, Mehmet (1995) “Çeviri ve Çeviri Kuramları Üstüne Söylemler”, İstanbul.

SARIBAŞ, Tuba (2001) “Nesnellik Öznellik İkileminde Biçembilim ve Düzyazı Çözümlemesi için Bir Yöntem: Sabahattin Ali'nin Kağnı Öyküsü”, Dilbilim ve Uygulamaları, Sayı: 2, Kasım, Ankara: Bizim Büro Yayınevi.

SAVORY, Theodore (1994) “Tercüme Sanatı”, Meb Yayınları, Çeviri: Hamit Dereli, İstanbul.

SCHLEIERMACHER, Friedrich (1973) “Methoden des Übersetzens (1813). Das Problem des Übersetzens”, (yay.) Hans Joachim Störig, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, ss. 38-70.

SERİİDAĞ, Ergün (1999) “Çeviri Eleştirisi”, Ankara Üniversitesi, Sempozyum Bildirileri, 4-5 Haziran, Yay. Mustafa Durak.

SEVER, Sedat (2003) “Çocuk ve Edebiyat”, Kök Yayıncılık, Ankara.

SEVER, Sedat (2008) “Çocuk ve Edebiyat”, Dördüncü Basım, Tudem Yayınları, İzmir.

SHAVIT, Zohar (1986) “Poetics of Children's Literature”, Athens/ Georgia, London: The University of Georgia Press.

SHAVIT, Zohar (1991) “Çocuk Yazını Çevirisinin Yazınsal Çoğuldizgedeki Konumu Açısından Belirlenmesi”, çev. Pınar Besen, Metis Çeviri, Sayı: 15, İstanbul.

SNELL-HORNBY, M. (1988) “Translation Studies”, An Integrated Approach, Amsterdam, John Benjamin Publishing Company, Philadelphia.

SÖNMEZ, Sevim (1999) “Günümüzde Çevirinin Önemi”, Çeviri Eleştirisi Sempozyum Bildirileri, Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi.

SOYKAN, Ö. N. (1995) “Dil ve Felsefe” Wittgenstein Üzerine bir Araştırma, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

SOWINSKI, Bernhard (1973) *“Deutsche Stilistik. Beobachtungen zur Sprachverwendung und Sprachgestaltung im Deutschen”*, Fischer Verlag, Frankfurt am Main.

SÖNMEZ, Sevim (1999) *“Ekonomi ile İlgili Metinlerde: Özgür Çeviri mi Sadık Çeviri mi?”*, Sempozyum Bildirileri, Ankara Üniversitesi.

STOLZE, Radegundis (1992) *“Hermeneutisches Übersetzen” linguistische Kategorien des Verstehens und Formulierens beim Übersetzen*, Günter Narr Verlag, Tübingen.

STOLZE, Radegundis (1994) *“Übersetzungstheorie. Eine Einführung”*, Günter Narr Verlag, Darmstadt.

ŞİRİN, M.R. (2000) *“99 Soruda Çocuk Edebiyatı”*, Çocuk Vakfı Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

TAHİR-GÜRÇAĞLAR Şehnaz (2008) *“Çoğuldizge Kuramı, Uygulamalar Eleştiriler”*, (haz.) Mehmet Rıfat, Çeviri Seçkisi I, Çeviriyi Düşünenler, Sel Yayıncılık, İstanbul.

TDK, Türk Dil Kurumu (2009) *“Türkçe Sözlük”*, haz. Ş. Haluk Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Baskı, Ankara.

TDK, Türk Dil Kurumu (2009) *“Yazım Kılavuzu”*, haz. Ş. Haluk Akalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, 26. Baskı, Ankara.

TOURY, Gideon (1980) *“In Search of a Theory of Translation”*, Tel-Aviv, Porter Institute for Poetics and Semitics.

TOURY, Gideon (1985) *“A Rationale for Descriptive Translation Studies”*, Theo Herman

TOURY, Gideon (2004) *“Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü”*, Çeviri: A. Eker, *Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı*. (yay.) Mehmet Rıfat, Dünya Yayıncılık, İstanbul, ss. 233-252.

UZUN, G. Leyla (2006) *“Neden Anadili Öğretimi? Nasıl Bir Anadili Öğretimi?”*, *“Kavram ve Sözcük Öğretimi Üzerine Notlar”*, (seri yazı).

ÜLKÜ, V. (1993) *"Almanca-Türkçe Sözlük"*, haz. Yaşar Önen- Cemil Ziya Şanbey, Türk Dil Kurumu Yayınları: 546, Ankara.

ÜSTÜNOVA, Kerime (2005) *"Türkçe'de Zaman Kavramı ve İşlenişi"*, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, TDK Yayınları, Yıl: 6, S.9, 2005/2, Ankara, s.187-201.

VAN den BROECK, Raymond (1985) *"The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation"*, Croom Helm, London.

VARDAR, Berke (1978) *"Türk Dili, Çeviri Sorunları Özel Sayısı"*, TDK Yayınları, Sayı: 332, Temmuz.

VARDAR, Berke (1981): *"Çeviri Konuşmaları"*, Yazko Çeviri, Sayı:2, S.172-173

VARDAR, Berke (1988) *"Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü"*, ABC Kitapevi, İstanbul.

VERMEER, Hans J. (1986) *"Naseweise Bemerkung zum literarischen Übersetzen"* TEXTconTEXT 3, Heidelberg, ss. 145-150.

VERMEER, Hans J. (1989) *"Skopos and Comission and Translational Action"*, in Readings in Translation Teory, (ed.) Andrew Chestermann, Oy Finn Lectura Ab. , S. 173-200

VERMEER, Hans J. (1991) *"Çevirmek ve Anlamak. Biçimsel İşlev Arasındaki Bağımlılıklar ve Anlamanın Kültürel Önkoşulları"*, (çev.) Turgay Kurultay, Metis Çeviri: 16.

VERMEER, Hans J. (1996) *"Das Übersetzen im Mittelalter (13. und 14. Jahrhundert)"*, Band 1: Das arabisch-lateinische Mittelalter, TEXTconTEXT, Reihe Wissenschaft Band, Heidelberg.

VERMEER, Hans J. (2004) *"Çevirinin Doğası - Bir Özet"*, Çeviri: Şebnem Bahadır-Dilek Dizdar, *Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı*, Mehmet Rıfat (der.), Dünya Kitapları, İstanbul.

WAHRIG, Gerhard (1997) *“Deutsches Wörterbuch”*, Bertelsmann Lexikon Verlag GMBH, Gütersloh.

WILSS, Wolfram (1977) *“Übersetzungswissenschaft, Probleme und Methoden”*, Stuttgart.

WILSS, Wolfram (1982) *“The Science of Translation. Problems and Methods”*, Gunter Narr Verlag, Tübingen

WILSS, Wolfram (1988) *“Kognition und Übersetzen: zu Theorie und Praxis der menschlichen und der maschinellen Übersetzung”*, Niemeyer Verlag, Tübingen.

YALÇIN, A. ve AYTAŞ, G. (2002) *“Çocuk Edebiyatı”*, Akçağ Yayınları, Ankara.

YAZICI, Mine (2005) *“Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları”*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

YÜCEL, Faruk (2006) *“Çeviri Etkinliğinin Anadil Üzerindeki Etkisi”*, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, Cilt No: 30, Sayı: 2

YÜCEL, Faruk (2007) *“Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edimi”*, Dost yay., Ankara.

ZIMMER, Rudolf (1981) *“Probleme der Übersetzung formbetonter Sprache”*, Ein Beitrag zur Übersetzungskritik, Tübingen: Niemayer.

ZİVTÇİ, Neval (2005) *“Alman Çocuk Edebiyatından Türkçe'ye Çevrilen <örneklerin Çeviribilimsel Açıdan İncelenmesi”*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ZİVTÇİ, Neval (2007) *“Çocuk Edebiyatı Çevirisinde Kültürel Öğelerin Aktarımı”*, Çeviribilim Dergisi, (ceviribilim.com).

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

www.ceviribilim.com

www.ingilizcesozlukorg.com

www.redensarten-index.de.com